

ΝΕΑ ΖΩΗ

ΤΕΥΧΟΣ 2.

ΤΙΜΗ ΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ ΓΡ. Δ. 12.
ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΔΡΑΧ. 10.

A. ΓΕΡΑΝΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

ΤΕΥΧΟΣ 2.

A. ΓΕΡΑΝΟΥ, ΟΔΥΣΣΕΑΣ

ΚΩΣΤΑ ΟΥΡΑΝΗ, ΠΟΡΤΟΓΑΛΛΟΙ ΠΟΙΗΤΕΣ : AUGUSTO GIL

ΔΗΜ. ΒΟΥΤΥΡΑ, ΣΤ' ΑΠΟΚΕΝΤΡΑ

ΜΥΡΤΙΩΤΙΣΣΑΣ. ΣΠΙΤΑΚΙ ΤΗΣ ΒΟΥΝΟΠΛΑΓΙΑΣ

ΠΕΤΡΟΥ ΜΑΓΝΗ, ΠΛΑΝΕΣ - ΝΕΙΑΤΑ

Κ. Ν. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ, ΜΕΣ ΤΩΝ ΟΝΕΙΡΩΝ ΜΟΥ ΤΑ ΗΛΥΣΙΑ - ΚΕΡΑΣΜΑ

ΓΛΑΥΚΟΥ ΑΛΙΘΕΡΣΗ, ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΟΜΙΧΛΗ

ΤΙΜΟΥ ΜΑΛΑΝΟΥ, ΚΩΣΤΑ ΟΥΡΑΝΗ : ΝΟΣΤΑΛΓΙΕΣ

FR. MISTRAL, ΟΙ ΑΓΑΠΕΣ ΤΟΥ ΦΑΥΝΟΥ. - ΣΤΟ ΦΩΣ ΤΟΥ ΚΑΝΘΗΛΙΟΥ - ΘΕΛΩ: ΜΕΤ. Ν. ΓΡΙΜΑΛΔΗ

Μ. ΒΑΛΣΑ, ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΩΜΙΚΟΤΡΑΓΙΚΗ

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Μ. ΚΑΛΟΜΟΙΡΗ, Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΤΑ ΙΔΑΝΙΚΑ ΤΗΣ

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΠΑΥΛΟΥ ΠΕΤΡΙΔΗ, ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΕΣ ΑΦΟΡΜΗΣ ΕΝΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ : ΓΡ. ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ « ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΘΕΑΤΡΟ »

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΥ, ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΟ ΙΔΙΟ ΘΕΜΑ

Κ. Ν. ΠΑΠΠΑ, ΤΟ « ΜΑΤΩΜΕΝΟ ΓΕΛΙΟ » Κ. Ν. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ

Γ. Α. ΑΛΙΘΕΡΣΗ, ΕΥΑΓ. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΥ : ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣΕΩΣ

Τ. Μ., Γ. ΚΙΤΡΟΠΟΥΛΟΥ : ΓΥΡΩ ΑΠ' ΤΟ ΦΩΣ

Δ. Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ : ΚΑΤΑΛΟΓΙΑ

Χ. Α. ΝΟΜΙΚΟΥ : ΑΡΑΒΙΚΑ ΙΣΤΟΡΗΜΑΤΑ

Η « ΕΣΤΙΑΔΑ »

Κ. Ν. Κ., Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ : ΑΓΑΠΩΝΤΑΣ ΚΙ ΑΛΛΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

GILBERT MURRAY : ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

ΑΠΟ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

ΠΑΛΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΜΑΣ ΚΙΝΗΣΗ

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

ΝΕΑ ΖΟΪ'

B. P. 2126 - ALEXANDRIE - EGYPTE

ΟΔΥΣΣΕΑΣ

II

Πρωί. Τὸ Παλάτι τοῦ Ὀδυσσεύα: μπροστὰ μεγάλη πλακόστρωτη ἄβλῃ μὲ χαμηλές γαλάζιες κολόνες· στὴ μέση, μπρὸς ἀψηλὸ βωμό, τὸ χάλκινο, πολύμαστο, ξόανο τῆς Ἀφροδίτης.

Οἱ μνηστῆρες, ξαπλωμένοι σὲ ταύρινες προβειές, πίνουν· δούλες μπαινοβγαίνουν καὶ συγκροοῦν τὸ κρασί σὲ ἀψηλὰ χάλκινα κροτήρια.

Στὸ μέγαρο, μέσα, ἄλλες δούλες στρώνουν τὰ τραπέζια.

ΕΒΡΥΜΑΧΟΣ Ἀφροδίτη! Θυμήσου τὰ δαμάλια
 πὸν μουγκαλιώντας σύρθηκαν μὲ κέρατα
 χρουσὰ καὶ μὲ νεφρὰ διπλὰ καὶ τᾶσφαξα
 στὴ χάρη σου! Τὰ πλούσια πέπλα θέλω
 νὰ θυμηθεῖς, πὸν ἀγόραζα νὰ ντύνω
 τὸ σεβαστό, πολύβυζο κορμί σου!
 Τὴν Ἀθηναῖα γιὰ χάρη σου τὴν πέταξα
 στοὺς πέντε δρόμους κ' ἔσβυσα τὴ φλόγα
 πὸν ἀγρύπναε, μπρὸς στὰ πόδια της, σὰ μάτι·
 Σὲ γιόμοσα ταξίματα καὶ κνίσα
 Γι' αὐτὸ καὶ δὲ σοῦ κλαίγομαι, ζητιάνος,
 μὰ πλερωμὴ ζητῶ. Σοῦδωκα, δῶσ' μου,
 σ' ἔθρεψα, θρέψε με, ἂν μπορεῖς καὶ σύ!
 Θυμήσου πὸς σὲ βρῆκα λιμασμένη,
 σὰ σκύλα χωριογύρα, ἐδῶ, σὲ τοῦτες
 τίς ἄραχλες ἄβλῃς κ' ἐγὼ σὲ μάζωξα
 Κερά νὰ σὲ θρονιαῖω στὸ Παλάτι!
 Ἐγὼ θὰ σὲ πετάξω πάλι, μάθε,
 στίς ρούγες, ἂν δὲ θῆς νὰ μὲ συντραμίεις!

ΑΝΤΙΝΟΟΣ Τοῦ κάκου τὴν ἀνήλεη Ἀφέντρα κράζεις,
Ἐβρύμαχε! Κρασὶ γιομίστε, ξέχειλα,
τὰ χάλκινα ἀψηλὰ κροντήρια, δούλες!
Ναί, μὰ τὴ στάλα ἐτούτη, ἀπόψε ἢ κλίνη
τῆς καλῆς Πηνελόπης θὰ ραγίσει!

ΕΒΡΥΜΑΧΟΣ Πότε ἀπ' τ' ἀνώγια νὰ φανεῖ, τὸ τόξο
σὰν Ἄρτεμη στὰ χέρια της κρατώντας!

ΛΕΙΩΔΗΣ Φήμει, τὴν ἅγια λύρα σου ξεκρέμασε
καὶ σ' ἄτσαλα μυαλὰ τὴ γλύκα χύσε,
σιγά, τοῦ τραγουδιοῦ γιὰ νὰ μερώσουν!
Μὰ τί βογγᾶς καὶ ρίχνεις τ' ἀμπελόφυλλα
ποῦ τὸ σεπτὸ κεφάλι στεφανώνουν;

ΦΗΜΙΟΣ Ξανοίγω μιὰ μεγάλη αἱμάτου στάλα
μπροστά μου, στὸ τραπέζι!

ΛΕΙΩΔΗΣ Μὴ γελάτε!
τὶ τρέμω τὸν προφήτη νοῦ σὰν κλαίει!

ΑΓΕΛΑΟΣ (πεπιέται ταραγμένος)
Ἄα! ξαφνικὰ νογήθηκε ἡ καρδιά μου
πὼς σήμερα, καθὼς ὁ μάντης ἔταξε,
τῶν εἴκοσι χρονῶν σφαλίζει ὁ κύκλος!
Καὶ νάτον, στὸ κατώφλιο ὁ μέγας ἦσκιος
ἀπλώνεται κ' οἱ σκύλοι του γαβγίζουν!

ΕΒΡΥΜΑΧΟΣ Ἐτρεμούλη καρδιά σας τότε φέρνει
κι ὄχι οἱ μαντεῖες.

ΛΕΙΩΔΗΣ Ἐὐ βίγλα ἀργεῖ..

ΑΝΤΙΝΟΟΣ Τί; ἀκόμα
δὲν τὴ βαρέθης, Λειώδη, νὰ σοῦ λείει
πὼς ἔρημο τὸ κῦμα στραφαλιζει
κ' ἡ γῆς καλὰ κρατᾷ τοὺς πεθαμένους;

ΕΒΡΥΜΑΧΟΣ Ντροπὴ νὰ μᾶς πλακώνει ὁ φόβος! Σήκω,
καρδιά, σὰν τὸ γιὰλὸ κι ἀρμένισέ με!
Γιὰ φέρετε τίς κοπέλες νὰ χορέψουν
κι ὅλοι ἄς μεθήσομε, ὄξω νοῦ, κοιτώντας
τ' ἄσπρα σφυρὰ πὼς παίζουν στὸ ἔρημο χῶμα!

ΦΗΜΙΟΣ Σταθῆτε, ἀκούστε πρῶτας τ' ὄνειρό μου!

ΑΝΤΙΝΟΟΣ Μὴν εἶδες τοῦ Ὀδυσέα τὴν πλώρα ἀνάγερτη
νὰ σκίζει, μέσ' στὴ νύχτα, τὸ μυαλό σου;

ΦΗΜΙΟΣ Σὰ νᾶχε ξημερώσει, καὶ συμπόσιο
σὰν τὴ φωτιὰ τριγύρα στὰ τραπέζια
καὶ στὶς καρδιές μας εἶχε ἀνάψει, μέγα!
Κ' ἐγὼ στὴ μέση τραγουδοῦσα ὀλόρθος.
Ψυχὴ νὰ βάλω τῶν γαμπρῶν στὰ στήθια
Μὰ ἡ Πηνελόπη ξάφνου, ὡς κουκουβάγια,
στοῦ Παλατιοῦ τὸ στρογγυλὸ φεγγίτη,
γαντζώνοντας: «Καιρός, φωνάζει, ὁ ἀγώνας
ν' ἀρχίσει!» Ἐὐ λύρα μοῦ γλιστρᾷ ἀπ' τὰ χέρια
φερουγητὸ κοράκου στὰ μηλίγγια μου
γροικῶ καὶ μιὰ νεβρὰ νὰ κρούει τὸ νοῦ μου!
Καὶ σὰν ὄχιὰ ποῦ χύνεται ἀπ' τὰ δέντρα
σουρίζοντας, τὸ μέγα τόξο χοίμησε
ἀπ' τὴν κολόνα κι ὄρθιο στὸ τραπέζι μας
ἀντιδονάει. Κ' οἱ πέτρες ποῦ γυαλίζουν
στὶς ἄκρες του, σὰ μάτια φλογοβόλα
στρουφίζαν γύρα, ἀργά, διψώντας αἷμα.
«Δράμε, Ἄφροδίτη! κράζω. Βόηθα! Βόηθα!
Μὰ στὸ κατώφλι πάνοπλη ἀντικρύζω
τὴν Ἀθηνᾶ, βουβὴ νὰ στέκει σειώντας
τὸ χάλκινο κοντάρι—ὦ καὶ τὰ μπλάβα,
τ' ἀχάραχτα πετράδια τῶν ματιῶν της
ἀσάλευτα, στητά, πὼς με καρφώναν!
«Ὁνειρο θᾶναι! φώναξα κι ἀνοίγοντας
τὰ μάτια, ἀκούω τὸ δλέθριο νυχτοπούλι της
νὰ σκούζει στὰ δέντρα κι ἀναμεσὸς
στὰ φρύδιά μου τοῦ Ἀπόλωνα τὸ μοῦγκρος!
Ναί, σὰν τὸ θάνατο, ἄσφαλτα πλακώνει!

ΑΓΕΛΑΟΣ Ἐὐ βίγλα!

ΛΕΙΩΔΗΣ Μάερο μῆνυμα μᾶς φέρνει,
τὸ νοιώθω!

ΒΙΓΛΑ (Ἐὐ γριά)
Ἄχ! ἦρθε!

ΑΝΤΙΝΟΟΣ Ποῦ τὸν εἶδες;

ΛΕΙΩΔΗΣ Πάει
χαθήκαμε!

ΑΓΕΛΑΟΣ Ἐὐρθε!

ΕΒΡΥΜΑΧΟΣ

Τὰ ἥπατά σας γλίγορα
λυθήκαν κι ἄζωστοι ὅλοι σας τὴ θύρα
μὲ θολωμένο μάτι λαχταρᾶτε!
Ντροπή σας! Βίγλα, τὴν καρδιά προστάζω σε
γερά νὰ δέσεις καὶ νὰ πεῖς: Τὸν εἶδες,
γιὰ κ' ἔπαιξαν τὰ μάτια σου στὸν ἥλιο;

ΒΙΓΛΑ

Τὸν εἶδα μὲ τὰ μάτια μου! Χτὲς βράδι
κατέβαινα ἀπ' τὸ βράχο βλαστημώντας.
Μὰ ξάφνου, στὸ ἀπολίμανό μας ἔνοιωσα
καράβι ἀργὰ στὸ σούρουπο ν' ἀράζει.
Μὲ τὴν κοιλιά, σὰν ὄχεντρα γλιστρώντας,
στὰ σκίνα, τὸν ξεκρίνω νὰ πηδαίει
μὲ ὀρμὴ στὴν ἀμουδιὰ καὶ στὸ καλύβι
τοῦ γουρουνᾶ μὲ βιάση νὰ δρομώνει.
Νύχτωνε πιά καὶ δύναμη δὲ μοῦμεινε
νάρθῳ καὶ νὰ σᾶς φέρῳ τὸ μαντάτο.

ΛΕΙΩΔΗΣ

Τώρα!

ΑΓΕΛΑΟΣ

Καλῶς νὰ ὀρίσει! Λέω καιρὸς
νὰ σηκωθοῦν τοῦ φόβου τὰ τραπέζια.

ΒΙΓΛΑ

Θεοί! Γιὰ τὸ Δυσέα, θαρῶ, μιλάτε!
Μὰ ἐγὼ γιὰ τὸν Τηλέμαχο σᾶς κραίνω!

ΑΝΤΙΝΟΟΣ

Γκρεμίσου γριά, μὴ σπάσω τὰ σαγόνια σου!

ΕΒΡΥΜΑΧΟΣ

Ὁμιέ, ντροπή νὰ τρέμομε ἕναν ἄντρα!
Γελάτε σεῖς μὰ ἐγώ: Κρίμα στὴ νιότη
λέω, πὸν λαμπρύνει ἀνάξια τὰ κορμιά μας.

ΛΕΙΩΔΗΣ

Χορέφτρες, σηκωθῆτε, ἡ γῆς ν' ἀνθίσει
καὶ τὰ χαμνὰ μας στήθη νὰ χαροῦνε.
Τὶ ἀναμεσὸς στὸν κόρφο τῆς γυναίκας
ὡς σὲ γκρεμὸν ἀνθεῖ τὸ ἀλησιμονάνθι.

ΕΒΡΥΜΑΧΟΣ

Φήμει, σὲ μέγα βύθος ἡ καρδιά σου
κατρακυλάει. Τὴ λύρα παῖξε ἀνέγνοιαστα,
τὶ τὸ γραφτὸ κανεῖς δὲν τὸ ξεγράφει.

ΦΗΜΙΟΣ

Ναί, ἀν εἶναι νάρθει, ἄς ἔρθει καλεσμένος!
Πιθώσετε στὰ χέρια μου ὡς ἀσπίδα
πολεμικὴ τὴ λύρα νὰ τὴν κρούσω!
Φέρετε φύλλα τοῦ ἀμπελιοῦ καὶ ζώσετε
τὸ ἀχνὸ νὰ δροσερέψει μέτωπό μου.

Πάλι ἡ καρδιά γερέβει· ἀπάνουθέ μου,
πγέμα, περνᾶς σὰ σίφουνας· κι ἀσκώνομαι!
Ἔνα τζιτζίκι κάθεται στὸ νοῦ μου,
στὸ πὶδ ἀψηλὸ κλαρί, καὶ τραγουδάει
χαρούμενο, στὴν πύρα τοῦ θανάτου!

(παίζει τὴ λύρα· γύρα του οἱ γυναῖκες χορέβουν
καὶ σιγοτραγουδοῦν:)

Χρυσὸ πλουμίδη στὴν ἐλιά
καθίζω
κι ὅλα τὰ πάντα ἀπὸ ψηλὰ
τὰ ὀρίζω!

Ἐγὼ ψωμώνω τὰ σπαρτὰ
κι ἀνοίγω
μὲ τὰ πολλὰ κελαδητὰ
τὸν τρύγο!

Καὶ σχολαρίκι ἀποκρεμῶ
στὸ βίκο
καὶ μέλι μιὰ σταλαματιά
στὸ σῦκο!»

(Τὴν ὥρα κείνη, ψωμοζήτητης καὶ κουρελιάρης, προβαίνει
ὁ Ὀδυσσεύς, κι ἀκουμπάει στὸν παραστάτη τῆς πόρτας του.
Κι ὁ Ἔβμαιος προχωρᾶει λίγο κι ἀπιθώνει στὴ μέση τοῦ
τραπέζιου τὸ μέγα τόξο.
Ὅλοι ἀνατρομάζουν κι ὁ χορὸς κόβεται.)

ΕΒΜΑΙΟΣ

Νά, πάρτε το! Μὲ γειά σας, μὲ χαρά σας!

ΛΕΙΩΔΗΣ

Ὁμιέ!

ΦΗΜΙΟΣ

Καλῶς μᾶς ἦρθες, χελιδόνι!

ΕΒΡΥΜΑΧΟΣ

Γιατὶ κοιτᾶς τὴ θύρα καὶ τὸ ἀγέρι
σὰν τὸ ζαγάρι ὀσμίζεσαι;

ΦΗΜΙΟΣ

Χτυπᾶ με
παντοῦθε ἡ ὀσμὴ, τοῦ ἀνθρώπινου τοῦ αἵματου!

ΑΓΕΛΑΟΣ

Αὐτὸς ὁ γουρουνᾶς σὰν ἀψιθιά
πικρὴ, ψακώνει πάντα τὸ κρασί μας!

ΦΗΜΙΟΣ

(σὰ νὰ ἐξεγείρεται σὲ φάσμα)
Δὲ σὲ φοβοῦμαι! Τί κρατῶ στὰ σπλάχνα μου
ποὺ τραγουδοῦν, τὴν ἄγια ἀπελπισία
ποὺ τὸν ἀνθὸ τῆς λεφτεριάς καρπίζει!

ΚΤΗΣΙΠΟΣ (στὸν Ὀδυσσεύα)
 Αἶ σὺ! τί μουρμουρίζεις γέρο, σὲ ἄδεια σου
 τὰ γούλια καὶ σκιφτὸς τηρᾶς ὀλοῦθε;

ΕΒΜΑΙΟΣ Τ' ἄσπρα του γένεια, Κτήπισε, λυπήσου!
 καὶ μὴ ξεχνᾶς καὶ σὺ πὼς ἔχεις Κύρη!

ΚΤΗΣΙΠΟΣ Δὲ θέμε κλάψες σήμερα! Τραγοῦδια
 κι ἄρνια σφαχτὰ τεριάζουνε στὸ γάμο!

ΕΒΜΑΙΟΣ Ὡς βρίσατε τὸν ξένον, ὅμοια ἄς δώσουν
 οἱ ἀθάνατοι ν' ἀλλάξει σὲ ἄγριο ξόδι
 τοῦ γάμου σας τὸ ἀνόσιο ψίκι! Δία
 πατέρα, κόψε τὰ ἥπατά τους, σύντας
 μὲ ἀλαλαγμὸ θὰ σκύψουν στὸ δοξάρι
 τοῦ Ὀδυσσεύα!

ΑΝΤΙΝΟΟΣ Μάθε, οἱ ἀθάνατοι μονάχα
 τίς προσεφκῆς τῶν δυνατῶν γρικοῦνε!

ΕΒΡΥΜΑΧΟΣ Αἶ γέρο, στάσου πιά, μὴν ψαχουλέβεις!

ΚΤΗΣΙΠΟΣ Τί κλαῖς καὶ δὲ μιλάς;

ΕΒΜΑΙΟΣ Θὰ τὸν σκοτώσει!
 Ἄχ! Οἱ Θεοὶ μὲ νόμους κυβερνοῦν
 τόσο σκληροὺς κι ἀνόσιους πὸν κι ἀκόμα
 τοῦ ἀδικῶν ἀνθρώπου τὴν καρδιά ντροπιάζουν!

ΜΕΛΑΝΘΩ (ἔρχεται μὲ τὴ σάμνα καὶ τὴν ἀπιθώνει στὸ κατώφλι)
 Naί, χτύπα του, καλέ μου, μὴ λυπᾶσαι!
 Φίλους κρυφοὺς νογάει μέσ' στὸ Παλάτι μας
 κι ἀδιάντροπα πατάει καὶ φοβερίζει!
 Τώρα, (πὼς νὰ τὸ πῶ πὸν ἀκόμα τρέμω!)
 γυρνώντας ἀπ' τὴ βρύση βλέπω τοῦτον
 τὸ ζήτουλα κλεφτάτα τὸ κατώφλι
 νὰ δρασκελάει καὶ νὰ κιτάει μὲ φόβο
 τὴ θύρα, τὴν ἀβλήν, ὀλοῦθε. Ξάφνου
 τὸν Ἄργο, τὸ παλιόσκυλο, ἀγναντέω
 ἀπ' τὴν κοπριά πὸν κοίτεται νὰ ὀρμάει
 κι ὀρθός, σὰ λαγωνιάρης, τὸν ἀγέρα
 λαχανιαστὰ νὰ ὀσμίζεται. Γελώντας
 τοῦ κράζω: Γιά σου, γέρο, κάποια σκύλα
 διαβατικὴ τὰ νιάτα σοῦ θυμίζει!·
 Δὲν πόσωσα τὸ λόγο καὶ θωρῶ τον
 στὸ ζήτουλα χοιμάει καὶ τὴν οὐρά του

ψηλὰ κουνώντας, γρούζει μὲ ἀναγάλια.
 Περιπλεγμένος ἐγλείφει τὰ πόδια του
 κι ὡς τὸ θωροῦσε τὰ θολὰ του μάτια
 βουρκώναν καὶ τὰ δάκρυα ἀγάλια τρέχαν.

ΕΒΡΥΜΑΧΟΣ Φήμιε, ποῦ πάς;

ΦΗΜΙΟΣ Νὰ φύγω! Ἡ θύρα ἀκόμα
 δὲν ἐκλείσει, μὰ γλίγορα θὰ κλείσει!

(Ὁ Τηλέμαχος φαίνεται ἀνάμεσα στὶς κολόνες)

ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ Ξαδιάντροποι μνηστήρες, νά με, φτάνω,
 γερὸς καὶ ζωντανὸς ἀπὸ τὰ ξένα.
 Τὴν Ἀθηνᾶ φωνάζω νὰ προβάλει
 καὶ νὰ σειστοῦν οἱ στύλοι τοῦ σπιτιοῦ μου!

ΑΝΤΙΝΟΟΣ Σὰν ὄχεντρα φουσκώνεις τὸ λαιμὸ σου!
 Μὰ γλίγορα τὰ δόντια θὰ σοῦ σπάσω.
 Τώρα θὰ δεῖς!

ΑΓΕΛΑΟΣ Σταθῆτε! Ἄφτὸς ὁ ξένος
 ἤσκισσε, ἐφτὺς ὡς ἦρθε τὴ χαρὰ μας.
 Αἶ μνηστή! γιὰ σήκωσε τὰ χέρια σου
 καὶ χτύπα!

ΜΗΝΗΤΗΣ Νά! νά!

ΑΝΤΙΝΟΟΣ Ἐλάτε, οἱ δυὸ μας σκύλοι
 πιαστήκαν. Κοίτα! Ἐμάνιασε κι ὁ γέρος
 καὶ σφίγγει τὰ σαγόνια καὶ τ' ἄσπραδια
 στρουφίζει τῶν ματιῶν του.

ΑΓΕΛΑΟΣ Τὰ κουρέλια
 στὴ γῆς πετάει..

ΑΝΤΙΝΟΟΣ Γιὰ ἰδὲς μερὶ πὸν ἐκρύβαν!
 Δὲς πλάτες!

ΕΒΡΥΜΑΧΟΣ Ἄ! μοῦ φαίνεται σὰ Τάρταρα
 ὁ Μνηστής ἀμήνητος θὰ πάει!

ΑΝΤΙΝΟΟΣ Νὰ πεῖς, θυμήσου, τοῦ Ὀδυσσεύα, πὼς πῆγες
 σφαχτὰρι στὴς γυναίκα του τὸ γάμο!

ΕΒΡΥΜΑΧΟΣ Γειά σου, γέρο! Δὲν τὸλεγα; Κομάτια
 τοῦ Μνηστή μας σπάσαν τὰ σαγόνια
 καὶ τὰ ρουθούνια τρέχουν αἷμα μάρβο.

ΑΝΤΙΝΟΟΣ Γιατί μολέβεις, γέρο, με κουρέλια
τὸ θαυμαστὸ κορμί σου; Λάμπεις, λέω,
σὰ μελισσὸ ταβρὶ πὸν με δαμάλα
σὲ χλοερὸ λιθάδι ἐρωτοπαίξει.
Μοῦ λέει ἡ καρδιά μου λάδι νὰ σὲ ἀλείψω
κι ὁμάδι νὰ παλέψομε. Τὸ ἀξίζεις.

ΑΓΕΛΛΟΣ Πραματεφτής δὲ δείχνεις γιὰ ζητιάνος.
Τὰ στήθια, τὰ μεριά κ' οἱ πλάτες δείχνουν
τραχὴ θαλασομάχο!

ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ Βγάλετε ὄξω
τὸ σκοτωμένο! Κι ὅμοια μοίρα γλίγορα
οἱ ἀθάνατοι στοὺς ἄνομους νὰ δώσουν!
(Βγάζουν ὄξω τὸ σκοτωμένο. Ὁ Τηλέμαχος κρυφὰ
στὸν Ὀδυσσεύα).

Ἄκουσε, ξένε. Ἀπόψε στ' ὄνειρό μου
χαρούμενη ἡ Ἀθηνᾶ με βρῆκε: «Κράτα
γερά, μοῦ κάνει, τὴν ὁρμή σου κ' ἔχε
τὰ μάτια σου στὸ γέρο ξένο πάντα
στηλωμένα. Ὅ,τι γνέψει τὸ βαρὶ του
κεφάλι, κάμε. Ἄφτὸς κρατάει τὴ μοίρα
τοῦ Παλατιοῦ σου, κι ὄχι ἐσύ, στὰ χέρια του.
Θεᾶ προστάζει. Πρόσμενε κ' ὑπάκουε!»

ΟΔΥΣΣΕΑΣ Σώπαινε, μὴ μιλάς και θὰ σοῦ γνέψω.

ΦΗΜΙΟΣ (ποὺ παρακολουθεῖ μακριάθε τοὺς δυὸ νὰ κρυφομιλοῦν).

Ἄκούστε τί θὰ πῶ, τρανοὶ μνηστήρες!
Κακὸ σημάδι ὁ ξένος τοῦτος πλάκωσε!
Κοιτάχτε, δὲ μιλάει, μὰ τριγυρίζει
βαρῆς σὰν κάπρος ποὺ ἄγριοι ζώσαν σκύλοι.
Τὰ μάτια του γιομίσαν αἶμα κι ὁ ἥλιος
θάμπωσε. Κι ὦ! φτερὰ γρικῶ ζερβὰ μου!

(Οἱ μνηστήρες ταραγμένοι τριγυρνᾶν τὸν Ὀδυσσεύα.
Αὐτὸς ξεσπάει σὲ γέλιο.)

ΟΔΥΣΣΕΑΣ Μὴ με φοβᾶστε, δυνατοὶ μνηστήρες,
τῆς μάθρης γῆς πασίχαρα λουλούδια!
Τόσα δεινὰ φουσκώνουν τὴν καρδιά μου,
ποὺ ξέμαθαν τὰ χεῖλια μου τὸ πρᾶο
χαμόγελο ποὺ φραίνει τοὺς ἀρχόντους.

ΑΝΤΙΝΟΟΣ Τοὺς θρήνους ἄσε, γέρο, και μολόγα,
γιατί γυρνᾶς τοῦ κόσμου τὰ λιμάνια:

ΟΔΥΣΣΕΑΣ Για τὴν κοιλιά τὴν ἄσωτη καράβια
τὴ θάλασα ἀψηφοῦν ἀρματομένα.
Γιὰ τὴν κοιλιά κ' ἐγὼ γυρνῶ και πέφτω
στὰ πόδια σας: ψωμί γιομίστε, κρέας,
τίς φούχτες μου, τὴ λύσα τῆς νὰ γιάνω.
Ἐλεημοσύνη! Ἀντίνοε, μὴ με διώχνεις!
Σὺ βασιλιάς λαμπρὸς στὴν ὄψη δείχνεις
και θάμαδες τὰ χέρια σου νὰ δίνουν
ἀρχοντικά. Κ' ἐγὼ, σὰν παραμῦθι
παλιὸ στὸ νοῦ μου τώρα ἀργοσαλέβει
τρισμακάριος λογιόμουν κ' εἶχα σίτι
πλούσιο, ἀψηλὸ κι ἀντήχαιε μέρα-νύχτα.
στὰ γέλοια και τὸ γυιό μου τὸ μονάκριβο
στὴν ἀγκαλιὰ τὸν ἔπαιρνα, κ' ἐφκιοῦμουν:
«Παιδί μου, νὰ τρανέψεις και νὰ γίνεις
στὸ τόξο και στὴ γνώση ἀνώτερός μου!»
Και κείνο στραταρίζοντας στὸ χῶμα
γλυκὰ πολὺ τὰ πρῶτα λόγια τσέβδιζε
ποὺ φραίνουν τὴν καρδιά τοῦ δόλιου ἀνθρώπου.
Τώρα τὸ βιός μου ἐχάθη, φορτωμένο
σὲ πλοῖο πραματεφτῆ κοντὰ στὴν Κύπρο.
τὸ γυιό μου σκλάβο ἐπήραν οἱ κουρσάροι
και ποιὸς ξέρει ἡ γυναίκα μου σὲ τίνος
μεγάλου ἀρχόντου κλίνη παίζει κι ἄξιους
γυιούς τοῦ γεννάει χαρὰ τῶν γερατειῶν μου!

ΑΝΤΙΝΟΟΣ (τὸν χτυπάει)

Οἱ συμφορὲς κ' οἱ κλάψες δὲν ἀγγίζουν
τὴν καρδιά μου· ἄλλα ἐγὼ στὸ νοῦ μου κλώθω:
Τοὺς ἄθλους νὰ διαβῶ με ἀντρεία τοὺς δώδεκα
και τοῦ Ὀδυσσεύα τὴν κλίνη νὰ πατήσω!

ΟΔΥΣΣΕΑΣ Δίκαιοι οἱ Θεοὶ τὰ δῶρα δὲν τὰ δίνουν
ὄλα μαζί στὸν ἀνθρώπο· ἐσὺ ὀρίζεις
σῶμα λαμπρὸ κι Ἀπόλλωνα κεφάλι
τὰ ὠραῖα σγουρὰ μαλλιά σου θὰ ἐστολίζαν.
Ὅμως στὰ θεῖα σου στήθη γνώμη θρέφεις
ταπεινή, ποὺ ὡς σκουλήκι τρώει και σέπει
τὸ θεῖο καρπὸ τῆς θαυμαστῆς σου νιότης.

ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ Κανείς δὲ θέλω σπίτι μου τὸν ξένο
 νὰ βρίζει. Ἄντινος, βάρβαρα τοὺς θεῖους
 νόμους πατᾶς καὶ λόγο θὰ μοῦ δώσεις!

ΑΝΤΙΝΟΟΣ Καὶ σέ, μικρὲ μου, γλίγορα θ' ἀρπάξω
 ἀπ' τὸ λαιμό, κι ὡς δέρνουν τὸ χταπόδι
 στὴ γῆς καὶ παραλυοῦν τοὺς πλοκαμούς του
 θὰ σὲ χτυπῶ στὶς πλάκες ὡς νὰ λιώσεις.

ΚΤΗΣΙΠΟΣ Στὴ θάλασα λαγώνεβες τ' ἀχνάρια
 τοῦ μισητοῦ κυροῦ νὰ ξετροπώξεις!
 Μὰ πέθανε, μολόγα το, μὴν ντρέπεσαι!
 κάπου γελᾶδια κλέφτοντας στὰ ξένα.

ΑΓΕΛΑΟΣ Δὲν εἶταν ἥρωας μὰ ληστής ὁ κύρης σου!
 Γιὰ νὰ νικήσει ἀφτὸς καὶ μὲ κουρέλια
 ντυνόταν κι ἀλεποῦ πολύγνωμη, ὄχι
 λιόντας, λοξὰ σκαλίζοντας λαγούμια
 μὲ πονηριὲς τὴ νίκη ξεγελοῦσε!

ΟΔΥΣΣΕΑΣ (κρυφά)
 Καρδιά, γερὴ καρδιά μου, καμαρώνω
 τὸ χαλινάρι πῶς κρατᾶς καὶ χύνεσαι
 σὰ μυτερὴ σαίτα στὸ σκοπὸ σου,
 ὀλοῖσα! Λέω Θεὸς μπορεῖ καὶ νᾶμαι!

ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ Στὰ οὐράνια φτάνει ἡ δόξα τοῦ Ὀδυσῆα!
 Στὴ γνώμη πρῶτος, πρῶτος καὶ στὴ μάχη!
 Τὰ λόγια του ὡς τουλούπες τοῦ χειμῶνα
 πέφτουν, πυκνὲς καὶ πρᾶες, κι ὁ νοῦς του ἀσκόνταφτα
 σὰν τὸ μυαλὸ τοῦ Δία γεννοβολοῦσε.
 Κι ἀνάμεσα στὰ ἀσκέρια, ὡς μέγας πύργος
 στεκόταν καὶ καρδιά τὰ στήθη γιόμιζαν
 ποῦ κι ἀπ' ἀλάργα ἀκόμα τὸν ἀγνάντεθαν!
 Τὶ στὴν κορφή του ὀλόρθη φλόγα ἐσειόταν
 ἡ ἀσπένδιση, σοφὴ παληκαριά του.
 Σκυφτὸ τὸ ξύλινο ἄλογο ὄντας ὄλοι
 μὲ θρηῖνο οἱ καπετάνιοι μετανοιῶναν,
 τί γύρα ἐβόα πυκνὸ τῶν Τρώων τὸ σμάρι,
 μόνος ὁ κύρης ὁ δικός μου ἀτάραχος
 χαμογελοῦσε, τὶ ἀσφαλτα τὰ φρένα του
 κλώθαν, βουβά, τὸ χαλασμὸ τῆς Τροίας!

ΟΔΥΣΣΕΑΣ Τηλέμαχε, χαρὰ στὸν κύρη, λέω,
 ποῦ ἀξιῶνεται ν' ἀκούσει τέτοιον ὕμνο

τὰ ἐφηβικά τοῦ γιοῦ νὰ ὑψώνουν χέρια.
 Ἄθάνατος ὀποῦχει τέτοιο γόνο!

ΑΝΤΙΝΟΟΣ (τοῦ πετάει ἓνα κόκαλο)
 Νά, δέξου ἀφτὸ στὴν κεφαλὴ καὶ τράβα
 στὸ γενναῖο σου προστάτη νὰ προσπέσεις!

ΦΗΜΙΟΣ Μὴν τὸν χτυπάτε! Ὄμιέ, ποῦ μᾶς γχορεμίζεις,
 Μοῖρα! Θωροῦ τὴν Ἀθηνᾶ στὴ μέση
 νὰ στέκει τῆς ἀβλής καὶ ν' ἀκουμπάει,
 σιωπώντας, στὸ ἀψηλό, βαρὶ κοντάρι τῆς!
 Μᾶς βίγλισε καὶ σεὶ μὲ ἀργὴ φοβέρα
 τὸ πάνοπλο κεφάλι. Ἄναμερίζετε,
 σιμώνει.. Τὰ μεσόστυλα, τὰ ὠραῖα
 τὰ πατερὰ κ' οἱ μάθροι στύλοι λάμπουν!

ΛΕΙΩΔΗΣ Τὴ θύρα ἀνοίχτε!

ΕΒΡΥΜΑΧΟΣ Πίνω στὴν ὑγείᾳ σου,
 πεντάγνωμε Ὀδυσῆα, γιὰ στὸ ἄσπρο κῦμα
 βογγᾶς, γιὰ στὴ στεριά καταπονᾶσαι!

ΦΗΜΙΟΣ (σέρνεται καὶ πᾶνει τὰ γόνατα τοῦ Ὀδυσῆα).
 Λυπήσου μας! Μὴν παίζεις μὲ τέτοια μάνητα
 μαζί μας τὸ παιχνίδι τοῦ θανάτου!
 Γιατὶ ξαργεῖς καὶ ποιὸν προσμένεις; Χτύπα!
 Καιρός! Κανείς δὲ λείπει... Κλεῖσ' τὶς θύρες!
 Στὸ δίχτι σου, ψαρά, πιαστήκαμε ὄλοι!

ΕΒΡΥΜΑΧΟΣ Φήμε, σὰν ἄντρας μίλα! Ἄπλὰ καὶ τίμια!

ΟΔΥΣΣΕΑΣ Ντροπὴ σας! Τί φοβᾶστε; Τί μοῦ πιάνεις
 τὰ γόνα, Φήμε; Νά, ζητιάνος σέρνομαι
 καὶ στὰ τραπέζια τῶν τρανῶν ἀρχόντων
 κυλιέμαι, λίγο κρέας νὰ μὲ φιλέψουν.
 Συμπάθησέ με, Ἄντινοε, τί σοῦ μόλεψα
 τὸ θεῖο κορμὶ μὲ τ' ἄθλια τοῦτα χέρια μου
 ἀγγίζοντάς σε. Νά, μεσίτρες ὄλες
 οἱ τέχνες μου στὰ πόδια σου προσπέφτουν.
 Θεὸς μέσ' σὲ ὀρθὰ ξιφάρια νὰ χορέψω;
 Καμάρα τὸ κορμὶ μου νὰ ζεβλώσω
 καὶ νὰ πηδᾶς ἀπάνου μου χορέβοντας;
 Μποροῦ μὲ τάβρο ἀκόμα νὰ παλέψω
 κι ἀδράχνοντας τὰ κέρατά του, ὀλόρθος
 νὰ ζυγιαστῶ, στὴ ράχη του γιὰ χάρη σου!
 Μὰ θὰ γελᾶσεις πιότερο ἂν χορέψω,

γυμνός τῆς Περσεφόνης τὸ χορὸν,
καθὼς τὸν συνιθοῦμ' ἔμεις στὸν τόπο μας.
Μὲ γέλοια καὶ χαρὲς στὶς ἄρκλες πάνου
τὶς νεκρικές, κάθε ἀνοιξη, τὸν σέρνομε!

ΕΒΡΥΜΑΧΟΣ Φῆμιε, τὴ λύρα πάρε, καὶ συντροφέψε
τὸ νεκρικό χορὸ του.

ΟΔΥΣΕΑΣ Τὸ τραγούδι
τῶν ἀντρειωμένων πούχτιζαν τὸ κάστρο
τοῦ Χάρου νὰ ξεφύγουν, τὸ θυμᾶσαι;
«Ἄ Θε μ' καὶ τί νὰ γίνηκαν τοῦ κόσμου...»

ΦΗΜΙΟΣ Ναί, ναί, μὰ ἕνας κόμπος κάθεται
στὸ λιγερό λαιμό μου καὶ μὲ πνίγει.

ΟΔΥΣΕΑΣ Ποῦ μπαίνει στὸ χορὸν, χορῆβει, Φῆμιε!
(Ὁ Φῆμιος τραγουδάει. Ὁ Ὀδυσσεύς χορῆβει)

ΦΗΜΙΟΣ Ἄ Θε μ' καὶ τί νὰ γίνηκαν τοῦ κόσμου οἱ ἀντρειωμένοι!
Φκιάνουν τὸ σιδερόκαστρο νὰ μὴ τοὺς ἔβρει ὁ Χάρος.
Τῶφκιασαν ὅλο σίδηρο καὶ μπήκανε καὶ μέσα
Κι ὁ Χάρος φανερώθηκε στὸν κάμπο καβαλάρης.
Μάβρος εἶν, μάβρα φορεῖ, μάβρο ν' καὶ τὸ ἄλογό του,
μάβρα καὶ τὰ λαγωνικά, μάβρος κι ὁ κάμπος ὅλος!
(Ὁ Φῆμιος σταματᾷ καὶ κλαίει).

ΕΒΡΥΜΑΧΟΣ Ἐμπρός, φοβήθηκες; οἱ ἄντρες δὲ δειλιάζουν
τὸ θάνατο. Κι ἂν εἶναι νάρθει, ἄς ἔρθει!
Ἄχτρος κι ἀφτὸς σὰν καὶ τοὺς ἄλλους, Φῆμιε.

ΟΔΥΣΕΑΣ (στὸ Φῆμιον)
Θαρεῖς μὲ τὸ τραγούδι καὶ τὸ κλάμα
πὼς ξεγελιέται ἡ Μοῖρα καὶ μερώνει;
Γῆς εἶναι ποῦ διψάει σὰν καταθόθρα
καὶ πίνει τὰ παιδιά της, ζᾷ κι ἀνθρώπους!

ΑΝΤΙΝΟΟΣ Τραγούδα νὰ μὴ λύσω τὸ λαιμό σου
μὲ τὸ σπαθί! Μαζί μας ποῖον φοβᾶσαι;

ΦΗΜΙΟΣ «Κι ἀπὸ μακριὰ τοὺς χαιρετᾷει κι ἀπὸ κοντὰ τοὺς λέει.
— Γειά σας, χαρά σας, εἰσὲ παιδιά!— Καλὸ στονε τὸ Χάρο!
Χάρε μου πόθεν ἔρχεσαι καὶ ποῦθε νὰ πηγαίνεις;
— Παιδιά μου, καὶ βουλήθηκα νὰ πάρω τὴν ψυχὴ σας!
— Ἐμεῖς ψυχὴ δὲ δίνομε, τί εἴμαστε παληκάρια!
Κι ἀκόμα λόγος εἶτανε κ' ἡ συντυχία κρατιέται,
μιὰ ταραχίτσα γίνηκε, τὸ κάστρο δὲν ἐφάνη,

μιὰ συννεφίτσα πλάκωσε πάνου στοὺς ἀντρειωμένους
κ' ἔκλεισαν τὰ ματίκια τους καὶ χάσανε τὸν κόσμον!»

(Ὁ Φῆμιος κλαίει. Στὸ κεφαλόσκαλο προβαίνει ἡ Πηνελόπη,
βλέπει τὸν Ὀδυσσεύα νὰ χορῆβει τέτοιο χορὸν καὶ γελάει.
Στρέφεται ὁ Ὀδυσσεύς, βλέπει τὴν Πηνελόπη, ντρέπεται
κι ἀκουμπᾷ στὸ στύλο).

ΠΗΝΕΛΟΠΗ Μοῦ φαίνεσαι μὲ γνώση, γέρο, κι ὅμως
ξεχνᾷς πὼς δὲν τιμᾷει τὰ γερατιά σου
στοὺς νιούς μπροστὰ μὲ πῆδους νὰ χορῆβεις.
Τρόπους πολλοὺς νὰ βγάζει τὸ ψωμί του
βοῆκε ὁ ἀνθρώπος, ποῦ λέω ντροπῆ ναι τόσο,
χωρὶς μεγάλη ἀνάγκη, νὰ ξεπέφτει.
Καὶ τώρα, ἂν θές, διατάζω ἐγὼ τὶς δούλες
κρασί γλυκὸ καὶ κρέας νὰ σὲ φιλέψουν.

ΟΔΥΣΕΑΣ Ἄν εἶσαι σὺ τὸ θεῖο τῆς Πηνελόπης
κορμί, χαρὰ στὰ μάτια ποῦ σὲ βλέπουν!
χωριὰ καὶ χώρες γύρισα κι ἀλήθεια
τὸ μάτι μου τὶς ὁμορφες ἐχόρτασε
γυναῖκες, κι ὅμως τώρα, σὰν ἀγόρι
ποῦ ὁ πόθος του τὸ πλάνταξε, ἀχνοτρέμο
μπροστὰ σου!

ΠΗΝΕΛΟΠΗ Τὴν Ἑλένη, πέες, τῆς Σπάρτης
τὴν εἶδες; Θᾶναι πιδ ὁμορφη ἀπὸ μένα.
Ἡ σκύλα πόσους βούλιαξε στὸ χῶμα!
Κι ὅμως ἀνθίζει ἡ δόξα της στὴν πᾶσα
γῆς κι ὅλοι ὡς καὶ παιδιά, τὴ λατταροῦνε!

ΟΔΥΣΕΑΣ Ἡ δόξα σου τῆς ἄμναλης Ἑλένης
δὲ μοιάζει! Ἡ γῆς σηκώνει τὸ κορμί σου
καὶ χαίρεται, σὰ χῶμα ποῦ ἔχει ἀνθίσει!
Ἐσύ, σὰ μιὰ κολόνα μὲς στὸ σπίτι
τοῦ ἀντρός σου, ὀρθή, κρατᾷς ψηλὰ τὴ στέγη.
Σὰ λίνκος στέκεσαι ἀγρυπνος καὶ φέγγεις
μὲ ὑπομονή, τ' ἀνώγια, τὰ κατώγια!
Καὶ μ' ἔγνοια συντηρᾷς τὰ ζᾷ, τὶς δούλες,
καὶ τὸ φαί καὶ τὴ δουλειὰ μοιράζεις.
Χαρούμενο τὸ σπίτι σου σαλέβει

στό χτύπο τοῦ ἀργαλειοῦ καὶ λὲς μὲ γλύκα
τὸν ἄντρα τὸν καλὸ σου ἀναθιθάνοντας:
«Πανὶ στό νῆμα κόκκινο χτέες βράδι
νειρέφτηκα. Μὲ βιάς τὰ χτένια παίζετε,
καλές μου, ὄντας ἐρθεῖ νὰ συχναλάζει
σκουτιά, στήν ἀγορὰ νὰ τὸν ζηλέβουν
μὲ τοὺς προεστοὺς σὰν πάει νὰ κουβεντιάσει.
Γιατὶ μοῦ λέν, τὸ κόκκινο γοργόνα.»
Καὶ τώρα πού μπροστά μου τὸ ἅγιο θάμα
τῆς γυναικὸς θωρῶ, βλοημένη νᾶναι,
φωναίω, ἢ γῆς, Κερά, πού σὲ σηκώνει!

ΠΗΝΕΛΟΠΗ Τὴν ἄμετρη ἀρετὴ μισοῦν οἱ ἀθάνατοι
κι ἀσέβεια νὰ περνᾷς νογῶ, τοῦ ἀνθρώπου
τὰ σύνορα στὰ πλούτη γιὰ στή φρόνηση.
Κ' ἢ προσταγὴ τῆς Μοίρας μὲ γνωρίζει
ξανά στήν πολυσύχναστη ἄγια στρατά.
Καὶ τὰ πολλὰ παινάδια δὲ μοῦ στέκουν.
Θεὰ δὲν εἶμαι, μὰ θνητὴ κι ἀνήμπορη!

ΟΔΥΣΣΕΑΣ Μὴν πῆρες τὴ λαχτάρω τῆς καρδιάς σου
τῆς Μοίρας σου, φωνή, Κερά μου;

ΑΓΕΛΑΟΣ Γέρο,
πολλήωρα τῆς βασίλισσας ἐχάρηκες
τὸ λόγο!

ΕΒΡΥΜΑΧΟΣ Τρισχαρὰ στὸν πού σαῖτα
τανυώντας δυνατὴ, Κερά, σὲ φτάσει!
Θεοί, μιὰ προσεφκὴ μονάχα κάνω:
Ἄπ' ὅλους μας ὁ πιὸ λαμπρὸς στή γνώση,
σὴν ἀρετὴ, στὰ πλούτη, νὰ τὴν πάρει!

ΑΝΤΙΝΟΟΣ Ὁ πιὸ γερὸς ἀπ' ὅλους, ἄς σὲ πάρει
κι ἄς σὲ χαρεῖ. Τρανὰ μαζί του φύτρα
θὰ πετάξεις, νὰ ἠσκιώσουν τὴν Ἑλλάδα

ΠΗΝΕΛΟΠΗ Τὰ λόγια σας ἀγγίζουν τὴν καρδιά μου
σὰ βέλη ἀπὸ τοξότες γυμνασμένους.
Καὶ πῶς ν' ἀσκώσω ἐγὼ κεφάλι
νὰ ξεδιαλέξω πού ὄλοι ὡς ἄστρα λάμπετε
θεϊκὰ στό σκοτεινὸ τῆς χήρας πέπλο!
Μὰ ἢ Μοῖρα πού ὀδηγᾷ Θεοὺς κι ἀνθρώπους
ἄς διαλέξει. Καιρὸς ν' ἀρχίσει ὁ ἀγώνας!

Τὸ στόμα τῆς Ἄνάγκης τὸ προστάζει.

Μὰ πρῶτα ἄς ἐφηθηθῶμεν νὰ κατέβει
καλόχαρη ἢ Ἄφροδίτη στήν ἀβλή μας!

ΦΗΜΙΟΣ ὦ! νά, σὰ φλόγα πάλι, σὰ μαχαίρι,
σπιθοβολάει στό στόμα μου ἢ μανία!
Βασίλισσα, τὸ πόδι τὸ λαμπρὸ σου
μὴ δρασκελίσει τὸ ἄλικο κατώφλι!

ΠΗΝΕΛΟΠΗ Μὲ κάνεις νὰ τρομάζω, Φήμιε. Θᾶδες
κοράκι κακοσήμαδο γιὰ σπλάχνο!
Μὰ ἐγὼ σκυφτὴ στὴ Μνήμη, ἐντός μου, χαίρομαι
τὸ πρόσωπο μου ἄγνὸ ν' ἀντιφεγγίζει!

ΕΒΡΥΜΑΧΟΣ Κερά μου, τὸ κατώφλι πάτα το ἄφοβα!

ΦΗΜΙΟΣ Κερά, στό γυαλιστὸ θωρῶ κατώφλι
γιγάντιον ἤσκιο ἀντρὸς πού γονατίζει
καὶ δίχως βιά τανυεῖ βουερὸ δοξάρι!

ΠΗΝΕΛΟΠΗ Τὸν πολυμήχανό ἄντρα μοῦ θυμίζεις
καὶ φρίσσω, τὸ γοργό του μάτι πάλι
σὰ νᾶσκισε τὰ σπλάχνα καὶ τὸ νοῦ μου!

ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ Ἀκόμα ἀφτὸς δῶ μέσα ζεῖ κι ὀρίζει!

ΠΗΝΕΛΟΠΗ Ἔνας τὰ πάντα, γυιέ μου, ὀρίζει μόνο!
καὶ σύ, τὸ σπῖτι ἀφτὸ μ' εὐλάβεια τίμα.
Μὴν τριγυρνᾷς κουνώντας μὲ μουρμούρες
τὸ λιγδερὸ κεφάλι σου! Τί μέγαρα
πατᾶς βασιλικά καὶ θέλουν σέβας!

ΟΔΥΣΣΕΑΣ Ἄχ! τὶ λόγια βαριά νὰ βρῶ νὰ ὑμνήσω
κ' ἐγὼ τὸ σπῖτι ἐτοῦτο! Νὰ σὲ κράξω
παστάδα νυφικιά, πόλλα πλατί σου!
Γιὰ ἀμπέλι, πάντα ἀτρούγητο, πού οὐρμάζει
τὰ φονικά μέσ' στ' ἄλικο σταφύλια;
Λιμάνι νὰ σὲ πῶ, πηγὴ δροσάτη,
λουτρὸ μὲ μύρα, φῶς, φωτιά, ἀνεροῦσα,
πῶς νὰ σὲ πῶ; Πολύκουπο σὲ μοιάζω
καράβι, μὲ τὸ θάνατο πλωρίτη.
Καὶ σὺ σὴν πλώρα ὀρθὴ μὲ τὴν πνοή σου
τὰ κόκκινα πανιά βαρᾶς, Κερά μου!

ΠΗΝΕΛΟΠΗ Ξένε, γλυκὰ πρωτῆτερα μοῦ ἐμίλας·
φαρμακερὰ τὰ λόγια τώρα χύνονται
σὰ σφήκες σμάρι ἀπ' τὸ φαρδί σου στόμα.

ΟΔΥΣΣΕΑΣ

Κερά, για τὸ χατήρι σου, τὸν ἄνθρωπο
λυπόμουν, σὰν τὸν ἔπιανα στὴ μάχη,
νὰ τὸν σκοτώσω. Τί ἔλεγα θωρώντας τον:
Μπορεῖ μιὰ Πηνελόπη στὸ κατώφλι του
νὰ κάθεται πιστὴ, νὰ τὸν προσμένει!
Καὶ τώρα νά, τὰ τὴ φύτρα βλαστημῶ,
Κερά, τοῦ ἀνθρώπου, μπαίνοντας στὸ σπίτι σου!
Μὰ πάλι, τὴ θνητὴ καρδιὰ πονώντας,
μὲ σπλάχνος τὴ ντροπὴ τοῦ ἀνθρώπου κρίνω.
Καλοζωισμένη ὡς εἶσαι, κρίμα χρόνια
νὰ προσδοκοῦν τὰ νιάτα σου ἓνα γέρο.
Καλὴ ναι κ' ἡ ἀρετὴ, δὲ λέω, μὰ νᾶναι
καὶ βολικὴ τῆς πεθυμιᾶς δουλέφτρα.
Πόσοι γαμπροὶ τριγύρα σου, καμάρωσε,
σὲ λαχταροῦν! Στὸ ἄφτι τῆς Ἀφροδίτης
μολόγα τῆς σὰν ποιὸς σοῦ ἀρέσει ἀπ' ὅλους!
τὸ ξέρεις, σπλαχνικὴ ναι καὶ θ' ἀκούσει.
Ἄχ! νᾶδεναν τὰ πρῶτα ἀκόμα νιάτα
τοὺς ἀρμούς μου, πὼς θ' ἄρπαζα τὸ τόξο
κι ὡς τὴν κορφὴ τοῦ αἰθέρα ἢ δύνάμη μου
θὰ κλάγκαζε, ὡς ἀητός, γιὰ νὰ σὲ φτάσει!

ΠΗΝΕΛΟΠΗ

(γελώντας)

Μὰ γέρασες! Στους νιούς γιὰ κάμε τόπο!
Μὴ μὲ κρατᾶς.. Θὰ γίνει τὸ γραμένο
Σιλάβοι εἴμαστε στὴ Μοῖρα.

ΟΔΥΣΣΕΑΣ

(μόνος)

Ἐλευτερία,
πὼς ἀναβρεῖς σὰν ἅγια ἕρομᾶνα,
μέσ' ἀπ' τὸ μάθρο βύθος τοῦ θανάτου
καὶ τὸ φρυμένο νοῦ μου δροσερέβεις!

ΕΒΜΑΙΟΣ

Καιρός, βασίλισσά μου. Ὅρθα ἔστηθήκαν
τὰ δώδεκα πελέκια καὶ προσμένουν.
Στους ἄντρες τὸ δοξάρι δῶσε!

ΠΗΝΕΛΟΠΗ

— Πρῶτας
τὸ χέρι τῆς θεᾶς νὰ τὸ βλογῆσει!
Καλὴ Ἀφροδίτη, τὸ ἅγιό σου τεντώνοντας
χεράκι τὴν τυφλὴ μου ὀδήγα Μοῖρα.
Τοὺς ὄρκους μου δὲν πάτησα, τὸ ξέρεις.
Σὰν ἔφυγε ὁ καλός μου γιὰ τὸ ὀλέθριο

ταξίδι, ἀγάλια μούπιασε τὸ χέρι
κι εἶπε: Πολλοὶ μας, νοιώθω, θὰ χαθοῦνε
καὶ πιά τους δὲ θὰ γύρουν στὴν Πατρίδα,
γιατὶ γενναῖοι φουμίζονται κ' οἱ ὄχτροί μας
στὸ κοντάρι καὶ σ' ἄλογα τεχνίτες.
Νᾶχεις καλὰ τὴν ἔγνοια τοῦ σπιτιοῦ μου,
τὰ γονικά μου γεροκόμιζε μὲ ἀγάπη:
τὴ ρίζα τῆς γενιᾶς μου σὰν ποτίζεις
ἐμὲ θὰ θρέφεις, μάθετο, κι ἄς λείπω.
Καὶ σύντας δεῖς τὸ πρόσωπο τοῦ γυιοῦ μας
νὰ ἠσκιώνει τὸ χουδάτο πρῶτο γένειο,
τότε ἄφησε τὸ σπίτι κι ὅποιον ἄντρα
διαλέξεις πάρε. Τί ναι κρίμα, νέα
κι ὠραία ποὺ θᾶσαι ἀκόμα νὰ μαραίνεσαι
γιὰ μὲ ποὺ θᾶχω τότε πιά δαγκάσει
τὴ γῆς γιὰ στὸν ὄγρο βυθὸ θὰ λιώνω.
Μισοῦν τὸ ἀνόργωτο οἱ Θεοὶ χωράφι
ποὺ ἄσπαρτο, χέρσο, ἀνώφελα ἀγκαθιάζει!
Τέτοια στερνὰ φιλώντας τὴ γυναῖκα του
τὴν ἄμοιρη, παράγγελνε ὁ Δυσέας.
Κ' ἐγώ, σκυφτὴ στὸν ἀργαλειό, στῆς χήρας
σφιχτὰ μανταλωμένη τὴν ὀρφάνεια,
τὸν πρόσμενα. Κι ἀξιώθηκα τὸ γυιό μου
νὰ τὸν χαρῶ σὰν ἄντρα πιά τις ὄμορφες
γυναῖκες νὰ ματιάζει. Ὅρκίζομαι ὁμως
ἐγὼ ποτὲ δὲ θέλησα νὰ φράνω
ψυχὴ κατώτεροῦ τοῦ ἀνθρώπου. Πάντα
τρανὸς ἀπάνουθέ μου ὁ μέγας ἠσκίος!
Τώρα οἱ Θεοὶ προστάζουν κ' ὑπακούω:
Μοῖρα, τυφλὴ κι ἀγέλαστη μὴν ἔρθεις!
Τὴν Ἀφροδίτη συντροφιά σου πάρε,
νὰ μοῦ διαλέξει τὸ ὄριο παληκάρι
ποὺ τυχερό ναι ἀπ' τοὺς Θεοὺς ν' ἀνέβει
τὴν ἀψηλὴ, βασιλικιά μου κλίνη!

ΟΙ ΧΟΡΕΦΤΡΕΣ

Ψηλὰ ἀποπάνου στὰ σγουρὰ
κεφάλια σας ἢ Δίκη
ξαπλώνει τὰ φτερά

καὶ καμπανίζει στὸν ἀγέρα
— Γεῖα καὶ χαρὰ σου, Πόλεμε πατέρα —
τῆ Νίκη!

Χαρὰ στὸ μπράτσο, τὸ τρανὸ
ποῦ ἀνοιεῖ τὸ ἄδρὸ δοξάρι
καὶ κόβει τὸν ἀνθὸ
ποῦ χρόνια βαβαλοῦσε ἡ χήρα!
Τώρα στοῦ πιὸ τρανοῦ, τὸν ρήχνεις, Μοίρα,
τὸ κλινάρι!

Ἄχ! ὅλα τ' ἀγαθὰ τῆς γῆς
κρατᾶς στὰ δύο σου χέρια.
Μπροστά σου σαλαγεῖς
λαὸ πικρὸ τὰ χελιδόνια
καὶ στ' ἄσπρα παίζουν γένεια σου τὰ χρόνια
σὰν περιστέρια.

Τὸν δυνατὸ σὰν τὸ ταβρί,
Κύρη, τὸν ἔχεις φίλο!
Χαρὰ στὸν ποῦ θὰ βρεῖ
δόντια γερά στ' ὠριὸ τραπέζι
νὰ δαγκάει τὴ ζωὴ καὶ νὰ τὴν παίζει
σὰ μῆλο!

Σὲ φλογόβολον ἄτι ὀρθὸς
πῶς τρικυμᾶς τὰ νιάτα!
Καὶ τῆς ρογδιᾶς ὁ ἀνθὸς
πῶς ἀναβρῦζει ἀπ' τὰ περβόλια
τῆς ἐφηβήσιας σάρκας, σὰν τὰ μπόλια
τὰ φλογάτα!

Πατέρα Πόλεμε, μὲ ὀργὴ
μᾶς περιζώνει ἡ φρίκη.
Χτυπᾷ ἡ καρδιὰ γοργή:
Σὰν τὴ γυναῖκα τὴν καλή, νὰ στέκει,
καὶ μελετάει τοὺς νιούς, πλάι στὸ στερνὸ πελέκι,
ὀλόρθη, ἡ Νίκη!

ΟΔΥΣΣΕΑΣ Βάστα, καρδιά μου. Πόνος ἐστὶν δριμύτερος
δὲ βάσταξες ποτέ σου!

ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ (κρυφά) Γέρο, μίλησε!

ΟΔΥΣΣΕΑΣ Νὰ προσμένεις!

ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ Ὡς πότε;

ΟΔΥΣΣΕΑΣ Ὡς νὰ σοῦ γνέψω!

ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ Πῶς διατάξεις!

ΟΔΥΣΣΕΑΣ Θεὸς μιλάει, διατάζει
καὶ μάχεται βαρῆς μὲ τὸ μυαλό μου!
Μὲ σέβας ἄκουε: Τράβα σὰν τ' ἀλάφια,
τὴ μάνα σου παινώντας, νὰ τοὺς σύρεις
στὰ δίχτια ποῦ ξαπλώνω στὴν ἀβλή μας!

ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ Ἐμπρός! καλὸ τὸ κέρδος, παληκάρια!
Τῆς μάνας μου ποιά μοιάζει γιὰ στὰ πλούτη,
γιὰ στὴν εἰδή, στὶς τέχνες καὶ στὰ φρένα;
Μὰ τί; νὰ πλέκω ἐγὼ τὸν ἔπαινό της
σωστὸ δὲν εἶναι!

ΦΗΜΙΟΣ Τρέμουν ὅλα μπροστά μου
τὰ ὠραῖα κορμιά στὸ φῶς τὸ μολυβένιο
τοῦ θανάτου.. Κ' ἐγὼ μονάχα χαίρομαι
τὸ μάταιο πανηγύρι ἀφτοῦ τοῦ κόσμου!

ΛΕΙΩΔΗΣ Κι' ἄν, Ἄφροδίτη, νοιώθω πῶς μονάχα
τοὺς δυνατοὺς φιλέεις, ὅμως θέλω,
πιστέβοντας στὸ θάμα, νὰ τανύσω
τὸ τόξο καὶ τὸ ἀδύνατο νὰ φτάσω.
Τὶ ξέρω πῶς τὸ ἀνέλπιστο ἐφκολό 'ναι.

ΠΗΝΕΛΟΠΗ Ἄλλοι τοῦ ποῦ τὰ θάρρη του στὸ θάμα
κρεμάει! Γιὰ τράβα τὸ δοξάρι! Ἄξίζεις
ὅ,τι μπορεῖ τὸ μπράτσο σου νὰ φτάσει!

ΛΕΙΩΔΗΣ Ἄχ! δὲ λυγίεται!

ΑΝΤΙΝΟΟΣ Τ' ἄσπρα σου χεράκια,
Λειώδη, δὲν πάει χοντρά νὰ τὰ τραχύνουν
ἔργα· στὴν κλίνη πρέπει τοὺς νὰ παίζουν
τὰ χνουδωτὰ παιχνίδια τῆς ἀγάπης.
Παραίτα το! Τὴ νίκη, μόνο οἱ δύο μας,
Εὐρύμαχε, μποροῦμε, σὰ φοράδα,
νὰ τὴ δαμάσομε!

ΟΔΥΣΣΕΑΣ

Ἄθηνᾶ! Ἄθηνᾶ!

Πηδᾶ ἡ καρδιά μου δσμίζοντας τὸ χνῶτο
τοῦ φοβεροῦ κορμιοῦ σου μέσ' στὸ σπίτι μου.
Μὰ θέλω φανερὸ νὰ δῶ σημάδι!
(Βροντή. Μιά ἀλέστρα πετιέται ἀπ' τὴ στοά).

ΑΛΕΣΤΡΑ

Πατέρα Δία, τρανὸ σημάδι ρήχνεις τὴ βροντὴ σου
στὴ μολεμένη γῆς... Ἄφτοι παλέθουν
τοῦ ἀφέντη ποιὸς ν' ἀρπάξει τὴ γυναίκα:
μὰ ἐσὺ ψηλά, βροντὴ μου, ξαγρυπνᾷς
κι ἀλέθεις στὰ κεφάλια τους τὸ μάζρο
τῆς γδίκησης καρπὸ, γὰ μὴ πεθάνουν
οἱ δίκαιες καρδιὲς ἀπὸ τὴν πείνα!

ΑΛΛΗ ΑΛΕΣΤΡΑ (προβαίνοντας κι ἀφτὴ ἀπὸ τὴ στοά σηκώνει τὰ χέρια).

Ἄχ! τὸ στερνὸ τους νᾶλεθα! Πιὰ μούσπασε
καὶ δὲν μπορῶ, τὴ μέση μου ὁ χερόμυλος!
Ποῦ τριγυρνᾷς Ἄφέντη; φανερώσου!
Σοῦ παίρνουν τὴ γυναίκα σου, Ὀδυσσεά!

ΟΔΥΣΣΕΑΣ

Βουκέντρα στὰ καπούλια μου σὲ νοιώθω,
πνέμα!

ΕΒΡΥΚΛΕΙΑ

(προβαίνει στὴν δεξώθυρα καὶ κοιτάει τὸν οὐρανὸ).
Βροντὴ, δὲν ἔρχεσαι, ἀνεμίζομαι,
μὲ δίχως καρβαλάρη! Ναί, φοράδα
τοῦ Ὀδυσσεά, τὴν παλιὰν ἀβλή μας γνώρισες
καὶ χλιμιντρέζεις!

ΟΔΥΣΣΕΑΣ

Αἶ πρόγονοι ἀγέλαστοι,
παλιὲς δυνάμες, ἦρθα καὶ θὰ πνίξω
τ' ἀψηλά σας μνημούρια στὸ αἶμα κι ὄλα,
γραμμὴ, τὰ στόματά σας ποὺ μὲ φώνωζαν
θὰ τὰ μπουχτίσω κρέας, νὰ εἰρηνέψουν!

ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ (κρυφά)

Νογῆθης τὴ βροντὴ; Καλὸ σημάδι!
Τὴ δύνμη μου πιά δὲν τὴν δρίζω!
Καὶ σὺ σιωπᾷς! Μὰ πιά δὲ στέργω, ἀμίλητα
νὰ σκύβω σ' ἓνα γέρο! (κάνει νὰ φύγει).

ΟΔΥΣΣΕΑΣ

Μὴ, παιδί μου!

Τηλέμαχε, ἦρθα! Κράτα τὴν καρδιά σου,
δέσε τὰ γόνατά σου μὴν τρικλίζουν!
Τὰ μάτια σου θωροῦν τὸν Ὀδυσσεά!

ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ Πατέρα μου!

(κάνει νὰ τὸν ἀγκαλιάσει. Οἱ μνηστήρες τοὺς βλέπουν).

ΟΔΥΣΣΕΑΣ

(τὸν διώχει πέρα)

Παιδί 'σαι καὶ δὲ δύνεσαι
νὰ τὴ δαμάξεις τὴν καρδιά σου ἀκόμα!
Μὴν πέφτεις στὸ λαιμὸ μου! Παραμέρισε!

ΦΗΜΙΟΣ

Ἄ! ἡ Ἄθηνᾶ σᾶς τάραξε τὰ φρένα
καὶ σκέπασε τὰ μάτια σας μὲ πάχη.
Γελάτε μὲ σκιστὰ σαγόνια, ἀδέρφια,
κι ἀνοίξαν βρύσες δάκρυα στὰ θολά σας
τὰ μάτια... Νύχτα μάβρη ἀνηφορώντας,
τὰ γόνατα καὶ τὰ μεριά, τὰ στήθια,
τις ὄψεις, τὰ σγουρὰ μαλλιά, σᾶς ζώνει!
Ἄναψε ὁ θρηῆνος, στὸ λαιμὸ σας κόκινες
τυλίγουνται θελειὲς κ' οἱ τοῖχοι, ὡς πάνου,
τ' ἀνώφλια, τὰ δοκάρια στάζουν αἶμα!

ΑΓΕΛΑΟΣ

Ἄν τώρα λές, γιὰ τὸ Δυσσεά, μὲ λόγια
σὰ χρησιμοδότης, δίγνωμα, ἄκουσέ με:
Καλῶς νὰ ὀρίσει, τώρα ποὺ τὸ ἀκράτο
κρᾶσι μοῦ ζώνει τὰ νεφρὰ καὶ κλώθω
στὸ νοῦ μου τῆς γυναίκας του τὴ γλύκα.
Τὰ μάτια μου γεμάτα φῶς σφαλίζον
τὶ παίρνουνε τὴ γύμνια της στὸν Ἄδη!

ΦΗΜΙΟΣ

Χανόμαστε! ἡ Ἄθηνᾶ σαλέβει, ἀγάλια!

ΕΒΡΥΜΑΧΟΣ Φήμιε, νὰ ἡ θύρα διάπλατη ἀνοιχτὴ 'ναι!

ΦΗΜΙΟΣ

Νὰ φύγω, πρὶν οἱ θύρες σφαλιχτοῦνε
κ' οἱ αἱματωμένοι στύλοι πρὶ συγκλίνουν
κ' οἱ τοῖχοι καλυβώσουν!

ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ (τοῦ φεράζει τὸ δρόμο)

Ποῦ μοῦ πᾶς;

ΟΔΥΣΣΕΑΣ

Ἄσ' τον νὰ φύγει!

ΚΤΗΣΙΠΟΣ

(παίρνει τὸ τόξο)

Πέρα τραβηχτῆτε,
κ' ἐγὼ νὰ δοκιμάσω! Μύριες ἔτριξαν
βολὲς στὴ δύνμη μου τὰ δοξάρια!

ΑΝΤΙΝΟΟΣ

Λογὰ, τὶ μοῦ καυκίεσαι; Νὰ τὰ δώδεκα
πελέκια ὀμπρός σου, νὰ καὶ τὸ δοξάρι!

ΕΒΜΑΙΟΣ (πάει κοντά στην δξώθυρα όπου στέκεται ο Δυσέας)
Τι στέκεις στην δξώθυρα; Θα χαιρέσαι
και σὺ στὸ γάμο τῆς Κερᾶς μας...

ΟΔΥΣΣΕΑΣ "Εβμαιε,
ὁ σκύλος μου μὲ γνώρισε κι ἀκόμα
ἔσὺ, πιστέ μου!

ΕΒΜΑΙΟΣ "Αχ! ποιά φωνή μὲ κρούει!

ΟΔΥΣΣΕΑΣ Μὴν ξεφωνᾶς! Τραβήξου, τί δὲν ἦρθα
στὸ ξεπεσμένο ἐτοῦτο μου παλάτι
νὰ σκοτωθῶ, βοσκέ, μὰ νὰ σκοτώσω!
Κοίτα τὰ μάτια, ψάξε τὴν πληγή μου
στὰ πόδια, τὴ θυμᾶσαι.. Εἶμαι ὁ Δυσέας!

(Ὁ Ἐβμαιος κρυφὰ τοῦ φιλάει τὰ πόδια)
Σώπα, πιστέ βοσκέ μου! Νὰ γελοῦμε
δὲν ἔχομε καιρό, μήτε νὰ κλαίμε.

Γιὰ πνίξε τὴ χαρὰ βαθιά σου κι ἄκουε
τί δρίζω. Βγάλε ἄρματα ἀπ' τοὺς τοίχους
καὶ γλίγορα τίς θύρες σφάλιξε ὅλες.

Κι ἂν σὲ ρωτήσουν τί τὰ παίρνεις; Πές τους:
«Φοβᾶμαι μὴν πιαστήτε στὸ μεθήσι
καὶ μ' αἵματα μολέψετε τὸ γάμο!»

Κι ὄντας σοῦ γνέψω δῶσε μου μὲ βιάση
τὸ δοξάρι καὶ στάσου ἐσὺ ζερβά μου.

Βοηθὸς μοῦ παραστέκει ἡ Ἀθηνᾶ κι ὅλους
τοὺς ἄνομους σκληρὰ θὰ γδικηθοῦμε!

(Ὁ Ἐβμαιος φέβγει καὶ μαζέβει τ' ἄρματα. Οἱ μνηστῆρες γελοῦνε
μὲ τὸν Κτήσιπο.)

ΕΒΡΥΜΑΧΟΣ "Α! Κτήσιπε, παραιτα καὶ δὲν μέλειται
γιὰ σένα τὸ γλυκὸ τῆς νίκης κέρδος!
(τοῦ παίρνει τὸ τόξο)

ΚΤΗΣΙΠΟΣ Μήτε κι ἀφτὸς νὰ μὴ χαρεῖ τὸν κόρφο
τῆς Πηνελόπης, Δία!

ΠΗΝΕΛΟΠΗ Σωστό δὲν εἶναι
τὸν κάλλιο σου μὲ ξόρκια νὰ βασκαίνεις!
Ἐβρύμαχε, τὸν ἄντρα μου ἂν τὸν ἔλεπες
στὰ μελαψιά του χέρια πὼς ἐφοίχτωνε
τὸ τόξο! Τὸ δεξὸ ταννοῦσε μπράτσο
κι ὡς μὲ τὸ νῶμο χαιρούσουν τὴ σάρκα του

δεμένη καὶ σφιχτή, ὡς μερὶ ταβρήσιο!
Καὶ τὴ νεθρὰ ἀπαλόσερνε στὸ μάρθο
βυζί του, ἐφτύς, μὲ μιᾶς, χωρὶς νὰ ἰδρώσει!
Μόνο ἀλαφρὰ σφιγγόνταν τὰ λεφκά του
τὰ δόντια. Κι ὡς φτερούγιασμα κοράκου
ἡ μακρουλή σαῖτα του κλαγκάζοντας
τὰ δώδεκα πελέκια ξεπερνοῦσε!

ΕΒΡΥΜΑΧΟΣ Σὰν τὴν ἀγνή τὴν Ἀρτεμη ποὺ ἀγγρίζει
τοὺς σκύλους στὸ κυνήγι, ὅμοιο τυρώνεις
καὶ μᾶς φρενιάζεις τὸ αἶμα στὰ μηλίγνια.
"Αχ! νὰ δώσει ἡ Ἀφροδίτη ν' ἀξιωθῶ
παιδιὰ ἀπ' τὸν ἀφράτο σου τὸν κόρφο
ρίζα λαμπρὴ τῆς φύτρας μου νὰ γίνεις!
(στὸ ἄγαλμα τῆς Ἀφροδίτης)

Χαμογελᾶς, Θεὰ Δημόσια, νοιώθοντας
νὰ τρέμουν στ' ἀπαλά, μικρὰ σου χέρια
τὰ πλάσματα τῆς γῆς ἐτούτης ὅλα!

Τὰ δόντια τῶν ἀντρῶν βαθιὰ σοῦ ἀφήνουν
τ' ἀχνάρια τους τριγύρα στὸ λαιμό σου
καὶ δὲ διαλέγεις. Σὲ ὅλους σὺ ξεπέφτεις!

Μὰ σῆκω καὶ ξετίναξε τὸ βάρος
τοῦ ζῶον κι ἀπ' ὅλους τὸν καλῆτερό μας
στὴν ἀρετή, στὸ νοῦ, στὸ γένος, βόηθα!

ΠΗΝΕΛΟΠΗ Ἐβρύμαχε, μοῦ ἀρέσεις, τί τὸν πόθο
σοφὰ τὸν σμίγεις πάντα μὲ τὸ δίκιο.
Καὶ τώρα νά, σκυφτὴ στὸ νῶμο ἀπάνου σου,
κράζω: Τὰ δόντια σφίγγε, τὴν πνοή σου
μὴ σπαταλᾶς, γονάτισε καὶ ρίξε!

Τοὺς δώδεκα ἄθλους πέρασε καὶ πάρε με!
(Ὁ Ἐβρύμαχος δοκιμάζει τὸ τόξο, μάταια).

ΑΝΤΙΝΟΟΣ Ἀνήμπορος καὶ σὺ τοῦ κάκου ἰδρώνεις!
Τῆς Πηνελόπης τὰ παινάδια σ' ἔκοψαν.

ΠΗΝΕΛΟΠΗ Τάξε παχιά τραγιά στὴν Ἀφροδίτη!

ΑΝΤΙΝΟΟΣ Μὰ καὶ στὸν Ἄρη!

ΕΒΡΥΜΑΧΟΣ "Αχ! δὲν μπορῶ! Κοπήκαν
τὰ μπράτσα, τὰ νεφρά μου...

ΠΗΝΕΛΟΠΗ Μὴν τὸ ἀφήνεις,
Δοκίμασέ το πάλι!

Ἐβρύμαχε.. Γονάτισε καὶ ρίξε !
 Νά, πῶς θυμοῦμαι, ἀφτὸς στὰ χέρια τὸ παίρνει !
 Πῶς μπόρεια καὶ μὲ μιάς τὸ λίγυζε ὄλο
 κ' ἔφτυς ὡς χελιδόνι ἀντιλαλοῦσε !
 Ἄντρα κατώτερό του ἐγὼ δὲ θέλω !

ΕΒΡΥΜΑΧΟΣ Ἄχ δὲν μπορῶ !

ΠΗΝΕΛΟΠΗ Ντροπή σου !

ΕΒΡΥΜΑΧΟΣ Πηνελόπη !

ΠΗΝΕΛΟΠΗ Τὶ σκούζεις ; Δὲν μπορεῖς, παραίτα ! Δῶσ' το
 καλῆτερό σου !

ΕΒΡΥΜΑΧΟΣ (στὸν Ἀντίνοο)

Νά το, Ἀντίνοε, πάρε το !
 Βαθιά μὲ σφάζει ὁ πόνος ποὺ δὲν εἶταν
 γραφτὸ νὰ σὲ ἀνεθάσω στὸ πλατί μου
 κρεβάτι. Μὰ θερίζει μου τὸ σπλάγχο
 πικρότερος καημὸς : ἀντρεῖος δὲν εἶμαι
 σὰν τὸ Δυσέα κι ἀθάνατη θὰ μείνει
 στὰ γένη τῶν ἀνθρώπων ἢ ντροπή μου !

ΠΗΝΕΛΟΠΗ Πιὸ δυνατὸς στὸ νοῦ καὶ στήν καρδιά
 μοῦ ἐφάνταζες μὰ τώρα πιά τοῦ ὠραίου
 τοῦ Ἀντίνοου δὲν ξεφρέγω τὴν ἀγκάλη !

(στὴν δεξιά του προβαίνει ὁ Λαέρτης, μόνος)

ΕΒΜΑΙΟΣ Λαέρτη !

ΠΗΝΕΛΟΠΗ Μὲ βαθειὰ χαρά, πατέρα,
 τὸ ἀρχοντικό σου σὲ θεωρεῖ ἀπὸ τόσα
 χρόνια.. Καλῶς μᾶς ἦρθες !

ΛΑΕΡΤΗΣ Τὶ μὲ θέλεις ;

ΠΗΝΕΛΟΠΗ Ἐγώ ;

ΛΑΕΡΤΗΣ Νάρθῶ δὲ μήνησες ;

ΠΗΝΕΛΟΠΗ Πατέρα,
 στὸν ἀψηλό σου ἐτοῦτο θρόνο ἀνέβα.
 (στὸν Ὀδυσέα) Κουνήσου, γέρο . . Βόηθα τον νὰ φτάσει !
 Χάρη χρωστῶ, σὲ κείνον ποῦ μὲ ψέμα
 καλόδεχτο, σὲ φέρνει στὸ Παλάτι.

ΛΑΕΡΤΗΣ Ἄχ! ἓνα ἀγέρι ἀνάλαφρο τὰ φύλλα
 σαλέθει τῆς καρδιάς μου καὶ τ' ἀνοίγει !
 Νά, τώρα, μιὰ θεϊκὴ παρθένα, κόρη
 σὰ νάταν βασιλιᾶ, γλυκὰ μοῦ πιάνει
 τὸ χέρι καὶ μοῦ κραίνει μὲ φωνοῦλα
 τόσο ἀπαλὴ ποὺ ὁ νοῦς μου ἐγαληνέφτη
 κ' ἡμερο φῶς μοῦ ἐχύθη στ' ἄγρια φρένα.
 « Παποῦ, στὰ μέγαρά σου σὲ προσμένουν
 νὰ πᾶς· ἐγὼ τὰ γέρικα πατήματα
 σιγὰ παρακρατώντας θὰ στηλώνω.
 Μὴ βιάζεσαι· ἢ γιορτὴ θ' ἀρχίσει ὡς φτάσεις
 μονάχα κι ἀνεθεῖς στὸ μέγα θρόνο σου ! »
 Κ' ἐγώ, τὸν ἄσπρο νῶμο τῆς ἀγγίζοντας,
 στρατί, στρατί, μαζί της ἦρθα κ' ἔνοιωθα
 τόσο ψιλὴ ἀλαφράδα ποὺ τὴ νιότη μου
 θυμήθηκα. Κι ὡς πῆγαινα, τὰ πάντα
 λαγάριζαν ἐντὸς μου κ' ἡ θολάδα
 σὰν καταχνιὰ πρωϊνὴ στὸν ἥλιο ἐσβουῦσε !

ΕΒΜΑΙΟΣ Ὁ νοῦς του πῶς ξανάρθε ! Κοίτα σίγουρα
 πόσο δουλέβει ἡ γλώσσα καὶ τὸ μάτι του !
 Κάποιος καλὸς Θεὸς στὰ σύγκαλά του
 τὸν ἔφερε.

ΟΔΥΣΣΕΑΣ (κρυφά)

Ἄθηνᾶ ! ξεκρίνω τὸ ἄχραντο
 τὸ χέρι σου τὰ ζάλα νὰ στερεώνει
 καὶ νὰ φωτᾶει τὰ φρένα τοῦ κυροῦ μου !
 Ἄχ ! τόσο θεοτικὸ καλὸ ποτέ μου
 δὲν τῶλπιζα !

ΑΝΤΙΝΟΟΣ Γυρνᾶς σὰν κλέφτης κι ἄλλα
 τὰ χεῖλια ἀνοιγοκλείς λοξὰ θωρώντας !

ΚΤΗΣΙΠΟΣ Αἴ γουρουνᾶ ! τί κρύβεις τὰ ὄπλα ! Κάτου !

ΕΒΜΑΙΟΣ Φοβᾶμαι μὴν πιαστῆτε στὸ μεθῆσι
 καὶ μὲ αἵματα μολέψετε τὸ γάμο.

ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ Φέрте κρασί ! Γιομίστε τὰ ποτήρια !
 Αἴ Κτήσιπε ! ἄσ' τὸν χοιροτρόφο κ' ἔλα
 νὰ πιεῖς στὴ γειὰ τοῦ νιόγαμπρου !

ΑΝΤΙΝΟΟΣ Κεράστε
 καὶ τὸ βρωμιάρη ψωμοζήτη.. Θέλω

καὶ στὸ πιὸ ταπεινὸ σκουλήκι, ὡς ἥλιος
νὰ λάμπω πρὸ φτωχοῦ καὶ πλούσιου ἴσα
φωτάει. Καὶ σύ, Ἄφροδίτη, πρὸ μεστῶνεις,
σὰ μῆλα, τὰ σγουρὰ τῆς κόρης στήθη
κι ἀντρεϊέβεις τὰ λιγνὰ μεριά τῶν ἄγουρων,
κατέβα μὲ θυμὸ καὶ λύσε σπάζοντας
τὴ ζώνη τῆς καλῆς μου Πηνελόπης.
Ξένε, καὶ σὺ στὴν Ἄφροδίτη ἐφκήσου!

ΟΔΥΣΣΕΑΣ Ποιὰν Ἄφροδίτη; Ὁ νοῦς μου ἐμένα, μάθε,
δὲ νοιάζεται γιὰ Κύπρηδες καὶ μήτε
γιὰ τὰ καλὰ τῆς κλίνης δῶρα! Τὶ ἄλλοι
μὲ κυβερνοῦν ἐμὲ Θεοί:

(κάνει σπονδὴ) Ἄθηνᾶ μου!
ἔσὲ φωνάζω, Ἀδάμαστη παρθένα,
πρὸ πάνοπλη πετιέσαι ἀπ' τὸ κεφάλι
τοῦ πολυμήχανου τοῦ ἀνθρώπου κι ὅλη
λάμψη, σοφία καὶ δύναμη σαλέβεις!

ΕΒΡΥΜΑΧΟΣ Ἄτσαλόγλωσσε, Ἄντινοε, τί μοῦ τρέμεις;

ΑΝΤΙΝΟΟΣ (στὸν Ὀδυσσεά)
Μὴ μὲ κοιτᾷς! Τὰ μάτια σου βασκαίνουν,
παλιόγερε! Τὶ κλείνετε τὶς θύρες;
Ἄνοιχτε! Δὲν μπορῶ, μὲ κρούθει ὁ ἀγέρας!
(στὸν Τηλέμαχο) Καὶ σύ, τί μοῦ ἀρματώθης;

ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ Τὸ κρασί
σὲ βάρεσε κ' ἡ γλώσσα σου τραβλίζει!
Παραίτα ἐφτὺς τοῦ γίγαντα τὸ τόξο!
Καὶ σὺ μὲ τόσοις, μάνα, μεθησμένους,
μὴ στέκεις! Στὸ βωμὸ τὸν ἀλειτούργητο
τῆς Ἀθηνᾶς, καιρὸς νὰ πάς, βασίλισσα,
καὶ τὴ στυμένη θράκα του ν' ἀνάψεις!
Βόδια ἑκατὸ θὰ τῆς προσφέρω ἀπόψε!
Κανεῖς τοὺς ἄξιους τοῦ Ὀδυσσεά τὴν κλίνη
ν' ἀνέβει! Κ' οἱ Θεοὶ τὸ γάμο ἀλλάζουν!
Ἐβρύκλεια, κ' οἱ γυναῖκες ὅλες, γλίγορα
προστάζω σας, σὶ ἄνώγια ν' ἀνεβῆτε.
Κι ἂν τύχει ν' ἀκουστοῦν φωνές, τὶς θύρες
μὴν ἀνοίξετε, κ' οἱ ἄντρες μοναχοὶ τοὺς
θὰ τὰ βολέψουν ὅλα, μὴ σᾶς νοιάζει!

Παπούλη, κάθου ἐσύ, ὡς Θεὸς γενάρχης
στὸ θρόνο σου ἀψηλά! Καὶ βλόγα, ὦ ρίζα,
σιθάσμια τῆς γενιᾶς μου, τὰ παιδιὰ σου
καὶ τ' ἀγγόνια, ἀπὸ τὰ ὕψη σου, σὰ Δίας.

ΟΔΥΣΣΕΑΣ Τηλέμαχε, θαρρῶ πὸς εἶναι δίκιο
ἢ σεβαστὴ Βασίλισσα νὰ μείνει.
Τοὺς θεοὺς θὰ βοηθήσω ν' ἀληθέψουν
καὶ νὰ τελέψει ὁ γάμος ὁ μοιρόγραφτος!
Ἕνας μνηστήρας μένει ἀκόμα. Κάμε
ὑπομονή, Κερά, παρακαλῶ σε!

ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ Ἰσόθεε ξένε, νὰ ἦ σειρά σου, χτύπα!
Καὶ σὺ, μητέρα, μείνε στὸν ἀγώνα
τὸ νικητὴ νὰ στεφανώσεις ἄντρα!

ΠΗΝΕΛΟΠΗ Βογγᾶ ἡ καρδιά κακὸ σὰ ν' ἀνεμίζεται!
(Πέφτει τὸ τόξο ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Ἄντινοου. Ὁ Ἐβρῆμιος
τὸ παίρνει).

ΑΝΤΙΝΟΟΣ Μὴν τὸ παίρνεις τὸ δοξάρι! Φέρτο πίσου!

ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ Ἐγὼ ἴμαι ὁ νοικοκύρης καὶ προστάζω:
Βοσκέ, τοῦ γέρου δῶσε τὸ δοξάρι
νὰ θυμηθεῖ τὰ νειάτα του!

(Ὁ Ὀδυσσεὺς ἀρπάζει τὸ τόξο· χτυπάει τὴ νεβρὰ κι ἀπὴρ λαλεῖ σὰ
χελιδόνι. Γνέφει τοῦ Ἐβρῆμιου καὶ τοῦ Τηλέμαχου καὶ στέκονται
δεξόξερβά του. Ρήχνει τὰ κουρέλια του. Σὰ Θεός).

**ΛΑΕΡΤΗΣ ΚΑΙ
ΠΗΝΕΛΟΠΗ**

Ὁ Δυσσεὺς!

ΟΔΥΣΣΕΑΣ Καλῶς σᾶς βρῆκα! Ποῦ μοῦ πάτε; Οἱ θύρες
κλείσαν. Αἶ σὺ, γυναῖκα, στὴ γωνιὰ
στριμώξου! Εἶμαι ὁ Δυσσεὺς! Νά, μὲ γνώρισε
καὶ μὲ χαρὰ ἡ νεβρὰ χελιδονίζει!
Καὶ στὶς βαρεῖές μου φοῦχτες λάμπει ὁ θάνατος,
γαλήνια, ὡς κεραβὸς σὲ δίκαιο χέρι!

ΠΟΡΤΟΓΑΛΛΟΙ ΠΟΙΗΤΕΣ.—ΙΙΙ(1)

AUGUSTO GIL

I

Ἡ δημώδης πορτογαλική ποίηση ἀποτελεῖται, σχεδὸν ἀποκλειστικά, ἀπὸ «quadras»,—τετραστίχα. Στὸν παλιὸ καιρὸ ὑπῆρχαν ἀκόμα κι οἱ «rimancas» στιχορρήματα—, εἶδος μεγάλων τραγουδιῶν ποὺ περιγράφανε ἐρωτικὲς ἱστορίες μὰ ἡ ἀνάμνησή τους ἔχει σχεδὸν ἐξαφανιστεῖ. Λίγοι εἶνε σήμερα στὶς ἐπαρχίες ἐκεῖνοι ποὺ τὶς ἀναθυμοῦνται ἀκόμα.

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ AUGUSTO GIL

Οἱ πορτογαλικὲς «κουάδρας» μοιάζουν μὲ τὰ δημώδικά μας δίστιχα καὶ μ' ἐκεῖνα ποὺ λέγονται ἢ αὐτοσχεδιάζονται ἀπὸ τὶς νέες τῶν ἐπαρχιῶν μας ὅταν, τῆ γιορτῆ τοῦ Ἁγ-Γιάννη, βγάζουν ἀπὸ τὸν κλύδωνα τὰ διάφορα μικροπράματα ποὺ οἱ παριστάμενοι ρίχνουν μέσα σ' αὐτόν. Δὲν διαφέρουν παρὰ μόνο κατὰ

τὴν ποιότητα. Ἀληθινά, οἱ πορτογαλικὲς «κουάδρας» εἶνε συχνὰ ἄρτια ποιήματα γιὰ τὴν ὠμορφιά τους, τὴν ἀπλὴ τους χάρη καὶ τὴν ἐπιτυχημένη τους διατύπωση. Θὰ μπορούσε νὰ τὶς παρομοιάση κανεὶς μὲ στρεΐδια ποὺ κλείνουν σχεδὸν πάντα ἓνα μαργαριτάρι. Νὰ μερικὰ δείγματα πού, καθένα στὸ εἶδος του, τὰ χαρακτηρίζει μιὰ ἐξαίσιον λεπτότητα καὶ μιὰ ἀριστεία ἀληθινὰ ἀριστοτεχνική :

(1) Βλέπε περιοδικὸ «Ζωή» τῆς Πόλης, μελέτη γιὰ τὸν ποιητὴ Jaao de Barros στὸν ἀριθ. 7-8 τοῦ 1921 καὶ μελέτη γιὰ τὸν ποιητὴ Jaao de Deus στὸν ἀριθ. 2 τοῦ 1922.

1

Οἱ μάνες ποὺ ἔχουνε παιδάκια
πρέπει τραγούδια νὰ τοὺς λένε.
—Πόσες φορὲς δὲν τραγουδᾶνε
ἐνῶ οἱ ψυχὲς τους μέσα κλαῖνε !

2

Ὁ χωρισμὸς γιὰ τὴν ἀγάπην εἶνε
ὅ,τι κι ὁ ἀγέρας γιὰ τὴ φωτιά :
μικρὴ σὰν εἶνε, τὴνὲ σβύνει
ἀλλοιῶς τὴν κάνει πιὸ πλατεῖα...

3

Ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῆς Παρθένας
μπήκε καὶ βγήκε ὁ Χριστὸς
ὅπως ἀπὸ κλεισμένα τζάμια
μπαίνει καὶ βγαίνει τὸ ἥλιοφῶς.

4

Μ' ἀρέσουνε πολὺ τὰ δυὸ τὰ μάτια σου
μὰ πιότερο τὰ μάτια μου ἀγαπάω,
γιατὶ ἂν δὲν ἦτανε τὰ μάτια μου
πὼς θὰ μπορούσα τὰ δικά σου νὰ θωράω ;

5

Ἄν θέλῃς νὰ μὴ σ' ἀγαπάω, πές
εἰς τὸ Θεὸ νὰ πάρη τὴν πνοή μου
γιατὶ ἀλλοιῶς οὐτ' ὁ Θεὸς μπορεῖ
ἐσένα νὰ σὲ βγάλῃ ἀπ' τὴν ψυχὴ μου.

6

Πεπόνια μοῦ θυμίζουνε
οἱ ἀγάπες σας ἐμένα :
πρέπει ν' ἀνοίξης ἐκατὸ
γλυκὸ γιὰ ναῦρης ἓνα.

7

Λαθεύθηκες ἄ νόμισες
πὼς θὰ ξελόγιαζες ἐμένα.
—Πολλὰ σκυλιὰ μ' ἔχουν γαυγίσει
μὰ δὲ μ' ἐδάγκασε κανένα...

Γιὰ νὰ γιωρίση κανεὶς τὸν πορτογαλικὸ λαὸ σὰ νὰ ἔχη ζήσει
ἀνάμεσόν του, γιὰ νὰ μπῆ στὴ ζωὴ του καὶ στὴ ψυχὴ του, ἀρκεῖ
νὰ διαβάση μιὰ συλλογὴ τῶν τετραστίχων του. Θὰ τὸν βρῆ ὀλό-
κληρο μέσα σ' αὐτὲς μὲ τὴ στοιχειώδη φιλοσοφία του, τὸ μεγά-

λο του κοινού νοῦ, τὴ σοβαρὴ καὶ δειλὴ του περιπάθεια, τὴν ἡδονοπάθειά του τὴ γεμάτη ὑγεία, τοὺς καύμους του καὶ τὴν τσουχτερὴ του εἰρωνία. Εἶνε ὁλόκληρος μέσα σ' αὐτὲς μ' ὅλα του τὰ ἦθη καὶ μ' ὅλα του τὰ αἰσθήματα.

Ἐνῶ εἶνε ὁ θάνατος ποὺ ἐνέπνευσε στὴ δική μας λαϊκὴ μοῦσα τὰ ὠμορφότερα τραγούδια της, τὴ λαϊκὴ πορτογαλικὴ μοῦσα τὴν ἔχει ἐμπνεύσει ἡ ἀγάπη. Οἱ περισσότερες «κουάδρας» εἶνε ἐρωτικές. Περιγράφουσι τὸν ἔρωτα, δίνουνε τὸν ὄρισμό του, ἐκφράζουσι ὅλα τὰ αἰσθήματα ποὺ γεννᾷ ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ ἀρχίζει ἴσα μὲ τὴν ὥρα ποὺ τελειώνει, χαρὲς καὶ πόνους, ἄλλοτε μὲ περιπάθεια καὶ ἄλλοτε μὲ ὀδύνη καὶ πολλὰς φορὲς μὲ μιὰ εἰρωνία σκληρὴ γιὰ πονεμένη.

Ὅλες, ἀνεξαίρετα, οἱ «κουάδρας» εἶνε καμωμένες γιὰ νὰ τραγουδιῶνται μ' ἓνα ἀργὸ καὶ μελαγχολικὸ ἀκομπανιάρισμα κιθάρας. Τότες λέγουνται «φάδο» ποὺ στὴ γλῶσσα μας πᾶει νὰ πῆ «Τῆς Μοίρας τὰ γραμένα.» Τὰ φάδος λατρεύονται στὴν Πορτογαλλία καὶ εἶνε λαϊκότερα. Εἶνε γιὰ τοὺς πορτογάλλους ὅ,τι γιὰ τοὺς ἰσπανοὺς τὰ «φλαμένγκο» —τσιγγάνικα τραγούδια—, ὅ,τι γιὰ τοὺς ἰταλοὺς ἡ σερενάτα, ὅ,τι γιὰ τοὺς τούρκους ὁ ἀμανές, ὅ,τι ἦταν ἄλλοτε γιὰ τὸν ἑλληνικὸ λαὸ τὰ κλέφτικα τραγούδια. Κ' εἶνε κάτι περισσότερο ἀκόμα. Δὲν ὑπάρχει πορτογάλλος, ὅποιασδήποτε κοινωνικῆς τάξης καὶ ἂν εἶνε, ποὺ, στὸ ἄκουσμα ἑνὸς φάδο, νὰ μὴν αἰστανθῆ κάτι σὰν ἓνα γλυκὸ, ἡδονικὸ λυγμὸ νὰ φουσκῶνῃ τὸ στήθος του. Καμμιά μουσικὴ δὲν ἔχει γι' αὐτόν, ὅπως τὸ φάδο, τὴ δύναμη νὰ τὸν μερακῶνῃ, ὅπως θὰ λέγαμε ἡμεῖς, νὰ τοῦ ξυπνήσῃ τὴν αἰσθητικὴν ἐκστασιν... Ὅταν ἓνας πορτογάλλος εἶνε στὴν ξενιτειά, περισσότερο ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὴ θεὰ τῆς σημαίας του ἢ ἀπὸ τὸ ἄκουσμα τῆς γλῶσσας του, τὸ φάδο εἶνε ἐκεῖνο ποὺ τοῦ ξυπνᾷ τὸ αἶσθημα τῆς ἐθνικότητάς του καὶ τὴ νοσταλγία τῆς μακρυνῆς πατρίδας.

Ἄκουσα πολλὰς φορὲς νὰ τραγουδᾷ φάδος. Μοῦ ἔκαναν πάντα τὴν ἐντύπωση μουσικῶν λυγμῶν. Εἶνε μιὰ πονεμένη μελωδία ποὺ ἀρχίζει σιγανὰ καὶ ποὺ, στὸ τέλος, ξυπνᾷ σὰν ἓνα ἀναφυλλητὸ ποὺ πῆξε τὸ στήθος. Σφίγγει τὴν καρδιά καὶ, χωρὶς νάμαι πορτογάλλος, ἐνόησα πολὺ καλὰ τὴ θρησκευτικὴ σιγὴ καὶ ἔκσταση μὲ τὶς ὁποῖες τ' ἀκούανε οἱ παριστάμενοι. Μισοκλείνανε τὰ μάτια σὰ ν' ἀκούγανε νὰ μιλᾷνε μέσα τους, ξυπνῶντας, ὅλα τους τὰ περασμένα. Λίγο ἀκόμα καὶ θὰ κλαίγανε...

Κ' εἶνε πραγματικὰ ὅλα του τὰ περασμένα ποὺ μιλᾷνε στὸν πορτογάλλο ὅταν ἀκούει ἢ τραγουδᾷ ἓνα φάδο. Μαζὺ μ' αὐτὰ εἶνε συνδεμένες οἱ ὠραιότερες στιγμὲς τῆς ζωῆς του, οἱ παλαιοὶ του φίλοι, ἡ νεότης του, ἡ πρώτη γυναῖκα ποὺ ἀγάπησε, γιὰτὶ δὲν ὑπάρχει στὴν Πορτογαλλία ἀγάπη καὶ διασκέδαση δίχως φάδο.

Τὰ φάδος τραγουδιῶνται παντοῦ καὶ ἀπ' ὅλους. Τὰ τραγουδᾷνε στὶς «ρομαρίας», τὰ λαϊκὰ θρησκευτικὰ πανηγύρια ὅπου μιξεύονται χιλιάδες ἄνθρωποι στὸ ὑπαίθρο καὶ ποὺ βαστᾷ ὀλάκερες ἡμέρες, τὰ τραγουδᾷνε στὰ χωριά, τὰ βράδια, καὶ αὐτοὶ ποὺ τὰ τραγουδᾷνε, οἱ φαδίστας ὅπως τοὺς λένε, εἶν' ἐκεῖνοι ποὺ κάνουνε περισσότερο νὰ χτυπᾷνε οἱ καρδιὲς τῶν γυναικῶν· τὰ τραγουδᾷνε οἱ φοιτητὲς τῆς Κουίμβρας, τῆς παλιᾶς πανεπιστημιακῆς αὐτῆς πολιτείας, ὅταν μὲ τὶς νέες ἐρωμένες τους γλυστράνε τὶς νύχτες μὲ βάρκες πάνω στ' ἀσημωμένα ἀπὸ τὸ φεγγάρι νερὰ τοῦ ποταμοῦ Μοντέγο· τὰ τραγουδᾷνε οἱ ἐρωτευμένοι στὶς περασμένες τῆς νύχτας ὥρες κάτω ἀπὸ τὰ παράθυρα τῶν κοριτσιῶν ποὺ ἀγαπᾷνε, ἐνῶ ὅλες οἱ νέες τοῦ δρόμου, βγάζοντας τὸ κεφάλι τους ἔξω ἀπὸ τὸ παράθυρό τους, ἀκούνε ἀκίνητες τὸ γλυκὸ, παραπονετικὸ τραγούδι νὰ σκορπιέται ἐπίμονο, μελαγχολικὸ μέσα στὸν ἄτρεμον ἀέρα· τὰ τραγουδᾷνε στὰ θεάτρα, στὶς ἐπιθεωρήσεις, στὶς διασκέδασεις· τὰ τραγουδᾷνε τὰ κορίτσια στὰ σπίτια τους· τὰ τραγουδᾷνε ἀκόμα στὶς ταβέρνες τῶν λαϊκῶν συνοικιῶν τῆς Λισσαβώνας, στὴ μυστηριώδη Ἀλφάμα, ὅπου κατοικοῦσαν ἄλλοτε οἱ Ἑβραῖοι, στὴ σκοτεινὴ Μοραρία ὅπου διαμένανε, παλαιά, οἱ Ἀράβες καταχτητὲς καὶ στὴν Ψηλὴ Σινοικία, —τὸ Μπαίρο Ἄλτο,— ὅπου ζοῦνε οἱ κοινὲς γυναῖκες...

Παλιό, κοινὸ μὰ αἰωνίως νέο, τὸ φάδο εἶνε ὁ ἀχώριστος σύντροφος τῆς αἰσθητικῆς ζωῆς τοῦ πορτογάλλου τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς πόλης καὶ τίποτα ἴσα μὲ τὰ σήμερα δὲν μπόρεσε νὰ τὸ ὑποκαταστήσῃ στὴν ἀγάπη του. Ἐνῶ σὲ μᾶς τὸ κλέφτικο τραγούδι, γιὰτὶ ἦταν τὸ τραγούδι τῶν χρόνων τῆς σκλαβιάς καὶ τῶν ἀγώνων καὶ οἱ καιροὶ αὐτοὶ πέρασαν, ἔπεσε σὲ μαρasmus καὶ ἀντικατεστάθη ἀπὸ τὶς ἀνάλατες ἰταλικὲς ρομάντζες, τὸ φάδο ἔξακολουθεῖ νὰ τραγουδιέται ἀπὸ τὴ θερμὴ ἐπαρχία τοῦ Ἀλκάρβο ἴσα μὲ τὸ δροσερὸ καταπράσινο Μίνιο, καὶ αὐτὸ γιὰτὶ μέσα στὴ μουσικὴ του καὶ μέσα στὰ λόγια του, ὁ πορτογαλικὸς λαὸς ἔχει βάλει ὅ,τι εἶνε αἰώνιο: ὅλη του τὴν περίπαθη μελαγχολικὴ ψυχὴ, ὅλη του τὴν ἀγάπη καὶ ὅλη του τὴ νοσταλγία...

Ἡ ἐξαιρετικὴ αὐτὴ ἀγάπη τοῦ πορτογαλικοῦ λαοῦ γιὰ τὸ

«φάδος» κάνει ὅστε ἡ πηγὴ τοῦ λαϊκοῦ τετραστίχου νὰ μὴ στεῖ-
 ρεῦθι ποτὲς καὶ ν' ἀνανεώνεται πάντα. Καὶ δὲν εἶνε μόνον ὁ λαὸς
 ποὺ ἀνανεώνει ἐξακολουθητικὰ τὰ μοτίβα αὐτὰ τῶν φάδος ἀλλὰ
 καὶ αὐτοὶ ἀκόμα οἱ Πορτογάλλοι ποιητές. Πολλοὶ ἀπ' αὐτούς, ποιὸς
 λίγο ποιὸς πολὺ, ἔχουνε γράψει «κουάδρας». Ἐλάχιστες ὡς τόσο
 ἀπ' αὐτὲς μπόρεσαν νὰ μιλήσουν στὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ καὶ νὰ γί-
 νουνε κτῆμά του. Ὅλες οἱ ἄλλες, γιατί δὲν εἶχαν τὴν δροσιὰ καὶ
 τὴν ἀφέλεια τῶν λαϊκῶν, γιατί ἔκλειναν μέσα τους πολλὴ «φιλολο-
 γία», δὲν περισυνάχτηκαν ἀπὸ τοὺς λαϊκοὺς τραγουδιστάδες, τοὺς
 φαδίστας.

Ἡ σύνθεση μιᾶς κουάδρας, ὅπως καὶ ἐνὸς λαϊκοῦ, γενικὰ, τρα-
 γουδιοῦ, εἶνε πολὺ πιὸ δύσκολο πρᾶμα ἀφ' ὅσο θαρρεῖ κανεὶς προ-
 τοῦ νὰ τὴν καταπιαστῇ. Κι αὐτὸ γιατί ἐνῶ σ' ἕνα ποίημα δὲν ἔχει
 κανεὶς παρὰ νὰ ἐκφράσῃ τὸν ἑαυτό του, ὅπως θέλει, σ' ἕνα
 λαϊκὸ τραγοῦδι ἔχει νὰ ἐκφράσῃ τὴν ψυχὴ ἐνὸς ὁλόκληρου λαοῦ,
 πάνω σὲ μιὰν ὀρισμένη φόρμα. Ὁ περίφημος στίχος τοῦ Μορεὰς :

le seul juste point est un jeu de balance,

εἶνε στὴ περίπτωση αὐτὴ ποὺ ἐφαρμόζεται ἰδιαίτερα. Μιὰ τέτοια
 σύνθεση γιὰ νὰ εἶνε τέλεια πρέπει, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ λαϊκὴ διατύπωση
 νὰ ἔχῃ τὴ δόση καὶ τὴν ποιότητα τοῦ λαϊκοῦ αἰσθήματος, οὔτ'
 περισσότερο, οὔτε λιγότερο. Ἄλλοιῶς, κάθε προσπάθεια εἶνε κατα-
 δικασμένη ν' ἀποτύχῃ καὶ τὸ κατασκευάσμα δὲν μπορεῖ ν' ἀνεπαρ-
 μιὰ ὠχρὴ ἀπομίμηση.

Αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τὶς κουάδρας ποὺ γράφουν κάθε τόσο
 διάφοροι Πορτογάλλοι ποιητές. Οἱ περισσότερες ἀπ' αὐτὲς δὲν ἔχουν
 τὸ λαϊκὸ, παρὰ μόνον τὴν φόρμα. Κατὰ τὰ ἄλλα εἶνε ὑποκειμενικὲς
 συνθέσεις, ὠραῖες ἴσως μὰ ξένες πρὸς τὸ λαϊκὸ αἶσθημα.

Ὁ ποιητὴς ποὺ κάνει μιὰ λαμπρὴ, μιὰ μοναδικὴ ἐξαίρεση
 εἶνε ὁ Augusto Gil.

11

Ὁ Augusto Gil εἶνε ὁ ποιητὴς ποὺ κατώρθωσε ὅ,τι δὲν μπό-
 ρεσε στὸν τόπο μας ὁ Κρυστάλλης : νὰ πλουτίσῃ τὴ λαϊκὴ μοῦσα μὲ
 καινούργια τραγοῦδια. Ποιητὴς ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους τοῦ πορτο-
 γαλλικοῦ Παρνασσοῦ, ξεχωρίζει ἀνάμεσα σ' ὅλους ὡς ὁ «μπαίτρ» τῆς
 κουάδρας,—τοῦ λαϊκοῦ τετραστίχου.

Οἱ κουάδρας ποὺ ἔχει γράψει ὁ Gil δὲν ἔχουν καμμιά διαφορὰ
 ἀπὸ τὶς λαϊκὲς. Μοιάζουν μ' αὐτὲς σὰν ἀδερφές, σὰν ἀδερφές ὠραι-

ότερες. Μένει κανεὶς κατάπληκτος γιὰ τὴν τελειότητα τῆς φόρμας
 ποὺ τὶς διακρίνει καὶ μὲ τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὶς λαϊκὲς ποὺ τὶς
 χαρακτηρίζει. Λένε γιὰ τὸν πίνακα ἐκεῖνο τοῦ ἀρχαίου ζωγράφου
 ποὺ παρίστανε σταφύλια ὅτι ἡ ὁμοιοτήτά τους πρὸς τ' ἀληθινὰ
 ἦταν τέτοια ὅστε τὰ πουλιὰ γελιόντουσαν καὶ προσπαθοῦσαν νὰ τὰ
 τσιμπήσουν. Κάτι παρόμοιο συμβαίνει καὶ μὲ τὶς κουάδρας τοῦ Gil.
 Τοποθετημένες πλαίσις λαϊκῆς, κανεὶς, ἂν δὲν τὶς εἶχε διαβάσει
 στὶς συλλογὲς τοῦ ποιητῆ, δὲ θὰ ἦταν ἱκανὸς νὰ τὶς ξεχωρίσῃ. Ὁ
 λαὸς ποὺ τὶς τραγουδαί ἀγνοεῖ ὅτι οἱ κουάδρας αὐτὲς ἔχουν τὸν
 ποιητὴ τους καὶ ὅτι ὁ ποιητὴς τους εἶνε ὁ Gil.

Τὰ τετραστίχια τοῦ Gil ἔχουνε ὅλη τὴ δροσιὰ, ὅλη τὴ χάρη καὶ
 ὅλη τὴν ἀφέλεια τῶν λαϊκῶν. Μεταφέρνω ἐδῶ μερικά, παρμένα στὴν
 τύχη, ἐκεῖνα ποὺ μποροῦν νὰ μεταφραστοῦν σὲ μιὰ ξένη γλῶσσα :

1

Ἡ ἀνύπαντρη νὰ μοιάζῃ πρέπει
 μὲ πόρτα καγγελοφραγμένη :
 —Ὅλοι νὰ βλέπουν μέσα τ' εἶνε
 καὶ ὁμως κανένας νὰ μὴν μπαίνει.

2

Τῆς ἐκκλησίας τὸν ἀκίνητο
 σταυρὸ ἢ καρδιά μου μοιάζει.
 Ὅμως ἐσύ εἶσαι σὰν τὸν ἴσκιό του
 ποὺ ὦρα τὴν ὦρα ἀλλάζει.

3

Τέτοια δροσιὰ σὰν τὴ δική σου,
 ἀγαπημένη, στὸ χωριὸ
 βρύση καμμιά δὲν τὴν σκορπίζει...
 —Ἄχ νὰ μποροῦσα νὰ σὲ πιῶ !

4

Νὰ φοβᾶσαι τὶς γυναῖκες
 ὅπου σκύβουν καὶ σωπαίνουν.
 Τὰ νερά ποὺ δὲν κυλᾶνε
 εἶν' αὐτὰ ποὺ ἀρρώστιας φέρνουν.

5

Ἡ ἀγάπη ἀκῶ νὰ λένε
 κάνει θάματα τρανά,
 μὰ ὡς τὰ τώρα ἐγὼ δὲν εἶδα
 νὰ κάνει ἄλλο...ἀπὸ παιδιὰ.

Νὰ καὶ μιὰ ἀκόμα, ὠραιότατη, παρμένη ἀπὸ ἕνα τραγοῦδι
 «γιὰ νὰ νανουρίζουν οἱ μητέρες τὰ παιδιὰ τους» :

Ἄν γραμένο εἶν' ἀπ' τὴν τύχη
 νὰ ὑποφέρει τραγικά,
 νάνι, νάνι τὸ παιδί μου,
 —μὴν ξαναξυπνήσης πιά...

Ἀνάμεσα στὶς κουάδρας τοῦ Gil, ἐκείνες ποὺ τὸν ἔκαναν διάσημο εἶνε οἱ ἔντεκα ποὺ ἔγραψε γιὰ τὶς κοινὲς γυναῖκες. Ὅλες οἱ χρυσαλίδες τοῦ ἔρωτος τὶς ἔχουν υἱοθετήσει κ' εἶνε μ' αὐτὲς ποὺ νανουρίζουν, στὶς ὥρες τῆς ρέμβης τους, τὴ μελαγχολία καὶ τὸ κενὸ τῆς ψυχῆς τους. Μοῦ ἔτυχε πολλὲς φορὲς, σὰν περνοῦσα ἀπὸ τὸ Μπαίρο Ἄλτο, τὴν ἰδιαιτέρη τῶν κοινῶν γυναικῶν τῆς Λισσαβῶνος συνοικία, ν' ἀκούσω νὰ σκορπιοῦνται ἀπὸ τὶς πάντα μισανοιγμένες πόρτες τους καὶ ἀπὸ τὰ χαμηλὰ παράθυρα τῶν παλιῶν σπιτιῶν τους μέσα στὴν ἀπογευματινὴ γαλήνη τὰ αἰσθηματικὰ αὐτὰ τετράστιχα τοῦ περίφημου «Τραγουδιοῦ τῶν Χαμένων Γυναικῶν», ὅπως τιλοφορεῖται :

Ὅποια ἐχάθηκε ἀπ' ἀγάπη
 ἄς μὴ στενάξει καὶ ἄς μὴν πονῇ :
 —μέσα στὶς ἄλλες τὶς ἀγίες
 εἶν' κ' ἡ Μαρία Μαγδαληνή.

Τὴν ἴδια τύχην ἔχουμε κ' οἱ δύο,
 βρόση μὲ τὸ νερὸ ποὺ τραγουδαίει :
 ὅποιος διψᾷ σταματάει μιά στιγμὴ,
 μὰ ὅποιος δὲ διψᾷ, μᾶς προσπερνάει.

Ἄν ἦταν καὶ εἶχε φωνὴν ὅ,τι
 μᾶς τρώει τὰ φύλλα τῆς καρδιάς,
 κόσμος πολὺς... ὅλος ὁ κόσμος
 θὰ μᾶς λυπότανε ἐμᾶς...

Οἱ «κουάδρας» τοῦ Gil δὲν εἶνε ὅλες αἰσθηματικὲς, ὅπως δὲν εἶνε αἰσθηματικὲς ὅλες οἱ λαϊκὲς. Μιὰ σὺλλογὴ του, τιλοφορούμενη «Τὸ Τραγοῦδι τοῦ Τζίτζικα», ἀποτελεῖται ἀπὸ σατιρικὰ τετράστιχα, διάφορες ἄλλες σάτυρες πρὸς φιλολογικὲς καὶ μεταφράσεις ἀρχαίων ἐπιγραμματικῶν ποιητῶν ὅπως τοῦ Ἀντιπάτρα, τοῦ Δημόδοκου, τοῦ Ἰουλιανοῦ τῆς Αἰγύπτου καὶ ἄλλων.

Οἱ σάτυρες αὐτὲς στρέφονται ὅλες ἐναντίον τῶν γυναικῶν κ' εἶνε θαυμάσιες. Τὶς διακρίνει μιὰ ἐξυπνάδα πάντα σπινθηροδόλα καὶ μιὰ πρωτοτυπία ἀσύνηθη. Κάποτε τὶς σάτυρες αὐτὲς τὶς διαπερνάει μιὰ Γιουβενάλια πνοή, ὅπως σ' αὐτήν :

Σὲ τούτους τοὺς καιροὺς ποὺ ζοῦμε
 κάθε γυναῖκα τὸ κορμί πουλεῖ
 Ἄλλες τὸ κάνουν μὲ τὴν ὥρα
 καὶ ἄλλες—γιὰ ὅλη τὴ ζωή.

μὰ τὶς περισσότερες φορὲς τὸ ὕφος τους εἶνε παιγνιδιάρικο. Ὁ ποιητὴς ξέρει ὅτι περισσότερο ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὴν ἀγανάκτηση ἢ τὴν στηλίτευση ἐκείνο ποὺ σκοτώνει, ὅπως εἶπε κάποιος, εἶνε ἡ γελοιοποίηση. Ἀκοῦστε τὸ μικρὸ αὐτὸ διάλογο μεταξὺ μιᾶς ρωμαντικῆς δεσποινίδας καὶ τοῦ ποιητῆ :

—Εἶνε ἡ καρδιά μου, ἀγάπη μου, ἐν' ἀνοιχτὸ βιβλίο....
 —Ἐνα βιβλίο ἀνοιχτό ! Τὰ φύλλα ὅλα κομμένα !
 Τότε λοιπὸν αὐτὰ ποὺ λέει ὁ κόσμος εἶν' ἀλήθεια :
 ἄλλοι πολλοὶ πρὶν ἀπὸ μὲ τὰ ἔχουν διαβασμένα !...

Αὐτὸ εἶνε τὸ χαρακτηριστικὸ ὕφος τῶν σατύρων τοῦ Gil. Ἡ εἰρωνία του εἶνε κάποτε ἀκόμα πρὸς λεπτή :

Κάθε φορὰ ποὺ σὲ θεωρῶ νὰ ὑψῶναι στὰ οὐράνια
 τὰ μάτια σου μὲ λυρικὴ νευρασθενεία, πέ μου
 εἶνε, γιὰ ἐμὲ μοῦ φαίνεται, ὡσὰν νὰ ψιθυρίζεις :
 —Ἄς εἶνε καὶ ἀνθυπασπιστὴς τοῦ πεζικοῦ, Θεέ μου!...

λέει ὁ ποιητὴς πρὸς τὴν κλασσικὴ δεσποινίδα τῆς ἐπαρχίας ποὺ διαθέτει ρωμαντικὰ μυθιστορήματα, αἰσθηματικὸς στίχους κ' ἐρωτεύεται ἕναν κομπὸ ἀξιωματικὸ, κατὰ κανόνα.

Εἶνε ὅμως φορὲς ποὺ ἡ σάτυρα τοῦ Gil γίνεται βαθειὰ καὶ ποὺ ἕνα τετράστιχό του μοιάζει τὶς καρικατοῦρες ἐκείνες ποὺ εἶνε τόσο περισσότερο θηριώδεις ὅσο δὲν ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὴν ὁμοίωσι γιὰ νὰ ριχτοῦν στὴν ὑπερβολή, ἀλλὰ φέρουνε στὴν ἐπιφάνεια, ὑπογραμματίζοντάς το, τὸ κύριο ψυχικὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ γελοιοποιουμένου. Νὰ ἕνα παράδειγμα :

Ἡ δεσποινὶς Μαρία εἶνε μία
 μὴ μοῦ ἄπτου ποὺ ἡ ματιά της σπιθυρίζει.
 Ζεῖ καταμόναχη, δὲν καπνίζει...
 καὶ ἔχει στὸ σπίτι της σταχτοδοχεῖα.

Μέσα στοὺς τέσσερους αὐτοὺς στίχους βλέπει κανεὶς νὰ κινεῖται ὀλόκληρη μιὰ ζωὴ γυναικῆς ἀπ' ἐκείνες ποὺ ζοῦνε μιὰ διπλὴ ζωὴ, καὶ αὐτὸ καλλίτερα ἀπ' ὅτι θὰ τὴν ἔκανε ἕνα ὀλόκληρο ρωμάντζο στὸ

ύφος ενός Jules Renard ή ενός Charles Louis Philippe.

"Άλλοτε πάλι ή σάτυρα του Gil δέν είνε παρά αλήθεια λεγόμενη μ' ένα άστειό ύφος :

Είπες πός είμαι ένας τρελλός, πός δέν ξέρω τι κάνω.

"Αν είν' αλήθεια κάποτε, δέν είν' αλήθεια πάντα.

Παράδειγμα : σ' αγάπησα δίχως γιατί νά ξέρω,

σάν σ' άφησα, τ'ό ήξερα,... και με τ'ό παραπάνω.

Άνάμεσα στις σάτυρες αυτές υπάρχουν και μερικές που ανατρέπουν κατά τον πιό έξυπνο τρόπο διάφορα λαϊκά γνωμικά ή που τους δίνουνε μια εξήγηση άπρόοπτη αλλά πόσο, στο βάθος, αληθινή ! Δέ θ' αναφέρω ως παράδειγμα παρά αυτήν που δίνει στη γνωστή φράση ότι τ'ό γούστο δέ συζητείται και πίσω από την όποια δχυρώνονται οι ήλίθιοι για νά ύποσηριζούνε μιάν άνοησία τους. Ναι, λέει ό Gil :

Τ'ό γούστο, συμφωνώ, δέ συζητείται.

— Μ' εκείνους που δέν έχουν, έννοείται !

Πράγμα άρκετά τσουχερό, αλλά και φυσικότατο στο βάθος, οι σάτυρες αυτές κατά των γυναικών είχαν την μεγαλύτερη επιτυχία μεταξύ των γυναικών άκριβώς. "Ο Gil, σ' ένα είδος εισαγωγής, άποτεινόμενος προς τους συζύγους, τους έλεγε :

Άγαθοί νοικοκυραίοι,

είνε άνώφελο νά κρῦψτε

στις γυναίκες σας έτούτο

τ'ό βιβλίο. Οί έραστές τους

άσφαλώς θά τους τ'ό δείξουν...

Οί γυναίκες δέν περίμεναν νά τους τ'ό δείξουν οι έραστές τους. Τ'ό πήραν και τ'ό διάβασαν μονάχες τους...

Τ'ό ποιητικό έργο του Gil δέν περιορίζεται μονάχα στις κουάδρας και στις σάτυρες. Στις τρεις ποιητικές συλλογές του «Γενναρήσιο Φώς», «Σκια Καπνού» και «Alba Plena», ό πορτογάλλος ποιητής μās δείχεται προσωπικότερος σέ θέματα ύποκειμενικότερα, παραμένοντας όμως πάντοτε ό ποιητής που έκληρονόμησε τ'ό λαϊκό αίστημα και που μίλησε με την ψυχή του λαού.

Στ'ό έργο του αυτό ό Gil μās δείχεται ως ένας τρυφερός κι ως ένας αίσθηματικός. Μέσα στα τραγούδια του βλέπει κανείς μιá ψυχή γεμάτη άφέλεια, καλωσύνη και αγάπη. Δέν είνε από τους ποιητές εκείνους που διατυπώνουνε εκζητημένα και σπάνια συναισθή-

ματα, που ζητάνε άφραστες εύτυχίες που ντύνουνε με βασιλική πορφύρα τ'όν πόνο τους, που τραγουδάνε αιθέριες έρωμένες ή λαμπρές εταίρες, που καθυλακίζουνε φτερωτούς Πήγασσους και που κάνουνε κοινωνούς των αισθημάτων τους τή φύση δάκερη, τήν οικουμένη και τους Θεούς. "Ο Gil δέν είνε τ'ό δριμητικό ποτάμι που κυλάει με βουητό ούτε ή πλατειά θάλασα με τήν αιώνια πάλη της. "Η ποιησή του είνε εκείνη που ζητάει σ' ένα περίφημο τραγούδι του, τιλοφορούμενο Waif ό Λονγκφέλλου, ή γλυκειά, άπλή ποίηση που βγαίνει κατ' ευθεία από την καρδιά και που κάνει «τις φροντίδες και προαπασχολήσεις τής ζωής νά σηκώνουν σιγά τις τέντες τους καθώς οι Άραβες και νά γλυστρήσουνε σιωπηλά μέσα στη νύχτα και νά χαθούνε... Είνε ή ποίηση που μιλάει άπλά για άπλά πράματα. Τ'ό ύφος του Gil είνε οικείο και τρυφερό. Είν' ένας ποιητής γεμάτος από την ένθεη καλωσύνη των άπλών και των φτωχών ανθρώπων. "Η άπλή του αισθηματικότητα θυμίζει κάποτε, άόριστα, τ'όν Κοππέ, τ'όν αισθηματικών όμως Κοππέ κι όχι των τραγουδιών του εκείνων που είνε σά νά ριμάρουνε τ'όν πεζό λόγο. Οί ψυχές τους είνε ίδιες. Κι οι δύο τραγούδησαν ένα κοινόν όνειρο : τ'ό σπίτι όπου θάθελαν νά κατοικούνε με τήν αγαπημένη γυναίκα. Θυμάστε τους στίχους του Κοππέ :

Ce serait sur les bords de la Seine ; je vois
Notre chalet, voilé par un bouquet de bois,
Un hamac au jardin, un bateau sur le fleuve.
Pas d'autre compagnon qu' un chien de Terre-Neuve
Qu' elle aimerait et dont je serais bien jaloux.

Μά ένω ή άπλότητα του Κοππέ εκφυλίζεται σ' ένα προζαϊσμό που φέρνει τ'ό χαμόγελο, όπως στους στίχους αυτούς τους παρακατινούς :

Et tout en envoyant des baisers en mangeant,
Tout en s' interrompant pour se dire : je t' aime !
On assaisonnerait des fraises à la crème ...

ή του πορτογάλλου ποιητή διατηρεί πάντα μιá ποιητικότητα γεμάτη θέλητρο και χάρη. Τραγουδώντας τ'ό όνειρομένο σπίτι, λέει :

...Ένα μονάχα πάτωμα θε νάχη. Τά πολλά
φέρνουν του ανθρώπου ήλιγο, γεννάν φιλοδοξίες,
όνειρα περιπετειών και πλούτου τρελλούς πόθους.

Άπό άπογοήτευση γεμίζουν τις ψυχές.

"Η εύτυχία έρχεται στον άνθρωπο μονάχα

σάν ή καρδιά του, ή φτωχή καρδιά του γαληνέψει.

Οί πόρτες νά μὴν ἔχουνε κανένα σκαλοπάτι.
Μά νάνε σύρριζα στή γῆς. Πόρτες πλατειές, μεγάλες
πού νά καλωσορίζουνε καί πού νά προσκαλοῦνε.

Σύρριζα νάνε μέ τή γῆς, γιά νά μποροῦν οἱ γέροι
ζητιάνοι κ' οἱ σακάτηδες κ' οἱ κουρασμένοι ἀλῆτες
νάρχουνται νά ζητᾶν ψωμί χωρὶς νά κουραστοῦνε.

Μεγάλα τὰ παράθυρα ν' ἀνοίγουν πρὸς τὴ φύση
γιὰ νά μπορῇ μέ τὴ χρῆσὴ φεγγοβολή του ὁ ἥλιος
νά μπαίνη καὶ ἀπ' τὸ σπῆτι μας τὴ θλίψη νά τὴ διώχνη.

Περβόλι θάχη μέ καρπούς καὶ κῆπο μέ λουλούδια,
μὰ δίχως κάγγελα ψηλά τὰ οὐράνια πού σουβλίζουν.
Εἶν' ἔχτρικὰ τὰ κάγγελα καὶ σὰ νά προκαλοῦνε,

καὶ πάντα τὴν ἐντύπωση μοῦ δώσαν τὴ σκληρὴ
ἐνὸς ἀστοῦ τὰ χέρια του πού ὑψώνει καὶ φωνάζει
σ' ὅποιον περνάει : — "Ὅλα αὐτὰ πού βλέπετε εἶν' δικὰ μου!

Δὲ θάχη καγγελόφραγμα. Ἐνα τοιχᾶκο μόνο
γεμάτο ἀγριοτριανταφυλλιές μέ ἄνθια φορτωμένες,
ἀγιόκλημα ἀρωματικό καὶ ταπεινὸς βερβένες.

"Ἐνα τοιχᾶκο χαμηλὸ καὶ ἔτσι πού νά μποροῦνε
"Ὅσοι περνᾶν νά βλέπουνε ἄνθια, παντοῦθε ἄνθια
— Καὶ τὴν εἰρήνη, τὴ γλυκειὰν εἰρήνη τοῦ σπιτιοῦ μας!

Τὸ τραγοῦδι αὐτὸ δὲν εἶνε θαυμάσιο στὴν ἀπλότητά του καὶ
δὲν ἀφίνει πίσω του ὅλον τὸν Κοππὲ καὶ ὅλον ἀκόμα τὸν Φρανσι
Ζάμ;

"Ὅλη ἡ συμπάθεια τοῦ ποιητῆ πάει πρὸς τ' ἀπλᾶ καὶ τὰ δυστυ-
χισμένα πλάσματα. "Ὅταν τραγουδάει τὸ γλυκὸ καὶ κρῦο γενναρήσιο
φῶς πού θυμίζει :

στοματάκια μισρῶν παιδιῶν πεθαμένων,
πού ὁ θάνατος τᾶχει παγώσει
— μὰ πού χαμογελοῦν ἀκόμα,

ὁ νοῦς του πάει πρὸς «ἐκείνους πού δὲν ἔχουν τίποτα», οὔτε ψωμί,
οὔτε σῆτι καὶ ἕνας ἀπειρος πόνος πλημμυρίζει τὴν ψυχὴ του. Ἡ
καρδιά του εἶνε πάντα ἀνοιχτὴ στὸν πόνο τῶν ἄλλων. "Ὅσο γιὰ τὸν
ἑαυτό του, δὲν ζηλεύει οὔτε τὴ πλοῦτη, οὔτε τὰ μεγαλεῖα, φτάνει
στὸ σῆτι τοῦ νά μπαίνουν :

— ὁ ἥλιος καὶ ἡ χαρὰ ὅλον τὸν χρόνο.

"Ἄν ἐσατύρισε τὶς γυναῖκες δὲν ἐσατύρισε ὁ λες τὶς γυναῖκες.
Σατύρισε τὶς γυναῖκες τῶν πόλεων καὶ τῶν μπουρζουάδων μέ τὸν
κωμικὸ ρομαντισμό, μέ τὴ φτασιδωμένην ὁμορφιά καὶ τὴν ἐκλυτὴ
ψυχὴ πού δὲν μποροῦν, πού δὲν εἶνε ἱκανὸς νά δώσουν παρὰ μιὰ
παρωδία ἔρωτα. Οἱ γυναῖκες αὐτὲς τὸν ἀφίνουν ψυχρὸ καὶ τὶς ἀντι-
κρύζει μέ σαρκασμό. "Ὁ μεγάλος του κοινὸς νοῦς κ' ἡ ἀπλὴ του
ψυχὴ ζητᾶει καὶ ὄνειρεύεται «μιὰ φτωχὴ καὶ τίμια παρθένα πού
νά τὴν κἀνη συντρόφισσα τῆς ζωῆς του :

«Κάποια φορὰ τὸ χέρι της τ' ἄφησε στὸ δικό μου,
μὰ ἦταν τόση ἡ ἐντροπὴ καὶ ἡ συγκίνησή της
πού νόμιζα πῶς κράταγα στὸ χέρι τὴν καρδιά της,
— παλμοδικὴ καθὼς πουλιοῦ στὴ φουχτα σκλαβωμένο...»

"Ἀνάμεσα στοὺς τόσοις ποιητὲς πού τραγοῦδησαν τὴν ἀπλὴ
καὶ ταπεινὴ ζωὴ, ὁ Gil εἶν' ἐκεῖνος πού τὸ ἔκανε μέ τὴ μεγαλύτερη
φυσικότητα. Στὴν ποίησή του δὲ βρίσκει κανεὶς καμμία προσπά-
θεια πρὸς ἀπλότητα, — χειρότερη ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὴν προσπάθεια
πρὸς τὴ δύσκολη ἔκφραση, — ὅπως, ἔξαφνα, στὸ ἔργο τοῦ Φρανσι
Ζάμ. "Ὁ Gil εἶνε ἕνα τέκνο τοῦ λαοῦ. Ἡ ποίησή του πηγάζει ἀπὸ
τὴν καρδιά του καὶ διαχύνεται χωρὶς νά περάσῃ πρὶν ἀπὸ τὸν ἐγκέ-
φαλο. Δὲ μιλάει γιὰ τὴν ἀπλὴ καὶ ταπεινὴ ζωὴ οὔτε μέ συγκατά-
βαση, οὔτε μέ αἰσθηματικότητα, οὔτε μέ ὕφος ἀποστόλου. Τὴν τρα-
γουδάει φυσικά, γιὰτὶ εἶνε ἡ μόνη τὴν ὁποῖαν αἰσθάνεται, καὶ τὴν
ἔξωτερικεύει ὅπως τὴν αἰσθάνεται, χωρὶς καμμία προσπάθεια νά
τὴν ἐξωραΐσῃ, φορῶντας της ἕνα ἔνδυμα πολιτείας, ὅπως κάνουν
πολλοί, καὶ πού δὲν ἐπιτυχαίνουν παρὰ νά τὴν κάνουν γελοία καὶ
κωμικὴ.

Στὴ συλλογὴ του «Σκιὰ Καπνοῦ», ὁ Gil ἀπομακρύνεται ὡς
τόσο ἀπὸ τὴ χαρακτηριστικὴ πηγὴ τῆς ποίησής του καὶ δοκιμάζει τὴ
λύρα του σὲ καινούργιους ρυθμούς, γεμάτους μιὰ σοφὴ μουσικό-
τητα. Ὑπὸ τὴν ἔποψη αὐτὴ ἐπιτυχαίνει νά κἀνη τὰ τραγοῦδια του
αὐτὰ ἀληθινὲς μελωδίες. Ὑπάρχει ὅμως στὸ ἔργο του αὐτὸ πολλὴ
ἀπὸ τὴ «φιλολογία» ἐκεῖνῃ πού καταδίκασε ὁ Βερολὶν καὶ πού, εὐ-
τυχῶς, λείπει ἀπὸ ὅλο του τὸ ἄλλο ἔργο. Στὰ ποιήματα αὐτὰ ἡ
συγκίνηση δὲν εἶνε πηγαία. Βλέπει κανεὶς λιγότερο τὸν ποιητὴ καὶ
περισσότερο τὸν τεχνίτη. Ἡ μούσα τοῦ Gil μᾶς παρουσιάζεται ἐδῶ
σὰν ἕνα κορίτσι τοῦ λαοῦ ντυμένο ὡς «δεσποινίδα». Θαρρεῖ κανεὶς
ὅτι ὁ ποιητὴς ἔγραψε τὸ βιβλίο αὐτὸ ὡς στοίχημα ὅτι μπορεῖ νά
κἀνη ὅ,τι καὶ οἱ ἄλλοι ποιητὲς πού εἶνε «ἀρτίστες». Τὸ στοίχημα τὸ

κερδίζει, αλλά δε βλέπω τι κέρδος μπορεί να είναι αυτό που έγκειται στο να κατορθώνει να φαίνεται κανείς μετριότερος απ' ό,τι είναι. Όσο τόσο, μέσα στη συλλογήν αυτή υπάρχουν ωραιότατα ποιήματα. Μεταφράζω εδώ πρόχειρα αυτή που τιλοφορείται «Τι λείπει ένα κόκκινο γαρύφαλλο» :

Από την αγκαλιά των γαρύφαλλων που μου 'φερεις
Σάν ηρθες,
Αγαπημένη,
Ένα μονάχα, — το πιο κόκκινο, το πιο ζοηρό,
Τον έρχομό σου ακόμα μ' αγωνία
Περιμένει...

Μονάχα αυτό απομένει από τ' αδέρφια του
Τα μαραμένα...
Μονάχα αυτό προσμένει τα πονετικά σου χέρια,
Τα ωμορφα χέρια σου τ' αγαπημένα,
Νά το δροσίσουν με νερό και να το δώσουνε
Μιά χίμαιρα ζωής για λίγο ακόμα...

Μά πόσο διάφορο είναι απ' την ώρα που το έκοψες
Μπουμπούκι ακόμα !
Ζαρώσανε τα πέταλλά του κ' έχει σκύψει το κεφάλι
Σάν ένα μεγάλο έρωτηματικό...

Γυρμένο προς την πόρτα απ' όπου έπρόβαλες
Το μεθυστικό εκείνο βράδυ που ηρθες,
Είπε σά να ρωτάη γιατί έφυγες
...Και γιατί, τόσες μέρες, δεν έγύρισες ακόμα ; ...

Στην «Alba Plena» ο πορτογάλλος ποιητής ξαναγυρίζει ευτυχώς σ' ό,τι τον χαρακτηρίζει και τον ξεχωρίζει για να τραγουδήσει με τη λαϊκή απλότητα και πίστη τη ζωή της Παναγίας. Τα τραγούδια που αποτελούνε τη συλλογή αυτή είναι ό,τι ωραιότερο ως θρησκευτική ποίηση, ό,τι ωραιότερο ως ποίηση. Γεμάτα ευαγγελική αγνότητα και πίστη απλοϊκή, μου θυμίζουν «βι τ ρ ω» παλαιϊκών καθεδρών στα όποια εικονίζεται με τόση αφέλεια όση και πίστη γεγονότα από το βίο του Χριστού και των αγίων.

Στην «Alba Plena» η ζωή της Παναγίας τραγουδιέται από μια πλευρά ποιητικά ανθρώπινη. Έτσι, χωρίς να χάνη τίποτα από τη θρησκευτική λατρεία που της χρωστάται, η Παναγία παρουσιάζεται σιμότερα προς τις ανθρώπινες καρδιές. Ένα γλυκό φως ειρήνης και μακαριότητας γεμίζει το βιβλίο αυτό. Την πηγή της έμπνευσης

αυτής και την εξήγησή της τη βρίσκει κανείς στην αφιέρωση που ανοίγει το βιβλίο :

«Όταν—γράφει—ανάμεσα στο θόρυβο του κόσμου, ένοιωσα τον έναντό μου τόσο ξηρημο και τόσο αποξενωμένο που δεν εύρισκα, όπως ο Χριστός, ούτε μιιά πέτρα όπου ν' ακουμπίσω την κεφαλή μου—ο έρωτάς σου μου άνοιξε την αγκαλιά του. Βρήκα έτσι μιιά γωνίτσα ειρήνης και ήλιου που είναι ή ευτυχία των θλιμένων και μπόρεσα, με την εύλογία της ματιάς σου και το ρυθμό της καρδιάς σου, να γράψω το απλό κι εύλαβητικό αυτό βιβλίο που είναι δικό μου μονάχα γιατί σου άνήκει, φίλη μου, κυρία μου, γυναίκα μου.»

Στη γωνίτσα αυτή της ειρήνης και του ήλιου, ο ποιητής άντις να ύμνολογήσει εκείνην που του άνοιξε «την αγκαλιά του έρωτά της», έβαλε το ταλέντο του και την ψυχή του στο να τραγουδήσει ό,τι ήξερε πως θάταν περισσότερο άρεστό και πως περισσότερο θα συγκινοϋσε την απλή και θρησκα ψυχή της. Κι έτσι έγραψε τα μοναδικά αυτά τραγούδια «με την εύλογία της ματιάς της και το ρυθμό της καρδιάς της.»

Και τα τραγούδια αυτά είναι δουλεμένα με τη γαλήνια ύπομονη και την απλή πίστη των μεσαιωνικών εκείνων τεχνιτών που σκάλιζαν με την ψυχή τους, στο μάλαμα ή στ' άσχημι, φτερωτά άγγελούδια κι άμωμες Παναγίες.

Καμμιά δόξα δε μου άνήκει
έμένα γιατί έγραφα αυτά
Δεν έκανα παρά ό,τι κάνει
ή εργατική μέλισσα που ξέρει
πως το να δίνη μέλι είν' ένα καθήκο,
ένας προορισμός κι ένας νόμος,

λέει ο ποιητής με μιιά μετριοφροσύνη που δεν είναι ψεύτικη γιατί το βιβλίο αυτό γράφτηκε όπως ύψωνότανε άλλοτε στον ουρανό μιιά γοθδική καθέδρα.

Η «Alba Plena» είν' ένα βιβλίο που δεν έχει τ' όμοιό του στην πορτογαλική ποίηση, — κ' ίσως σε καμμιάν άλλη ποίηση. Ο Χριστιανισμός του δεν έχει τίποτα το δογματικό, το τραχύν ή το πένθιμο όπως τον έκληρονομήσαμε από τον μεσαιώνα. Δεν έχει ακόμα τίποτα από τον χριστιανισμό της Άναγέννησης, που είναι όλος ειδωλολατρικός. Είναι ο χριστιανισμός των πρώτων χρόνων του χριστιανισμού, — γεμάτος φως, ειρήνη και αγάπη. Έχει κάτι το ειδυλλιακό, το τρυφερό κι ο τρόπος με τον όποιο ο ποιητής μιλάει για την Παναγία και το Χριστό έχει την οικειότητα εκείνη που, ως

μου επιτραπή ή παρομοίωση, πέρνουν οί γέροι ὑπερέτες με τούς κυρίους τους που τούς ἐγνώρισαν ἀπό παιδιὰ.

Οί χριστιανικοί θρύλοι πάνω στους ὁποίους ἐργάστηκε, ὅπως σέ τελλάρο, ὁ ποιητής καί τούς ὁποίους, ὅπως λέει, τούς ἐπῆρε ἀπό τὸ λαό, ἔχουνε μιὰ ποιητικότητα ἀφταστη σέ ἀπλότητα καί θέλητρο. Τὸ βιβλίο αὐτὸ, τ' ὁμολογῶ, τ' ἀνοίξα με κάποια δυσπιστία. Δὲν περίμενα καμμιά συγκίνηση ἀπὸ τὴ θρησκευτικὴ ποίηση γιατί ἔχω χάσει πλέον τὴν πίστη. Ἀπὸ τὸ πρῶτο ὅμως τραγούδι ἢ ποίηση τοῦ Gil ἔκανε τὸ θᾶμα της. Ἡ ψυχὴ μου ἀνοίχτηκε στὴν εὐαγγελικὴ ἀπλότητα καί ἀγνότητα ὅπως τὸ λουλούδι στὸ φῶς. Ὁ ποιητής περιέγραφε τὴ γέννηση τῆς Παναγίας. Οἱ ἀπλοϊκοί του μὰ καλοδουλεμένοι στίχοι διηγόντουσαν πὼς ὅλα μέσα στὴ φύση, ἄνθρωποι, ζῶα καί πράματα, νοιώσανε ἄξαφνα κάποιο δεῖλι κάτι τὸ καινούργιο καί τὸ ἀπείρως γλυκὸ νὰ σκορπιέται παντοῦ, ἐνῶ μιὰ ἀγγελικὴ καλωσύνη ἐδρόσιζε ἄξαφνα τὶς καρδιὲς τῶν ἀνθρώπων καί τῶν θηρίων.

Ἐτοίμαζότανε νὰ σπαράξει τ' ἄρνη πὸν βέλαζε στὴν κοιλάδα, σταματάει, καί τὸ θηρίο, κατάπληκτο, διερωτᾶται :

Τὶ θᾶμα νᾶνε αὐτὸ καλὸν πὸν κάνει
ἐμένα πὸν εἶμαι λύκος καί πεινῶ ;

Ἐτοίμαζότανε νὰ σπαράξει τὸν δρόμο τῆς Δαμασκοῦ, ὁ γέρος ὁδηγὸς πὸν πῆγε κ' ἦρθε στὸ γνωστὸν αὐτὸν δρόμο ὁλόκληρη ζωὴ βλέπει ὅλα τὰ πράματα νὰ πέρνουν μιὰ καινούργια, πρωτοφάνερα ὄψη :

— Κυτᾶστε τὴν κορφή τοῦ ὄρους Ἐμόν
πὸν πάντα τὴ σκεπάζανε τὰ χιόνια . . .
Τὰ χιόνια ἐλύσαν. Λύσανε τὰ χιόνια !
Εἶν' ὅλη χρυσάφι κ' εἶνε ὅλη ντυμένη
σὰ μιὰ χαμογελοῦσα παρθένα ντυμένη
νυφίτικα ροῦχα . . .

Οἱ πλαγιὲς γεμίσανε πρασινάδα καί λουλούδια, χιλιάδες πουλιὰ τραγουδᾶνε, τὸ σιτάρι, στὰ χωράφια, κυματίζει φουντωμένο καί κατάχρυσο, ὁ οὐρανὸς εἶνε γεμάτος φῶς. Κι ὁ γέρος ὁδηγὸς ἔκστατικός, γονατίζει καί ρωτᾶει :

— Κύριε, Κύριε,
ἄλλαξε ὁ οὐρανὸς, ἄλλαξε ἡ φύση, ἄλλαξαν ὅλα . . .
Τὶ ἄγγελμα γλυκὸ νὰ εἶν' αὐτὸ ;
Τὶ νᾶνε ;

Ἐτοίμαζότανε νὰ σπαράξει τὴν Ἰουδαία καί πὸν ἀνειροπολεῖ νοσταγλικά τὴ Ρώμη καί τὶς ἀπολαύσεις της, ὁ ρωμαῖος

πατριόκιος πὸν ἡ ἀνία τὸν ἔχει κάνει σκληρὸ καί μελαγχολικό, νοιώθει ἄξαφνα, ἐκεῖνο τὸ ἀπόγευμα, ἐκεῖνη τὴν ἴδιαν ὥρα πὸν

— οἱ πελαγοὶ περνᾶν στὸν οὐρανὸ
με πέταμα πλατὺ πρὸς τὶς φωλῆς τους,
μιὰ γαλινὴ χαρὰ νὰ πλημμυρίζη τὴν ψυχὴ του ὡσάν

— ἓνα στόμα παρθένας, γεμάτο ντροπῆ,
μ' ἓνα φιλι ἀγνὸ, μεγάλο παρηγορητικὸ φιλι,
νὰ τοῦ φιλοῦσε τὴν καρδιά του . . .

καί κυτᾶζοντας τὸν οὐρανὸ τῆ γῆς, ὅλα τὰ πράματα ὁ ρωμαῖος πατριόκιος διερωτᾶται :

Τὶ πρᾶμα παράξενο, πρωτοφάνερα, ἀξιοθάμιστο
οὐβαίνει τὴ στιγμὴ αὐτὴ στὴ γῆς ;
Τὶ νᾶνε ;

Ἐτοίμαζότανε νὰ σπαράξει τὸν δρόμο τῆς Ἰουδαίας τοῦ ὁποίου τὸ στόμα δὲν ἤξερε παρὰ νὰ καταριέται, πὸν ἡ φωνὴ του ἦταν

— σὰ θαλάσσιο κύμα
πὸν οὐρλιάζει καί δαγκάνει τὸ σκληρὸ βράχο,
πὸν

— ποτὲς μιὰ χειρονομία συγγνώμης
δὲν τοῦ ἀνοίξε ποτὲς τὰ γ α μ ψ ἄ του χέρια,

πὸν ἔριχνε στὸν κόσμο τὶς ἀπειλὲς του «σὺν πετροβολιῆς», — ὁ γέρος προφήτης τῆς Ἰουδαίας με τ' ἀκατάστατα γένεια καί τὰ ἰσχνὰ μπράτσα πὸν ἀνήγγελε ἓνα θεὸ σκυθρωπὸ, τρομερὸ καί ἐκδικητικὸ, τὸ ἀπόγευμα ἐκεῖνο :

Χαμογέλασε μ' ἀγάπη γιὰ πρώτη φορὰ !

Λοιπὸν, τελειώνει τὸ ποίημα, λοιπὸν :

Κεῖνο τὸ δεῖλι, κείνην τὴν ὥρα
Στὴ Ναζαρεθ γεννιότανε ἡ Παρθένας . . .

Μὰ ἓνα τέτοιο ποίημα δὲ λέγεται, δὲ ἀναλύεται. Μιὰ ἀνάλυση δὲν μπορεῖ νᾶνε παρὰ τὸ λίγο χνοῦδι πὸν ἀφίνει στὰ χέρια μιὰ πεταλοῦδα πὸν κάναμε νὰ τὴν πιᾶσουμε. Εἶνε σχεδὸν μιὰ ἱεροσουλία νὰ δ ι η γ ε ἰ τ α ι κανεῖς ἓνα τέτοιο τραγούδι πὸν, μαζὺ με τ' ἄλλα τῆς συλλογῆς, εἶνε ἀπ' ἐκεῖνα πὸν ξεχωρίζουνε ὄχι μόνο

στη φιλολογία ενός τόπου μὰ πὺ ἐχουνε τὴ θέση τους μέσα στὴν παγκόσμια.

III

Δὲν ξέρω ἂν κατώρθωσα νὰ δώσω μιὰν ἄρτια ιδέα τοῦ πορτογαλλοῦ αὐτοῦ ποιητῆ. Στὸν τόπο αὐτόν, τὸν πλούσιο ὅσο κανεὶς ἄλλος σήμερα σὲ μεγάλους λυρικούς ποιητές, ὁ Gil εἶνε ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους. Ἄλλοι, ὅπως ὁ Guerra Junqueiro, — ὁ ἐθνικὸς βάρδος τῆς Πορτογαλλίας, — μπορεῖ νὰ εἶνε πιὸ δυνατοὶ κι ἄλλοι ὅπως ὁ Eugenio de Castro, πιὸ ἀρτίστες. Ἡ θέση ὁμως τοῦ Gil μέσα στὴ σημερινὴ πορτογαλικὴ ποίηση εἶνε ἄλλη, ὅλως διόλου ξεχωριστή. Εἶνε ὁ ποιητὴς πὺ ἀντιπροσωπεύει τὴν πορτογαλικὴ αἰσθηματικότητα, αὐτὸς πὺ ἐξέφρασε ὅπως κανεὶς ἄλλος τὴν ψυχὴ τοῦ πορτογαλλικοῦ λαοῦ. Τὸ ἔργο του μπορεῖ νὰ μὴν εἶνε ὅλο τῆς αὐτῆς ποιότητος — μὰ καὶ ποιῶν ποιητῆ εἶνε ; — ἀλλὰ φωτίζεται ἀπὸ μεγάλες ἀναλαμπές μεγαλοφυΐας. Ὁ λυρισμὸς του, πὺ εἶνε τῆς ἴδιας πηγῆς μὲ τὸ λυρισμὸ τοῦ μεγάλου Joao de Deus, εἶνε ἕνας λυρισμὸς ἄγνός, ἀμιγής, διάφανος. Ἡ ποίησή του μαγεύει μὲ τὴν ἀπλότητά της, τὴ μουσικότητα καὶ τὴν αἰσθηματικότητα πὺ περιέχει. Μέσα σ' αὐτὴν εἶνε ὅλη ἡ λαϊκὴ πορτογαλικὴ ψυχὴ, ἐξωραϊσμένη ἀλλὰ ὁμοια. Ὁ λαὸς πὺ εἶδε τὸν ἑαυτό του μέσα σ' αὐτὴν σὰ σὲ καθρέφτη, τὴν ἔκανε ἀμέσως δική του. Τὸν ἐξέφραζε τόσο τέλεια ὥστε τὴν ἐπῆρε γιὰ νὰ ἐκφραστῆ ὁ ἴδιος. Ἀπὸ τὴν μιὰ ἄκρη τῆς Πορτογαλλίας ἴσα μὲ τὴν ἄλλη οἱ «κουάδρας» τοῦ Gil τραγουδοῦνται ἀπὸ τὸν λαὸ κ' εἶνε δικές του. Ποιὰ δόξα μπορεῖ νὰ εἶνε μεγαλύτερη ;

Τὸ ἔργο τοῦ Augusto Gil δὲν εἶνε ἕνας σταθμὸς στὴν πορτογαλικὴ ποίηση· δὲν ἐδημιούργησε καμμιά σχολή· δὲν ἤρθε ὡς φυσικὴ συνέπεια ὕστερα ἀπὸ ἕνα ὠρίμασμα ὁρισμένων ιδεῶν· δὲν ἀνοίγει οὔτε κλείνει μιὰ ἐποχὴ. Τὸ ἔργο αὐτὸ εἶνε ἔξω ἀπὸ ἐποχῆς. Εἶνε αἰώνιο γιὰτὶ ἐξέφρασε ὅ,τι εἶνε αἰώνιο: τὴν ψυχὴ ἐνὸς λαοῦ σ' ὅ,τι αὐτὴ ἔχει τὸ πιὸ τυπικὸ, τὸ πιὸ ἀδιάσειστο, τὸ πιὸ χαρακτηριστικόν.

Μόλις ἐφάνηκε, κ' ἦταν ὡς νὰ ὑπῆρχε ἀπὸ πάντα. Δὲν ἤρθε σὰν κάτι τὸ καινούργιο ἀλλὰ ὡς κάτι τὸ γνωρίμο καὶ τὸ γνωστό. Ὁ λαὸς δὲν ἔβαλε καιρὸ γιὰ νὰ τὸ κἀνὴ δικό του. Τὸ δέχτηκε φυσικά, σὰν κάτι πὺ τοῦ ἀνῆκε.

Γιὰ τὸν ποιητῆ αὐτόν δὲν μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς ὅτι θὰ μείνη. Ζωντανὸς κόμα, ἔχει μπεῖ στὴν ἀθανασία.

ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ

ΣΤ' ΑΠΟΚΕΝΤΡΑ

Ἀπὸ καιρὸ ὁ Δημήτρης ἄκουγε τὸν πατέρα του νὰ μουρμουρίζει καὶ νὰ λέει, πρὸ πάντων ὅταν πλησίαζε τὸ τέλος τοῦ μηνός :

— Ἄ, δίχως ἄλλο πρέπει νὰ φύγουμε ἀπ' αὐτὸ τὸ σπίτι ! Μόλις ἔρθει ὁ Αὐγουστος θὰ βαλθῶ νὰ βρῶ κανένα σπιτάκι φτινὸ καὶ ἄς εἶνε στὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης !

Τὸ νοῖκι εἶτανε μεγάλο κεῖ πὺ καθόντουσαν, σ' ἕνα κεντρικὸ μέρος, καὶ οἱ δουλιές του εἶχαν κόψει...

Καὶ ὅταν ἤρθε ὁ Αὐγουστος φρόντισε νὰ βρεῖ ἕνα σπιτάκι καὶ ἄς εἶτανε στὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης. Καὶ βρῆκε.

— Εἶνε θαυμάσιο, ἔλεγε, στὴ γυναίκα του καὶ στὰ παιδιὰ του, ἔχει δυὸ εἰσόδους, μονοκατοικία Μόνο αὐτό, ποῦνε λίγο μακρὰ ! Καὶ ξέρεις καὶ ποιὸς κατοικεῖ ἐκεῖ ; Ὁ Καράμης !. Τὸν θυμᾶσαι ;

— Βρέ !.. ὁ Καράμης !. Μὰ τ' εἶχε γίνεϊ τόσο καιρὸ αὐτός ;

— Ξέρω κ' ἐγὼ ; Ἀπὸ τότε ποῦνλεισε τὸ μαγαζάκι του, κεῖνο ποῦνε κοντὰ μου ἔχω νὰ τὸν δῶ. Τώρα κάνει τὸ μεσίτη. Αὐτὸς μεσίτεψε κι ἀγόρασε ὁ Παναγάρης τὸ σπιτάκι πὺ θὰ πάμε καὶ κἀνα δυὸ ἄλλοι. Ἐγὼ δὲν τὸν εἶδα, ὁ Παναγάρης μοῦ τόπε..

— Ὁ Καράμης ! ἔκανε ἡ γυναίκα τοῦ Δημήτρη, μὲ κούνημα τοῦ κεφαλιοῦ. Καλὸς ἄνθρωπος εἶτανε. Δὲν εἶχε πάρει νομίζω, κἀποια χήρα μ' ἕνα σωρὸ παιδιὰ ;

— Ναί, ναί. Καὶ μεγάλα, ὅπως μοῦχουν πεῖ.

Σώπασαν. Ἡ γυναίκα του ρώτησε σὲ λίγο :

— Γιὰ πές μου, σὶδὸ δίνει τουλάχιστο φτινά ;

— Ἄ, τὸν καϊμένο τὸν Παναγάρη ! Ἐδῶ φάνηκε ἀλήθεια. πὺς εἶνε φίλος ! Ξέρεις πόσο μοῦ τὸ δίνει ; Μόνο γιὰ πενήντα δραχμῆς !

— Μπράβο του !

— Ναί, μπράβο του, τοῦ καϊμένου ! Ἄμα πάτε καὶ τὸ δῆτε, θὰ δῆτε τὶ σπιτάκι εἶνε ! Κι αὐτὸς ἐκεῖ κοντὰ μένει, σ' ἕνα δικό

του στη γραμμή του τράμ. Κουβάλησε προχτές !

«Η γυναίκα του έμεινε σιωπηλή, έπειτα είπε, αφού κούνησε το κεφάλι της :

— Για φαντάσου, έμεις στο σπίτι του Παναγάρου !

— «Έ, έτσι είναι ο κόσμος ! Κι έπειτα ο άνθρωπος ξενητεύτηκε, πήγε στην Αμερική, τυραννίστηκε. Με το δίκιο του. Έμεινε όμως, ο ίδιος ο παλιός Παναγάρου, που έκανε και ποιήματα.. Βρέ ! Και πήγα να το ξεχάσω.

Και στρέφοντας στο γιό του ο Δαμίρας του είπε :

— Ξέρεις, θυμήθηκε και τα ποιήματά σου, που του υποσχέθηκες. Τά θέλει δίχως άλλο, τά θέλει να τά διαβάσει για να σου πεί και τη γνώμη του ! Πρέπει να του δώσεις. Πάρε κάμποσα μαζί σου, όταν θά πάτε για το σπίτι...

Τόν Παναγάρου αυτόν ο Δημήτρης, δεν είχε πολύν καιρόν που τον γνώρισε. Τ' όνομά του όμως και τι πράγμα ήταν ο Παναγάρου του είτανε γνωστά. Ήξερε, ότι ο Παναγάρου έγραφε μιὰ φορά ποιήματα, έκανε έπειτα, το χωρικό, το ζωέμπορο, και τελευταία, αφού πήγε στην Αμερική κι έφερε λεπτά, το φαγά, όπως ο ίδιος έλεγε.

Πρωί, πρωί σηκωνόταν κ' έτρεχε στην αγορά, για να πάρει το καλύτερο ψάρι, το πιό θρεμμένο κοτόπουλο, το πιό καλό κομμάτι κρέας.

Και κεί στην αγορά, πουχε πάει ένα πρωί με τον πατέρα του τον γνώρισε. Κρατούσε ο Παναγάρου ένα μεγάλο ψάρι κρεμασμένο σε βούλο...

— Γράφει και ποιήματα ! είπε στον Παναγάρου ο πατέρας του.

— «Έλα έκανε αυτός.

— Τί, θά σε γελάσω ;

— «Ω, όχι, δε λέω ! Να μου δώσει τότε, να δώ κ' εγώ. Έχετε δημοσιευμένα ; »Α, έξοχα, έξοχα. Να μου δώσετε τότε, να διαβάσω κ' εγώ.

— «Ο κύριος Παναγάρου έγραφε κι αυτός κάποτε ποιήματα και καλά.

— Μην ακούτε τον πατέρα σας, μην τον ακούτε. Πρασπαθοῦσα κ' εγώ να γράψω, προσπαθοῦσα. Χαλοῦσα δηλαδή χαρτί. «Απ' την ποίηση είμαι γώ...

Και ο Παναγάρου σταμάτησε, έκανε δυο σφουριγματάκια σιγαλά, τ'όνα πάνω στ' άλλο, κι έπειτα είπε :

— Παρασάγγας μακρυνά !.

Το σπιτάκι του Παναγάρου ήταν αληθινά στην άκρη της οικονομής και σε μέρος, που λιγοστά σπίτια υπάρχαν. Και όλα μικρόσπιτα. Αντικρύ του μόνο, βρισκόταν ένα μεγάλο, καινούργιο, με κατάλιστα παράθυρα, δίπλα όμως, μιὰ μάντρα με λίγα δωμάτια. Ρούχα, πλήθος ρούχα, βρισκόντουσαν απλωμένα σε σχοινιά, και νερά μούρα λιμνίζαν απ' έξω. Απ' το μέρος που πήγαινε κανείς στα κέντρα και στη γραμμή του τράμ, υπάρχαν και μικρομάγαζα. Έπειτα οικόπεδα, χωράφια, που στη μέση τους υπήρχε ένα σπίτι μακρὸν σαν αποθήκη, πουχε με σανίδες αντί με μαντρότοιχο, κλεισμένη την άχτιστη περιφέρειά του. Απ' έξω απ' αυτό, σχεδόν πάντα, θά βρισκόντουσαν κάρρα ξεζεμμένα, αλογα, χοίροι...

Αντικρύ όμως, στη γραμμή του τράμ, υπάρχαν αρκετά καλά μαγαζιά, κ' ένα με κήπο μεγάλο, πουχε μύρα, κεδινε κρύα φαγητά, καφέδες...

Καθώς ξεφόρτωναν, ρούχα, έπιπλα, και η γειτονιά βρισκότανε σε αναστάτωση, δυο κορίτσια ίσαμε δεκάξη, δέκα οκτώ χρονών, καθαρωντυμένα, πλησίασαν και χαιρέτησαν το Δαμίρα και την κόρη του τη μεγάλη, που βρισκόντουσαν απ' έξω, ύστερα τη Δαμίρα πουχε βγει στο παράθυρο, και στάθηκαν κοιτάζοντας. Αλλά δεν έμειναν για πολὺ έτσι λάβανε μέρος και πήρανε κι αυτές διάφορα μικροπράγματα και άρχισαν να τα πηγαίνουν επάνω.

Είταν αδελφές και καθόντουσαν εκεί κοντά. Όταν η Δαμίρα τις ρώτησε τα ονόματά τους, η μεγαλύτερη απάντησε :

— Έμένα Ντίνα, και την αφεντομουτσουάρα της, κέδειξε την αδελφή της, Κάκια. Το επίθετό μας είναι Αηδονάκη !

— «Α, έχετε, βλέπω, και ώραϊο επώνυμο !.

— Ναι, έχουμε συγγένεια με τήδονια !.

Και ανέβαιναν, κατέβαιναν, βοηθοῦσαν τους άγωγιάτες, ρωτοῦσαν τη Δαμίρα που θά τοποθετοῦσαν τα έπιπλα, πρόσεχαν μη σπάσει τίποτα, φώναζαν. Βρισκόντουσαν δηλαδή, σε τέτοια κίνηση και φροντίδα σαν αυτές νάχαν νοικιάσει το σπίτι, και δικά τους νάταν τα έπιπλα και τα ρούχα.

Όταν τα κάρρα ξεφόρτωσαν και φύγανε σιγά, με παιδιὰ της γειτονιάς, κρεμασμένα και ανεβασμένα πίσω τους, αυτές έμειναν στο σπίτι βοηθώντας. Και όταν ο Δαμίρας που πήγε για να βρει τίποτα τρόφιμα με το γιό του, γύρισε, είδε στο τραπέζι δυο πιάτα σούπα με κρέας..

— Πώς βρέθηκαν αυτά ; ρώτησε.

— Τα κορίτσια αυτά που μās βοήθησαν, τάφεραν...του απάν-

σησε ἡ γυναίκα του.

— Μὰ δὲν ἔκανες καλὰ νὰ τὰ δεχτεῖς ! Τί, νὰ τοὺς φάμε τὸ φαῖ τους ! Φτάνει πού...

— Μὰ δὲ μᾶφες νὰ σοῦ πῶ !. Ἐπρεπε νᾶσουν καὶ νᾶβλεπες πὼς ἔκανα !. Μὰ αὐτὲς τᾶφήσανε καὶ πήσανε δρόμο !. Τί ἤθελες νὰ κάνω τότε ; Νὰ τοὺς τὰ στείλω πίσω ; Δὲ μποροῦσα νὰ τὸ κάνω, γιατί θὰ τοὺς εἶτανε προσβολή !. Νὰ ὅμως, τὶ παρατηρῶ ἐδῶ, ὅτι ἐδῶ στὰ ἀπόκεντρα, βρίσκονται οἱ καλὲς καρδιές...

—*

Καὶ τὸ ἀπόγευμα οἱ δυὸ ἀδελφές εἶταν ἐκεῖ, στὸ σπίτι τοῦ Δαμίρα, βοηθῶντας στὸ συγύρισμα. Βοηθοῦσανε στὴν τοποθέτηση ἐπίπλων, λέγανε τὴ γνώμη τους πού καὶ πὼς ἔπρεπε νὰ τοποθετηθοῦν, βοηθοῦσανε στὸ κρέμασμα ζωγραφιῶν καὶ στὸ στρώσιμο τῶν τάπητων.

Ἡ μεγάλη γρήγορα ἔδειξε, πὼς εἶταν εὐθυμὸς χαρακτήρας, ὅλο γέλιο καὶ πειράγματα. Πείραζε τὴν ἀδελφή της, πού εἶταν λιγομίλητη, πείραζε τὰ κορίτσια τῆς Δαμίρα, καὶ αὐτὸν ἀκόμα τὸ γυιὸ της τὸ Δημήτρη, τόλμησε νὰ τὸν πειράξει καὶ νὰ τοῦ πεῖ :

— Ἐ, ἐσὺ τὶ κάθεται καὶ μᾶς κοιτάζεις, ἐπιθεωρητὴ σὲ κάναμε ; Ἄντε κάνε καὶ σὺ τίποτα !..

Καὶ γιὰ ὅλα γελοῦσε.

Ἡ Δαμίρα εἶχε μάθει, πὼς στὸ ἀντικρινὸ μεγάλο σπίτι, στὸ κατάκλειστο, ἔμενε μιὰ νεόπαντρη ἄρρωστη βαριά, καὶ ρώτησε νὰ μάθει τὶ κάνει.

— Τί νὰ κάνει, νά, ψοφολογᾷ !.

—*

Κατὰ τὴ δύση τοῦ ἡλίου φάνηκε καὶ ὁ Παναγάρης. Καὶ μπῆκε αὐτὸς σκορπίζοντας εὐχές. Ἄλλ' ἅμα εἶδε τὶς δυὸ ἀδελφές :

— Βρέ, βρέ, ἔκανε μισοκλείνοντας τὰ μάτια, τοῦ Καράμη, τοῦ Καράμη τὰ κορίτσια δὲν εἶνε ;

— Ὅχι, κάνατε λάθος.. Ἄρχισε νὰ λέει ἡ μεγάλη κόρη τῆς Δαμίρα.

— Ναί, μάλιστα, ἀπάντησε ἡ Ντίνα στὸν Παναγάρη, τοῦ Καράμη !.

— Μά, Ἀηδονάκη δὲν μᾶς εἶχατε πεῖ ;..

— Θὰ εἶνε τὸνομα τοῦ πατέρα τους τοῦ σωστοῦ, τοῦ μακαρίτη ; Ἐτσι δὲν εἶνε ;

— Μάλιστα.

— Ἡ μάνα τους, εἶτανε ξαναπαντρεμένη, ἐξήγησε ὁ Παναγάρης, καί....

— Τὰ ξέρω, τὰ ξέρω ! Εἶπε καὶ ἡ Δαμίρα. Ὡστε ἔτσι ἔχετε μητροὺ τὸν Καράμη ;

— Τὸν ξέρετε ;

— Τὸν Καράμη νὰ μὴν ξέρει !. Φίλος παμπάλαιος τοῦ ἀντροῦ της !. Γιὰ πέστε του, Δαμίρας, καὶ θὰ δεῖτε !.

Ὁ ἐρχομὸς τοῦ Δημήτρη, πού ἐρχόταν ὅλος συγκίνηση, γιατί εἶχε ἀκούσει πὼς πῆγε ὁ Παναγάρης, τοὺς διέκοψε.

— Χαῖρε, νεαρὲ μάιτρο ! τοῦ εἶπε ὁ Παναγάρης ἀνοίγοντας τὰ χέρια του. Ἐχω διαβάσει τρία : Μὰ τίνε αὐτὰ !. τί τέχνη, τί ἐμπνευση !. Εἶνε, εἶνε ἀληθινὰ ἀριστουργήματα !.

—*

Εἶχαν τελειώσει τὸ φαῖ, ὅταν ἡ πόρτα χτύπησε...

— Μὰ ποιὸς νᾶνε ;

Ἡ μικρὴ δούλα, πού πῆγε κ' εἶδε, ἦρθε καὶ τοὺς εἶπε, πὼς εἶταν ὁ κύριος Καράμης...

— Πές του, πές του νᾶρθει !. Ἐγινε κίνηση. Οἱ κόρες τοῦ Δαμίρα σηκώθηκαν.

Ὁ Καράμης φάνηκε στρογγυλός, στρογγυλός, κόκκινος, ἀλλὰ ψαρός, κρατῶντας τὸ καπέλο του.

— Καλὴ σπέρα σας, εἶπε. Ὑστερα ἀπὸ τόσα χρόνια !

— Καλῶς τὸν Καράμη καλῶς τον !. Τί μοῦ κάνεις, γιὰ πές μου, τί μοῦ κάνεις ;

— Ἐ, ἄς τὰ λέμε καλᾶ.. Τὶ νὰ γίνω κυρία Δαμίρα ! Ἐ, κόσμος ! Ὅχι, ὄχι δὲ θὰ καθίσω, ἦρθα νὰ σᾶς δῶ, γιὰ μιὰ στιγμὴ... Τὰ παιδιὰ μεγάλωσαν !. Ὁ Γιῶργος... Γιῶργος ; Δὲ θυμοῦμαι.. Ἄ, ναί, ναί, Δημήτρη !. Ὁ Δημήτρη ἔγινε ἄντρος !.

— Καθῆστε !.

— Κάθισε λίγο, βρὲ ἀδελφέ !

— Ὅχι, ὄχι ! ἦρθα νὰ σᾶς δῶ γιὰ μιὰ στιγμὴ... Τώρα θὰ βλεπόμαστε πιστεύω, συχνά !

— Ἐτσι πιστεύω κᾶνῶ !

— Ναί, ναί !.

Γύρισε τὸ κεφάλι του καὶ κοίταξε δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ἔπειτα εἶπε :

— Καὶ ξέρεις, Παντελῆ μου, ἤθελα καὶ κάτι νὰ σὲ ρωτήσω...

Ξέρεις, Παντελή μου τ' ήθελα, ήθελα να μου πεις, αν θυμάσαι, πώς τόν λέγανε κείνον τόν ζαχαροπλάστη, τόν φαλακρό, πού εΐτανε δίπλα στο γραφείο του πατέρα σου ;.

— Τόν Λινά ;.

— Ναί, ναί, τόν Λινά !. Αυτό εΐταν όμως τόν επίθετό του. Τόννομά του τόν θυμάσαι ;.

— Ο Δαμίρας στάθηκε και σκεπτόταν...

— Βασίλης, νομίζω..

— "Όχι, όχι !.. δέν τόν λέγανε Βασίλη, κάπως άλλοιώς...

— "Α, ναί, έχεις δίκαιο, τόν θυμήθηκα ! Χρήστο !.

— Ναί, ναί, μπράβο !. Χρήστο τόν λέγανε !

— Μά τί τόν θέλεις ;.

— Θα σου πώ, θα σου πώ ! Για πές μου τώρα, Παντελή μου, και κείνον τόν άνεπιό του που πήγαινε κουνητά, τόν κόκκινο, πού δέν άφησε τίποτα, πώς τόν λέγανε ;

— "Α, ά !. κείνον τόν λέγανε Σπύρο !.

— Ναί, ναί, Σπύρο !.

— Μά τί τόν θέλεις ;

— Θα σου πώ, θα σου πώ !. Πάω τώρα !.

Κ' έφυγε, αφού χαιρέτησε όλους στη γραμμή.

— Μά τί διάολο έπαθε αυτός ! εΐπε ο Δαμίρας. Σάν άλλοιότικος μου φάνηκε !. Τί τόν θέλει αυτά τόν δνόματα !. Θάνε τριάντα χρόνια πού τούς είχαμε γνωρίσει αυτούς !.

—*

Τόν πρωτό είδαν στην πόρτα της μάντρας, πού εΐτανε δίπλα στο μεγάλο σπίτι, ένα πρόσωπο γνωστό. Τόν μανάθη πού περνούσε άπ' τόν σπίτι πούχανε φύγει, και ψώνιζαν.

Μιλούσε με μια γυναίκα, πού εΐτανε ντυμένη, όπως εΐπε ή Δαμίρα, σα σωστός μασκαράς. Φορούσε αυτή ένα σωρό ρούχα, σα νάτανε μεγάλος χειμώνας, και τόν επάνω κοντότερα άπ' τόν κάτω. Και χρώματα ! Τόν κάθε ένα με δικό του χρώμα.

Θέλησαν να τόν φωνάξουν, αλλά βρεθήκανε σε δύσκολη θέση, πώς να τόν πουνε. Αυτόι άπ' τήν αρχή πού τόν γνώρισαν τόν είχανε βγάλει Τσίμπλη, επειδή είχε τσίμπλικα μάτια. Κέπειτα, πού μάθανε τόννομά του πάλι Τσίμπλη τόν λέγανε. Τόν παρατσούκλι έφαγε τόννομα, και τόννομα ξεχάστηκε.

— Επ' τέλους τόν φώναξαν μανάθη και πατριώτη...

— Ο Τσίμπλης χάρισε πολύ, πού τούς βρήκε, και τούς σύστησε

και τή γυναίκα, πού μιλούσε :

— Η γυναίκα μου, ή Καλλιόπη !.

Για τούς Δαμίρα εΐπε :

— Πελάτες μου, αφεντάνθρωποι !.

Και διάφορα άλλα τέτοια, χωρίς να αναφέρει όνομα.

Κι αυτός δέ θάξερε, ή δέ θυμώταν τόννομά τους...

—*

Οι δυο άδελφές δέν εφάνηκαν, αν και τούς είχαν πει, πώς θα πηγαΐνανε να βοηθήσουνε να αποτελειώσουν τόν συγύρισμα.

— Ούτε τόν απόγευμα.

— Όταν σκοτεινιάζε όμως, άκουσαν χτύπημα στα παράθυρα και είδαν, πώς εΐταν αυτές ντυμένες με τόν καλά τους, καπελωμένες και με δμπρέλες στο χέρι.

Εΐχανε φύγει, τούς είπαν, πολύ πρωτό, για να πάνε σε μια θειά τους, κέπειτα να επισκεφτούν κάτι κυρίες κολές, πλούσιες, φίλες της μάνας τους. Η μητέρα τους δέν εβγαΐνε έξω άπ' τόν πόδια της, και ούτε έκανε επισκέψεις... Πήγανε και σε φίλες δικές τους, γιατί εκεί στη γειτονιά δέν είχανε με κανένα σχέση...

Και φύγανε. Η μεγάλη, πού όλο αυτή μιλούσε, μιμήθηκε φεύγοντας τόν Παναγάρα, πώς περπατούσε αυτός μάνοιχτά τόν πόδια, και τόν μεγάλα δάχτυλα τών χειρών του στίς μασχάλες...

—*

— Όλα εΐταν έτοιμα, στη θέση τους. Κείχανε δειπνήσει σ' ένα μικρό δωμάτιο, πού τούχανε συγυρίσει για δεύτερη τραπεζαρία. Κουρασμένες ή μάνα και οι κόρες, δέν είχαν όρεξη για όμιλία. Ο Δημήτρης σκυμμένος κάτι διάβαζε. Ο Δαμίρας κάπνιζε σκεπτικός.

Τόν μεγάλο ρολόϊ ψηλά κρεμασμένο, άκουγότανε να δουλεύει ρυθμικά...

Ξαφνικά ή πόρτα χτύπησε δυνατά και γρήγορα δυό, τρεις φορές.

— Μπά, μπά ! ποιός νάνε, τί να συμβαΐνει !. Για κοιτάξε, Δημήτρη εσύ άπ' τόν παράθυρο !.

— Ο Δημήτρης βγήκε άπ' τόν δωμάτιο γρήγορα. Μπήκε στη μεγάλη τραπεζαρία, κι άνοιξε τόν παράθυρο...

— Ποιός εΐνε ; τού φώναξε ο πατέρας του.

— Ο κύριος Καράμης !

— "Ω, διάολε !. Άνοιχτε του ! Πέστου νάρθει μέσα !. Μά τί να θέλει !.

— Δὲ θέλει, ἄκουσε τὸ γιό του νὰ τοῦ φωνάζει, θέλει ἑσᾶς .:

Ὁ Δαμίρας σηκώθηκε καὶ πῆγε στὴν τραπεζαρία. Ὅλοι τὸν ἀκολούθησαν.

— Καλὴ σπέρα, Καράμη, εἶπε σκύβοντας ἀπ' τὸ παράθυρο, γιὰτὶ δὲν ἔρχεσαι ἀπὸ μέσα ;

— Ὅχι, Παντελή μου, ὄχι, εὐχαριστῶ ! Θέλω κάτι νὰ σὲ ρωτήσω μόνο, δὲ θέλω νάρθω μέσα. Γιὰ πὲς μου, Παντελή μου, σὺ θὰ ξέρεις, δὲ γίνεται ! Θέλω νὰ μοῦ πεῖς καὶ θὰ μοῦ κάνεις μεγάλη χάρη, πὼς λεγόταν κείνος ὁ φίλος μας ὁ κατασομαῖλλης, ποῦ πῆγε ἔπειτα στὴν Αὐστραλία ;. Θυμᾶσαι ποιόνα λέω ;. Τὸν κατασομαῖλλη, ποῦχε πατέρα ἀμαξᾶ !

— Ναί, ξέρω ποιονὰ λές. Εἶχε ἓνα ὄνομα λουλουδιοῦ...

— Ἄ, ναί, μπράβο Δαμίρα, μπράβο !. Γιὰ πὲς μου το !.

— Στάσου !. Εἶνε ἀπ' αὐτὰ τὰ ἄσπρα...

— Ναί, ναί !

— Κρίνος, ὄχι, Γιασεμῆς, ὄχι, Ἄ, τὸ βρήκα !. Μπογαρινιά...

Μπογαρίνης !

— Ναί, ναί, ναί ! Μπογαρίνης !. Μπράβο, Παντελή μου, Μπογαρίνης λεγότανε !. Τώρα γιὰ πὲς μου, δὲ θυμᾶσαι καὶ τὸνομά του ;

— Ἄ, αὐτό..

— Ἄ, γιὰ σου, γιὰ θυμήσου το !

Ὁ Δαμίρας ἄρχισε νὰ ἀραδιάζει ὀνόματα. Ἔβρισε πρῶτα τὰ χριστιανικά. Τὰ παιδιά του καὶ ἡ γυναίκα του τὸν βοηθοῦσαν ἀπὸ πίσω. Τίποτα ὅμως, δὲν τὸ βρῆκε.

— Γιὰ κοίτα, ἀδελφάκι μου Παντελή, κοίτα, βρέ το ! τοῦλεγε ὁ Καράμης.

Ὁ Δαμίρας ἄρχισε τὰ ἐθνικά. Ὄνόματα φιλοσόφων, ποιητῶν. Οἱ ἄλλοι πίσω, τὸν βοηθοῦσαν. Καὶ ὁ Δαμίρας, ἔλεγε, ἔλεγε. Κανένα ὅμως, ἀπ' αὐτά. Τὸ ἓνα κοντὰ στὸ ἄλλο πέρασαν ὀνόματα φιλοσόφων, ποιητῶν, καλλιτεχνῶν, ἡρώων, βασιλέων...

— Εὐρυβιάδη ! τοῦ εἶπε ὁ γιός του, ἀφοῦ εἶχαν ἐξαντλήσει τὰ ὀνόματα.

— Εὐρυβιάδης ! εἶπε αὐτὸς στὸν Καράμη.

— Ἄ, νάτο, νάτο ! Βρέθηκε ! βρέθηκε κι αὐτό ! Εὐρυβιάδης Μπογαρίνης !. Εὐχαριστῶ, εὐχαριστῶ, Παντελή μου, εὐχαριστῶ !. Πάω τώρα, καλὴ νύχτα !

Κἔφυγε γρήγορα, χάθηκε μέσ' στὸ βαθὺ σκοτάδι, ποῦ ἔζωνε τὴ γειτονιά...

Ἡ πρώτη ὁμιλία τῶν δύο ἀδελφῶν, ἅμα τὴν ἄλλη μέρα πῆγανε στὸ σπίτι τοῦ Δαμίρα, εἶτανε γιὰ τὸ μητροῦ τους.

Ἡ μεγάλη γελῶντας τοὺς ρώτησε, ἂν θυμηθῆκανε γρήγορα, τὰ ὀνόματα, ποῦ τοὺς ρώτησε ὁ μητροῦς της, καὶ δὲ βασανιστήκανε νὰ τὰ βροῦνε. Καὶ τὸν μιμήθηκε καὶ πὼς ἔκανε ὅταν ρωτοῦσε.

Μετὰ διηγῆθηκε τὶ τραβοῦσαν αὐτὲς ἀπ' αὐτόν, μὲ τὴ μανία, ποῦ τὸν εἶχε πιάσει. Καὶ ὅταν κοιμόντουσαν ἀκόμα, τὶς ξυπνοῦσε νὰ τὶς ρωτήσῃ, πὼς τὴ λέγανε κείνη, ποῦ...

Τὸν μιμήθηκε ἔπειτα, καὶ πὼς ἔκανε καὶ τὶ εἶπε, ὅταν ἄκουσε πὼς κάθισε ὁ Δαμίρας κοντὰ του..

— Καὶ ποῦ, ποῦ, ποῦ κάθισε ;. Στοῦ Παναγάρου ! .. βρέ, βρέ, βρέ !. Ὁ Δαμίρας !. Παλιὸς φίλος, γνωστοὶ ἀπὸ παιδιά !. ὁ Δαμίρας !. Καὶ ποῦ εἶπες, κάθισε ; Στοῦ Παναγάρου ;. Ἄ, θὰ πάω νὰ τὸν δῶ καὶ ἄς εἶμαι κακιωμένος !.

Ἡ Ντίνα τὸν ρώτησε, γιὰτὶ εἶταν κακιωμένος, ἀλλ' αὐτὸς δὲ θέλησε νὰ πεῖ.

Ὁ Δαμίρας, ποῦ τὸν ρώτησε ἡ γυναίκα του, γιὰ τὸ κάκωμα τοῦ Καράμη τῆς ἀπάντησε πὼς δὲ θυμώτανε νᾶχανε μαλώσει ποτέ, νᾶχανε ψυχραθεῖ. Ἴσως ὅμως, νᾶτανε γιὰ κάτι χρήματα, ποῦ τοῦ ζήτησε ὁ Καράμης νὰ τοῦ δανείσει, καὶ δὲν τοῦδωσε. Κ' εἶχε γίνει αὐτὸ λίγον καιρὸ πρὶν κλείσει τὸ μαγαζί του.

Τοὺς διηγῆθηκε ἔπειτα, ὁ Δαμίρας, πὼς εἶχε βρεῖ τὸν Παναγάρου καὶ τοῦκανε λόγο γιὰ τὶς ἐπισκέψεις τοῦ Καράμη. Καὶ ὁ Παναγάρου τοῦ εἶπε, ὅτι τὰ ἴδια ἔπαθε κι αὐτὸς τὴν τελευταία φορὰ ποῦ τὸν συνάντησε. Τοῦχε φορτωθεῖ νὰ τοῦ βρεῖ ὀνόματα ἀνθρώπων χαμένων ἀπὸ πολλὰ χρόνια ...

~

Οἱ δύο ἀδελφὲς μῆκανε τρέχοντας καὶ ἡ μιὰ πίσω ἀπ' τὴν ἄλλη, τὸ πρωτὶ τῆς ἄλλης ἡμέρας. Καὶ ἡ μεγάλη μόλις μπῆκε :

— Τὸ μάθατε ;. Τὴν ἀντικρυνή σας σήμερα, τὴν περιμένουμε ! Θὰ πάει γιὰ...

Καὶ σταμάτησε κἔκανε μιὰ κίνηση μὲ τὸ χέρι της.

— Πῶς, πῶς, πῶς εἶπες, τί ; ρώτησε ἡ Δαμίρα.

— Ὅτι ἡ ἀντικρυνή σας εἶνε στὸ τέλος της, ξεψυχαίει ! τῆς ἀπάντησε ἡ μικρότερη.

— ὦ, τὴν καυμένη !.

— Ἐ, τί, τὸ ταξιδάκι της θὰ κάνει !.

— Οὐ, οὐ, γιὰ γέλια εἶνε αὐτά, Ντίνα !. Αὐτὰ δὲν εἶνε γιὰ

γέλια !.

— Καὶ ποιὰ εἶνε ;

— Μά, παιδί μου, σὺ εἶσαι θεότρελλη !.

— Τώρα τὸ καταλάβετε ; Αὐτό...

Ἡ Δαμίρα γύρισε στὴ μικρότερη, ποῦγε σταθεῖ στάνοιχτὸ παράθυρο :

— Γιὰ πές μου, σὺ Κάκια μου, δὲν ἔχει καμμιά ἐλπίδα σωτηρίας ; Τὶ ἄκουσες ;

— Ἔτσι φαίνεται, καμμιά !

— Ἔ, τὶ κακό ! Καὶ νέα γυναίκα :

— Ἔ, ποιὸς τῆς εἶπε, νὰ φάει μαρούλι μὲ ξύδι ! Γιὰ αὐτὸ θὰ πάει ταξίδι !.

— Μά, παιδί μου, ἐγὼ στόπα ! Εἶσαι θεότρελλη !.

— Ἄ, ὄχι, τώρα θάρχισω νὰ κλαίω !.

— Οὐ, πάψε, Ντίνα, πάψε ! Δὲ μπορῶ νὰ σάκούω !

— Ντίνα, Ντίνα ! φώναξε σιγά, ἡ ἀδελφή της ἀπ' τὸ παράθυρο, τρέξε ! Ἡ κυρία Παπουλίδη μὲ τὴν κυρία Χρύσου !.

— Πῶς εἶπατε ; ρώτησε ἡ Δαμίρα, πὸν εἶχε ἀκούσει ὀνόματα γνωστά, πλουτοκρατικά.

Ἡ Κάκια ἐπανελάβε τὰ ὀνόματα, ἐνῶ ἡ ἀδελφή της εἶχε τρέξει στὸ παράθυρο.

— Πάνε στὴ μητέρα ! ..

Κἔσκυψε καὶ ἡ Δαμίρα κ' εἶδε, δυὸ κομποντυμένες κυρίες νὰ περνοῦν. Καὶ πρὶν ἀκόμα σκύψει, εἶχε ἀκούσει τὸ θόρυβο τῶν μεταξένων φορεμάτων τους.

✱

Τὰ φῶτα εἶχαν ἀνάψει.

Ἡ Δαμίρα καὶ οἱ κόρες της γύρο ἀπ' τὸ τραπέζι, μιλούσανε, περιμένοντας τοὺς ἄλλους, γιὰ νὰ φάνε..

Ἡ Δαμίρα ποῦχε σηκωθεῖ γιὰ μιὰ στιγμή, κ' εἶχε πάει ἴσαμε τὸ παράθυρο, εἶδε τὸ ἀντικρινὸ σπίτι, νᾶχει ἀνοίξει δυὸ παράθυρα καὶ νᾶνε καλὰ φωτισμένο.

— Ἴσως ἀπόψε, ἡ καϊμένη.. σκέφτηκε κουνώντας τὸ κεφάλι της.

Καὶ πάλι πῆγε στὴ θέση της καὶ κάθισε χωρὶς νὰ πεῖ τίποτε γι' αὐτὸ, στὶς κόρες της.

Δὲν πέρασε ὅμως, πολὺ καὶ ἡ πόρτα τοὺς χτύπησε.

Ἡ δουλίτσα πὸν πῆγε νὰ δεῖ ποιὸς εἶταν, τοὺς εἶπε, πῶς μιὰ γυναίκα, ἡ γυναίκα τοῦ Θανάση τοῦ μανάση, ζητᾶ λίγα σπύρτα..

— Τοῦ Τσίμπλη θάνε !.

Δόστης !. Νὰ πὸν μάθαμε πάλι τῶνομά του !.

Ἄλλ' εὐθὺς θυμήθηκε καὶ κάτι ἄλλο..

— Ἄ, στάσου !. γιὰ πές της νᾶρθει ἀπάνω !.

Κ' ὕστερα στὴ κόρη της :

— Θέλω νὰ ρωτήσω γι' αὐτὴν τὴν καϊμένη, τὴν ἄρρωστη, μὴν ξέρει τίποτα !.

Ἡ γυναίκα τοῦ Τσίμπλη φάνηκε στὴν πόρτα..

— Καλὴ σπέρα σας, εἶπε χαμογελώντας γλυκά.

— Ὅριστε !.

Αὐτὴ μπῆκε μέσα, καὶ τότε εἶδαν, πῶς εἶχε βγάλει τὰ παπούτσια της.

— Νὰ μὴ σᾶς λερώσω !

— Μπᾶ, δὲ ντρέπεσαι !

Δὲν ἔκανες καλὰ νὰ τὸ κάνεις αὐτό !.

— Ἐπρεπε, ἔπρεπε ! Ξέρω γὰρ τίνε νὰ παστρεύουν καὶ οἱ ἄλλοι νὰ λερώνουν !. Καὶ ἀπ' τίς λάσπες τῆς μάντρας !

— Καθῆστε..

— Ὅχι, δὲ θὰ καθίσω.. μὲ συγχωρεῖτε !. Θᾶρθει τώρα, καὶ ὁ Θανάσης..

— Καλὰ, ὅπως θέλεις.. Γιὰ πές μου, κυρὰ Θανάσενα, πῶς εἶναι αὐτὴ ἡ γειτόνισά μας ἡ ἄρρωστη ;. κάτι μούπανε, πῶς σήμερα εἶτανε πολὺ κακά..

— Ποιὸς σᾶς τῶπε ;

— Κάτι κορίτσια πὸν ἔρχονται δῶ !. Ἡ Ντίνα καὶ ἡ Κάκια.

— Αὐτὲς ;.. Ἴσα, ἴσα πὸν σήμερα εἶτανε πὸ καλότερα !. Καὶ μάλιστα, νὰ τώρα, τώρα, πρὶν δύσει ὁ ἥλιος, ἦρθε ἡ δούλα της μιὰ μεγάλη ποῦχει, καὶ τὴ ρώτησα. Ἦρθε καὶ πῆρε ἀπὸ μένα τρία αὐγά γιὰ τὴν ἄρρωστη. Πάει στὸ καλύτερο !.

— Γιὰ κοίταξε !

— Ἔ, κόσμος ! ἔκανε ἡ Θανάσενα μὲ μικρὸ χαμόγελο καὶ κουνώντας τὸ κεφάλι.

— Γιὰ πές μου, κυρὰ Θανάσενα, ἔχεις κότες ;

— Ναί, τρεῖς.

— Μὰ γιατί τόσες λίγες ;

Ἐδῶ ἔχεις μέρος, εἶναι σχεδὸν ἐξοχή !.

— Εἶχα, ἀλλὰ μοῦ ψοφήσανε !.

Καὶ ἡ Θανάσενα ἔφυγε σιγά πατώντας μὲ τίς κάλτσες σὰ νὰ φοβώτανε μὴ καὶ μ' αὐτὲς λερώσει τοὺς τάπητες.

✱

Περάσανε λίγες μέρες.

Ο Καράμης πήγε ακόμα τρεις φορές. Τη μιὰ νὰ ρωτήσει, πῶς λεγότανε ὁ παπᾶς ποῦχε βαπτίσει τὸ μικρότερο ἀδελφὸ τοῦ Δαμίρα, τὴν ἄλλη, πῶς λεγότανε ἡ γυναίκα ἐνὸς μηχανικοῦ, ἑξαδέλφου τοῦ Δαμίρα, τὸνομα τοῦ πατέρα της καὶ τοῦ ἀνδρός της. Καὶ τὴν τρίτη, πῶς λεγόταν ἓνας δάσκαλός τους στὸ δημοτικὸ σχολεῖο, ἓνας χοντρὸς ποὺ χτυποῦσε μὲ τὸ δείχτη στὶς παλάμες.

Καὶ πήγαινε πάντα τὸ βράδι. Ἴσως θᾶχε μάθει, ὅτι ὁ Δαμίρας δὲν πήγαινε κάποτε, σπῖτι του τὸ μεσημέρι.

Οἱ δυὸ ἀδελφὲς ξεκολλημὸ δὲν εἶχαν ἀπ' τοῦ Δαμίρα. Ἀπ' τὸ πρωῖ, μόλις ἔφευγε αὐτὸς, θᾶταν ἐκεῖ, ἴσαμε τὸ μεσημέρι ποὺ θᾶκουγαν τὴν ἐξώπορτα. Τότε σηκονόντουσαν καὶ φεύγανε. Καὶ τὸ ἀπόγευμα πάλι ἐκεῖ, ἴσαμε τὸ βράδι.

Καὶ μπαίνανε, γυρίζανε μέσ' στὸ σπῖτι, στὰ δωμάτια, ἀκολουθοῦσαν τὴ Δαμίρα, ἢ τὴν κόρη της τὴ μεγάλη, στὸ μαγιοριό, καὶ στεκόντουσαν ἐκεῖ, ποὺ ἐτοιμάζαν τὸ φαί.

Δυὸ, ἢ τρεῖς φορές, ποῦχαν πάλι ἐπισκέψεις στὴ Δαμίρα, αὐτὲς ποῦ νὰ τὸ κουνήσουν. Τὸ μόνο ποὺ κάνανε εἴτανε νὰ πάνε σᾶλλο δωμάτιο, χωρὶς νὰ ρωτήσουν κανένα, καὶ νὰ καθίσουν περιμένοντας νὰ φύγουν οἱ ἐπισκέπτες.

Μόνο ὁ ἐρχομὸς τοῦ Δαμίρα τὸ μεσημέρι, τὶς ἀνάγκαζε νὰ φύγουν. Ἀλλοιῶς μένανε ἀκόμα, καὶ ἄς μὴ λέγανε τίποτα, κουρασμένες ἀπ' τὰ γέλια καὶ τὶς κουβέντες.

Μιὰ μέρα ἀπ' αὐτὲς, ποὺ ἐνῶ τὸ ρολοῖ εἶχε χτυπήσει ἀπ' ὦρα πανηγυρικά, δώδεκα φορές, καὶ οἱ δυὸ ἀδελφὲς μένανε ἀκόμα, πήγε καὶ ἡ Θανάσενα. Δὲ μπήκε μέσα, ἔμεινε στὴν αὐλὴ τῆς δεύτερης εἰσόδου.

— Τί θέλει ; ρώτησε ἡ Δαμίρα τὴ δουλίτσα της.

— Λίγο ἀλεύρι, ἂν ἔχουμε..

— Δόστης, ἔχει τὸ κουτί.

— Τί θὰ δώσετε ἀλεύρι ; πετάχτηκε ἡ μικρὴ καὶ ρώτησε. Μὴ δίνετε !.

— Γιατί !.

— Γιατί δὲν κάνει ! Μεσημέρι ἀλεύρι !. Οὔτε σπῖρτα τὸ βράδι, οὔτε ἄλατι !.

— Ναί, δὲν κάνει !. εἶπε καὶ ἡ μεγάλη σιγὰ καὶ χωρὶς γέλιο.

— Ἐμεῖς παιδί μου, δὲν τὰ πιστεύουμε αὐτά !. Δόστης, Φρόσω, δόστης !

— Ἄς τῆς δώσει, μὰ εἶνε ὀλοφάνερο !.

— Μὰ ἐγὼ δὲν τὰ πιστεύω αὐτά !. Μιὰ γυναίκα φτωχιά, ἡ καϊμένη, ζητᾶ λίγο ἀλεύρι, γιὰ νὰ τηγανίσει ἴσως, καὶ νὰ μὴν τῆς δώσω ! Μπορεῖ νὰ μὴν ἔχει νὰ ξοδέψει νὰ πάρει. Κέτσι εἶνε, τί βγάζει ὁ ἀντρας της ; Ἄφοῦ καὶ ταῦτὰ ἀπὸ τρεῖς κοτούλες ποὺ ἔχει, τὰ πουλᾷ !.

— Ποιὸς τὸ λέει, ὅτι ἔχει τρεῖς ; Φώναξε ἡ μεγάλη. Θᾶχει σαράντα κι ἀπάνω !.

— Μὰ τρεῖς μοῦπε ἡ νοικοκυρά, οἱ ἄλλες τῆς ψοφήσανε !.

— Ἔτσι τὸ λέει, γιὰ νὰ μὴ τὴ ματιάσουν ! λέει ὅτι ἔχει τρεῖς !

✱

Μόνο μιὰ φορὰ λείψανε, γιὰ νὰ πάνε μέσα, νὰ κάνουν ἐπισκέψεις καὶ νὰ δοῦνε φίλες τους !

Οἱ Δαμίριδες ἔξερνε τώρα, πῶς οἱ δυὸ ἀδελφὲς εἶχανε καὶ δυὸ ἀδελφούς μεγαλύτερους. Ὁ ἓνας εἶχε κρεοπωλεῖο, καὶ ὁ ἄλλος ἐμπορευότανε. Εἶχανε καὶ μιὰ ψυχοκόρη, ὅπως τὴ λέγανε, ποὺ συχνὰ τὴν ἀνάφερναν.

Καὶ φαινότανε νὰ εὐποροῦνε, γιὰτὶ κάθε τόσο φέρνανε στοὺς Δαμίριδες γλυκά, τυρόπιτες.

Ἄλλ' οἱ Δαμίριδες καὶ μῆλιστα οἱ κόρες, γρήγορα ἀρχίσανε νὰ τὶς βλέπουν ὄχι μετὰχαρίστηση σπῖτι τους. Κι αὐτὸ δὲν εἶταν τόσο, γιὰτὶ ὄλο καὶ βρισκόντουσαν, ὅσο γιὰ τοὺς τρόπους τῆς μεγάλης, πῶς τοὺς μιλοῦσε, γιὰ τὸ πείραγμά της, τὸ περγέλασμα.

Κανέναν δὲν ἄφινε αὐτὴ ἀπεργέλαστο, νὰ μὴν τοῦ βρεῖ ἐλάττωμα, νὰ μὴν τοῦ περγελάσει τὴ μύτη του, τὸ στόμα του, τὰ μάτια του, καὶ νὰ μὴν τὸν μιμηθεῖ, πῶς πήγαινε, πῶς μιλοῦσε μὲ κωμικὸ τρόπο.

Κὲνῶ δὲν εἶταν ἄσχημα κείνα, ποὺ περγελοῦσε, ἀλλὰ σὲ πολλοὺς ἢ πολλὰ κανονικὰ καὶ ὠραῖα, αὐτὴ εὔρισκε νὰ περγελάσει. Καὶ σὲ μιὰ κόρη, ποὺ φημιζότανε γιὰ καλλονή, μὲ ὠραῖα, ἔξοχα μάτια, ποὺ εἶχε πάει στοῦ Δαμίρα μὲ τὴ μάνα της, βρήκε πῶς τὰ μάτια της εἴτανε σὰν αὐγά, κι αὐτὴ σὰν παγονιέρα.

Μὰ τὰ ἴδια εὔρισκε καὶ περγελοῦσε, στὴ μεγάλη κόρη τῆς Δαμίρα. Τῆς μικρῆς περγελοῦσε τὸ στόμα, ἔλεγε, ὅτι εἴτανε σὰ φουρνος.

— Αὐτὴ δὲν εἶνε καλά, ἔλεγε ἡ Δαμίρα, ἔχει κάποια λόξα γερή ! Εἶνε τρελλή !. Δὲν κοιτάζει τὰ χάλια της !. Δὲν κοιτάζει τὸ στόμα της, ποὺ τῆς πάει ἴσαμε ταῦτιά, καὶ τὸ μούτρο της ποῦνε ζαρωμένο σὰν τῆς γιαγιάς μου, ἀλλὰ περγελᾷ τοὺς ἄλλους !. Καὶ νᾶχε καὶ κανένα καλὸ αὐτὴ !. Ἀνάστημα δὲν ἔχει, εἶνε τρεῖς πιθα-

μές ! Μάτια ; Σὰ νάχει πονόματο ! Ἄμ' τὰ πόδια της ! Τὰ λησμονήσαμε αὐτά, ποῦνε στραβὰ σὰν καυσόξυλα !

Ἔτσι ἡ Ντίνα εἶχε λόξα καὶ δὲν εἶταν καλά, ἔφερε ἡ Δαμίρα, καὶ ἄλλη ἀπόδειξη.

Ἡ Ντίνα ὅταν διηγόταν κανένα κακό, ἀρρώστια, πεθαμό, ἢ σκοτωμό, θὰ τὸ διηγόταν σὰν κάτι εὐχάριστο, μὲ γέλιο, καὶ δὲν τῶχε καὶ σὲ τίποτα νὰ περγελάσει καὶ κείνον πού τὸ πάθαινε, τὸν ἀρρωστο, ἢ τὸν πεθαμένο, τοὺς συγγενεῖς του.

Κ' ἔτσι αὐτὸν τὸν τρόπο τοὺς ἔφερε μιὰ μέρα καὶ τὴν εἶδηση, πὼς σκοτώθηκε κάποιος γείτονας τους. Κ' εἶταν αὐτὸς ἕνας ἰδιοχτήτης κάρρων, πού καθότονε στὸ σπίτι πού ἔμοιαζε σὰν ἀποθήκη, καὶ πού ἀπ' ἔξω σχεδὸν πάντα, βρισκόντουσαν ζῶα, μικρὰ, μεγάλα, καὶ ἀμάξια ξεξεμμένα. Εἶχε συγκροστεῖ, ἔλεγε, τὸ ἀμαξάκι του μὲ τὸ τράμι, καὶ ἀμαξάκι, ἄλογο, καὶ ἄνθρωπος εἶχανε γίνεи σαλάτα !

Ἡ Βαγγελιὸ ἢ ψυχοκόρη του εἶταν ἐμπρὸς καὶ τᾶδε μὲ τὰ μάτια της. Καὶ πῆγε αὐτὴ ἔπειτα, στὸ σπίτι της σὰν τρελλὴ καὶ γύριζε, ἔφερε βόλτες..

— ὦ, ὦ, ἔκανε, ὦ !

Ὁ Δημήτρης πού τᾶκουσε, λυπήθηκε πολὺ, γιατί τὸν ἔβλεπε συχνὰ αὐτόνα τὸν ἄνθρωπο, τὸν ἰδιοχτήτη τῶν κάρρων. Ἔβλεπε τὰ παιδάκια του, τὴ γυναίκα του..

Περνώντας ὅμως, γιὰ νὰ πάει στὸ καφενεῖο τῆς γραμμῆς τοῦ τράμι, ὅπου εἶχε ἀρχίσει νὰ συχνάζει κ' εὗρισκε καὶ τὸν Παναγᾶρα, βλέπει τὸν ἰδιοχτήτη τῶν κάρρων πάνω στὸ ἀμαξάκι του. Γερός, γερός καὶ μὲ τὴ χοντρή του φωνὴ κάτι νὰ λέει σ' ἕνα δικό του ἄνθρωπο..

Γιὰ νὰ βεβαιωθεί ὁ Δημήτρης, ἂν εἶνε αὐτὸς ὁ ἰδιοχτήτης τῶν κάρρων καὶ πού καθόταν ἐκεῖ, καὶ μὴ ἔπαιρνε ἄλλον ἀντ' ἄλλου, ρώτησε στὸ καφενεῖο, καὶ τὸν ἔδειξε. Αὐτὸς εἶταν, δὲν εἶχε κάνει λάθος. Ρώτησε ἔπειτα, μὴ σὲ κανένα δικό του καὶ κεῖ στὴ γραμμὴ εἶχε γίνεи δυστύχημα. Δὲν εἶχε γίνεи τίποτα ! Ὁ κύριος τῶν κάρρων κάθε βράδι βρισκόταν ἐκεῖ, στὸ καφενεῖο, καὶ θὰ τοὺς τῶλεγε. Μὰ καὶ οὔτε εἶχαν ἀκούσει αὐτοί, πὼς συνέβηκε τέτοιο πράγμα..

✱

Ὁ Δημήτρης κείνες τὶς ἡμέρες βρισκότανε στὴ δόξα του. Ὅταν εὗρισκε τὸν Παναγᾶρα ἀκουγε ὕμνους. Καὶ ὅταν τοῦ ἔφερε στὸ καφενεῖο, ὁ Παναγᾶρας τὰ ποιήματα, πού τοῦχε δώσει νὰ διαβάσει, τοῦ εἶπε :

— Τὰ διάβασα ὅλα ! Μὰ τί νὰ σοῦ πῶ, τί νὰ σοῦ πῶ !. Εἶνε

ἀριστουργήματα !. Εἶσαι μαίτρο, μαίτρο ! Μὰ φαίνεται, βρὲ ἀδελφέ, φαίνεται κι ἀπ' τὸ ὄλον σου ! Εἶσαι ποιητής ! εἶσαι ! Τὸ ὄλον σου, ὄλο τὸ σουλούπι σου αὐτὸ φωνάζει !. νά, νά φαίνεται !. Γιὰ κοίταξε τώρα, καὶ μένα ; Εἶμαι ποιητής ; Κοίταξε χόντρος, κοιλιὰ μπράτσα στῆθος ! Εἶμαι γὼ γιὰ ποιητής !. Ἄ, ἢ φύση, παιδί μου, σημαδεύει τοὺς ποιητές ! Ἐμένα, τὸ λέω φανερὰ, μὲκανε γιὰ φαγᾶ !.

✱

Ἐνα πρωτὶ ὁ Δημήτρης καθὼς ἀνοίξε τὴν πόρτα τῆ σιδερένια τῆς δεύτερης εισόδου, εἶδε κάτι σὰ λάδια, μούργας, χυμένα στὸ σκαλοπάτι. Παρατήρησε ὅμως, πὼς δὲν εἶτανε μόνο ἐκεῖ, ἀλλὰ καὶ στὴν πόρτα πάνω, καὶ στὰ πλακάκια πίσω ἀπ' τὴν πόρτα..

— Ἀρετὴ !. φώναξε.

Ἡ Δαμίρα φάνηκε γρήγορα.

— Γιὰ κοίταξε δῶ, Ἀρετὴ, τῆς εἶπε τίνε αὐτὰ ποῦνε δῶ χυμένα ; Κεῖδῶ, ἐδῶ !. Ποιὸς τᾶχυσε !.

Ἡ Δαμίρα πλησίασε καὶ κοίταξε. Κάτι τῆς ἦρθε στὸ νοῦ, μιὰ ὑποψία, ἀλλ' εἶπε :

— Κανένα καλιόπαιδο θὰ τᾶρριξε !. βρομογειτονιά !.

— Ἔτσι θᾶνε.. Βάλε νὰ τὰ σφουγκαρίσουν.

Καὶ ὁ Δαμίρας ἔφυγε.

Ἡ μικρὴ δούλα ἔβγαλε νερὸ ἀπ' τὸ πηγάδι καὶ τᾶρριξε νὰ καθαρίσει τὴν πόρτα. Ὑστερα προσπάθησε καὶ μὲ τὴ σκούπα..

— Μὰ κυρία αὐτὰ δὲ φεύγουνε ! μὲ λάδια θᾶνε !. Θὰ πάω νὰ πάρω τὴ βούρτσα ! εἶπε τὴν κυρά της, πού στεκόταν πιὸ πέρα. Καὶ γρήγορα πῆγε καὶ τὴν ἔφερε.

Ἡ ἀντικρινὴ πόρτα τῆς μάντρας μιὰ μεγάλη πόρτα, πού εἶτανε κλειστή, ἀφοῦ κινήθηκε, ταράχτηκε ὀλόκληρη, ἀνοίξε καὶ φάνηκε ἢ κυρὰ Θανάσενα μὲ τὰ πολύχρωμα ρούχα της, νὰ βγαίνει. Τώρα ὑπῆρχε κ' ἕνα ἄλλο χρῶμα πάνω της. Τὸ σκοτεινὸ ἄσπρο. Καὶ τῶχε αὐτὸ τὸ χρῶμα τὸ μισοφόρι της πού κρεμώταν..

Καὶ τυλιγμένη σὶ νᾶταν κρῦο μεγάλο, ἐπειδὴ εἶχε ἀρρωστήσει πρὸ καιροῦ, καὶ φοβότανε μὴ ξανακρῶσει, πλησίασε τὴν πόρτα, πού ἢ μικρὴ δουλίτσα ἔπλενε τὴν πλάκα.

— Τί κάνεις ἐκεῖ ; τὴ ρώτησε. Τὸ σκαλοπάτι πλένεις ;

Ἡ Δαμίρα, πού δὲν φαινότανε παρουσιάστηκε.

— Καλῶς τὴν κυρὰ Θανάσενα, καλῶς τὴν !. Καὶ καλὰ πού ἦρθατε !.

— Καλὴ μέρα σας, καλημέρα σας !. Τί εἶνε ; Μὲ θέλετε

τίποτα ;

— Νά, δὲν κοιτᾶτε δῶ, κυρὰ Θανάσενα, κάτι μᾶς χύσανε !
Καὶ στὴν πόρτα ! "Α, νὰ καὶ στὸν τοῖχο ! Καὶ δὲν τόχα δεῖ ! Μὰ παντοῦ !

— Μπά, μπά !

— Ἐλάτε ἀπὸ μέσα.. Νά, αὐτὸ κοιτᾶτε, στὸν τοῖχο ! Τὶ λέτε νᾶνε αὐτά ;.. Καὶ δὲ βγαίνουν ! Δὲ βλέπετε, τρίβει, τρίβει καὶ ποῦ!

Ἡ Θανάσενα πλησίασε καὶ κοίταξε..

— Μήπως ξέρω κὲγὼ ἢ κακομοίρα, εἶπε. Ἄλλὰ νά, εἶνε φῶς φανερό, κάτι σᾶς ἔχουνε χύσει ! Τώρα νᾶνε συχασιές ;

— Πῶς εἶπατε ; Συχασιές ; Δηλαδή μαγεῖες, τέτοια μᾶς κάνανε;

— Εἶνε φῶς φανερό ! Χύσανε στὸ σκαλοπάτι, στὴν πόρτα, περάσανε ὕστερα τὸ χέρι τους ἀπ' τὰ σίδηρα, καὶ χύσανε καὶ μέσα ! Φῶς φανερό !

— Τὸ ὑποπεύθηκα, τὸ ὑποπεύθηκα μόλις τὰ εἶδα ! Μὰ γιατί μᾶς τὸ κάνανε, τὶ ἔχουνε μὲ μᾶς, ἔμεῖς τώρα ἤρθαμε !

— Δὲν ξέρω, δὲν ξέρω ! Μπορεῖ ἀπὸ ζήλια..

— Ἀπὸ ζήλια ; Μὰ τί μᾶς ζηλεύουνε ; Βλέπουνε τόση εὐτυχία σὲ μᾶς ;

Αὐτὴ δὲ μίλησε, ἔκανε μόνο μιὰ κίνηση μικρὴ μὲ τὸ κεφάλι της.

— Ἀκοῦς συχασιές ! Καὶ χωρὶς νὰ κάνεις σὲ κανέναν τίποτε, νὰ μὴν πειράξεις κανέναν ! Μὰ εἶσαι βέβαια ὅτι εἶνε συχασιές ;

— Ἔτσι μοῦ φαίνονται ! Μπορεῖ καὶ νᾶνε κι ἄλλο..

— Τί ;

— Τί, κι ἄλλο ! Ποῦ ξέρω γὼ ἢ κακομοίρα ! Νᾶνε ἄλλες μαγεῖες !

— Ἐχεις δίκαιο, ναί, καὶ πολὺ μάλιστα ! "Α, καλὰ, καλὰ μᾶς εἶχανε πεῖ, καλὰ ! Μὰ ποῦ νὰ τὰ πιστέψει αὐτά, αὐτὰ κανεῖς, ποῦ ! Μπά, καὶ πῶς ταράχτηκα ! Καὶ δὲν τὰ πιστεύω αὐτά, κυρὰ Θανάσενα, δὲν τὰ πιστεύω ! ἀλλὰ μὲ ταράξανε !

— Καὶ εἶνε νὰ μὴν ταραχεῖ κανεῖς ;

— Μὰ ποιός, ἢ ποιὰ, γιατί γυναῖκα θᾶνε, ποιὰ νὰν τᾶκανε ;

— Ποῦ νὰ ξέρω γὼ, ἢ κακομοίρα ! Καὶ μὴ εἶνε μιὰ ποῦ κάνει τέτοια δῶ ;

Κεῖνη τὴ στιγμὴ ἢ μεγάλη κόρη τῆς Δαμίρα κατέβηκε καὶ τὶς πλησίασε. Καὶ ἀφοῦ ρώτησε κῆμαθε τί συνέβαινε, κῆβρισε τὴ γειτονια, στράφηκε στὴ Θανάσενα :

— Καὶ γιὰ σᾶς, κυρὰ Θανάσενα, ξέρετε τί μᾶς ἔχουνε πεῖ ;

"Οτι ποῦ ἔρχεσθε καὶ ζητᾶτε πότε σπύρτα τὸ βράδι, πότε ἄλατι, ἄλεύρι τὸ μεσημέρι κι ἄλλα, εἶνε κακό ! Καὶ ὅτι τὸ κάνετε ἐπὶ τοῦτο !
Αὐτὴ κοκκίνισε.

— Ἐγὼ ἢ κακομοίρα, εἶπε, ἐγὼ τὸ κάνω ἐπὶ τοῦτο, καὶ γιὰ κακό ! Ἐγὼ μιὰ φτωχιά, ποῦ ἔρχομαι καὶ σᾶς ζητῶ.. Νὰ ὁ Θεός ! Κεῖνος ποῦ τόπε.. "Α ! Δὲ θὰ δεῖ προκοπὴ ! Καὶ ξέρω, ξέρω ποιὸς τόπε ! Νὰ μὴν ἀνοίξω ὅμως, τὸ στόμα μου κὲγὼ, καὶ πῶ.. Καὶ τότε θὰ δεῖτε ποιὸς μπάξετε σπύρτα σας.. Γιὰ τίς κόρες τῆς Μαρίας λέω ! Τὴ Ντίνα καὶ τὴν Κάκια ! Γιαυτὲς ! Αὐτὲς δὲν εἶνε ; Τὸ κατάλαβα ! Νὰ κοιτάζουν τὴν καμπούρα τους οἱ μαγίστρες, οἱ μαγαρίστρες !

— "Ω, ὦ, ἐδῶ βλέπω ! Μαγίστρες μαγαρίστρες ! Ἐλάτε ἀπ' ἐδῶ κυρὰ Θανάσενα..

— Κυρία, αὐτὰ τὰ κορίτσια ! Ἡ Ντίνα μὲ τὴν Κάκια ! πετάχτηκε ἀπ' τὴν πόρτα ἢ δουλίτσα καὶ τοὺς εἶπε.

✱

Αὐτὴν τὴν ἴδια μέρα ὁ Δημήτρης ἐδέχτηκε μιὰ ἐπίσκεψη.

"Ενας φίλος του, ποιητὴς κι αὐτός, πῆγε νὰ τὸν δεῖ.

Δὲν ἔμειναν ὅμως, πολὺ στὸ σπύρτι, βγήκανε γιὰ νὰ πάνε στὸ καφενεῖο μὲ τὸ μεγάλο κῆπο.

Ἡ Δημήτρης εἶχε μιὰ ἐλπίδα, πῶς ἐκεῖ θᾶθρῖσκε τὸν Παναγᾶρα. Καὶ ἤθελε νὰκούσει ὁ φίλος του τοὺς ἐπαίνους ποῦ τοῦκανε αὐτός.

"Αλλ' ὁ Παναγᾶρας, ἂν καὶ εἶταν ἡ ὥρα του, δὲ βρισκόταν ἐκεῖ.

Ποῦ ρώτησε τοῦ εἶπαν, ὅτι δὲν εἶχε φανεῖ..

Καθίσανε στὸν κῆπο, κάτω ἀπὸ ἕνα μεγάλο πεῦκο, καὶ διατάξανε καφέδες. Ὁ φίλος του, κοντός, μελαχροινός, μὲ μεγάλη καμπουρωτὴ μύτη, εἶχε κουβαλήσει μαζί του, κ' ἕνα σωρὸ ποιήματά του, γιὰ νὰ τοῦ τὰ διαβάσει.

Καὶ ἅμα ἤπιαν τοὺς καφέδες ἄρχισε..

Ἡ Δημήτρης ἀκούγε, ἀλλ' ἔπειτα βαρέθηκε, κῆκανε, πῶς ἀκούει, καὶ κάτι σκεπτόταν. Καὶ κάθε τόσο ποῦ ἀκουγόταν ἢ βουὴ τοῦ τραμ, γύριζε καὶ τᾶλεπε ἀπ' τὰ κάγκελα, νὰ περνᾷ..

Ξαφνικὰ κάποιον εἶδε καὶ πετάχτηκε :

— Κύριε Παναγᾶρα ! φώναξε.

Ἡ Παναγᾶρας χοντρός, χοντρός στάθηκε καὶ γύρισε τὸ πλατὺ ξυρισμένο πρόσωπό του.

— "Ω, ἐδῶ εἶσαι ! τώρα θᾶρθω !

Καὶ κινήθηκε πάλι. Τὸν εἶδανε νὰ πηγαίνει πρὸς τὴν πόρτα

τοῦ μαγαζοῦ, νὰ χάνεται γιὰ λίγο, κῆπεται νὰ παρουσιάζεται μέσ' στὸν κῆπο.

Ὁ Δημήτρης τὸν περίμενε ὄρθιος.

— Ὅριστε !

— Ναί, ναί !!! Θὰ καθίσω !. Ἄ, ἄ ! τί βλέπω ἐδῶ !. Χειρόγραφα ! χειρόγραφα εἶνε, ποιήματα, ἔ ;. Θὰ τὰ διαβάσετε ;.

— Ναί, εἶνε τοῦ φίλου μου..

Καὶ ὁ Δημήτρης σύστησε τὸ φίλο του :

— Ὁ κύριος Κάνας ποιητής, ὁ κύριος Παναγάρης λόγιος καὶ παλιὸς ποιητής !.

— ὦ !. πολὺ μὲ κολακεύεις, νεαρὲ μαίτρο !. Ποιητής καὶ λόγιος !. Καλὰ λόγιος, ὅποιος θέλει γίνεται, ἀλλὰ ποιητής !. Ὑστερα ἀπὸ κείνα τὰ ἀριστοτεχνήματα, ποὺ διάβασα, τὰ δικὰ σου..

Δὲν ξέρω, ἂν τᾶχετε διαβάσει καὶ σεῖς, κύριε.. πῶς εἶπατε τὸνομά σας ;.

— Κάνας..

— Ἄ, ναί. Θὰ θυμοῦμαι τὴν κάνα τοῦ τουφεκιοῦ.. γιατί ἔκανα καὶ κνηγός !. Ἐσεῖς ;. Ὅχι ;. Καὶ καλὰ κάνετε ! ἐσεῖς κνηγγάτε τοὺς οἰτίχους !. Ἐνῶ ἐγώ ! Μὰ γιὰ ποιητής κάνω ἐγώ ! Δὲν κοιτᾶτε χόντρος, πλάτες, μπράτσα ! Εἶμαι φκιαγμένος ἐγώ γιὰ ποιητής ;. Μὰ καὶ γι'αὐτὸ ἔκανα ἀστεῖα πράγματα ;. δηλαδὴ ποιήματα !. Καὶ σεῖς ὅμως, κύριε.. Κάνα . Τῶμαθα. Καὶ σᾶς τὸ σουλούπι σας δείχνει ποιητή !. Ναί, ναί !. Δὲν πέφτω ἔξω ἐγώ !. Δὲ μοῦ λέτε, τὰ ποιήματα αὐτά, τὰ διαβάσατε ;

— Μόλις εἶχαμε ἀρχίσει..

— Ἄ, ἔτσι !. Τότε θὰκούσω κῆγώ !.

Δὲν πιστεύω νὰ μὴ θέλετε ;.

— Τί λέτε !. Ἰσα, ἴσα..

— Τί θὰ πάρετε, κύριε Παναγάρη ;.

— Ἄ, δὲ θέλω νὰ μὲ κεράσετε :. Ἄν κάνετε τέτοια ἀπόπειρα φεύγω !. Μόνος μου θὰ κεραστῶ !.

Καὶ χτύπησε τὸ τραπέζι.

— Γιαννάκη, βλαμάκη, εἶπε στὸν ὑπαλληλο ποὺ ἔτρεξε, ἕνα ντουμπλὲ οὔζο ! Καὶ ξέρεις, στὰ τέσσερα !.

Τὸ διπλὸ οὔζο πῆγε γρήγορα, καὶ ὁ Παναγάρης τὸ ρούφηξε.

— Τώρα τὸ ποῖμα ! εἶπε.

Ὁ Κάνας ἔβηξε, ὅμοια ἔκανε καὶ ὁ Παναγάρης σὰ νὰ ἐτοιμαζότανε νὰπαγγεῖλει κι αὐτός !

Ὁ Κάνας ἄρχισε. Αὐτοὶ ἄκουγαν. Τώρα πρόσεχε καὶ ὁ Δημήτρης.

— Ὁραῖα, ὡραῖα ! ἔλεγε κάποτε ὁ Παναγάρης.

Καὶ ὅταν τελείωσε ὁ Κάνας :

— Αὐτὴ εἶνε ποίηση ! αὐτὴ !. Τί θέλεις, τί γυρεύεις !. Ἐγραφα κῆγὼ στίχους ! ὦ, τὰ χάλια μου !.

— Δὲν σᾶς πιστεύω, κύριε Παναγάρη, πολὺ κατηγορεῖτε τὸν ἑαυτὸ σας !.

— Ἐγὼ κατηγοροῦ τὸν ἑαυτὸ μου !. Ὅχι, παιδί μου, λέω ἀπλῶς τὴν ἀλήθεια !.

— Ἦθελα νὰ διάβαζα, κύριε Παναγάρη, εἶπε καὶ ὁ Κάνας, τίποτε δικό σας !. Δὲ θυμόσατε κανένα κομματάκι μικρό ;. Θὰ μᾶς κάνατε μεγάλη χάρη !.

— Γιὰ νὰ γελάσετε ;. Ἐ, παμπόνηροι !.

Αὐτοὶ τὸν παρεκάλεσαν πολὺ, τοῦ φορτώθηκαν, καὶ κατόρθωσαν νὰ τὸν καταφέρουν νὰ τοὺς πεῖ κάτι.

Ἄλλὰ θυμότανε μόνο τὸ τέλος.

— Δὲν πειράζει, δὲν πειράζει !.

Ἐφερε τὸ χέρι στὸ μέτωπό του, τῶτριψε λίγο, τὸ κράτησε, κῆπεται εἶπε :

— Ναί ἰδοὺ το !.

Γιὰ σκέψου λίγο ἀνθρωπινὰ νὰ δεῖς, πῶς ἔρχεται μιὰ μέρα ποὺ ὁ πλούσιος καὶ ὁ φτωχὸς ὁ Βασιλιάς καὶ ὁ ἀλήτης τραπέζι γίνονται τῶν ἄσπρων σκουλικιῶν καὶ ὅμοια βρωμοῦνε !.

— Δὲν εἶνε ἄσχημο !. εἶπε ὁ Δημήτρης.

— Τέχνη δὲν ἔχει, ἂν εἶχε.. εἶπε καὶ ὁ Κάνας.

— Οὐ, σύ, σύ, σύ ! ἔκανε ὁ Παναγάρης. Μὰ γιὰ πέτε μου, τώρα τί λέτε ;. Καταλαβαίνετε τί λέτε ; Ἐ, ἔ ! νεαροί μου ! Πρέπει νὰ ξέρετε, νεαροί μου, ὅτι τέτοιο ποῖμα δὲ γράφεται σήμερα ἀπὸ κανένα !. Γιὰ νὰ γραφεῖ αὐτό, θέλει κότσια γερά, κότσια οὐμ !. Μπήκατε ;. Καὶ θέλει καὶ σκέψη βαθυὰ γιὰ νὰ τὸ καταλάβει κανεὶς, ἀκοῦτε ;. Καὶ ὄχι, δὲν εἶνε ἄσχημο !. Ποιὸ δὲν εἶνε ἄσχημο ;. Εἶνε κάτι δηλαδή, μέτριο, ποὺ τρώγεται λίγο, ἔ ;. Ἐ, ἔ, νεαροί μου ! σὰν τὰ δικὰ σας τὰ ἀερολογήματα, ἐγὼ τὰ γράφω καὶ δίχως κεφάλι !. Μάλιστα !. Καὶ ἡ μουστίτσα ἀπ' ἐκεῖ : Δὲν ἔχει τέχνη !. Δὲν ἔρχεσαι νὰ μὲ διδάξεις σὺ τέχνη, κύριε.. Κανάγια, πῶς σὲ λένε.. Ἐ, μωρέ !. Πότε βγήκες ἀπ' ταῦγό σου, πότε μάκρυνε ἡ οὐρά σου ;.

✱

Ἡ Θανάσενα ἐπειδὴ δὲ μπόρεσε νὰ μιλήσει ἀπ' τὸν ἐρχομὸ τῶν δυὸ ἀδελφῶν, εἶχε πεῖ στὴ Δαμίρα, ὅτι θὰ πήγαινε τὸ βράδι,

νά της τὰ ἀρράδιαζε ὅλα. Ἄλλὰ βράδιασε, σκοτεινίασε, πήγε ὁ Δαμίρας, καὶ αὐτὴ δὲν εἶχε φανεῖ. Στείλανε τότε τὸ δουλάκι νὰ τῆς τὸ θυμήσει. Ὅλοι εἶχαν περιέργεια μεγάλη, νὰκούσουν..

Καὶ πήγε ἡ κυρὰ Θανάσενα ἔχοντας μαζί της καὶ τὸν ἄντρα της. Αὐτὸς ἅμα μπῆκε, τοὺς εἶπε σὰ ν᾿ἄβγαζε μικρὸ λόγο :

— Μοῦ τᾶπε ἡ Καλλιόπη, μοῦ τᾶπε ! Καὶ τῆς εἶπα γώ, τώρα ἄνοιξε στοὺς νοικοκυρέους τὰ μάτια τους ! μὴν τοὺς ἀφίνεις ἔτσι !, Γιατὶ τὰ βλέπαμε, βλέπαμε πὸν ἐρχόντουσαν αὐτὲς, μὰ πῶς νανοίξουμε τὸ στόμα μας ; ; Τώρα ποῦρθε ἔτσι τὸ πρᾶμμα, τῆς λέω, μίλα ! Καλὰ θὰ κάνεις νὰ μιλήσεις, νανοίξεις στοὺς νοικοκυρέους τὰ μάτια..

Μετὰ ἀπὸ κέρασμα ἡ Θανάσενα ἄρχισε. Ἡ διήγησή της κράτησε ἀρκετὴν ὥρα. Καὶ οἱ Δαμίριδες μείνανε ταραγμένοι καὶ φοβισμένοι..

Τοὺς εἶπε πρώτα, πῶς εἶχαν καθίσει, αὐτὴ καὶ ὁ ἄντρας της, στὸ σπίτι τῆς Καράμη, σ' ἓνα καμαράκι, πὸν εἶτανε στὴν αὐλή, ἢ στὴ μάντρα. Καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἶχανε δεῖ πολλά. Ἄλλὰ καὶ πολλὰ τῆς εἶχε πεῖ, μὰ ἀνεπιὰ τῆς Καράμη ἀπ' τὸ δεύτερο ἄντρα της. Γιατὶ ἡ Καράμη εἶχε πάρει τρεῖς ἄντρες, καὶ ὄχι δυό, ὅπως πίστευε ὁ Δαμίρας. Ὁ Καράμης εἶταν ὁ τρίτος. Αὐτὴ ἡ ἀνεπιὰ, πὸν δὲν ἤξερε τώρα, ἡ Θανάσενα, τί εἶχε γίνει, τῆς μαρτύρησε πολλά, πολλά. Ἀπ' αὐτὴν ἔμαθε, πῶς ἡ Καράμενα ἔκανε μιὰ φορὰ, τὴ μάγισσα. Καὶ ὄχι νὰ κάνει τὰ δικά της μάγια, τέτοια κάνουν ὅλες ἐκεῖ, στὴ γειτονιά, ἀλλὰ τὴ σωστὴ μάγισσα μὲ πληρωμὴ καὶ νὰ πηγαίνει στὸ σπίτι της κόσμος !. Μὰ καὶ ἡ μάνα της αὐτὸ ἔκανε, καὶ μιὰ ἀδελφὴ της, τώρα ξακουστὴ γιὰ τέτοια, Μαράμενα μὲ τὸνομα !. Ἡ Καράμενα ἔπαψε νὰ κάνει τὴ μάγισσα, ὅταν ἦρθε αὐτὴ τὴ γειτονιά κι ἀγόρασε τὸ σπίτι πὸν μένει. Ἄλλὰ ἔχει ἀκόμα, κάτι πλούσιες διαλεχτές..

Καὶ ἡ Θανάσενα τελείωσε ἔτσι αὐτὸ τὸ μέρος :

— Καὶ τί τοὺς δίνουνε, τί τοὺς ποτίζουνε !. ὦς καί....

Καὶ σηκώθηκε κῆσχυψε στὸ αὐτὸ τῆς Δαμίρα, καὶ κάτι τῆς εἶπε σιγά.

— Οὐ ! ἔκανε αὐτὴ μὲ συχασιά πηγαίνοντας τὸ κεφάλι της πίσω καὶ ὑψώνοντας τὰ χέρια. Τρομερό !

-- Τί, τί ; ρώτησαν τὰ παιδιὰ της.

— Αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ τὸ μάθετε ! Τί ὅλα θέλετε νὰ τὰ ξέρετε ;

Καὶ στὸν ἄντρα της :

— Θὰ σοῦ πῶ ! εἶνε..

Καὶ ὁ Θανάσης :

— Τὸ μικρότερο !.

Σὲ ὅλη αὐτὴ τὴ διήγησι, ὁ Θανάσης δὲν εἶχε πάψει νὰ λέει, κάθε τόσο, μὲ τὴ βραχνὴ φωνὴ του σιγά, σὰ νὰ κομπανιάριζε τὴ γυναῖκα του :

— Λέγετα, λέγετα, νανοίξουν οἱ νοικοκυρέοι τὰ μάτια τους !.

Καὶ μιὰ, δυὸ φορὲς ἀφίνοντας τὸ κομπανιάρισμα, ὑψωσε τὴ φωνὴ του καὶ πήρε μέρος στὸ ψάλσιμο, ποῦκανε ἡ Θανάσενα.

— Τώρα, γιὰ πὲς μας γιὰ τίς κόρες της.

— Ἀγάλια, ἀγάλια, θὰ σᾶς πῶ καὶ γι αὐτὲς !.

Καὶ ἡ Θανάσενα ἄρχισε..

— Ποιὰ ἐκεῖ στὴ γειτονιά τίς δεχότανε σπίτι της ; Καμμιὰ !. Ὅταν ἦρθαν, μ' ὅλες εἶχαν πιάσει σχέση !. Σὰν ξεψυχισμένες γιὰ φιλίες κάνανε !. Ἐκτὸς ἀπ' τὴ μάνα, πὸν καὶ καλὰ, πὸν εἶτανε, δὲν πατοῦσε σὲ σπίτι ξένα. Αὐτὲς ὅμως, τρέχανε ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι, ἀπὸ πόρτα σὲ πόρτα. Τίς βλέπατε, μιὰ στὴ Βαλάδενα, μιὰ στὴν Πουλίνα, στοῦ Λουλέ, στὴν καφετζοῦ, μιὰ πὸν κοίταζε τὰ καταπάτια τῶν καφεδῶν.

— Γιὰ στάσου, κυρὰ Θανάσενα !. Αὐτηνῆς τῆς καφετζοῦς δὲν πέθανε τώρα, τώρα ἓνα παιδάκι της, τὸ μόνο ποῦχε ;.

— Μπά, μπά, μπά ! γιὰ τὸ Θεό ! τῆς καϊμένης.

— Ζεῖ καὶ βασιλεύει, εἶπε ὁ ἄντρας της, σήμερα τῶδα !.

— Μὴν εἶνε ἄλλη ;

— Δὲν ὑπάρχει ἄλλη καφετζοῦ ἐδῶ !.

— Καὶ ποιὸς σᾶς τῶπε αὐτό ;

— Ποιὸς ἄλλος ἀπ' τὴ Ντίνα !.

— Βρὲ τί βρώμα !. Εἶδες, Θανάση ; Τὸ μελέτημά της !.

Καὶ τοὺς ἐξήγησε. Ἡ μεγάλη ἡ Ντίνα εἶχε καὶ μιὰ μανία, μιὰ τρέλλα νὰ λέει, ὅτι συνέβηκαν πρᾶγματα, πὸν δὲν εἶχανε γίνει, καὶ ὅλο κακὰ. Νὰ λέει γιὰ ἀρρώστιες, θανάτους, δυστυχήματα χωρὶς νᾶχουνε γίνει. Καὶ ὅσο ἔλεγε γιὰ ἀνθρώπους, πὸν δὲν τοὺς ξέρανε, πὸν βρισκόντουσαν στὴ γειτονιά, ποῦχανε φύγει, ἢ μέσα στὴν Ἀθήνα, καλὰ. Ἄλλ' ἄρχισε νὰ λέει καὶ γιὰ ἀνθρώπους, πὸν κατοικοῦσαν ἐκεῖ κοντά, γύρο, καὶ γνωστοὺς σὲ ὅλους. Τότε φανερώθηκε. Μιὰ, δύο, πέντε, δέκα, εἴκοσι !. Εὖν εἶτανε μιὰ φορὰ. Αὐτὴ εἶχε ἐπιθυμιὰ νὰ τοὺς ξεκάνει ὅλους ! Κέτσι δὲ βάσταξαν οἱ ἀνθρωποὶ καὶ τοὺς κλείσανε τὴν πόρτα !

— Μὰ στάσου, εἶπε στὴ Θανάσενα ὁ ἄντρας της, δὲν εἶνε μόνο γι' αὐτὸ, τὰ μαγαρίσματα, πὸν τᾶφίνεις !.

— Δὲν τᾶφίνω, θὰ τὰ πῶ κι' αὐτά. Μὰ δὲν τοὺς διώξανε γι' αὐτά !.

Τὰ μαγαρίσματα τὰ μάθανε ἔπειτα, ἀπ' τὴ Μίνα τὴν ἐξαδέλφη της! Αὐτὴ τοὺς τᾶθγαλε φόρα!

Καὶ τοὺς διηγῆθηκε καὶ γιὰ αὐτό. Οἱ δυὸ ἀδελφές εἶχαν καὶ τὴ μανία νὰ μαγαρίζουν, καὶ νὰ μαγαρίζουνε στὰ καλὰ καθούμενα. Τὰ μαγαρίσματα τᾶχουνε στὰ μάγια καὶ τὰ δίνουνε στὰ πρόσωπα, ποὺ εἶχανε συμφέρο νὰ τὰ δώσουν. Αὐτὲς ὁμως μαγάριζαν ὅλους καὶ ὄλες ἔτσι, μόνο γιὰ νὰ τοὺς μαγαρίσουν! Βάζανε σὲ γλυκά, σὲ φαγιά καὶ ἄλλα καὶ μαγάριζαν τὸν κόσμον! Τί ζητοῦσαν μαυτοῦ..

Στοὺς Δαμίριδες τώρα, ἔγινε μιὰ ταραχὴ.

— Καὶ σὲ μᾶς, ποὺ μᾶς φέρνανε!

— Μπορεῖ σὲ σᾶς νὰ μὴ βάζανε! Ξερω κἐγὼ!, τοὺς ἀπάντησε ἡ Θανάσενα.

— Μὰ αὐτὰ εἶνε ἐγκλήματα! Κἐπροπε νὰ τὰ καταγγείλετε ἀμέσως! εἶπε ταραγμένος ὁ Δαμίρας.

— Ποιὸς νὰ τοὺς καταγγείλει; Ποιὸς πάει νὰ τὰ βάλει ὕστερα, μὲ τᾶδέλφια της; Τοὺς ξέρετε; Ὁ πρῶτος ἕνας ἀντρακλας ἴσαμε κεὶ πάνω καὶ μιὰ λέρα, ἕνας μπράβος!. Καὶ κάνει τάχα, τὸ χασάπη!. Κι ὁ δεῦτερος τέτοιος εἶνε! αὐτὸς κάνει τὸ κοντραπατζῆ..

— Μὰ δὲ μοῦ λές, ἔκανε ὁ Θανάσης στὴ γυναίκα του, μὴ σὲ ἄλλον δῶ εἶνε πιὸ καλοὶ;. Δίνεις πίστη ἐσὺ νὰ φᾶς, φαί ποὺ θὰ σοῦ φέρουνε αὐτοὶ; ἔ; Γιατί τὸ λές;. Τί λέμε μόνο, γιὰ τὰ τὰ κορίτσια!

— Ναί, δὲ σοῦ λέω.

— Τί δὲ μοῦ λές!. Ἡ ἴδια πάστα εἶνε ὅλοι, ἄντρες καὶ γυναῖκες!. Καὶ μάλιστα, γιὰ νὰ ποῦμε τὴ μαύρη ἀλήθεια, αὐτοὶ εἶνε χειρότεροι, ἀφοῦ καὶ τὰ πηγᾶδια ἀκόμα, μαγαρίζουν!.. Ναί, ναὶ καὶ στὰ πηγᾶδια ρίχνουν μαγαρίσματα!. Νά, τίς ἄλλες ἀκόμα, εἶχανε ρίξει ἕνα γατὶ στὸ πηγᾶδι τοῦ Παγιώτη..

— Ἔ, αὐτὸ μπορεῖ νᾶπεσε!

— Καὶ γιατί ὅσο εἶχανε τὸ σκυλί δὲ γινότανε;. Μόνο ὅταν ψόφησε..

— Ἰσα, ἴσα, καϊμένη Θανάση, τὸ σκυλί..

— Ἄ, ἄ!. Ξέρω τί θὰ πεῖς! Καλά, καλά! Ὅτι τὸ σκυλί καὶ ξέρω γὼ τί.. Καλά! Δὲν σοῦ λέω ἄλλα, δὲν πάω μακρυνά, καὶ ξέρεις..

— Μά, ναί..

— Μὰ θὰ μ' ἀφήσεις νὰ μιλήσω κἐγὼ! Σὺ τόση ὥρα μιλάς! Θέλω νὰ σοῦ πῶ, δὲ μοῦ λές, καὶ στοῦ Πουλά τὸ πηγᾶδι μπορεῖ νᾶπεσε καὶ ὁ ντενεκὲς μὲ τὰ σκουπίδια, ποὺ βρῆκε μέσα;.

— Πωπὼ!. Μὰ τί γειτονιά εἶνε αὐτὴ!. ἔκαναν οἱ ἄλλοι.

— Εἶχανε πηδήσει ἀπ' τὴ μάντρα, κ' εἶχε βροῆσει, καὶ νὰ κάτι πατηματιὲς ἀπ' ἀντρίκιο πόδι!. Ἐνα πόδι μισὸ μέτρο!.

Ὅταν τελείωσε ὁ Θανάσης ἔλαβε τὸ λόγο πάλι ἡ Θανάσενα.

Τοὺς εἶπε τώρα, πὼς γιὰ τὰ τὰ μαγαρίσματα δὲν ἤξερε αὐτὴ τίποτα, γιατί ἡ ἐξαδέλφη της δὲν τῆς εἶχε πῆ. Ἡ ἐξαδέλφη της τᾶβγαλε φόρα αὐτὰ τὴν ἡμέρα ποῦ ἔβραχε. Εἶχε πάρει βόλτα τὴ γειτονιά καὶ τὰ εἶπε στὴ μιὰ καὶ τὴν ἄλλη. Αὐτὴ, ἡ Θανάσενα, παὺ καθότανε στὸ σπίτι της, ἄλλο δὲν εἶδε παρὰ τί κάνανε στὴν ἀντικρυνή, τὴν ἀρρωστη, στὴν κυρία Πηνελόπη. Ἄμα εἶχαν κλείσει τίς πόρτες στὶς δυὸ ἀδελφές κ' εἶχε φύγει καὶ ἡ ἐξαδέλφη της, πῆγε στὴ γειτονιά καὶ κάθισε ἡ κυρία Πηνελόπη μὲ τὸν ἄντρα της. Τότε εἶχαν παντρευτεῖ. Οἱ δυὸ ἀδελφές τρέξανε ἔως στοῦ Δαμίρα, καὶ κατώρθωσαν νὰ χωθοῦνε σπίτι της. Κἐκαναν τὸ ἴδιο, ἀπ' τὸ πρῶτ', ἔως τὸ βράδι ἐκεῖ. Ἄν ἔδιναν μαγαρίσματα, τέτοια, ἡ Θανάσενα ποῦ τᾶξερε! Κεῖνο ὁμως, ποὺ ἔβλεπε πολλὲς φορὲς, εἶταν αὐτό. Ὅτι ἀπὸ κρέατα, ὄχι βρώμια, ποὺ τᾶφερνε ὁμως, ὁ μεγάλος, κομματιασμένα καὶ κρυφὰ μὲ τὴ σούστα του, ἔκοθε κἐδινε στὴν ἀδελφή του. Κιατὴ τὰ τίλιγε ὠραῖα, τὰ ζύγιζε, καὶ τὰ πῆγαινε στὴ νεόπαντρη. Ὅτι τὰ πῆγαινε σαυτὴ τῶχε δεῖ μὲ τὰ μάτια της ἡ Θανάσενα. Μὰ καὶ σὲ ποιά ἄλλη νὰ τὰ πῆγαινε, ποὺ ὄλες τῆς εἶχαν κλείσει τὲς πόρτες τους.

Δὲν πέρασε ὁμως, καὶ πολὺς καιρὸς καὶ τοὺς ἔκλεισε κι αὐτὴ τὴν πόρτα της..

✱

Καθὼς φεύγανε, καὶ εἶταν ἀργὰ πιά, ὁ Θανάσης εἶπε στὴν ἐξώπορτα, στοῦ Δαμίρα:

— Σκυλί! νὰ πάρης, σκυλί. Καὶ γιὰ κλέφτη καὶ γιὰ κεῖνα ποῦπαμε!. Χρειάζεται ὅσο νὰ βρῆτε ἄλλο σπίτι!.

Καὶ καθὼς ἔλεγε αὐτὰ, μέσα ἀπ' τὸ σκοτάδι τὸ βαθύ, ποὺ ἔζωνε τὴν ἀπόκεντρη γειτονιά, πλῆθος γανγίσματα ἐρχόντουσαν. Γανγίσματα βραχνὰ μαντροσκύλων, σοῦβλερὰ μακρυνά..

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ Ν. ΒΟΥΤΥΡΑΣ

ΣΠΙΤΑΚΙ ΤΗΣ ΒΟΥΝΟΠΛΑΓΙΑΣ

Σπιτάκι τής βουνοπλαγιάς, έρημικό σπιτάκι
 Πώς σ' άφησαν μονάχο κι όρφανό ;
 Βλέπω τὰ παραθύρια σου κλειστά, σβυστό τὸ τζάκι
 Κάθε φορά σιμά σου όταν περνῶ.

Κανένας δὲ σὲ χαίρεται· τὰ λιγοστά δεντρού σου
 Στέκονται σὰν ἀχάιδευτα παιδιά,
 Καὶ σοῦ στολίζουν πένθιμα τὴ μαύρη μοναξιά σου·
 Ἡ κουκουβάγια κλαίει μέσ' στὰ κλαδιά.

Καὶ ὅμως αὐτοὶ ποὺ σ' ἔχτισαν δὲ διάλεξαν στὴν τύχη
 Τὴν ἱερὴ τοῦ δάσους σιωπὴ·
 Γιὰ νὰ ξεφύγουν θὰ ἤρθανε τοῦ φθόνου τ' ἄγριο νύχι
 Κάτω ἀπὸ τὴν ξυλένια σου σκεπή.

Ἐδῶ ἡ ζωὴ θὰ διάβαινε γλυκειά, σὰν παραμῦθι,
 Τὶ λόγια νάκουστήκαν, τὶ φιλιὰ !
 Νοιώθω πὼς κλᾶμα ἔρωτικό τριγύρω σου ἔξεχύθη,
 Νοιώθω παντοῦ σβυσμένη μιὰ φωτιά.

Σβυσμένη ! ποιὸς τὴν ἔσβυσε ; Ἡ καταλύτρα ἡ Μοῖρα ;
 Ὁ Χάρος ; Τάχα ἡ ἴδια των πνοή ;
 Κι ἀπὸ τὴν ἀλογόριαστη τοῦ πάθους τὴν πλημμύρα
 Δὲν σώζει· οὔτε μιὰ γλυκειὰ βοή ;

Δικό μου ἂν ἦσουν, πλαῖ σου θάρχομουνε νὰ ζήσω
 Σπιτάκι ριμαγμένο, σιωπηλό,
 Καὶ δίχως τὶς παληὲς χαρὲς ποτὲ νὰ σοῦ ξυπνήσω
 Θᾶξερα ἐγὼ μαζύ σου νὰ μιλῶ,

Γιὰ ὅλα τὰ ὄραϊα ποὺ φεύγουνε χωρὶς νὰ μᾶς πονοῦνε,
 Χωρὶς καμμιά νὰ δώσουν προσοχή,
 Γιὰ ὅλα τὰ ὄραϊα ποὺ φεύγουνε χωρὶς νὰ στοχαστοῦνε
 Πὼς ἔχουν καὶ τὰ σπίτια μιὰ ψυχή...

ΜΥΡΤΙΩΤΙΣΣΑ

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΠΛΑΝΕΣ

Εἰς τὸν σκληρὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς
 Ἐκλίνε ὁ Ποιητῆς τὸ γόνα
 Κ' ἔσβυσε μὲ τὴν πλάν' ἀπαντοχή
 Πὼς θὲ νὰ ζήσει 'στὸν αἰῶνα !

Καιρός, ὠϊμέ, δὲν πέρασε πολὺς
 Κι ὅλα τὰ σκέπασεν ἡ Λήθη·
 Καὶ ποιητῆς καὶ χαλαστῆς
 Τὸν ἴδιον ἕπνο ἀπεκοιμήθη !

ΑΠΟ ΤΟΥΣ "ΑΝΤΙΛΑΛΟΥΣ"

ΝΕΙΑΤΑ

Οἱ κόσμοι γοργοᾶνονται τριγύρω μας
 Καὶ μέσα 'στὰ χαμόδεντρα τ' ἀηδόνια,
 Ἄχ ! «φεύγει ἡ νεότη, φεύγουνε τὰ χρόνια»
 Μᾶς ψάλλουν καὶ μᾶς στέλλουν 'στὸ καλό.

Στῶν σκύλων μὴν τρομάζης τ' ἀγριουρλιάσματα,
 Στῆς νύχτας μὴ φοβάσαι τὰ σκοτάδια,
 Μόν ἔλα, ὦ Ἀγάπη, λυῶσέ με 'στὰ χάρδια
 Καὶ σβύσε σ' ἓνα ὀργίασμα τρελλό.

ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΓΝΗΣ

ΜΕΣ ΣΤΩΝ ΟΝΕΙΡΩΝ ΜΟΥ ΤΑ ΗΛΥΣΙΑ

Μέσ' στής ζωής τὰ ρημοκλήσια,
 Στέκει ἡ ψυχή μου σὰ λαμπάδα ἴσια
 Φωτίζοντας τοῦ ὄνειρου μου τὰ ἡλύσια,
 Ἐνῶ βουίζουν γύρω τὰ μελίσια.

Τ' ἄγρια καὶ θλιμμένα κυπαρίσσια
 Ἴσια κι αὐτά, σὰν τὶς σβυστὲς λαμπάδες ἴσια,
 Ἐάφνου μέσ' στῶν ὄνειρων μου τὰ ἡλύσια
 Φουντώνουνε μὲ δύναμη περίσσια
 Κ' ἰσκιώνουν τὰ δεντρά τὰ παραδείσια.

ΚΕΡΑΣΜΑ

Τὰ δάκρυα ποῦχα σταλαγμένα
 Στὴ λήκυθο τῆ θλιβερή,
 Τάδειασα σ' ἀργυρὸ κροντήρι,
 Τάσμιξα μὲ γλυκὸ κρασί.

Καὶ στής ζωής τὸ πανηγύρι,
 Γύρω ἀπ' τὶς Θύμῃσες περνῶ,
 Κρυφὰ τὶς παίρνω τὸ ποτήρι
 Καὶ τὶς Ἐλπίδες μου κερνῶ.

Κ. Ν. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΟΜΙΧΛΗ

ΣΤΟΝ ΠΑΛΑΜΑ

Θλιμένα τ' ἄσπρα νέφη, κουρασμένα
 Στὶς στέγες πάνω γέρνουν κι ἀκουμποῦνε,
 Δίχως νὰ κάνουν θόρυβο κανένα.

Τίποτις δὲ ζητοῦνε οὐδὲ μιλοῦνε
 Μένουν ἀπ' ἔξω σὰ συλλογισμένα
 Κι οὔτε χτυποῦν τὶς πόρτες γιὰ νὰ μποῦνε.

Τὰ ὄνειρα τὰ παλιὰ τὰ ξεχασμένα
 Πολλὲς φορὲς τυχαίνει, ξαναζοῦνε,
 Κι ἔρχονται ἔτσι βουβὰ καὶ δειλιασμένα.

Ἔρχονται ἔτσι βουβὰ καὶ δὲν τολμοῦνε
 Νὰ μᾶς ταραξοῦν τὴν καρδιά ἢ τὰ φρένα
 Γιὰ κάτι πεθαμένα ὡς θὰ μᾶς ποῦνε...

... Καὶ στὴ σειρὰ τὰ σπίτια θαμπωμένα,
 Ὡρα τὴν ὥρα λὲς καὶ θὰ σβυστοῦνε
 Κι ἐγὼ ξενύχτης, σέρνω νυσταγμένα,

Πόδια στὰ καλντερίμια, π' ἀντηχοῦνε
 Τόσο κουφά, σὰν ξένα ἢ μακροσιμένα...
 Καὶ στὴ λευκὴ κατάχνια, σ' ὄλα, ποῦναι,

μαῦρο σημεῖο μόνο, βλέπω, ἐμένα.

ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΛΙΘΕΡΣΗΣ

ΚΡΙΤΙΚΟ ΔΟΚΙΜΙΟ

I.—ΕΝΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΙΚΟ

II.—ΚΩΣΤΑ ΟΥΡΑΝΗ: “ΝΟΣΤΑΛΓΙΕΣ”

I

Σε μιὰ σελίδα κριτικής διαβάσαμε κάποτε τὸ ἑξῆς ἐρωτημα-
τικὸ πὸν σχετίζονταν μὲ τὸ χαμὸ τῆς ποιήσεως:—

« Ἀφοῦ ἡ ποίηση ἔφτασε στὸ σημεῖο ν' ἀνθίζει σήμερα σὰν
ἓνα φυτὸ σπάνιο πὸν τὸ ἀγνοοῦν οἱ μάζες, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ φαντα-
στοῦμε τὴν ὑπαρξὴ τῆς σὰν κάτι τι τὸ πολὺ προβληματικὸ κι ἀμφί-
βολο γιὰ τὸ μέλλον ; »

Ἐῖχαμε κλείσει πιά τὸ βιβλίο μας ὅταν νοιώσαμε νὰ ξανάρχεται
μέσα στὸ ρεμβασμὸ μας τὸ ἴδιο ἐρωτηματικὸ και ν' ἀγγίζει τὸ νοῦ
μας μὲ τὴ γλυκειὰν ἐκείνη ἀνησυχία πὸν μοιάζει τὴν ὑπόσχεση ἑνὸς
ὠραίου ταξιδιοῦ... Τοῦ παραδοθήκαμε ὀλοτέλα· κι ἐκεῖνο μᾶς ἐχά-
ρισε τὴν βαθεῖαν ἡδονὴ τῶν μουσικῶν σκέψεων πὸν ὑποθάλλονται
τόσο ἀπὸ τὴν μυστηριακὴν ἀτμόσφαιρα τῶν αἰώνιων πραγμάτων...
Γιὰ πρώτη φορὰ δυνηθήκαμε ν' ἀτενίσουμε, μὲ τρόπο φανερό, τὸ
πολύμορφο ξετύλιγμα τῆς ποιήσεως μέσα στοὺς αἰῶνες, και γιὰ
πρώτη φορὰ νοιώσαμε τὴν αὐστηρὴ χαρὰ πὸν διαπερνᾷ τὸ στοχασμὸ
ὅταν τοῦ χαμογελοῦν, μὲ τὸ χαμόγελο τῆς βεβαιότητος, οἱ αἰῶνες
κορυφῆς τῆς αἰνιγματικῆς ἔμορφιας.

✱

Ἄς ἀφαιρέσουμε λοιπὸν τώρα, ἀπὸ τὸ ἐρωτηματικὸ πὸν μᾶς
ἀνησύχησε, λίγην ἀπὸ τὴ φοβέρα τοῦ ἀόριστου κινδύνου πὸν ὑπο-
βάλλει, μὲ τὴν παρατήρηση ὅτι, ἡ ἀπομάκρυνση τῆς ποιήσεως ἀπὸ
τὶς μάζες δὲν εἶνε καθόλου ἓνα σύγχρονο γεγονός. Ἡ ἀπόδειξίς τῆς
δὲ θ' ἀπαιτοῦσε προσπάθειαν ἐξαιρετική. Θ' ἀνακαλούσαμεν ἀπλού-
στατα μέσ' ἀπὸ τοὺς αἰῶνες τ' ἀμέτρητα παράπονα τῶν και τῶν
δοξασμένων ποιητῶν γιὰ τὴν ἀδιαφορία τῶν συγχρόνων τους. Κι
αὐτὸ θὰ ἐσήμαινε πολλά.

Ἄλλὰ πρὸς τί ἡ μάταιη αὐτὴ ἀσχολία μας ; Μήπως τὸ πρᾶγμα

δὲν εἶνε τέλεια φανερὸ σὲ κάθε ἀντίληψη πὸν θὰ σκύψει κάποτε
πάνω στὴν ἱστορία τῆς ποιήσεως μὲ τὴν πρόθεση νὰ βγάλει συμπε-
ράσματα ψυχολογικῆς φύσεως ;

Τὰ πλήθη εἶνε πλέον ἢ βέβαιον πὸς ἔχουν χωριστεῖ
πρὸ πολλοῦ ἀπὸ τὶς Μοῦσες, πὸν ἐπεδίωξαν τὸν ἐκλεκτικισμό, ἡ δὲ
ἱστορικὴ αὐτὴ στιγμή εἶνε δίχως ὑπερβολὴ πολὺ πῖο προγενέστερη
ἀπὸ τὴν ἐποχὴ πὸν ἡ ποίηση, ἀδιαφορῶντας γιὰ τὴ μνήμη τῶν
πολλῶν κλείνεται, μέσα στὰ βιβλία σὰν ἓνα σύνολο σοφῶν προβλη-
μάτων συγκίνησις. Ἄλλ' ἀφοῦ πέρασαν ἀπὸ τότε τόσοι και τόσοι
αἰῶνες, αἰῶνες πὸν δαμάζουν και ἀλλάζουν τὸ κάθε τί—γιατὶ ἐξακο-
λουθεῖ τὴν ἐξάσκηση τῆς ἄρρητης γοητείας τῆς σ' ἓνα περιορισμένο
μὰ καθάρια δικὸ τῆς πλήθος ;

Ἀναγκαστικὰ θὰ παραδεχτοῦμε ὅτι, ἡ θεληματικὴ τῆς ἐπιμονή,
ν' ἀποτραβιέται δηλαδὴ ὀλοένα, σὰν ἓνα δύσκολο ἰδανικὸ, ἀπὸ τὴν
ψυχὴ τῶν μαζῶν, δὲν εἶνε ἄλλο παρὰ ὁ φυσικὸς τῆς προορισμός,
συνεπῶς δὲ και τέλεια ἀκατανίκητος, ἀφοῦ κάθε ἐξέλιξη προϋποθέ-
τει νόμους ἀναπόδραστους.

Ἄλλὰ πραγματικὰ μπορεῖ νὰ ἔχει ἡ ποίηση ἓναν τέτοιον προο-
ρισμὸ ; Δὲν τὸ πιστεύουμε. Δὲν τὸ πιστεύουμε γιατί ὡς τὰ τώρα,
μιλῶντας γιὰ ποίηση δὲν εἶχαμε ὑπ' ὄψει μας παρὰ τὴ φιλολογικὴ
μόνο, ἐκείνη δηλαδὴ πὸν καλλιεργοῦν ἄνθρωποι μάθησις, λησμο-
νῶντας ὅτι, παράλληλο πρὸς αὐτὴν ὑπάρχει κ' ἡ «λαϊκὴ» ποίηση. Μι-
λούσαμε δηλαδὴ γιὰ μιὰ ποίηση πὸν καλλιεργοῦν ἄνθρωποι, πὸν
δὲ μεταχειρίζονται στοιχεῖα και τρόπους πρωτόγονους ἀλλὰ αἰσθή-
ματα πολὺπλοκα και γνώσεις ἄπειρες, ἀποκτημένες ἀπὸ τὸ μακρυνὸ
και πλούσιο ταξίδι τῆς ἀνθρώπινης διάνοιας μέσα στοὺς αἰῶνες, και
λησμονούσαμε τὸ κυριώτερο—τὴν ποίηση τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων πὸν
ἀνθίζει ἀδιάκοπα σὰ μιὰ βλάστηση ὠραία και ἄτακτη και πὸν ὑψώνε-
ται πρὸς τὸν αἰνιγματικὸ μας οὐρανὸ ὅπως κ' ἡ μουσικὴ τῆς πότε
ἤρεμης και πότε πολυταραγμένης θάλασσας.

Ἡ νέα μας αὐτὴ ἐξήγηση ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὸ ἐρωτηματικὸ πολὺ
ἀπὸ τὸ βάρος και τὴ σημασία του· γιατί ὁ κριτικὸς πὸν τὸ ἐπρόβαλε,
φαίνεται πὸς, ἡ λησμόνησε τὴ λαϊκὴ ποίηση, ἡ, ἐπιπόλαια κάπως,
χώρισε τὴν τύχη τῆς ἀπὸ τὴν τύχη τῆς φιλολογικῆς. Τὸ λάθος ὅμως
εἶνε σημαντικὸ. Σημαντικὸ γιὰ τὴν αἰτία πὸν ἐνόσω δὲν παύουν
νὰ δημιουργοῦνται τὰ αὐθόρμητα λαϊκὰ τραγούδια, τὰ τραγούδια
τῶν ἀνθρώπων πὸν ζοῦν, δουλεύουν και πονοῦν μέσα στὴν ἀπλή-
μὰ Σισυφία τους ὑπαρξῆ, δὲν εἶνε δυνατὸ νὰ πάψει νὰ καλλιεργιέ-
ται κ' ἡ σοφὴ σὲ τέχνη ποίηση τῶν βιβλίων πὸν ἀπευθύνεται στοὺς

ἐκλεκτούς και πού φιλοδοξεῖ νά ὑποβάλλει μιάν πολύπλοκη δόνηση. Εἶνε δυνατόν ἄλλωστε νά πάψουν νά διακομοῦν τὰ μοναχικά μας θερμοκήπια τὰ τάδε παράξενα φυτὰ και σπάνια σέ χρωματισμούς ἄνθη, ἐνόσω τὰ φυτὰ και τὰ ἄνθη αὐτὰ ὑπάρχουν ἄφθονα σέ κάποια μακρινὰ ἀπό μᾶς κλίματα; Εἶμι στε οἱ θεατῆς κ' οἱ κάτοχοι θαυμασίων πηγῶν. Ἄν τώρα οἱ περισσότεροι πίνουν ἀπ' αὐτῆς ὅπως και στὰ πανόραχια χρόνια, γονατιστοί, γεμίζοντας τίς ἐνωμένες τους παλάμες, κι ἂν ὑπάρχουν πάλι ἄλλοι πού φέρνουν μαζί τους ἕνα πολύτιμο και πολυδοιλεμένο κρύσταλλο γιά νά πιοῦν μ' αὐτό, κατὰ βάθος, και στίς δυο αὐτῆς κινήσεις δέ ὀφείλουμε νά διακρίνουμε παρὰ μιὰ και μόνη ἀνάγκη—τήν ἀνάγκη τοῦ ξεδιψάσματος.

Ἄλλ' ἄς ἐξηγήσουμε τί ἐννοοῦμε λέγοντας ποίηση; ἔτσι θά φτάσουμε σέ κάποιο γενικώτερο συμπέρασμα.

Ὅπως και ἄλλοι, ἔτσι και μεῖς, ὀρίζουμε ἤ μάλλον παραδεχόμαστε τήν ποίηση σάν ἕνα παιχνίδι ἀπό τὰ μύρια ἐκεῖνα πού ἐπενόησε ὁ ἄνθρωπος γιά ν' αὐτοτρικυμίζει τήν ἡσυχασμένη του ὑπαρξη, γιά ν' ἀντιδρᾷ στή νέκρωσή του και νά ἐλευθερώνεται ἀπό τόν πόνο του διά μέσου τῶν συγκινήσεων πού τοῦ προκαλεῖ.

Εἶνε γνωστή σ' ὄλους ἡ ἔμφυτη μανία τοῦ ἀνθρώπου γιά τίς συγκινήσεις, γιά τούς μικρούς αὐτούς θανάτους, ὅπως θά τούς ὀνομάζαμε καλύτερα, στούς ὀποίους ἐπιζηεῖ ἀκινδύνευτα πάντοτε. Εἶνε ἡ πιό δυνατή κλίση του ἀφοῦ τοῦ εἶνε μοιρόγραφο νά αἰσθάνεται πὼς ζεῖ πραγματικά τότε μόνο, ὅταν κατορθώνει νά παραδίδεται στήν τρικυμία—νοιώθοντας τόν ἑαυτό του νά χάνεται ἐνῶ ἀντιστέκεται σ' ἕνα μυστηριώδικο ρεῦμα... Ἡ συγκίνηση, φτάνουμε νά πιστέψουμε πὼς εἶνε γιά τόν ἄνθρωπο τὸ μέσον νά διαπιστώνει τή ζωή του, ὑποβαλλόμενος κάθε ὀσο στήν κατάσταση τῶν διαβατικῶν θανάτων της. Ὅλες οἱ τέχνες εἶνε γι αὐτόν ἐπομένως συμπτωτικῶς τέτοιων συγκινήσεων. Ἀνάλογες συγκινήσεις ὑπόσχηται στή ψυχή του και ἡ ποίηση.

Μέ τὸ νά χωρίζουμε λοιπόν τήν ποίηση τῶν βιβλίων ἀπό τήν ποίηση τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων δέ πέφτουμε σ' ἕνα σοβαρὸ λάθος; Μήπως κ' οἱ δυο αὐτῆς ἐκφάνσεις της δὲν ἔχουν ἕνα κοινὸ σκοπὸ; Και ὁ σκοπὸς αὐτὸς δὲν εἶναι ἡ συγκίνηση πού ζητᾶμε ἀπ' αὐτῆς; Τί σημαίνει ἂν ἡ μία συγκινεῖ ἐκείνους πού αἰσθάνονται ἀπλᾶ ἐνῶ ἡ ἄλλη μιλάει σέ ψυχῆς περισσότερες πολύπλοκες ἔχοντας πρὸς τοῦτο πλουτιστεῖ μέ θησαυρούς μουσικῆς ὑποβολῆς;

Ὅποτε εἶνε ἀστειὸ νά ὑποστηρίζει κανεῖς ὅτι ἡ ποίηση ἀγνόησε τίς μάξες. Ὅπως εἶδαμε ἡ ποίηση μένει μία στοὺς βάθος, ἀδιά-

φορο ἂν ἔχει διαλέξει ξεχωριστούς τρόπους ἐπενέργειας στίς ἀνθρωπινες αἰσθήσεις, πού ποικίλουν ἀνάλογα μέ τή διανοητική τους ἐξέλιξη. Ὑποβάλλει συγκινήσεις εὐκόλες ἢ μάλλον συγκινήσεις πού δονοῦν κατ' εὐθείαν τήν καρδιά και συγκινήσεις ἐγκεφαλικές. Ἡ ποίηση τῶν βιβλίων, θά ἔλεγε κανεῖς, πὼς εἶνε τὸ ὀπιον πού παίρνει κάποιος, ἀμφιβάλλοντας ἂν θά μπορούσε νά τὸν μεθήσει τὸ κρασί. Ὁ φόβος λοιπόν γιά τὸ χαμὸ της καταντᾷ ἀδικαιολόγητος.

Ἐκεῖνο πού εἶνε τελικά φανερό εἶνε ὅτι οἱ μάξες ἐξακολουθοῦν νά καλλιεργοῦν τήν ποίησή τους ὅπως και στίς πιὸ ἀπομακρῆς ἐποχῆς τῆς ἱστορίας γιάτί, ἂν οἱ ὄροι τῆς ζωῆς ἄλλαξαν μέ τὸ πέρασμα τῶν αἰώνων, ἡ ἀνθρώπινη τύχη, ὁ ἀνθρώπινος καὺμός και πόνος μένουν ἀναλλοίωτοι. Φανερό εἶνε ἐπίσης ὅτι ἡ ποίηση ἔχει διαμορφωθεῖ και μ' ἕνα τρόπο πιὸ παράξενο γιά κείνους πού οἱ αἰσθήσεις τους ἔχουν ἀμβλυνθεῖ στίς εὐκόλες συγκινήσεις και πού ὁ πόνος τους εἶνε πιότερο ἠθικός, πιότερο ἀνεξήγητος, πόνος, ὄχι τόσο σισύφιος, ἀλλὰ πόνος μικρῶν Προμηθέων. Αὐτὸ εἶνε ὄλο. Οἱ ἀνησυχίες μας λοιπόν πάνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα, δίχως νά εἶνε οἱ στερνές, δὲν προαναγγέλλουν σοβαρούς κινδύνους. Γιάτί, προκειμένου ν' ἀνησυχίσουμε γιά τὸ χαμὸ ἐνὸς φυτοῦ, δὲν θ' ἀνησυχίσουμε βέβαια ποτὲ ἐπειδὴ τὸ φυτὸ αὐτὸ ἀρχίζει νά χάνεται μέσ' ἀπὸ τὰ θερμοκήπιά μας, ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ βλέπομε νά ἐξαφανίζεται μέρα μέ τήν ἡμέρα στὰ κλίματα πού βλάσταινε ἄφθονο. Παρόμοιο κίνδυνο δὲν διατρέχει ἡ ποίηση, πού ἐξακολουθεῖ νά ξεχειλίζει πάντοτε στίς πραγματικές της πηγῆς—τίς καρδιῆς τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων. Κι ἐνόσω δὲν στερεοῦν οἱ πηγῆς αὐτῆς, τίποτα δὲν ἐμποδίζει νά ἐξακολουθεῖ, μ' ἕνα τρόπο ἐκλεκτικώτερο και τεχνικώτερο, ν' ἀναβρῦζει παράλληλα, σάν μέσα ἀπὸ τεχνουργημένα ἀλάβραστα ἀναβρυτηρίων—τὸ ἱερὸ νᾶμα πού λέγεται ποίηση τῶν βιβλίων, ὅπως, τίποτα δὲν ἐμποδίζει κάποιους, στήν ἐποχή μας, νά παίζον τὸ πολύπλοκο σέ συγκίνηση, μὰ σπάνιο σκάκι, πού ἄλλοτε ἦτον ἕνα παιχνίδι ἀσύγκριτα πιὸ ἀπλὸ και πιὸ διαδεδομένο, τέτοιο, πού, ἀναμφίβολα, θά ἐξακολουθεῖ νά εἶνε και σήμερα σέ κάποιες ἄγνωστες γιά μᾶς χώρες ἴσως

II

Οἱ προηγούμενοι συλλογισμοὶ μας ἄς πάρουν τή θέση προεισαγωγῆς στοὺς δοκιμὸς μας. Μποροῦσαν βέβαια νά φανοῦν και χωριστά. Ἀλλὰ μήπως κ' ἡ ποίηση τοῦ κ. Οὐράνη δὲν εἶνε ἀπὸ κείνες πού ἀπευθύνονται κυρίως σ' ἕναν ἀριθμὸ « αἰσθητικὰ καλλιερ-

γημένων»; Δέν εἶνε ἀπὸ κείνες ποὺ κυνηγοῦν τὴν «ἀπόκρωση» καὶ τὴ μουσικὴν ἀβεβαιότητα τοῦ ὑπνοουμένου; Δέν ἀρέσκειται κι αὐτὴ νὰ ἐκφράζει κάποιες ἀπόκρυφες ἀνταποκρίσεις ψυχῆς καὶ πραγμάτων; Κάθε εἰκόνα δέν τῆς εἶνε κι ἓνα μέσο γιὰ νὰ ἐκφράζει μιὰ ψυχικὴ κατάσταση; Κι ὅλ' αὐτὰ τὰ πράγματα, ποὺ στάθηκαν οἱ ἀγάπες τοῦ συμβολισμοῦ, δέν προϋποθέτουν ἰδιοσυγκρασίες προπαντὸς ραφιναρισμένες;

Οἱ «Νοσταλγίες» τόσο γιὰ τὴν οὐσία τους ὅσο καὶ γιὰ τὴν τεχνολογία τους εἶνε τὸ ἀντιπροσωπευτικώτερο βιβλίον μιᾶς καινούργιας τάσης ποὺ ἄρχισε νὰ διαγράφεται ζωηρότερη μέσα στὴν ποιήσῃ μας τὰ τελευταῖα δεκαπέντε χρόνια.

Ἄνεπρόκειτο νὰ χαρακτηρίσουμε τώρα τὸν «ποιητὴ» ποὺ ἀκολουθᾷ μιὰ τέτοια τάση, θὰ τὸν ὀρίζαμε, ἐν σχέσει μὲ τὰ ἀντικείμενα ὡς ἐξῆς: Ἐκεῖνο ποὺ παίρνει ἀπὸ τὸν ἐξωτερικὸ κόσμον προτιμᾷ νὰ τὸ «ἐκφυλίζει» τρόπον τινὰ μέσα στὸ μυαλό του ἀπὸ τὴν πρώτη του λάμψη καὶ ἠχηρότητα, σ' ἓνα τέτοιο βαθμὸ ποὺ ὅταν πιά φτάνει στὴν καρδιά του νὰ φτάνει σὰ μιὰ σιγανὴ ἀπήχηση. Ἡ κάθε εἰκόνα ποὺ θὰ προβληθῆ ἐπίσης στὰ μάτια του ἔχει μιὰν ἀπόκρυφὴ σχέση μ' ἓνα του ὀρισμένο συναίσθημα ποὺ τὸ ξυπνᾷ.

Ἐν σχέσει τώρα μὲ τὴν ἀπόκρυφὴ ἐσωτερικότητά του: ἐκεῖνο ποὺ ἀντλεῖ ἀπ' αὐτὴ δέν εἶνε μήτε οἱ δυνατὲς κι ἄσβυστες ἐπιθυμίες, ποὺ ἰσοδυναμοῦν μὲ τὰ χαράματα τῆς ζωῆς μας, μήτε πάλι τὰ πάθη ποὺ μᾶς κάνουν νὰ πιστεύουμε μὲ πυρετὸ στὸ αὔριο, ποὺ μᾶς ὑπόσχεται τὴ νίκη—ἀλλ' οἱ ντυμένες μὲ θαυμασία χρώματα θύμησης ὅλων τῶν παλιῶν μας πόνων κι ἀνεκλήρωτων ἐπιθυμιῶν ποὺ ἔχουν χάσει πιά τὴν πρώτη τους ζωηρότητα καὶ ποὺ τραγουδοῦν ὅλο πιὸ πένθιμα καὶ σιγανὰ ὅσο πιὸ πίσω τὶς στέλνει ὁ Καιρὸς ποὺ ἀδιάκοπα παραμερίζει καὶ σβύνει...

Ὅσο γιὰ τὶς ἐντυπώσεις ποὺ προτιμᾷ ὁ ποιητὴς μιᾶς τέτοιας διάθεσης νὰ μᾶς χαρίζει, δέν εἶνε οἱ γραμμικὰ ὀρισμένες, μὰ κείνες ποὺ βυθίζονται μέσα μας μὲ τὴ γλυκειὰν ἀοριστία τῆς μουσικῆς.

Οἱ στίχοι του ἐξᾴλλου ἀγαποῦν νὰ παίρνουν τὸ μουσικὸ μακρὸς ποὺ ζητάει ν' ἀγγίξει τὸ ἄπειρο καὶ ποὺ ξυπνᾷ μέσα μας ὑπνοὺς ἀόριστων πραγμάτων, ἐνῶ ἀνακαλοῦν συναισθήματα σὰν μέσ' ἀπὸ τὸ ἴδιο τους τὸ θάνατο.

Ἡ ποίηση τῶν «Νοσταλγιῶν» ἀρχίζει νὰ ἐκδηλώνεται στὸν τόπο μας σὲ μιὰν ἐποχὴ ποὺ ὁ στίχος μας μὲ τὸν κ. Παλαμᾶ εἶχε πάρει ὅλη του τὴν ἀλγυσιὰ καὶ λαμπερὴ του πλαστικότητα. Ὁ

στίχος τοῦ κ. Οὐράνη θέλει νὰ ἐπιτύχει πρὸ παντὸς τὴ μουσικὴν ὑποβολή. Αὐτὸ εἶνε ἄλλως τε καὶ τὸ καινούργιο ποῦ φέρνει. Κατὰ συνέπειαν δέν συνεχίζει, ἀλλ' ἐγκαινιάζει.

Εἶνε ἀλήθεια πὼς τὴν ποίησην αὐτὴ τὴν κατακρίνουν σὰν κάτι ποὺ εἶνε ξένη προέλευση, σὰν ἓνα πρᾶγμα τέλος νοσηρὸ ποὺ δέν ἀρμονίζεται μὲ τὴν υγεία τῆς νεοξυπνημένης φυλῆς μας ποὺ χαίρει μέσα «στὴς νεότητος τ' ὠραῖο σφρῖγος». Τὴ βρίσκουν πολὺ ὑποκειμενικὴ.

Ἄλλ' ἓνα πρᾶγμα ποὺ θάπρεπε ν' ἀναλύσουμε πολὺ στὸ μέλλον εἶνε τὸ ζήτημα τοῦ «ὑποκειμενικοῦ» καὶ «ἀντικειμενικοῦ» στὴν τέχνη. Σὲ τὶ ἄραγε νὰ διαφέρουν τὰ δυὸ αὐτὰ νοήματα ὅταν ὁ τεχνίτης καὶ στὶς δυὸ περιπτώσεις δέν κάνει ἄλλο παρὰ νὰ διαγράφει μιὰ γεωμετρικὴ καμπύλη ὅπως ἡ σπείρα ποὺ ὁ μοναδικὸς τῆς πόλος εἶνε τὸ «ἐγὼ» του; Τί μπορεῖ νὰ σημαίνει «ἀπρόσωπο» στὴν τέχνη; Ἄραγε κατορθώνεται ποτὲ τὸ ἀπρόσωπο αὐτό;

Τί σημαίνει ἂν ὁ τεχνίτης ἀρνιέται νὰ βάλει τὰ αἰσθημάτα του στὸ στόμα τῶν ἀνδρεικέλων ποὺ χειρίζεται (γιατ' εἶνε ἀνδρείκελα στὴ νόση τοῦ τεχνίτη τὰ πρόσωπα ποὺ ἐπινοεῖ) ἀλλ' εἶνε ὁ ἴδιος ἀκριβῶς ποὺ τὰ ρυθμίζει, ποὺ τὰ διαλέγει, ποὺ τοὺς δίνει τὴν προεπινοημένη κίνηση, ποὺ «θέλει» τέλος νὰ γίνῃ ἔτσι κάτι τι κι ὄχι ἄλλοιῶς, γιατί εἶνε ἔτσι κι ὄχι ἄλλοιῶς ποὺ τὸ αἰσθάνεται καὶ τὸ νοεῖ. Καὶ ποῖο εἶνε αὐτὸ τὸ σημεῖο ποὺ «νοεῖ» κι «αἰσθάνεται» παρὰ τὸ «ἐγὼ» τοῦ καλλιτέχνη;

Τὸ ζήτημα τῆς ἀντικειμενικότητος εἶνε γιὰ τὸ σκεπτικιστὴ, μιὰ καλλιτεχνικὴ πρόκληση, ποὺ δὲ θὰ μπορούσε ν' ἀντέξει σὲ μιὰ σειρὰ ἐπιχειρημάτων. Μ' ὅλο δὲ ποὺ γνωρίζουμε ὅτι ἡ τύχη κάθε ἐπιχειρήματος εἶνε νὰ προκαλεῖ κάποτε τὴν πώση του ἀπὸ ἓνα νέο ἐπιχειρήματα, μιὰ ἀπὸ τὶς ἀσχολίες μας στὸ μέλλον θὰ εἶνε ἡ ἀπόδειξη τῆς ὑποκειμενικότητος τοῦ Φλωμπέρ.

Ἄλλ' ἄς ἔρθουμε τώρα στὸ ζήτημα τοῦ «ξενικοῦ» καὶ «νοσηροῦ» ποὺ δέν ταιριάζουν στὴ φυλὴ μας. Τί μπορεῖ νὰ σημαίνει «ξένο»; Ποιὸς εἶνε κείνος ποῦ, ἐξετάζοντας βαθύτερα τὴν ἱστορία τῶν φιλολογιῶν καὶ τῆς τέχνης, μπορεῖ νὰ καταδικάσει ὀριστικὰ μιὰ τέτοια ἐννοία; Γιὰ μᾶς, ἡ μετάδοση τοῦ πνεύματος ποὺ χαρακτηρίζει ἓνα καλλιτεχνικὸ κίνημα, μιὰ σχολὴ ἢ μιὰ τέχνη φτασμένη στὸ κατακόρυφο, εἶνε μιὰ δουλειὰ τόσο ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὴ θέλησή μας ὅσο καὶ ἡ ρύθμιση τῆς ἴδιας μας θελήσεως ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μας. Δέν ἀκολουθᾷ με κάτι ἐπειδὴ ἡμεῖς τὸ θέλουμε, μὰ ἐπειδὴ ἐκεῖνο μᾶς ἐπιβάλλεται κ' ἐπειδὴ εἴμαστε ἐτοιμασμένοι

ἀσυναίσθητα τρόπον τινά νά τὸ δεχτοῦμε. Ὅ,τι γίνεται μέσα στή διανοητική μας ζωὴ (ὅπως καὶ στήν πραγματική μας ζωὴ) γίνεται γιατί ἔτσι ἔπρεπε νά γίνει. Αὐτὰ πού οἱ ἄνθρωποι ὀνομάζουν ὑγεία καὶ ἀρρώστια, ἀκνησία καὶ ἐπανάσταση, κακὸ καὶ καλὸ, ἠθικό καὶ ἀνῆθικό εἶνε μορφές μετὰ τίς ὁποῖες ἐκφράζεται ἡ ζωὴ δίχως προτίμηση καὶ κατὰ περιόδους γνωστὲς μονάχα σ' αὐτή. Γιὰ κείνον πού σκέπτεται ἀνεπηρέαστα ἡ ὑγεία εἶνε μιὰ ἀξία ζωῆς ὅπως κ' ἡ ἀντίδραση σ' αὐτὴ καὶ τὰνάπαλιν. Μέσα στήν ἱστορία τοῦ ἀνθρώπου καὶ μέσα στήν ἱστορία τῆς τέχνης του δὲν ὑπάρχουν στιγμὲς ἀντικειμενικὰ ἀξιόλογες καὶ στιγμὲς πού ὀφείλουμε ν' ἀποφύγουμε, στιγμὲς καταδικάσιμες. Ἡ θέλησή μας δὲν ἀλλάζει καμμιά πορεία μας πρῶτον γιατί ἡ κάθε μας πορεία εἶνε ὀρισμένη ἀπὸ τὰ πρὶν καὶ δεύτερον γιατί κ' ἡ ἴδια μας ἡ θέληση εἶνε καὶ αὐτὴ μιὰ μονάδα πού τὴν ἐκμεταλλεύεται ὅπως θέλει ἕνας νόμος πού διαφεύγει τὴν ἀντίληψή μας.

Αὐτὸ λοιπὸν πού λένε πολλοὶ ἐπίδραση ξενική, νοσηρὴ καὶ ἀσυμβίβαστη μετὰ τὴ ζωτικότητα τῆς φυλῆς μας δὲν ἔχει τὴν ἀξία του παρὰ ὡς ἀντίδραση μόνο. Ἐκεῖνος πού τὸ ὑποστηρίζει ναὶ μὲν ἀντιπροσωπεύει ἕνα μέρος ἀπὸ τὴ φυλὴν του (τὸ ὑγιὲς ἔστω) ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος πού πολεμιέται ἔχει τὸ δικό του.

Δυστυχῶς δὲν ἔχουμε ἀκόμη νοήσει, μήτε θὰ μᾶς γίνου ν ποτὲ καταληπτὲς οἱ σχέσεις τῶν ἰδεῶν ἀναμεταξύ τους. Ἡ ἀλλαγία τους ἔχει μερικοὺς τύπους κ' ἐξισώσεις πού μένουν καὶ θὰ μένουν ἄλυτες ἀπὸ τὸν ἀνθρώπινο λογισμό. Τὸ τί παίρνει μιὰ φυλὴ ἀπὸ μιὰν ἄλλη καὶ τὸ τί δανεῖζεται ἕνας αἰῶνας ἀπὸ ἕναν ἄλλο εἶνε κάτι πού, δυστυχῶς, δὲν μπορεῖ ἀνθρώπινα νὰ ὑπολογιστεῖ.

Ἡ φυλὴ μας ἐλευτερώθηκε, δηλαδὴ ἔγινε κατάλληλη γιὰ σκέψη καὶ δημιουργία σὲ μιὰ στιγμὴ πού ἡ Εὐρώπη εἶχε φτάσει σ' ἕνα σημεῖο διανοητικῆς ὀριμότητος, ἔχοντας πλουτίσει τὴν τέχνην της μετὰ ποικιλία μορφῶν, ἔχοντας ἀτενίσει τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς ἀπὸ καινούργια σημεῖα. Ἡ μετάδωση συνεπῶς τῶν καρπῶν τοῦ πολιτισμοῦ της μέσα στὴ φυλὴν μας εἶνε μοιραία γιὰ τὸν ἴδιο λόγο πού κ' ἡ φυλὴν μας τὴν ἐπηρέασε ἄλλοτε, ὅταν ἡ ἀναγέννησής της συνέπεσε μετὰ μιὰ δική μας ὀριμότητα.

Μιμούμεθα. Εἶνε ὅμως δυνατό νὰ κάνουμε ἄλλοιῶς; Δὲν ὀφείλουμε νὰ συγχρονιστοῦμε; Γιατί νὰ ξαφνιαζόμαστε; Μήπως ἔτσι δὲ γίνεται μετὰ ὅλες τίς φυλὰς ὅταν τυχαίνει νὰ ξυπνᾶνε ξαφνικὰ μέσα

σὲ ὀρμισμένους πολιτισμοὺς πού τίς περικυκλώνουν;

Ὁ κ. Οὐράνης κάνει μιὰ ποίηση νοσηρὴ ἔστω. Εἶνε τὸ εἶδος πού συμβιβάζεται περισσότερο μετὰ τὴν ἰδιοσυγκρασία του, πού εἶνε φτασμένη σ' ἕνα σημεῖο συγχρονισμοῦ. Ὄντας δὲ σήμερον μιὰ σκέψη συγχρονισμένη, μπορεῖ ν' ἀποφύγει τὴν ἀνησυχία καὶ τὴ νοσηρότητα; Ἀλλὰ καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμη. Εἶνε πολὺ εὐκόλο ν' ἀντιληφτῆ κανεὶς ὅτι, στή διανοητικὴν του ὑπόστασιν ὁ ἄνθρωπος τοῦ αἰῶνά μας εἶνε εὐκολότερα μεταβλητὸς παρὰ ἄλλοτε. Ἄς μὴ λησμονᾶμε ὅτι τὰ αἰσθήματα καὶ οἱ ἰδέες τῆς ἀνθρωπότητος κυκλοφοροῦν σήμερον σὰν ἠλεκτρικὰ ρεύματα μέσα στήν οἰκουμένην, ἡ δὲ πνευματικὴ ἐπίδραση εἶνε ἀφάνταστα πιὸ εὐκόλη τώρα παρὰ σὲ κάθε ἄλλην ἐποχὴ. Ἡ «ἰδέα» δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὸν μετατοπισμὸν μας γιατί εἶν' ἐκεῖνη ἀκριβῶς πού μετατοπίζεται καὶ μᾶς βρίσκει. Ἐπειτα, ὁ ποιητὴς τῶν «Νοσταλγιῶν» ἔζησε καὶ ζεῖ στήν ξενιτειὰ ἡ δὲ ποίησός του εἶνε ρωμέτικη γιὰ τὴ μόνην αἰτία πού τὴν κάνει ρωμῆος ποιητῆς. Τὸ περιβάλλον πού τὸν ἐπηρέασε εἶνε ξένο τὸ δὲ χρῶμα πού φέρνει μαζί του ἀπὸ τὸν τόπον του εἶνε σὰ μιὰ ἐντύπωση ἰδιότροπη πού συγγέεται μετὰ τὴν ἀνάμνησιν. Τὸ ἴδιο ἀπαράλλαχτα θὰ συνέβαινε μετὰ κάθε ζωγράφου πού θάρχονταν ἀπὸ τὴ Δύση γιὰ νὰ συνθέσει ἔργα ἐδῶ κάτω στήν Αἴγυπτον, στίς Ἰνδίες ἢ στήν Κίνα. Θὰ χάριζε κάποτε στὸν τόπον του ἔργα μετὰ χρῶμα λαμπρότατον καὶ παράξενον πού θὰ ἦταν μιὰ θαυμασία ἀποκάλυψιν στοὺς ἐκεῖ.

Ὁ ποιητὴς τῶν «Νοσταλγιῶν» κάνει μιὰ ποίησιν ἄρρωστη (ὁ ὄρος εἶνε συμβατικὸς) ἀναγκαστικὰ λοιπὸν ἡ ποίησιν αὐτὴ θὰ πηγάζει ἀπὸ μιὰ ψυχὴ «πολιτισμένη» καὶ ἄρρωστη ἀφοῦ ἐκεῖνον πού μᾶς ἔδωσε ὡς τὰ τώρα εἶνε βαθὺ καὶ μᾶς συγκινεῖ.

Γιὰ κάθε κριτικὴ ἀξία τοῦ ὀνόματος οἱ «Νοσταλγίες» εἶνε ὁ κῆπος πού ἀνοίγει στή συγχρονισμένην μας ψυχὴν τὰ ἀνθη ἐκεῖνα τοῦ ὀρειοῦ πού τὰ ἐμψυχώνει τὸ πνεῦμα τοῦ παράξενου.

Ἡ κριτικὴ μας, ἡ τόσο μονομερὴς καὶ πολὺ συχνὰ παράλογη, πού προσπαθεῖ νὰ κρίνη ὅλες τίς προσπάθειες (ποιητικῆς, δραματικῆς, μυθιστοριογραφικῆς κ.λ.π.) μετὰ τὸ μέτρον τοῦ Σολωμοῦ ὀφείλει ν' ἀναγνωρίσῃ καὶ ἄλλες προσπάθειες ἔχτος ἀπὸ τὴ Σολωμική. Ὁ Σολωμὸς δυνατόν νὰ εἶνε μιὰ κορυφή, ἡ κριτικὴ ὅμως ὀφείλει ν' ἀλλάξει σημεῖο προοπτικῆς ὅταν πρόκειται νὰ ἐξετάσῃ καὶ ἄλλα ἔργα. Ὁ κριτικὸς δὲν πρέπει νὰ συγκρίνει, ὀφείλει νὰ βλέπει κάθε ἔργον σὰν κάτι τι αὐτοῦσιο, σὰν ἕναν κόσμον καινούργιας ἐμορφιάς καὶ νέων στοιχείων.

Τὸ νὰ ἔχει ὁ κάθε ἄνθρωπος καὶ ὁ κάθε καλλιτέχνης ἕνα ἰδεῶδες

είνε συγχωρητό. Ἄλλα ὁ κριτικός... Ἄ! ὁ κριτικός... αὐτὸς ὀφείλει ἂν ὄχι νὰ ἔχη, τουλάχιστον ὅμως νὰ παραδέχεται ἀκόμη δὲ καὶ νὰ ὑποθάλη τόσα ιδεώδη ὅσα εἶναι καὶ τὰ ἔργα ποὺ θὰ κρίνει.

Ἡ ἰδιαίτερη ἔμορφιά κι ὁ ἀτομικὸς χαρακτήρας κάθε ἔργου εἶνε ἐκεῖνο ποὺ κυρίως μᾶς ἐνδιαφέρει. Ἡ ποίηση τοῦ κ. Οὐράνη δὲν ἔχει—μήτε κ' εἶνε ἀνάγκη νὰ ἔχη ἀναλογίες μετὰ τὴ Σολωμική ἢ μιὰν ἄλλη οἰανδήποτε ποίηση. Αὐτὸ πρέπει νὰ μᾶς εὐχαριστῇ γιατί ἂν δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ τὰ προτερήματα ἄλλων ποιήσεων, ἐντούτοις εἶνε σὲ θέση νὰ μᾶς σταματήσῃ μετὰ τὴν πρωτοτυπία τῆς οὐσίας τῆς καὶ τὴν σπάνια ἐκλεχτικότητά τῆς στὴ διατύπωση.

Ἡ ἐγκλιμάτιση τῆς ποιήσεως αὐτῆς στὸν τόπο μας, ὄχι μόνον δὲν πρέπει νὰ κριθῇ ὡς ἓνα αἰσθητικὸ λάθος μὰ τουναντίον πρέπει νὰ μᾶς εὐχαριστῇ γιατί μπορεῖ νὰ δόσῃ μαθήματα ὠραιόπαθου ἐκλεκτικισμοῦ σ' ἐκείνους ποὺ θὰ τὴν ἀγαπήσουν, σ' ἐκείνους ποὺ θὰ τὴ μιμηθοῦν. Ἄν σήμερον τὴ μιμοῦνται, ἢ μίμησὴ τῆς δὲν εἶνε διόλου κάτω τὸ ἀξιοκατάκριτο, ἀρκεῖ νὰ τὴν ἀναλαμβάνουν ἰδιοφυῖες μετὰ δικό τους ἐσωτερικὸ θησαυρό. Κάθε μίμηση ἄλλωςτε εἶνε μιὰ πράξι τόσο πιὸ ἀκατανίκητη γιὰ κείνον ποὺ θὰ παρασυρθῇ ἀπ' αὐτὴν ὅσο πιὸ δυνατὰ στοιχεῖα πρωτοτυπίας κρύβει τὸ ἔργο ποὺ δίνει ἀφορμὲς μιμήσεως.

Ἡ φυλὴ μας εἶνε φυλὴ ποὺ ξεκινάει. Ἡ τάση τῆς εἶνε τάση πρὸς δημιουργία. Γιὰ νὰ προχωρήσῃ ὅμως ὀφείλει νὰ προσέξῃ τὸν γεμᾶτο ἀπὸ ὄριμους καρποὺς κῆπο τῆς τέχνης τῶν φυλῶν ποὺ τὴν περικυκλώνουν. Ἄς ἀφήσῃ τοὺς ἐκλεχτοὺς τῆς νὰ μποῦν ἄφοβα σ' αὐτόν. Ἄς δοκιμάσουν τὸ κάθε τί, ἄς συγχρονιστοῦν. Ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἔχουν ἀτομικότητα, καὶ κεῖ νὰ μὴν ἔμπαιναν θὰ χανόντουσαν κάποτε. Ὅσοι ὅμως ἀπ' αὐτοὺς εἶνε προικισμένοι μετὰ τὴν δύναμη τῆς προσωπικότητος θὰ βγοῦν στὸ μέλλον, ἀπὸ κεῖ μέσα, πλούσιοι σὲ πείρα καλλιτεχνική, καὶ θὰ ξεκινήσουν ὀραματιζόμενοι ἓνα δικό τους δέντρο, ποὺ τὰ κλωνιά του λυγίζουν ἀπὸ τὸ βάρος τῶν καρπῶν, ποὺ γέρνουν ὀλόχρσοι μέσα στὸ ἐλκυστικὸ καὶ ὑποσχρικτὸ ἡμίφως τῆς σκιάς.

Ἡ δόξα τῆς γνώσης μαζί μετὰ τὴν μανία τῆς ἀνάλυσης—συμπεράναμε κάποτε, στάθηκαν οἱ μεγαλύτερες τιμωρίες γιὰ τὸν ἄνθρωπο.

Ἡ περιέργεια, ὁ τόσον ἀγαπημένος ἐχθρὸς τῆς ψυχῆς μας, μᾶς σπρώχνει ἀδιάκοπα πρὸς τὸ μαγνητικὸ ἄγνωστο καὶ ζητᾶμε νὰ τὸ κα-

τανοήσουμε. νὰ τὸ ἐξηγήσουμε μέχρι ὅτου φτάνει ἡ τρομερὴ στιγμή ποὺ ἀντιλαμβανόμαστε πῶς αὐτοδηλητηριαστήκαμε ἀγιάτρευτα καὶ γιὰ πάντα.

Ζητᾶμε μετὰ κάθε τρόπο νὰ μάθουμε, νὰ ἐξηγήσουμε, νὰ εἰσχωρήσουμε στὸ βάθος τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἰδίων μας αἰσθημάτων, καὶ ἡ μόνη μας ἀνταμοιβὴ εἶνε νὰ βρεθοῦμε κάποτε σὲ μιὰ φυλακὴ πληχτική (μιὰ φυλακὴ δίχως τοίχους ἀλοίμονο!) σκλαβωμένοι ἐλεύτεροι, μὰ κατὰ βάθος τιμωρημένοι, κολασμένοι. Αὐτὴ εἶνε ἡ τύχη μας. Ἀπὸ δῶ ἀρχίζει ὅλη ἡ τραγικότητα ποὺ μᾶς ἐπιφύλασε ἡ ζωὴ καὶ ἡ σκέψη. Ἐχομε φτάσει στὸ σημεῖο ποὺ ἡ καρδιά μας δὲ μπορεῖ νὰ μᾶς μεθήσῃ μετὰ τὸν ἴδιο τῆς θόρουβο, ἐνῶ, ταυτοχρόνα, μᾶς βαραίνει μιὰ τρομερὴ κατάρα ποὺ μᾶς κάνει ἀνίκανους νὰ γευτοῦμε τὴ ζωὴ. Ἐχομε κατορθώσει, πρὸς μεγάλη μας δυστυχία, νὰ βλέπουμε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ τὸ τέλος κάθε πράγματος κ' ἡ φαντασία μας, ἀχώριστη συνέννοχος τῆς στεναχώριας, μᾶς δείχνει κάθε μελλούμενη δράση μας, μετὰ τὴν πιὸ γελοία, τὴν πιὸ μάταιη, τὴν πιὸ ἀπογοητευτικὴ μορφή. Φτάνουμε στὸ σημεῖο κάποτε νὰ ζηλεύουμε τὴν ἐπιπολαιότητα ποὺ μᾶς εἶνε ξένη καὶ δυσκολοσίμωτη καὶ θὰ προτιμούσαμε νὰ εἶμαστε οἱ ἀπλοῖκοι χωριάτες ποὺ ζοῦν εὐχαριστημένοι δίχως νὰ εἶνε σὲ θέση νὰ νοιώσουν τὴν μονοτονία τῶν ἡμερῶν τους καὶ τῶν φαινομένων.

Ἄλλ' εἶμαστε τόσο μακρῶν... Ἀπέχομε τόσο πολὺ... Ἐχομε καταντήσῃ «οἱ περιπλανώμενοι σκλάβοι» κατὰ τὴν φράση τοῦ διανοητικοῦ ἥρωος τοῦ Σαίξπηρ, σκλάβοι μιᾶς ἀόρατης φυλακῆς ποὺ τὴν ὑψώσαμε μόνον μας τριγύρω ἀπ' τὴν ψυχὴ μας. Ὡ! ἡ ἔρευνα ἢ γνώση κ' ἡ ἀνάλυση πόση χαρὰ δὲν μᾶς κλέβουν!... Μετὰ τὴν πικρὴ ἐπίγνωση δὲ μιλάει γιὰ τὴ δεύτερη ὁ βαθὺς Ἄμιελ στὸ Ἡμερολόγιό του...

Ἄχ, ἄς αἰστανόμαστε, ἄς ζοῦμε,
κι ἄς μὴν ἀναλύομε πάντοτε...

Ἄς εἶμαστε ἀπλοῖκοι πρὶν γίνουμε
ἐσκεμμένοι. Ἄς δοκιμάσουμε πρὶν μελετήσουμε.

Κάθε ἀνάλυση καταντᾶ κάποτε πάθος. Ἄλλα μετὰ ὅλο ποὺ τὰ περισοτέρα πάθη μᾶς φέρνουν ἐξακολουθητικὰ πρὸς τὸ θάνατο διὰ μέσου κάποιας ἡδονῆς, τὸ πάθος τῆς ἀναλύσεως φέρνει ἐξακολουθητικὰ μέσα μας τὴν ψυχικὴ κούραση καὶ τὴν πλήξη, σὲ σημεῖο ποὺ κ' οἱ ἴδιοι νὰ διερωτόμαστε ἂν δὲν εἶνε οἱ δυὸ αὐτοὶ ἐφιάλτες ἢ στερνὴ, ἢ πραγματικὴ κ' ἡ μοναδικὴ σοφία ποὺ ἀποκομίζουμε ἀπ' τὴ ζωὴ.

«Ο άνθρωπος σήμερα δημιουργεί μόνος του τη δυστυχία του όταν, κάθε στιγμή, πριν αποφασίσει κάτι, βάζει στον εαυτό του το αιώνιο ερώτημα: «για ποιό λόγο;»—επίλογο τραγικό στην κάθε του απόφαση που πεθαίνει την ίδια στιγμή που γεννιέται...

Εκείνοι που αισθάνθηκαν περισσότερο τον πόθο να μάθουν είνε μοιραίο να θγαίνουν και πιο γρήγορα στο περιθώριο της ζωής σαν πληγωμένοι. Είνε άνικανοι να λάβουν πλέον μέρος στη μεγάλη πάλη, στις παρόιολμες προσπάθειες. Είνε οι αδρανείς μέσα στην τριγύρω τους κίνηση και ξένοι απ' την πραγματικότητα και τον πόνο σαν ύπνο-θάτες! Νομίζει κανείς πως ή ζωή όλων αυτών ήτον σύντομη σα μιὰ στιγμή... Αυτό που άλλοι δέν κατόρθωσαν να τὸ ζήσουν μέχρι τὴν ὑστερή τους ὠρα, αὐτοὶ τὸ ἔχουν τελειώσει πρὸ πολλοῦ. Τὸ ποτήρι που τὸς ἔδωσε ἡ ζωὴ για να πίνουν, θαρρεὶ κανείς πως ἦτον ἕνα ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ μαγεμένα ποτήρια, που χωνεύουν τὸ πιωτὸ στὸ ἴδιο τὸς κοίλωμα κάθε φορὰ που τὸ φέρνει κανείς στὰ χεῖλη... Θὰ ἔλεγε κανείς γι αὐτοὺς πως εἶνε ναυαγοὶ πρὶν ἀκόμη γεννηθοῦνε, πως εἶνε φυτὰ βαθεῖα σκαμένα ἀπὸ σκουλίκι πρὶν ἀκόμη προφτάσουν ν' ἀνθίσουν.

Ἀναγκαστικά ἡ ἐπίλοιπη ζωὴ τους, ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἐπίγνωση τῆς ἀδυναμίας τους και τῆς ματαιότητος που τὸς παραλύει καταντὰ μιὰ βαθεῖα ἐνατένιση. Τὸ μέλλον ἔχει πάψει να τὸς ὑπόσχεται καινούρια ἀστέρια, παύουν ἐπομένως να τὸ καρτεροῦν, δέν τὸ διψοῦν, δέν τὸ ἐλπίζουν, εἶνε ἐκεῖνοι

..... που ἀποστάσανε να ζοῦν και να προσμένουν
ἐνα αὔριο, στ' ἄλλα ξέχωρο, που ξέρουν πως δὲ θάρθη..

Κάποτε πιά ἡ ψυχὴ τους στρέφεται στὸ ὅ,τι ἔχει περάσει, και μεθαίε στους σιγανούς ἤχους που ἀφίνουν μέσα τους οἱ ραγισμένες καιμπάνες τῆς ἀνάμνησης.

«Ο κ. Ουράνης εἶνε ἕνας ἀπ' αὐτοὺς. Ἡ καρδιά του δέν σκιρτάει στὴν ἐλπίδα μιᾶς εὐτυχίας που θάρτει. Δέν τὴν περιμένει. Ἐχει κουραστεῖ ψυχικῶς πρὶν ἀκόμη κουραστοῦν τὰ νεῦρά του, γιατί κουβαλεῖ μέσα του τὴ ματαιότητα τῆς δράσης, γιατί εἶνε ἕνας πληγωμένος που τὸν ἔχτύπησαν τ' ἀόρατα χέρια τῆς γνώσης.

Ἡ ποίησή του καθρεφτίζει τὴν ψυχικὴ του αὐτὴ διάθεση. Εἶνε μιὰ ποίηση γεμάτη ἀπὸ τραγικὴ ἐπίγνωση, μιὰ ποίηση που σὺβει βαθεῖα στὸ εἶνε του

και ζεῖ με τὴν ἀνάμνηση στιγμῶν πῶχουν πεθάνει...

Και δέν μπορούσε να γίνει ἄλλοιῶς. Ἡ ποίηση τῶν «Νοσταλγιῶν» ἔχει ὅλες τὶς ἀναλογίες με τὴν κατασταλαγμένη ἀντίληψη τοῦ ποιητῆ τους για τὴ ζωὴ. Ὅλοι οἱ συλλογισμοὶ που βοήθησαν τὸν κ. Ουράνη να φτάση σὲ μιὰ οἰανδήποτε ἐξήγηση τῆς υπάρξεως, ἦτον ἐπόμενο να ἀφίσουν τὰ ἴχνη τους στὸ ἐκφρασμένο μέρος τοῦ εαυτοῦ του που μᾶς ἔδωσε συνθέτοντας.

Ὁ πεσιμισμός και ἡ κούραση εἶνε τὸ πνεῦμα που διαπερνᾷ τὴν οὐσίαν ὄλων τῶν στίχων του. Τὰ θέματά του εἶνε οἱ ἱστορίες πραγμάτων, προσώπων και αἰσθημάτων που δέν ὑπάρχουν πλέον παρὰ μέσα σὲ μιὰ γωνιά τῆς μνήμης. Ἡ ψυχὴ του δέν τολμᾷ να ρίξη τὰ μάτια της σ' ἐκεῖνο που θὰ γίνη λὲς και τὴν φοβίζει ἡ ἀποτυχία, λὲς και τὴν ἐμποδίζει ἡ ἀρνητικὴ ἰδέα τῆς ματαιότητος που τῆς γελοιοποιεῖ ἔστω και μιὰν ἀμφίβολὴ τῆς ἐπιτυχία.

Ὁ δισταγμός αὐτὸς δέν εἶνε πάντοτε τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς πραγματικῆς πείρας που κάνει τὸν ποιητῆ μας να προβλέπει τὴν ἀποτυχία του. Θὰ μπορούσε κανείς να εἰπεῖ ὅτι, τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς πείρας πῶχει ἀποχτήσει ὁ κ. Ουράνης και που τοῦ ἐκημενίζει τὴν πίστη του στὴ ζωὴ, εἶνε μιὰ πείρα προεξοφλημένη, πείρα με τὴ φαντασία και τὸ σκεπτικισμὸ και για τούτο πιο τραγικὴ ἀκόμη. Ναὶ μὲν μοιάζει με τὸς γέρους ναυτικούς ὅπου

τὰ μάτια τους ἀνάμνησες κρατοῦσαν ναυαγίων

μὰ τὰ δικὰ του ναυάγια εἶνε πιο τρομερά, γιατί ἐνῶ τάχει ζήσει με τὴ φαντασία, τὸν κάνουν ἀτολμο να τ' ἀντικρύσει και μέσα στὴν πραγματικότητα, ριχνόμενος στὴ δράση.

Ἡ ἀπογοήτευση και ὁ πόνος του εἶνε βαθὺς γιατί ἔχει νοιώσει πως ὅ,τι κι ἂν ὀνειρεύτηκε τόσο ἡ σκέψη του μέσα στὴ ζωὴ με διάρκεια και μάρκος δέν ἦτον παρὰ μιὰ χίμαιρα διαβατικὴ. Ἡ κατάρα τῆς προσωρινότητος βαραίνει σαν πεπρωμένο πάνω σ' ὅλες μας τὶς ἀποφάσεις και ἡ ἐφημερότητα ἔρχεται να τερματίση ἀπρόσμενα ὅλες μας τὶς ὁρμές, ἐπιθυμίες και πράξεις.

Ὑστερα ἀπὸ ἕνα βαθὺ και συνεχὲς κύταγμα τῶν πραγμάτων ἀντιλαμβάνεται πως εἶνε γελοῖο να πιστεύουμε ἀκόμη και στὴ λέξη «πάντοτε». Κι εἶχε δίκιο ὁ παλιὸς ἐκεῖνος Κολλὲ σαν ἔγραφε μ' ἕνα μελαγχολικὸ παράπονο τὸ στίχον αὐτό:

Γιατί ἡ λέξη «πάντοτε» σὲ χεῖλη που πεθαίνουν;

Ὁ ἔρωτας που ἐτρικύμισε για μιὰ στιγμή σύγκορη τὴν ὑπαρξὴ μας, δέν ξεψυχαίε ἀνάιτια και ξαφνικά κάποτε μέσα στὴ νέα μας

καρδιά, ξεχεται δὲ νὰ τὴ σκεπάσει μιὰ βαρυχειμωνιά κ' ἓνα κενὸ πιδὸ τρομερὸ κιᾶπτὸν ἴδιον τῆς τὸν πόνο; Ποιανῆς μας πράξεως, ποιανοῦ μας ὄνειρου ἢ ἐκπλήρωση δὲ μᾶς ἔδειξε ἄλλως τε τὴ ματαιότητα νὰ ἐπιζητήσουμε μιὰ τέτοια ἐκπλήρωση;

Μέσα στὶς «Νοσταλγίες» ὑπάρχει ἓνα ὠραῖο ποίημα ποὺ ἐπιγράφεται «Ταξίδι στὰ Κύθηρα»· εἶνε τὸ ποίημα ποὺ ζωγραφίζει μελαγχολικὰ τὸ ἀπατηλὸ ξεγέλασμα κάθε ἀνθρώπινου ὄνειρου, πόθου ἢ προσπάθειας.

Ὅλη αὐτὴ ἢ ἐπίγνωση τῆς χιμαιρικότητος τῶν πράξεων καὶ προσπαθειῶν μας ἀφοῦ περάσει μὲς ἀπὸ μιὰν ἀπελπισία, ἀφοῦ ματαια διερωτηθῆ γιὰ τὴν αἰτία τῆς τραγικότητος τῆς τύχης μας, καταλήγει συνήθως σὲ μιὰ πανθειστικὴ ἐγκαρτέρηση, εἰρωνικὴ στοικότητα ἢ σὲ μιὰ κατάσταση «ἡρωικοῦ πεσιμισμού» ὅπως τὴν ὀνομάζει ὁ Jean Lahor.

Μετὰ τὴ μόρφωση μιᾶς τέτοιας ἀντιλήψεως, ἀρχίζει ὁ πόθος μιᾶς καινούργιας ζωῆς, ζωῆς ἡρεμῆς κ' εἰρηνικῆς ἀφοῦ προηγουμένως δόσουμε μιὰ πανθειστικὴ ἐξήγηση στὴν ὑπαρξή μας. Ποθοῦμε μιὰ ζωὴν ἡρεμὴ καὶ ξέγνοιαστὴ σὰν τὴ ζωὴ τῶν φυτῶν (ποὺ τὴν φανταζόμαστε ξέγνοιαστὴ), τὴ ζωὴ τῶν ἀνθέων καὶ τῶν ἐντόμων ποὺ πότε μεθᾶνε μὲ φῶς καὶ πότε ὄνειρεύονται λουσμένα στὸ ὑγρὸ ἀσῆμι τοῦ φεγγαριοῦ.

Ἀρχίζουμε νὰ δικαιολογοῦμε τὴ ζωὴ μας μὲ τὴ θερμὴ λατρεία τῆς ὠραιότητος καὶ παραδινόμαστε στὴν ἀτελείωτὴ ὄνειροπόληση, ἐνῶ μέσα μας φέγγει ὁ λαμπρὸς ἥλιος τοῦ Ἰδανικοῦ, ποὺ δὲν μᾶς ἐγράφτηκε νὰ τὸν σιμώσουμε ποτὲ γιὰτὶ κάθε φορὰ ποὺ τὸν πλησιάζουμε ἢ ψυχὴ μας, μὲ τὶς δύσκολες ἐπιθυμίες, τὸν μετατοπίζει μέσα σὲ ἀφθαστους ὀρίζοντες.

Τὰ περισσότερ' ἀπὸ τὰ θέματα τῶν «Νοσταλγιῶν» παιροῦν πάνω ἀπὸ αὐτὴ τὴ γραμμὴ, ἀδιάφορο ἂν περιγράφουν ψυχικὲς καταστάσεις, ἱστορικὲς στιγμὲς ἢ ἀναμνήσεις.

Εἶνε φανερὸ τώρα πὼς ἢ σύνθεση μιᾶς τέτοιας ποιήσεως προϋποθέτει μιὰ ἰδιοσυγκρασία πρὸ παντὸς «πολιτισμένη». Ἡ οὐσία κάθε ποιήματος ἀπ' αὐτὰ εἶνε τὸ ἀπόσταγμα μιᾶς προσωπικῆς προεικασμένης πείρας ἢ φαντασίας, συνδυασμένης μὲ τὴν πέμπτην οὐσίαν ἐκείνων ποὺ θ' ἀποκομίσει ὁ ποιητὴς ἀπὸ τὸ διάβασμα μιᾶς σειράς ὠραίων βιβλίων. Τὰ ποιήματα αὐτὰ δὲν ἔχουν καμμιά σχέση μὲ τὰ ποιήματα ποὺ κάθε τους στροφὴ εἶνε κ' ἓνα αὐθόρμητο σάλπισμα ἢ ἓνας παραγωγὸς ποὺ δὲν συγκρατιέται—εἶνε μᾶλλον συνθέσεις ὑπομονετικὲς ποὺ θέλουν νὰ ὑποβάλλουν. Δὲν παρασύρουν μὲ τὸν

μεθυστικὸν ἐκεῖνο θόρυβο τοῦ ρυθμοῦ ποὺ καλπάζει πρὸς κάποια ὑπόσχεση μεγάλωπρης δόξας, ἀλλὰ σιγομιλοῦν ὅπως οἱ ἐρωμένοι καὶ κάθε τους λέξη ἔχει τὸ δικό της βάρος κ' ὅλες οἱ λέξεις ἔχουν μιὰν ὁμαλότητα καὶ μιὰ βαθύτερη σχέση ἀναμεταξύ τους.

Ὁ ποιητὴς τῶν «Νοσταλγιῶν» εἶνε ἀπὸ τοὺς ποιητὲς ἐκείνους, ποὺ γιὰ νὰ συνθέσουν τὸ ποίημά τους πρέπει νάχουν πετάξει προηγουμένως ἀπάνω ἀπ' ὅλες τὶς ἐμορφιὰς ποὺ τοὺς προσφέρουν οἱ ξένοι κῆποι.

Ἡ μέλισσα εἶμαι ποὺ ρουφᾶει τὸ μέλι τῶν ἀνθῶνων

λέγει κ' ἓνας του ὠραῖος στίχος.

Ἀντιλαμβάνεται κανεὶς εὐκόλα ὅταν διαβάζει τὶς «Νοσταλγίες» ὅτι ἔχει νὰ κάνει μ' ἓναν ποιητὴ πρὸ παντὸς «καλλιτέχνη», ἔναν ποιητὴ ποὺ δὲ γράφει παρασυρμένος ἀπὸ «πυρετούς», μὰ ποὺ ζυγίζει. Πρὶν προβεῖ στὴ σύνθεση ἔξαντλεῖ τὸ θέμα του. Ἀρχίζει τὸ ποίημα του (ποὺ ἔχει πάντοτε τὴν ἀρχὴν του σὲ μιὰ πραγματικὴ ποιητικὴ διάθεση) ὅταν ἔχει πιά τελειώσει μαζί του. Ἡ δουλειὰ του θυμίζει πολὺ τὴ δουλειὰ τῶν ἄγνωστων τεχνιτῶν τῆς ἀρχαιότητος, ποὺ ἐσκάλισαν μικρὲς μαινάδες καὶ θαυμάσιες βαρκίδες πάνω σὲ δαχτυλιδόπετρες, θαύματα λεπτότητος κ' ἐχτέλεσης. ποὺ τὰ διακρίνει μιὰ ἄκρα καλαισθησία.

Διαβάσετε τὸ ποίημα αὐτὸ ποὺ ἐπιγράφεται «Ἀκουαρέλλα». Μὲ τὴ ζυγισμένη τέχνη ποὺ ζωγραφίζει ὁ ποιητὴς τὴν πυρωμένη ὥρα τοῦ μεσημεριοῦ, τὴν ὥρα αὐτὴ ποὺ ἢ ψυχὴ τῶν πραγμάτων ἀκίνητῃ ἀπὸ ραθυμία...

Στὸ μῶλο ποὺ ἀποκάρωσε στὴ θερινὴ τὴ λαύρα
ἄχνες καυτὲς χοροπηδᾶν στὸν πυρωμένο ἄμμο,
καὶ τὰ λευκὰ τὰ σπῖτια του τριγύρω ἀραδιασμένα
κάνουνε ἄσπρες πινελιὲς στὴ θάλασσαν ἀπάνω.
Τὰ πρασινόχρυσα νερὰ διάφανα ἀκίνητοῦνε
δείχνοντας βότσαλα ἀργυρᾶ, φειδοστριμένα φύκια,
ἄγκυρες ποὺ σκουριάζουνε καὶ τοὺς μαβιοὺς τοὺς ἡσικίους
ποὺ τ' ἀραγμένα ρίχνουνε τριγύρω τους καΐκια.
Καμμιά ζωὴ. Ἕνας ψαράς ποὺ ἐψάρευε στὸ μῶλο,
ἀφοῦ τὰ χέρια ἐτέντωσεν ὀκνά καὶ ἐχασμουρήθη,
ἔγνε μονοκόμματος στὶς πέτρες κ' ἐκομήθη
καὶ μοναχὰ ἓνας ἄγιος καὶ μαυρομάλης σκύλος
σ' ἐνοῦ μεγάλου καΐκιου τὴν πρῶμνη καθισμένος
τὴν παραλία τὴ νεκρὴ κωττάζει—νυσταγμένος.

Ὁ ποιητὴς μας ἀγαπάει τὸ χρώμα ὅπως κ' οἱ ρομαντικοί. Ἡ εἰκόνα του—μέσον μὲ τὸ ὁποῖο διαρκῶς ἐκφράζεται—εἶνε ὠραία

και γεμάτη αποχρώσεις. Θα την ονομάζαμε, αν μᾶς επιτρέπονται η έκφραση, εικόνα ρευστή, μουσικοποιημένη.

Κάθε του ποίημα εἶνε κ' ἕνας κόσμος πού διακρίνεται για τὴν «τεχνιτὴ του φυσικότητα». Ἄν ἔξαφνα παρομοιάσουμε τὴν ποίηση τοῦ κ. Παλαμᾶ μ' ἕνα δάσος, ὅπου ἡ βλάστηση εἶνε γιγαντένια και ἀνιση, ἡ ποίηση τοῦ κ. Οὐράνη μοιάζει ἕνα μικρὸ χαριτωμένο πάρκο πού οἱ χρωματισμοὶ τῶν ἀνθέων του ἔχουν συνδιασθῆ τεχνικά και οἱ γραμμές του εἶνε ἤρεμες κ' ὑποβλητικὲς στὴν αἴσθηση.

Μιλῶντας για τὰ πράγματα μιλάει για αὐτὰ σὰν ἐρωμένους. Εἶνε τὸ μυστικὸ πού δὲν ἔχουν ἐννοήσει ἀκόμη πολλοὶ μας ποιητὲς νέοι και λογογράφοι. Ὁλυρισμὸς του ὅμως πολὺ σπάνια ξεχειλίζει, γίνεται αἰσθησιακὸ παραμιλητό, ὅπως ἐκεῖνο στὸ ὁποῖον ἀφινότανε διαρκῶς ὁ μοναδικὸς μας Χριστομᾶνος.

Ἡ συγκίνηση πού δίνει τὸ ποίημα τοῦ κ. Οὐράνη εἶνε τόσο πιὸ βαθεῖα ὅσο ἐκλεχτικότερος και πιὸ ραφιναρισμένος εἶνε ὁ ἀναγνώστης του. Ὁ συμβολισμὸς του χωρὶς νὰ εἶνε ἀκατανόητος προϋποθέτει μιὰ ψυχὴ ἀναπτυγμένη.

Παραθέτουμε ἕνα του ποίημα, ἀπὸ τὰ πολλὰ τῆς συλλογῆς, πού δείχνει τὸ μαστορεμένο κίνημα τῶν στίχων και τὸν ἐπιτυχημένο συνδυασμὸ τῶν λέξεων:

Στὰ δειλινὰ τὰ πένθιμα και φθινοπωρινά,
ὅταν χτυπᾶει στὰ τζάμια τους θρηνητικὰ ἡ βροχή,—
ἐνῶ στὴν πόλη ἔσπερινούς βαροῦν ἀργὰ οἱ καμπάνες,—
πέρνουνε μιὰν ἐξωτικὴν οἱ κάμαρες ζωή.
Ὁ παγερὸς πού ἀπ' τὶς κλειστὲς πόρτες γλυστράει ἀγέρας
κούφιων βημάτων φερνεὶ ἀχούς και ψίθυρους σβυσμένους
και οἱ ψυχὲς πού νεύονται ἀκοῦν νὰ πλησιάζουν
ἀγίπτες χρόνων παλαιῶν και φίλους πεθαμένους.
Κ' οἱ κάμαρες στὸ σούρουπο φαντάσματα γεμίζουν
πού οἱ σκιὲς τους στοὺς χλωμοὺς καθρέφτες καθρεφτιοῦνται,
ἐνῶ οἱ κουρτίνες οἱ βαρεῖες ἀνήσυχτα κουνιοῦνται
κ' ἐνῶ τὰ ρόδα πού ἔγερναν στὰ βάζα ξεχασμένα
φυλλοροοῦνε σιγανὴ μὲ μιὰ στερνὴ εὐωδία
σὰ νὰ τ' ἀγγίξαν ἀπαλὰ δάχτυλα κάποια κρύα...

Στὰ ποιήματά του πού ζωγραφίζει μιὰ ψυχικὴ κατάσταση, παρατηρεῖ κανεὶς ὅλη τὴ συνθετικὴ του δεξιότητα. Ἴδου ἕνα ποίημα πού ἐπιγράφεται «Ἐαρινὴ θραυρά.» τὸ ὁποῖον ὄχι μόνο ὡς σύνολο εἶνε ἐξαιρετὰ ἁρμονικὸ μὰ και ἀπτὴν ἀρχὴ ὁ ἕνας στίχος δίνει βάρους στὸν ἄλλον.

Στὰ περιβόλια ἀπλώθηκε γαλήνιο τὸ βράδυ:
οἱ ἐργάτες μὲ τὰ ζῶα τους γυρίσανε στὴ χώρα,
σταμάτησαν νὰ τρίζουνε τὰ ξύλινα πηγάδια,
καθε ζωὴ ἀποκάρωσε κ' εἶνε ἡ ὥρα τώρα
πού ἀνάβουνε τὰ φῶτα τους, μακρὰ, κάποια σπητάκια,
πού μιὰ κραυγὴ φτωχοῦ πουλιοῦ ξεσχίζει τὸ σκοτάδι,
στὴς αὔρας τῆς ἔσπερινῆς, τ' ἀργὸ και κρὺο χᾶδι.
Εἶνε ἡ ὥρα ἀνάμεσα πού σ' ἀνθία τὰ κλεισμένα
οἱ πεταλοῦδες—ὅπου ζοῦν μὲ φῶς—θὲ νὰ πεθαίνουν,
πού τὸν γαλήνιον οὐρανὸ ἄστρα λαμπρὰ διαβαίνουν,
και πού ἡ ψυχὴ μου σοβαρὴ στέκεται σὰ ν' ἀκούη
τὶς μέρες μου στὸ παρελθὸν νὰ πέφτουν μία, μία
ἀργὰ, βαρεῖα,—ὡς οἱ ὄρμητοι καρποὶ στὴν ἡσυχία.

Τῆς ἰδίας σειρᾶς παραθέτουμε κ' ἕνα ἄλλο ποίημα πού δείχνει τὴ δύναμη τοῦ ποιητῆ ὅταν ἀναλαμβάνει νὰ ἐκφράσῃ ἕνα κάποιο ἀσύλληπτο συναίσθημα:

Τὰ χρόνια πού περάσανε, μάταια κανεὶς τὰ νοιώθει
και πιότερο για τὴ φυγὴ τῆς νεότητος του πονάει
ὅταν στὶς πόλεις πού ἔζησε κ' ἀγάπησε, κ' ἐχάρη
προσκυνητῆς μιανῆς ζωῆς μετὰ καιροὺς γυρνᾶει.
Κανένας πλέον γνώριμος δὲ μᾶς θυμᾶται κ' ὄλα:
τὰ σπῆτια, οἱ δρόμοι, ὅ,τι καιρὸ τότε τὰ μάτια εἶδαν
μᾶς φαίνονται ἀλλοιώτικα κ' ἀπρόσωπα και ξένα,
κ' ἐκεῖνες πού ἀγαπήσαμε πεθάνανε για φύγαν.
Ὡ! τὶ μικρὸς ὁ σπαραγμὸς νὰ βλέπης πὼς ἀκόμα
κ' αὐτὰ τὰ πράγματα ξεχνᾶν και πὼς τὸ πέρασμά σου
στὰ μέρη ὅπου ἄφησες και κάτω ἀπτὴν καρδιά σου
κυλάει τυφλὴ κ' ἀδιάφορη γύρω ἡ ζωὴ τῶν ἄλλων!
Θαρρεῖς πὼς τότε ἡ νεότης μας πού πᾶ εἶνε πεθαμένη
μέσα μας για μιὰ δευτέρη φορὰ ξαναπεθαίνει.

Ἄλλὰ οἱ «Νοσταλγίες» δὲν εἶνε βιβλίον πού ἐπιτρέπει τὸ διάλεγμα. Κανένα τους ποίημα δὲν τὸ περνᾶει κανεὶς ἀπαρατήρητο. Κι αὐτὸ γιατί ὡς βιβλίον ποιήσεως ἔχει τὰ προτερήματα πού ὀφείλει νὰ ἔχη ἕνα τέτοιο βιβλίον. Πρὸ παντὸς εἶνε ἐλκυστικόν. Ἐκεῖνο πού λέγει κάπου ὁ Γουῶτερ Πάτερ ὅτι κάθε ἔργο τέχνης ὀφείλει νὰ μᾶς δίνει εὐχαρίστηση και νὰ ἔξασκει πάνω μας μιὰ γοητεία, ὁ κ. Οὐράνης τῶχει προσέξει ὅσο ἄξιζε. Παρατηρεῖ κανεὶς ἔξαφνα ὅτι οἱ ποιητικὲς του εἰκόνας, χωρὶς νὰ εἶνε ἐξεζητημένες, ἔχουν τὴ πρωτοτυπία πού ἡ ὀρειότητά της παραξενεύει.

Ὡς συλλογὴ, οἱ «Νοσταλγίες» εἶνε ἀπὸ τῆς λίγης ἐκεῖνες πού

μπορούν να σταθούν ως δείγμα προσεχτικής κι επιμελημένης δουλειάς. Είναι κάτι τι που έχει κατορθώσει να συλλάβη την ίδια την ωραιότητα. Την διαβάσει κανείς δίχως να σκοντάφει σε ανωμαλίες κι ασχημίες από εκείνες με τις οποίες συνειθίζουν να στολίζουν πολλοί ποιητές μας τις συλλογές τους. Ο ποιητής, αντιλαμβάνεται κανείς, πώς έγραψε τότε μόνο όταν είχε πράγματι να ειπεί κάτι. Δεν έγραψε για να γράφει. Έγραψε για να δώσει συγκίνηση. Αν η ποίηση αυτή, που φέρνει αναντίρρητα, καινούργιες χάρες μέσα στην ποίησή μας, δεν επηρεάσει με την ουσία της οφείλει να μελετηθεί ως τεχνοτροπία.

Είναι αλήθεια πως στην τεχνική της παρατηρεί κανείς κάτι ασήμαντα ψεγάδια όπως ξαφνα, στίχους που χωλαίνουν επειδή η μετρική τους παραδέχτηκε μερικές λέξεις με τόσες συλλαβές που πραγματικά έχουν κι όχι με τόσες όσες τις προφέρουμε, χασμωδίες που αφαιρούν από τον στίχο το γραμμικό κ ένιατο λύγισμα και τη μουσική του ένότητα, τρεις συνιζήσεις συχνά ανάμεσα σε δυο μετρικούς πόδες που σταματούν την εύκολη απαγγελία, στίχους με κάποια χαλαρότητα μορφής, κι άλλες ελευθερίες στην αυστηρή διαγραφή του τετράστιχου. Άλλα τα ψεγάδια αυτά δε σταματούν μιάν ευσυνείδητη κριτική, αφού και τα είδωλα όπως λέγει κάποιος ο Φλωμπέρ αν τ' αγγίξουμε θ' αφίσουν κάτι από το χρύσωμά τους στα δάχτυλά μας.

Οι «Νοσταλγίες» κρύβουν έναν ποιητή που δίχως άλλο θ' αντιλαμβάνεται την τέχνη σ'α μι'α πολυτέλεια της ζωής μας. Τό δείχνει ο τρόπος με τον οποίο δουλεύει για να εκφρασθεί, ή σημασία που δίνει στο επίθετο και γενικά όλο του το λεχτικό που μαγεύει και που τόσο άβιαστα συλλαμβάνει την απόχρωση.

Όλη του η έκφραση, θαρρεί κανείς πως ξεκινά από την γαληνεμένη ωραιότητα για να επιστρέψει σ' αυτή. Η συγκίνηση που χαρίζουν τα ποιήματα αυτά δεν είναι συγκλονιστική μ' ήρεμη και γαλήνια. Μοιάζει μ' εκείνη που δοκιμάζει κάποιος που βλέπει για πρώτη φορά μι'α από τις πλούσιες σε χρώματα, μ'α μελαγχολικές δύσεις της ερήμου.

Οι αγάπες του δεν τον συγκλονίζουν σήμερα πλέον. Δέ μπορεί να μισήσει. Έχουν πάψει να τ'ο επισκέπτονται τα μεγάλα εκείνα πάθη που μ'ας κάνουν αδιάφορους και στον ίδιο τ'ο θάνατο. Θ'α ήθελε να ξαναδοκίμαζε την ασυγκράτητη εκείνη τρέλλα που μ'ας

παρασύρει όταν πρωτοβγαίνουμε στη ζωή, τότε που τ'ο πάθος ξεχειλίζει μέσα μας, και μ'ας κάνει ικανούς να σφίξουμε μέσα στη φούχτα μας τ'ο αναμένο κάρβουνο, για να συγκινήσουμε την αδιαφορία της γυναίκας που αγαπάμε...

Οι αγάπες του που έχάθησαν, πέρασαν μέσα στα χρόνια, είναι γι αυτόν σήμερα συμβολικές αρωματικές υποστάσεις που τ'ο γεννούν εξακολουθητικά την ακριβή θύμηση.

Ο κ. Ουράνης θυμάται κ' η θύμηση γι αυτό είναι μι'α ζωή. Άκουστε τι λέγει προς μι'α χτεσινή του αγάπη:

Δεν πέθανες. Στην κάμαραν ακόμα τ' αρωμά σου
είνε χυμένο ως τώρα δά να βγήκες και άπάνω
στον καναπέ, όπως τ' αφησες είναι τ'ο κέντημά σου,
και τ'ο κομμάτι που άρεσες είναι άνοιχτό στο πιάνο.
Άπάνω στο τραπέζι μου πάντα ή δική σου εικόνα
που πάντα με την ήρεμη ματιά της με κοιτάζει,
και δεν είναι ο άνεμος, μ'α είσαι εσύ, την πόρτα
που μισανοίγεις για να μπής τις ώρες που βραδυνάει.
Δεν πέθανες. Είσαι παντού και είσαι μέσα σ' όλα:
στα ρόδα που ξεφύλλισμα, στο στεναγμό τ'ο άγέρα,
στα νέφη που ροδίζουνε όταν πεθαίνει ή μέρα,
κι ως και τις νύχτες δίπλα μου σε νοιώθω ξεπλωμένη...
Δεν πέθανες, αδιάφορο οί μήνες αν περνάνε:
Τότε οί νεκροί πεθαίνουνε όταν τούς λησμονάνε!

Άς μη νομίσουν όμως πολλοί οτι ή ποίηση τ'ων «Νοσταλγιών» έχει καμμι'α συγγένεια με τις ποιήσεις που δεν είναι άλλο από επιφάνεια. Η σύνθεσή της παρακολουθάει τ'η βαθειά θλίψη κι απογοήτευση μι'ας ψυχής που μάταια εξήτησε να μάθει. Υπάρχει χυμένος μέσα στους στίχους της ο βαθύς πόνος τ'ο ανθρώπου που καταδικάστηκε να μη ζήσει γιατί έχει αυτοαναλυθεί. Οί στίχοι του όλοι είναι μελαγχολικοί, κ' είναι γνωστό οτι ή μελαγχολία είναι ή συνειθισμένη κατάσταση μι'ας ψυχής που έμβαθύνει.

Στ'η διάθεσή του αυτή οφείλουμε ποιήματα τέλεια όπως είναι ή «Προσευχή στο Θεό για ν' αναπάψη όλους τούς δυστυχισμένους» στο όποιο τ'ο αίσθημα ξεχειλίζει:

Θεέ μου, έτούτη τ'η νυχτιά, που σκούζουμε οί άγέρες
ώσαν ψυχές άμαρτωλές που οί τάφοι δεν τις θέλουν,
σκέψου ύσους σ' ένα φτωχικό κρεβάτι ξεπλωμένο
κοιμούνται για να πάρουνε δυνάμεις λές μονάχα

για να βαστήξουν κι αύριο τὸ χτεινό τους πόνο...

Θεέ μου, πάρε ἀνθρώπινη καρδιά και σκέψου ἀπόψε
πρώτα τὸς γέροντας ποιητὲς ποὺ ζοῦν ἀγνοημένοι
γιατί ποτές στὴν πόρτα τους δὲ χτύπησεν ἡ Δόξα·
σκέψου ὅσους μέσα σὲ ὄγκρα δωμάτια κλεισμένοι
πασκίζου νὰ στυλώσουνε ὅ,τι ἡ Ζωὴ τοὺς ρίχνει,
ἐκείνους ποὺ ἀποστάσανε νὰ ζοῦν και νὰ προσμένουν
ἕνα αὐριο, σὲ ἄλλα ξέχωρο, ποὺ ξέρουν πῶς δὲ θάρθη.
Σκέψου ὅσους εἶνε ἄσημοι κ' οἱ ἄλλοι τοὺς γελᾶνε,
τοὺς ἀγαθοὺς ἠλίθιους ποὺ ὁ κόσμος τοὺς πειράζει,
τοὺς ἄρρωστους ποὺ ὀλημερίς πεθαίνουν — κι ὄλο ζοῦνε,

τίς νέες ποὺ δὲν ἔχουνε ὅ,τι σ' ἐμᾶς ἀρέσει,
ἐκείνους ποὺ ὑποφέρουνε γιὰ ν' ἀναπαύονται ἄλλοι,
τοὺς ἤρεμους και τοὺς καλοὺς και τοὺς κατατρεγμένους
ποὺ δὲν μποροῦν νὰ κλάψουνε γιατί πολὺ ἐκλάψαν.
Σκέψου, Θεέ μου, ὅσους σ' αὐτὸν τὸν κόσμο εἶνε ταμένοι
νὰ σκόβουνε, νὰ σέρνονται και νὰ πονᾶνε δίχως
στὶς ἐκκλησιές σου νὰ μποροῦν ἀλάφρωσι νὰ βροῦνε
γιατ' εἶνε τόσο ἡ φτωχὴ φωνὴ τους ραγισμένη,
κ' εἶνε ψηλά, τόσο ψηλά ὁ Θρόνος ὁ δικός Σου...

Σκέψου, Θεέ μου, ὄλους αὐτοὺς ποὺ δυστυχοῦν ἀνάιτια
και μὴν τοὺς στέλνεις γι ἀμοιβὴ τὴν Εὐτυχία τώρα —
ἄχ, ἔτσι ποὺ πονέσανε δὲν φτάνει αὐτὴ! — μὰ κάνε,
ἀπόψε ποὺ ὄλοι ἐκλείσανε τὰ μάτια τους στὸν ὕπνο,
νὰ μπῆ ἀγάλια στὸ ἔρημο τὸ σπήτι τους ὁ Χάρος —
ᾧ, ἔτσι ἀγάλια κι ἀπαλά ποὺ νὰ μὴν τοὺς ξυπνήσῃ —
και σκόβοντας ἀπάνου τους σάν ἀδερφή — ὄχι ὡς μάνα
γιατί ἀγκαλιάζει δυνατά, σφίγγει ἀπελπα μὰ μάνα —
νὰ τοὺς φιλήσῃ στὰ κλειστά και ζαρωμένα χεῖλια
και μέσ' σ' ἐκεῖνο τὸ φιλι νὰ πάρῃ τὴν πνοὴ τους...

Θεέ μου ἐτούτη τὴ νυχτιὰ τοῦ πένθιμου χειμῶνα,
ποὺ ἀπ' τοὺς αἰῶνια ἐαρινούς τόπους οἱ ἄγγελοί σου
σκυμένοι στοὺς παντέρημους ἐξώστες τοὺς κυτᾶνε
τὴ γῆς κι ἀργὰ τὴ ραίνουνε μὲ πέταλλα ἀνθῶν ἄσπρων,
ἀπάνου στὸν παράδεισο ποὺ πᾶν οἱ Εὐτυχισμένοι
μὴν πάρῃς τοὺς νεκρούς αὐτοὺς μὰ κάνε νὰ τοὺς θάψουν
ἔτσι βαθειά μέσα στὴ γῆς ποτές ποὺ νὰ μὴν φτάσῃ.
τοῦ κόσμου ὁ ἄχος στὸν ὕπνο τους — κ' ἐκεῖ λησμονήσῃ τους...

Οἱ «Νοσταλγίες» μαζί με τὴν καλλιτεχνικὴ συγκίνηση ποὺ χα-
ρίζουν, μαζί με τὴν ἀγάπη ποὺ ἐμπνέουν γιὰ κάποιο ἰδανικό

ὑποκειμενικῆς τελειότητας, ὑποβάλλουν στὴν ψυχὴ μας μιὰ σειρά
συλλογισμῶν γιὰ τὴν πολὺ ἀνθρώπινη τύχη μας.

Ὁ ρυθμὸς τῆς ποιήσεως αὐτῆς εἶνε λυπητερός και πένθιμος
ὅπως λυπητερές εἶνε οἱ πιότερες μέρες τῆς ζωῆς μας. Μέσα της
κλείνει κάτι ἀπὸ τὴν μοιραία θλίψη τοῦ ἀνθρώπου — κληρονομιά
τόσων αἰῶνων — κι ἀπολυτρώνει τὴν ψυχὴ, ποὺ θὰ προστρέξῃ σ'
αὐτὴ μετ' ὁ βάλαμο τῆς μουσικῆς ἐμορφιάς της και τοῦ στωϊκισμοῦ
της, ποὺ τὸν φωτίζουν οἱ μακρονοὶ ἥλιοι τοῦ Ἰδανικοῦ.

Σὲ στιγμὲς ποὺ ὁ πόνος μᾶς σπρώχνει πρὸς τὴν ἀπελπισία κ'
ἡ θλίψη μᾶς σφίγγει ἀνάιτια γιὰ νὰ μᾶς πνίξῃ σὰ θελιά, ἡ δὲ ἀπο-
γοήτευση μᾶς ἐκμηδενίζει και τὰ βλέφαρά μας σφαλοῦν ἀσυναί-
σθητα λὲς κι ἀναζητοῦν ἕνα χᾶδι ὑγρῶν χειλιῶν ποὺ δὲν ὑπάρχουν,
ἡ ποίηση αὐτὴ μᾶς ἱκανοποιεῖ και μᾶς ἐλευθερώνει.

Σὲ στιγμὲς πάλι ποὺ ἡ ἀνία και τὸ ἄδειο βασιλεύουν μέσα στὶς
μονότονες ὥρές μας, οἱ στίχοι αὐτοὶ ξυπνοῦν μέσα στὴν καρδιά μας
τοὺς ὕπνους κάποιων φαντασμάτων, κ' ἡ παγωμένη μας καρδιά
ζεσταίνεται πρόσκαιρα ἀπὸ τὴ φλόγα ποὺ ἀνάβει ἡ συγκίνηση.

Δὲν ξέρουμε ἂν ἡ ἐπίδραση μιᾶς τέτοιας ποιήσεως εἶνε ἐπιθυ-
μητὴ ἢ ὄχι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μιλοῦν γιὰ τὴ νεοελληνικὴ τέχνη σάν
αὐστηροὶ γιατροί, μῆτε πάλι ξέρουμε ἂν ἡ φυλὴ μας — τὸ ἐπίλεχτο
μέρος τῆς φυλῆς μας — ἔχει σκεφτεῖ ἢ ὄχι, κι ἂν ἡ σκέψη του αὐτὴ
ἔχει ἀνησυχήσει ἢ ὄχι — δὲν ξέρουμε — τὸ μόνο ποὺ ξέρουμε εἶνε ὅτι
ὑπάρχουν μέσα σ' αὐτὴν ἰδιοσυγκρασίες ποὺ ἀνησύχησαν, ποὺ αὐ-
τοαναλύθηκαν και ποὺ ἀπελπισμένες ἀκουσαν τὴν καταδίκη τους ἀπὸ
τὴ μοίρα τους.

Οἱ ἰδιοσυγκρασίες αὐτὲς ἔχουν χαρίσει στὶς «Νοσταλγίες»
μιὰν ἐξαιρετικὴ θέση μέσα στὴ βιβλιοθήκη τους — τὴ θέση ποὺ
τοὺς πρέπει.

T. ΜΑΛΑΝΟΣ

FR. MISTRAL (*)

ΟΙ ΑΓΑΠΕΣ ΤΟΥ ΦΑΥΝΟΥ

"Ελα γυμνή στην άγκαλιά μου. Ἡ νύχτα τώρα ξεφυλάει,
Στερονές ἀναλαμπές ἀφήνει καὶ πριζοτριίζει τὸ καντήλι.
Τὸ κέδρινό μου τὸ ρολοὶ μὲ πένθιμο ρυθμὸ χτυπάει
Κι ἀπόμακρα μέσ' στὰ χωράφια οὐρλιάζουν ἄγρια οἱ σκύλλοι.

Σὰν κάτι νὰ σιγοπεθαίνει, τριγύρω μας. "Ελα σιμά μου,
Τὰ κόκκινά σου δὸς μου χεῖλη, τὰ μάτιά σου τὰ φλογισμένα,
Θέλω σὰν Βάκχη νὰ σὲ σφίξω στὴ διψασμένην ἀγκαλιά μου,
Θέλω παράλυτος νὰ πέσω στὰ στήθη σου τὰ πετρωμένα.

Τῆς χήρας τὸ παιδί στὸ πλάϊ, στὸ σπίτι τὸ γειτονικό μας
Ξεψύχησε δυὸ ὥρες τώρα καὶ ξαγρυπνοῦνε οἱ γειτόνοι.
"Ελα νὰ χύσωμε ἀγάπες, ζωὲς στὸ σπίτι τὸ δικό μας
Νὰ κυλιστοῦμε μέσ' στὴ νύχτα. Γιὰ κοίτα, πέρα, ξημερώνει.

Θέλω μέσα σ' αὐτὴ τὴ νύχτα, μέσ' στὸ νεκρὸ καὶ στὸ σκοτάδι
Ζωὴ νὰ πάρω καὶ νὰ δώσω ἀπ' τὴ ματιά σου, ἀπ' τὰ χεῖλη
Νὰ λυώσω μ' ἓνα φίλημά σου καὶ μ' ἓνα σου χνουδάτο χάδι
Τὴν ὥρα ποῦ μοιρολογᾶνε κι οὐρλιάζουν ἄγρια οἱ σκύλλοι.

(*) Σημ. Ν. Ζ. Τὰ ποιήματα αὐτὰ εἶνε ἀπὸ τὰ τελευταῖα τοῦ Μιστράλ, μεταφρασμένα κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὴν Προβηγκιανὴ διάλεκτον, ἀπὸ χειρόγραφο τοῦ μεγάλου ποιητῆ ποῦ ἦταν φίλος τοῦ ὀ πολύτιμος συνεργάτης μας κ. Ν. Γριμάλδης (Ν. Κουκούλας), ἑνας ἀπὸ τοὺς πιὸ μορφωμένους θεατρικούς καλλιτέχνες μας.

Οἱ μεταφράσεις τοῦ ἔχουν τὸ προτέρημα ν' ἀποδίνουν μὲ ξηλευτὴν ἀκρίβεια τὸ ρυθμὸ, τὴ χάρη, τὴν ὁμορφιά τοῦ πρωτοτύπου. Ἔχει πλουτίσει τὸ Ἑλληνικὸ δραματολόγιο μ' ἄπειρα διαλεκτὰ ξένα ἔργα.

ΣΤΟ ΦΩΣ ΤΟΥ ΚΑΝΤΗΛΙΟΥ

"Ελα νὰ σὲ πάρω μέσ' στὴν ἀγκαλιά μου.
—Τάχατε ποῦ θαύρης τέτοιαν ἀγκαλιά;
"Ελα νὰ μεθήσης ἀπὸ τὰ φιλιὰ μου,
Τὰ τρελλὰ φιλιὰ!

"Ελα νὰ σὲ βρέξω μὲ τὰ δάκρυά μου,
—Λόγια τῆς ψυχῆς μου μαργαριταρένια,
Καὶ νὰ γύρης ἔλα δίπλα στὴν καρδιά μου,
Δίχως φόβο κ' ἔννοια.

Τὸ χλωμὸ καντήλι ἄς το νὰ φωτίζη
Μόνον φοβισμένο. Λύσε τὰ μαλλιά σου,
Δόσε μου τὰ χεῖλη γρήγορα πεθαίνω.

Θέλω σὰν κουρέλι μέσ' στὴν ἀγκαλιά μου
Πότε νὰ σὲ σφίγγω, πότε νὰ σὲ παίρνω,
Νὰ σὲ ἰδῶ νὰ σβύνης κάτω ἀπ' τὰ φιλιὰ μου,
Καὶ νὰ σὲ συντριβῶ στὸ βαρὺ μου στέρο.

Θέλω τὰ φιλιὰ σου νὰ ρουφῶ· νὰ πίνω
Τὰ ὑγρά σου χεῖλη, τὰ θολὰ σου μάτια.
Τὴ ψυχὴ μου ὅλη μέσα σου νὰ χύνω,
Κ' ὕστερα νὰ πέφτω σὰ σωρὸς κομμάτια.

Θέλω νὰ τὰ βλέπω ὅλα σκορπισμένα,
Τὰ μαλλιά σου, τὴ ψυχὴ, τὰ χεῖλη,
"Ὅλα σὰ μιὰ μάζα κάτω πεταμένα
Καὶ νὰ τὰ φωτίζη μόνον τὸ καντήλι.

ΘΕΛΩ

Θέλω να λύσω τὰ μαλλιά σου πού μοιάζουν καταρράχτες μαῦροι,
Θέλω να πίνω ἀπ' τὰ φιλιὰ σου τ' ἀθάνατο, τὸ μαγικὸ νερό.
Νὰ κλάψω, νὰ πονέσω, νὰ χαρῶ,
Παρηγοριὰν ὁ πόνος μου γιὰ ναῦρη.

Θέλω στῆς νύχτας μέσα τ' ἄγρια καὶ βαθεῖα σκοτάδια
Νὰ χύσω τὴ ψυχὴ μου ὅλη στὴ θολὴ ματιά σου.
Θέλω νὰ μ' εὖρη ἢ χαρραγὴ στὴν ἀγκαλιά σου
Νεκρὸν ἀπ' τὰ πολλά σου, βελουδένια χάρια.

Θέλω νὰ νοιώσω φρίκη, ἀνατριχίλα, πόνο καὶ λαχτάρα.
Θέλω τὴν ὥραν ὅπου ξαγρυπνᾷ σιμὰ στὸ λίκνο ἢ μάνα,
Ἦ τὴν ἀγνὴν ὅταν ἀργὰ χτυπᾷ τοῦ ὄρθρου ἢ καμπάνα,
Γονατιστὸς νὰ πῶ βουβὰ μιὰ προσευχὴ καὶ μιὰ κατάρα.

Ν. ΓΡΙΜΑΛΔΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΩΜΙΚΟΤΡΑΓΙΚΗ

“ ΤΟ ΔΙΑΜΑΝΤΙ ΤΗΣ ΣΜΑΡΔΣ
ΉΤΑΝ ΜΙΑ ΠΥΓΟΛΑΜΠΙΔΑ ”.

Μυαλό ἀνήσυχο καὶ μελετηρὸ βασανίστηκε καὶ σκοτώθηκε
ζητώντας νὰ λύση τὸ αἰώνιο πρόβλημα πού δέρνει τὴν ἀνθρωπό-
τητα ἐδῶ καὶ αἰῶνες.

Ἐφτυσε εἰδῶλα πού ἐλάτρευσε, κλωτσοπάτησε καὶ ποδοκύλισε
τις λαμπρὲς ψευτιὲς πού τὸν ἐμπούκωσαν στὸ σκολεῖο καὶ ἀπὸ τὰ
βάθη τῆς καρδιάς του περιφρόνησε τὴν ἀδιάντροπη ψευτιά τοῦ
Κράτους καὶ τὶς ἐπίσημες ἀλήθειες του.

Ἀφοῦ τὰ γκρέμισε ὅλα ἐννοίωσε μέσα στὴν ψυχὴ του τὴν

παγωνιά τῆς ἐρημιᾶς μὰ καὶ τὴν ἡσυχία της. Δὲ φοβήθηκε ὅμως
ἀρματωμένος μὲ τὴν ἀτσαλένια του θέληση, βάλθηκε δρασκελώντας
τὰ ἐρείπια πού δημιούργησε νὰ τραβήξῃ στὴ λύση. Αἰσθάνθηκε
πὼς τοῦ ἦταν ἀναγκαῖα μιὰ λύση.

Καὶ σὰν νὰ εἶδε μὲ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του πὼς μπροστά,
πάντα μπροστά καὶ κατόπιν ψηλὰ καὶ ὀλοένα πιὸ ψηλά, μακρὰ
πού ἔδινε ἢ φαντασία, βρίσκεται τὸ ποθητὸ κάτι πού θὰ ἔχυνε
βάλσαμο στ' ἀνήσυχα σπλάχνα του. Καταφρονῶντας λοιπὸν τὰ
πάντα σκληρὰ καὶ ἀλύπητα δίχως νὰ ρίξῃ ματιὰ πίσω του καὶ
στὰ πόδια χάρω, μὰ πάντα μπροστά καὶ ψηλὰ μὲ τὸ μέτωπο καὶ
τὸ λαιμὸ τεντωμένους στὸ τελικὸ σημεῖο, βάδιζε ἀκούραστα μὲ
ἀποξεραμένα χεῖλη καὶ στεγνὰ πυρωμένα μάτια.

Ἡ πίστη πού ἔδειξε ξαναφώλιασε ἕπουλα μέσα του μὲ ἄλλην
μορφὴ καὶ τὴν ψευτιά πού πίστευσε ἀντικατάστησε ἄλλη ψευτιά.

Μὰ ἦταν τυφλὸς γιατί τὸν ἐθάμπωσε τὸ ἰδανικὸ του.

Μὲ τὸ θάρρος λοιπὸν πού δείχνουν ἡρώοι καὶ μάρτυρες βάδιζε
πέρα καὶ πέρα καὶ ἕστερα ἀνέβηκε. Δύναμες ἂν τοῦ ἔλειπαν,
ἀντιλοῦσε ἀπὸ τὴν πίστη του στὸ ἰδανικὸ, τὸ καινούργιο ἰδανικὸ
πού ἐδημιούργησε, ἀρύονταν ἀνοχή γιὰ τὸ σκοπὸ του καὶ τσακι-
σμένος σπασμένος ἀπὸ τὴν κούραση δὲν ἀναπαύονταν παρὰ γιὰ νὰ
ξαναπάρῃ μπροστά καὶ ψηλὰ τὸ δρόμο του.

Ἀνέβηκε στὰ ψηλότερα τῆς γῆς κ' ἐννοίωσε πὼς φτερὰ τοῦ
ἔδωκε ἢ πεποιθήσή του.

Πέρασε σύννεφα, ἀτμόσφαιρες, οὐρανούς κι αἰθέρα χαμογέ-
λασε σκοπευτικά, ἀφίνοντας κάτω του τοὺς προηγούμενούς του
παραδείσους καὶ πάντα ψηλά, ψηλότερα τέντωνε ὄλο του τὸ εἶναι.

Ὡς πού σὲ μιὰ στιγμή ἐννοίωσε πὼς πλησίασε. Κόντεψε νὰ
σπάσῃ ἢ καρδιά του ἀπὸ τὴν ἀγαλλίαση.

Ναί, λοιπόν, κάτι ὑπάρχει, κάτι βρίσκεται καὶ αὐτὸ μὲ τὴν
ἀμείλιχτή του λογικὴ καὶ τὴν ἀδάμαστή του προσπάθεια πού τὸν
ἔκαμε νὰ καταλάβῃ καὶ νὰ πετάξῃ τὶς συμβατικὲς ψευτιὲς, καὶ μὲ
τὴν ἀκατάβλητή του θέληση τὸ βρῆκε, τὸ ἔφτασε, εἶναι νὰ τὸ
ἀπολάβῃ.

Ἀκόμα λίγη δύναμη, λίγο θάρρος ἀκόμα καὶ τελειώνουν ὅλα
τὰ βάσανα.

Περίεργο ὅμως! Ἡ φαντασία του τοῦ ἔταξε κόσμους καὶ κό-
σμους, μὰ δὲ βρῆκε παρὰ τὴν ἴδιαν ἐρημιᾶ, τὸ ἴδιο χάος σὲ βαθμὸ
πού ἔχασε τὴν ἰδέα γιὰ κάθε πορεία, γιὰ κάθε κατεύθυνση. Νὰ πάη

ψηλότερα; Μὰ ποῦ εἶναι ψηλότερα; ποῦ εἶναι πίσω; ποῦ εἶναι μιὰ διεύθυνση τέλος πάντων;!

Ἔνας κοροϊδευτικὸς ψίθυρος ἀνάβρυσε στὴν ψυχὴ του· ἄς τραβήξῃ ὅπου θέλει, ἄς μὴ σκοτισθῇ νὰ διαλέξῃ δρόμο, τὸ ἴδιο κάνει. Στὸ σημεῖο ποὺ ἔφτασε ὅλοι οἱ δρόμοι πίσω θὰ τὸν ρίξουν, κάτω θὰ τὸν γκρεμίσουν... ἄς ἀφεθῇ.

Θέλοντας καὶ μὴ ἀφείθηκε.

Ἦρθε στὰ σύγκαλά του, ξανάειδε τὸ σπουδαστήριό του καὶ κατάλαβε πόσο σκληρὰ τὸν ἐγέλασε ἡ δευτέρῃ του πίστη, ὅπου ἐστήριζε ὅλες του τὶς ἐλπίδες. Ἄδικα λοιπὸν ἐσάρωσε καὶ παράδικα δημιούργησε δικό του ἰδανικὸ καὶ δική του στρατά. Τοῦ κάκου!

Ἔστε λοιπὸν τίποτε δὲν ὑπάρχει! Ναι τίποτε, τίποτε!

Εἶναι βέβαιο. Μὰ πῶς; πάλι. Κόντεψε νὰ πιστέψῃ μιὰ τρίτη φορά—τρίτη πίστη—πὼς πραγματικῶς τίποτα δὲν ὑπάρχει. Βαστάχηκε ὅμως.

Μιὰ τοῦ κλέφτη, δυὸ τοῦ κλέφτη... Ὅχι δὲν ἦταν καὶ τόσο μωρός.. ὄχι!.. γιὰ τρίτη φορά δὲν θὰ ἔπεφτε στὰ δίχτυα μιᾶς οἰασδῆποτε πίστεως ἔστω καὶ ἀρνητικῶς· ὄχι τέτοιο ρεζίλι κί πειά!

Μὰ τότε πιὸ σφιχτὰ καὶ πιὸ δόλια τὸν ἔπνιγε ἡ ἀνάγκη σὲ κάτι νὰ πιστέψῃ μὲ κάθε θυσία.

Προτίμησε ὅμως νὰ μὴ ξαναγίνῃ ἔρμαιο τῆς πίστεως. Προτίμησε τὸ πριόνισμα τῆς ἀμφιβολίας. Ὁρθοσπίθῃκε στηλωμένος, τρομερὸς μὲ σουφρωμένο μέτωπο μὲ τὴν θέληση ν' ἀντιμετωπίσῃ τοὺς παραγμῶς τῆς ἀβεβαιότητος καὶ νὰ μὴ πλεχτῇ σὲ νέο ἰδανικὸ δόλωμα.

Εἶδε πὼς μόνο ἡ θέληση τοῦ ἔμεινε πιστή. Ἀφοῦ εἶχε τὴν θέληση μποροῦσε νὰ ὑποφέρῃ. Θὰ καρτεροῦσε.

Καὶ δὲ ξέρω τώρα ἂν θὰ βαστάξῃ τὸ μυαλό του στὸ φοβερὸ αὐτὸ μαρτύριο νὰ μὴ μπορῇ οὔτε κἂν στὸν ὠκεανὸ τῆς ἀρνησιῆς νὰ βρῇ καταφύγιο.

Μὰ ἔχει θέληση... καὶ τί θέληση!

ΠΑΡΙΣΙ 3 Θ'. 1922

M. ΒΑΛΣΑΣ

Ἐστερογράφο ἢ ἐπιμύθιο.

Ποιὸς ξέρει ἂν ἡ τρέλλα δὲν εἶναι μιὰ λύση ἢ ἡ λύση!

M. B.

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ἡ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΤΑ ΙΔΑΝΙΚΑ ΤΗΣ

Ἡ Μουσικὴ, μὲ τὴ γενικότητά της, μὲ τὴν κάποιαν ἀοριστία της ἦταν ἡ πρώτη καλλιτεχνικὴ ἐκδήλωση τοῦ ἀνθρώπου στὶς ἀρχὲς τοῦ πολιτισμοῦ του.

Ὅταν ἄκουε τὸ βοῦθισμα τοῦ ἀνέμου μὲς' ἀπὸ τὰ κλαδιὰ τοῦ δάσους ἢ τὸ μουρμούρισμα τοῦ ρυακιοῦ, ἢ τὸ κελιάδῃμα τῶν πουλιῶν ἢ τὴ μάνητα τῆς τρικυμίας, ὁ πρῶτος ἀνθρώπος αὐθόρμητα θὰ προσεπάθησε νὰ τὰ μιμηθῇ εἴτε κόβοντας καλάμια ἀπὸ τὶς ὄχθες τοῦ ποταμοῦ καὶ φυσῶντας μέσα τους, εἴτε σὰν τὰ πουλιὰ μὲ τὴ φωνὴ του κ' ἐδημιούργησε ἀσυνείδητα τὴ Μουσικὴ.

Γι' αὐτὸ δὲν ἔχουν ἴσως ἄδικο ὅσοι ἰσχυρίζονται πὼς ἡ μουσικὴ προηγήθηκε ἴσως καὶ ἀπὸ τὸν λόγο.

Ὁ πρωτογενὴς ἀνθρώπος στὴν ἀρχὴν ἐτραγούδησε, ὕστερα ἀπήγγειλε καὶ τελευταία μίλησε πεζά.

Ἀργότερα μὲ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀνθρωπότητος ἡ Μουσικὴ παίρνει μιὰ ξεχωριστὴ θέσιν στὸν πολιτισμὸν κάθε φυλῆς, κάθε λαοῦ.

Ἡ Μουσικὴ ἀποδίνει τὸν πόνο, τὴ χαρὰ, τὴν ἀγάπην, τὴ στοργήν, τὶς ἐλπίδες, τοὺς πόθους του.

Ἡ Μουσικὴ, ὁ Χορὸς καὶ ἡ Ποίηση, οἱ τριῦμιες αὐτὲς ἀδελφάδες τῆς Ἀρχαίας τέχνης ἀποτελοῦσι τὸ κυριώτερον μέρος κάθε τελετῆς θρησκευτικῆς, κάθε λαϊκῆς ἑορτῆς τῶν ἀρχαίων.

Μὲ τὴ μουσικὴ ἕνοῦσι τοὺς θεοὺς των, μὲ τὴ Μουσικὴ μοιρολογᾶνε τοὺς νεκροὺς, στὴ μουσικὴ ἐμπιστεύονται τοὺς καὶμοὺς τῆς ἀγάπης των, μὲ τὸ τραγοῦδι καὶ μὲ τὸ χορὸ ἐξαγνίζουσι τὰ γλέντια καὶ τὰ συμπόσια των.

Ὅμως πολὺ γρηγορὰ σὲ κάθε φυλὴν, σὲ κάθε λαὸ ἀνάλογα μὲ τὸ χαραχτήρα καὶ τὴν ἰδιαίτην ἐξέλιξιν τοῦ πολιτισμοῦ του ἡ Μουσικὴ παίρνει μιὰ ἰδιαίτην μορφήν σύμφωνα μὲ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν του καὶ τὶς ἰδιαίτηρας κλιματολογικὰς, θρησκευτικὰς καὶ πνευματικὰς συνθήκας τοῦ βίου του.

Ἔτσι βλέπομε τὴν Ἀρχαίαν Αἰγυπτιακὴν μουσικὴν, γεμίτην μυστικισμόν, νὰ γίνετα ὄργανο κατ' ἐξοχίαν θρησκευτικῆς λατρείας σχετικὰ μὲ τὴν ὄλη ζωὴ τῶν Ἀρχαίων Αἰγυπτίων. Τὴν Κινέζικην νὰ προχωρήσῃ στὴν ἀρχὴν γιὰ νὰ σταματήσῃ σ' ἓνα ὀρισμένον σημεῖον ὅπως ὅλος ὁ ἄλλος πολιτισμὸς τῶν Κινέζων. Τὴν Ἰνδικὴν μὲ παθητικὴν, μὲ ἐξελιγμένην, μὲ ζωντανήν, μὲ κοντὰ στὴ σημερινὴν μὲ μουσικὴν ἀντίληψιν, ὅμως καὶ αὐτὴ βαθειὰ ριζωμένη στὴν παναρχαία Βραχμανικὴ παράδοσιν.

Καὶ τέλος βλέπομε τὴν Ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν μουσικὴν ν' ἀντίξῃ κάτω ἀπὸ τὸν γαλανὸν Ἀττικὸν οὐρανὸν καὶ τὰ μυρωμένα βουνὰ τῆς Ἰωνίας ἢ τῆς Λέσβου τὰ δολοδροσὰ ἀκρογιάλια σὰν ὑπέρκαιον λεπτὸν λουλοῦδι μέσα στὸ θαυμαστὸ κῆπο τῆς ὄλης Ἑλληνικῆς Τέχνης.

Καὶ παρουσιάζει ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ μουσικὴ, ὅσο καὶ ἂν στὴν ἀρχὴν τῆς καὶ κατόπι στὴν ἐξέλιξιν τῆς εἶχεν ἐπηρεαστεῖ ἀπὸ τὴ Μουσικὴ ἄλλων γειτοικῶν τῆς λαῶν, ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ Ἀρχαίου ἐλ-

ληνικού κόσμου, τη λεπτότητα, την κλασική συγκρατημένη συγκίνηση, τη λεπτή γραμμή, τη Μορφή που θαυμάζουμε και στις άλλες Έλληνικές τέχνες, την Ποίηση, τη Γλυπτική, τη Ζωγραφική, την Όρχηστική.

Δυστυχώς όμως ενώ για τις άλλες αρχαίες Έλληνικές τέχνες, κατέχουμε τόσα αριστουργήματα που μας χαρίζουν πλέρια την καλλιτεχνική συγκίνηση, στη Μουσική ελάχιστα άποσπάσματα Μουσικών έργων έχουν διασωθῆ που δεν μας φτάνουν για να σχηματίσωμε μιάν άμεση πρακτική αντίληψη της Αρχαίας μουσικής.

Έκτός από τον άρκετά γνωστόν ύμνο στον Απόλλωνα, δεν σώζεται παρά ένα κομμάτι ενός ύμνου στη Δήμητρα, που πολλοί άμφισβητούνε τη γνησιότητα του, κι άλλα μικρά άποσπάσματα κι' ένα μέρος χορικού του Εὐριπίδη που άνακαλύφθηκε τώρα τελευταία εδώ στην Αίγυπτο, τους Παπύρους του Αρχιδούκα Rhener.

Αντίθετα έχουμε μιὰ πλήρη και καθαρή εικόνα του θεωρητικού και της αισθητικής των Αρχαίων.

Ο Άριστοτέλης, ο Πλάτων, ο Άριστοτέλης, ο Πυθαγόρας καθόρισαν τέλεια τη θεωρία και την αισθητική της Αρχαίας Μουσικής.

Από τὰ συγγράματα και τις θεωρίες τους έχουμε την πεποίθηση πως και ἡ Μουσική ἦτανε κι αὐτὴ ἰσάξια με τις άλλες τέχνες και πως μ' αὐτὴν ὁ Αρχαῖος ἑλληνικὸς κόσμος ἐξιδανικεὺν τὸν πόνον, τοὺς καὶνούς του, τις ἐλπίδες τις χαρές, τις ἀγάπες του σύμφωνα με τὸ ἰδιαίτερο πνεῦμα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καθαρά και διάφανα και με διαφορετικὸ τεχνικὸ κ' αισθητικὸ τρόπο ἀπὸ τὴ Μουσικὴ τῶν συγχρόνων του και γειτονικῶν λαῶν.

Ο τελευταῖος αὐτὸς ἰσχυρισμὸς μου ὑποθέτω πως ἔρχεται σὲ σύγκρουση με κάποια θεωρία που ἔχει ἀρκετοὺς ὁπαδοὺς ἰδίως στὸν ἐρασιτεχνικὸ κόσμον.

Τὴ θεωρία γιὰ τὴν παγκοσμιότητα τῆς Μουσικῆς.

Πολλοὶ πιστεύουνε πως ἡ Μουσικὴ εἶναι μιὰ τέχνη παγκόσμια που δεν ἔχει σύνορα, που δεν ἔχει πατρίδα, που δεν σταματᾷ σὲ χωρισμὸ τῶν φυλῶν και τῶν λαῶν.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πως ἡ Μουσικὴ μὴ ἔχοντας τὸ ἐμπόδιο τῆς γλώσσας και μιλώντας περισσότερο σὲ ἀίσθημα ἢ μᾶλλον σὲ ἀισθήσεις παρὰ σὲ μυαλὸ ἔχει νόηση παγκόσμια· ὁμως πάντα ἔχει, δεν μπορεῖ παρὰ νὰ ἔχη πατρίδα· μιὰ πατρίδα πλατύτερη ἀπὸ τὰ στενὰ ἔθνολογικὰ και γεωγραφικὰ ὄρια, πὸ ἐξιδανικεμένη και ὁμως ἀρκετὰ καθωρισμένη.

Κάθε τεχνίτης ὅταν ἐκδηλώνεται εἰλικρινᾶ δεν μπορεῖ παρὰ νὰ ἐκφράση ἐκεῖνο που ἔχει μέσα σὲ τὴ ψυχὴ του ὑποκειμενικὰ ἢ ἐκεῖνο που περιβάλλει τὴν ψυχὴ του ἀντικειμενικὰ.

Ὅταν θὰ τραγουδήσῃ τὴ φύση ποιᾶν ἄλλη φύση θὰ μπορέσῃ νὰ ζωγραφίσῃ πιστὰ ἀπὸ τὸν γνῶριμό του οὐρανόν, ἀπὸ τις θάλασσες και τὰ βουνὰ, τοὺς κάμπους τῆς πατρίδας του.

Κι' ἂν εἶναι Ρωμῆός ἢ εἰκόνα του, ἢ σύνθεσή του δεν μπορεῖ παρὰ νὰ ἔχει κάτι ἀπ' τὸ καθαρό, τὸ αἰθέριο φῶς τοῦ Ἑλληνικοῦ μας Οὐρανοῦ· ὅπως ἂν εἶναι Γερμανός θὰ μᾶς δώσῃ τὸ βαρὺ, τὸ σκοτεινὸ τὸ μπλάβο φῶς τοῦ Γερμανικοῦ οὐρανοῦ.

Ἡ μήπως τὸ φεγγάρι μας, τὸ φεγγαράκι μας λαμπρὸ, ὅπως τὸ τραγουδάει ὁ λαὸς δεν θὰ ἐμπνεύσῃ στὸν Ἕλληνα καλλιτέχνη κάτι τὸ ἀπαλὸ, τὸ

μεταξὸς ὅταν φέγγῃ δίπλα σ' ἓνα παραθύρι; Κάτι τὸ ριζικὰ διαφορετικὸ ἀπὸ τὴ μουσικὴ που ἔγραψεν ὁ Βάγνερ τὴ γεμάτη ἀπὸ βαθειὰ μελαγχολία και μυστήριο στὸν ἀριστουργηματικὸ πρόλογο τῆς Δύσης τῶν Θεῶν ἐμπνευσμένως ἀπὸ τὸ στιγμὸ φεγγάρι τῆς Βορεινῆς θάλασσας;

Κι' ὅταν ὁ τεχνίτης θελήσῃ νὰ ψάλλῃ τὴν ἀγάπην, τὸν πόνον, τὴ χαρὰ, τὴν ἐλπίδα πάντα τὴ δικὴ του και τοῦ περιβάλλοντός του θὰ τραγουδήσῃ.

Ἄν εἶναι Ρωμῆός θὰ μᾶς μιλήσῃ γιὰ κάποια λυγρὴ μαυρομάτα, ὅπως ἂν εἶναι Γερμανός γιὰ καμιά ξανθὴ Brünholde και Γάλλος γιὰ καμιά λεπτὴ Manon.

Ἄλλως τε ἂν συνεχίσουμε τὴ μικρὴ μας ἐπισκόπηση τῆς Ἱστορίας τῆς Μουσικῆς θὰ δούμε πως πάντα κάθε ἔθνος εἶχε δικὴ του μουσικὴ γλώσσα που ὅσα κοινὰ γνωρίσματα και σημεῖα ἐπαρκῶς ἂν παρουσίαζε με τὴ μουσικὴ ἄλλων γειτονικῶν λαῶν κρατοῦσε πάντα τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τῆς.

Μετὰ τὴν Αρχαίαν Ἑλληνικὴ Μουσικὴ βλέπομε σὲ τὴ Ρωμαϊκὴ τὴν ἴδια σχέση με τὸν ὅλο Ρωμαϊκὸ πολιτισμὸ.

Ἡ ἐπίδραση τῆς Αρχαίας Ἑλληνικῆς Μουσικῆς εἶναι φανερὴ ὅπως σ' ὅλες τις ἄλλες Ρωμαϊκῆς τέχνες· σχεδὸν ἀντιγραφὴ. Ὅμως γλήγορα ἡ Μουσικὴ παίρνει πολλὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ὅλης ζωῆς τῶν Ρωμαίων, χάνει σὲ βάθος, σὲ λεπτότητα και γίνεται ἐξωτερικὴ, πομπώδης, ἐπιδεικτικὴ.

Ἐξάφνα ἔρχεται ἡ ἀνατροπὴ ὅλων τῶν ἀξιών τοῦ Αρχαίου Κόσμου με τὴν ἀνατροπὴ και τὴν ἀντίδραση που ἔφερε σ' ὅλες τις συνθήκες τῆς ζωῆς και τῆς τέχνης ὁ Χριστιανισμὸς.

Σβυστήκανε τὰ λαμπρὰ τραγούδια σὲ τὴν ξανθὴν Ἀφροδίτη και τὸ τρελλὸ παιδί τῆς, οἱ παῖδες και τ' Ἀνακρεόντεια ἄσματα δεν ἀχολογοῦνε πιά σὲς ἀγορὲς και στὰ γλέντια.

Σπασμένο και τοῦ Πᾶνα τὸ σουραῦλι δεν ἀντιλαεῖ σὲς κάμπους και στὰ κορφοβούνια τῆς Ἀρχαίας, ὁ Απόλλωνας κι ὁ Διόνυσος διωγμένοι ἀπὸ τὸν γλωμὸν ἐσταυρωμένοι τῆς Ἱερουσαλὴμ δεν ἐμπνέουνε κανένα καινούργιο Πίνδαρο και κανένα νεότερο Σοφοκλῆ.

Ἐξασημένως κι ὁ Ὀρφείας κι οἱ γλυκόλαλοι Λυράρηδες κι οἱ ὄμορφες Αὐλῆτρες.

Ἡ Αρχαία Τέχνη πέθανε, ὁμως ἀπὸ τὴν τέφρα τῆς μιὰ καινούργια Τέχνη ξαναγεννιέται.

Ἡ νέα θρησκεία προσπαθεῖ πάλι κι αὐτὴ νὰ δημιουργήσῃ μιὰ δικὴ τῆς Μουσικὴ γιὰ νὰ ὑμνήσῃ τὸν θεᾶνθρωπο, γιὰ νὰ ψάλλῃ τὴν Ἀειπάρθενο, γιὰ νὰ θρηνησῃ τῶν πιστῶν τῆς τὰ μαρτύρια και τοὺς διωγμούς. Με λαϊκὰ Ἑλληνικὰ κ' Ἑβραϊκὰ μουσικὰ στοιχεῖα και νὰ βοῆ μιὰ δικὴ τῆς μουσικὴ γλώσσα ἀπλῆ κι εὔληπτη σὲ πλῆθος ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορα τῶν ἔθνων, ἱκανὴ νὰ συγκινήσῃ τ' ἀπλοῖκα κι ἀμόρφωτα πλήθη τῶν δούλων που σὲ τὴν ἀρχὴ ἀποτελοῦσαν τὴν πλειονοψηφία τῶν Πιστῶν τῆς.

Εἶναι ἴσως ἡ μόνη στιγμὴ που ἡ Μουσικὴ Τέχνη προσεπάθησε συνειδητὰ νὰ γίνῃ παγκόσμια.

Ὅμως κι ἐδῶ μόλις ἀπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ παλιοῦ κόσμου κι ἀπὸ τὸ χάος που δημιουργήθηκεν, ἄρχισε σιγὰ σιγὰ νὰ ξεποβάλλῃ ὁ καινούργιος, ὁ Μεσαιωνικός και τὰ ἔθνη ν' ἀποχτοῦν πάλι δικὴ τους συνείδηση κι ὑπόσταση, βλέπομε τὴ Μουσικὴ νὰ ξεχωρίζεται ἀνάλογα με τὸ χαραχτήρα, τὴν ἱστορία και τὸ κλίμα κάθε λαοῦ που τὴν ἐκαλλιέργησε.

Όταν οι Καλόγεροι της Δύσης σκυμμένοι στα παλιά δεφτέρια και στις άρχαιες μεμβράνες μελετούσαν να ανακαλύψουν τα μυστικά της Αρχαίας Έλληνικής Μουσικής και βρήκανε σιγά σιγά την πολυφωνία που άγνοούσαν οι Αρχαίοι δὲ φανταζόντανε πὸς ἀντίς ν' ἀναστήσουν τὴν πανωραία νεκρή θά δίνανε ζωὴ στὴν πῶ ὑποβλητική, στὴν πῶ ἀμαρτωλὴν ἴσως ἀπὸ τὴς Νεώτερες Τέχνης, τὴ Νέα Μουσική.

Μὲ τὸ ξετύλιγμα τῆς πολυφωνίας βλέπομε νὰ νοῖξουνε τότε διάφορες ἐθνικὲς μουσικὲς σχολὲς στὴν Εὐρώπῃ πὸ ὅσο κι ἂν ἐπηρέασαν ἢ μιὰ τὴν ἄλλη, κράτησεν ὅμως ἡ καθεμιὰ τὰ δικὰ της χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα.

Ἀπαντοῦμε πρῶτα τὴ πολυφωνικὴν σχολὴν τοῦ Παρισιοῦ, ὕστερα τὴν Ἀγγλικὴν. Οἱ Ἀγγλοὶ πὸ ἀργότερα γιὰ πολὺν καιρὸ δὲν εἶχαν νὰ παρουσιάσουν τίποτε σχεδὸν ἄξιο λόγου στὴ Μουσική, εἶναι ἀπὸ τοὺς πρῶτους πὸ τὸ Μεσαίωνα ἐδημιούργησαν δική τους ἐθνικὴ μουσικὴ σχολὴ κυρίως χάρις σ' ἓνα ἄξιο λόγου συνθέτη, τὸ Dunstable.

Παράλληλη σχεδὸν μὲ τὴν Ἀγγλικὴν σχολὴ ἀρχίζει ἡ μεγάλη ἐξέλιξις τῆς Ὀλλανδο - Φλαμανδικῆς πολυφωνικῆς σχολῆς.

Οἱ Ὀλλανδο - Φλαμανδοὶ ἀνέβασαν τὴν πολυφωνία σ' ἀξιοθαύμαστο καλλιτεχνικὸν ἐπίπεδον. Ἡ μουσικὴ τους κυρίως θρησκευτικὴ, ὅπως ὅλα ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, καὶ κατ' ἐξοχίην vocale μὲ φωνές, παρουσιάζει πολλὰ ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν Ὀλλανδῶν. Σοφί, περίπλοκη, μετρημένη πολλὰς φορὲς, ἰδίως στὴν ἐποχὴ τῆς παρακμῆς της, μαθηματικῶς εἶναι ἡ βασίλισσα τῆς πολυφωνίας. Ἐχουν γραφεῖ λειτουργίαι γιὰ διαφοροτικὰ φωνές. Μὲ τὸν Orlando Lasso μᾶς ἔδωσε τὸν κατ' ἐξοχίην ἀντιπροσωπευτικὸν τύπον πὸ τὰ ἔργα του καὶ σήμερα μιλοῦνε κατ' εὐθειαν στὴ ψυχὴ μας.

Γι' ἀρκετὸ καιρὸν οἱ Ὀλλανδοὶ μουσικοὶ ἐπιβάλλονταν στὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Εὐρώπης. Ὅλοι οἱ μουσικοὶ τοῦ ἄλλου τότε πολιτισμένου καθολικοῦ κόσμου τοὺς μιμοῦνται ἀλλὰ δὲν κατορθώνουν νὰ γράφουν παρὰ ὡρὲς ἀπομιμήσεις, ὅταν στὴν Ἰταλία φαίνεται μιὰ καινούργια μουσικὴ σχολὴ μὲ κορυφαῖο τὸ μεγάλο Παλεστρίνα.

Ἐγεννήθηκε ὡς ἀντίδρασις στὴν κατάχρησις τῆς Ὀλλανδικῆς πολυφωνίας· ὅμως ἀμέσως παρουσίασε, ἂν καὶ θρησκευτικὴ, ὅλα τὰ γνωρίσματα πὸν χαρακτηρίζουν καὶ σήμερα τὴ γνωστὴν Ἰταλικὴν μουσικὴν. Ἡ Μελωδία ξεχωρίζει, μιὰ ἀπλότης κ' ἓνα φῶς κυριαρχοῦν. Ὑμνοῦν κ' οἱ Ἰταλοὶ τὸ Θεὸ ὅπως κ' οἱ Ὀλλανδοί, ἢ τὴν ψυχὴ τους, ὅπως θὰ κίνοῦν ἀργότερα οἱ Γερμανοί.

Τὸν Θεάνθρωπον τραγουδᾶνε σὲν κάποιον ἀγαστημένον πὸν λείπει μακριὰ καὶ γιὰ τὴν Παρθένον βρίσκουν τόνους πὸν λίγο ἀπέχουν ἀπὸ τὴ θέρη πὸν θὰ βάλουν ἀργότερα στὶς ἐρωτικὰς δυωδίαις τῆς Ὀπερας.

Ἄν ὅμως ὡς στὸ τέλος τοῦ 15ου αἰῶνα ἡ δημιουργικὴ Μουσικὴ εἶχε σχεδὸν ἀποκλειστικὰ θρησκευτικὸν χαραχτήρα, ἡ κοσμικὴ λαϊκὴ μουσικὴ ξετυλιγότανε παράλληλα κὶ ἀθόρυβα.

Γιατὶ πάντα ὁ κόσμος δὲν ἔπαυε νὰ χαίρεται, ν' ἀγαπᾶ, καὶ νὰ πονῆ καὶ τὰ ἀσθημάτα του δὲν μποροῦσε παρὰ νὰ τὰ ἐξωτερικεύῃ σὲ μιὰν ἀπλή μ' ἀληθινὴ μουσικὴ γλώσσα.

Οἱ Γάλλοι τροβαδοῦροι καὶ οἱ Minnesinger τῆς Γερμανίας σὲ τέτοιους τόνους ἤμνοῦσαν τὶς ὡμορφίαις καὶ τὶς ἀγάτες τῶν Κυράδων καὶ τὰ κατορθώματα τῶν Ἰπποτῶν τῆς ἐποχῆς των, κ' οἱ λαϊκοὶ ὀργανοπαῖχτες περῶντας

ἀπὸ χωρὶ σὲ χωρὶ σκορπίζανε τὴ χαρὰ καὶ τὴν εὐθυμία καὶ τὴν παρηγορίαν στοὺς πολυβασανισμένους δούλους—χωριάτες.

Στὴν καθ' αὐτὸν δημιουργικὴν τέχνην ἡ κοσμικὴ μουσικὴ κυριαρχεῖ ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 15ου αἰῶνα μὲ τὴ δημιουργία τῆς Ὀπερας. Μερικοὶ λογοτέχνες καὶ μουσικοὶ στὴ Φλωρεντίαν ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὴ λατρεία τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Τέχνης προσεπάθησαν ν' ἀναστήσουν τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν τραγωδίαν. Ἔτσι ὕστερα ἀπὸ διάφορες ἀπέπειρες καὶ συνεργασίαις ἐγεννήθηκε τὸ γνωστὸ σὲ ὅλους μουσικοδραματικὸν εἶδος ἡ Ὀπερα.

Ἡ Ὀπερα ἐκτὸς ἀπὸ μερικὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα, ὅπως ἀναπτύχθηκε στὴν Ἰταλία δὲν ἔχει τίποτε κοινὸ μὲ τὴν ἀρχαίαν τραγωδίαν ἂν καὶ στὴν ἀρχὴ ἐθεωρήθηκε σὰν ἀναβίωσίς της.

Γρήγορα μάλιστα οἱ κατοικοὶ Ἰταλοὶ συνθέτες ξεχάσανε καὶ μερικὰς καλλιτεχνικὰς ἀρχὰς πὸν εἶχανε θέσει οἱ ἰδρυτὲς της πὸν σύμφωνες μὲ τὸ ἀρχαίον Ἑλληνικὸν πνεῦμα, κ' ἡ μουσικὴ τῆς Ὀπερας ξετυλίχθηκε σύμφωνα μὲ τὸ Ἰταλικὸν μουσικὸν πνεῦμα καὶ χαραχτήρα.

Ἔτσι ἡ Ὀπερα ἀκριβῶς γιατί παρουσιάστηκε μὲ τὴ δύναμιν μιᾶς ἐθνικῆς καλλιτεχνικῆς ἐκδήλωσις κατὰ χτησεν ὅλο τὸν κόσμον. Παντοῦ κυριαρχοῦσεν ἡ Ἰταλικὴ Ὀπερα. Ὅλοι οἱ ξένοι μουσικοὶ δὲν προσπαθοῦσαν γιὰ πολὺ καιρὸ παρὰ ν' ἀντιγράψουν τοὺς Ἰταλοὺς διδασκάλους.

Ὅμως τὶ κακότεχνες οἱ Γερμανικὲς καὶ Γαλλικὲς ἀπομιμήσεις τῆς Ἰταλικῆς Ὀπερας! Στεροῦνται τὰ φυσικὰ μουσικὰ προτερήματα τῶν Ἰταλῶν κ' ἔχουνε στὸ δεκαπλάσιον ὅλα των τὰ ἐλαττώματα πὸν τ' ἀντιγράφουν πιστά.

Γιατὸ τότε μόνο Γάλλοι καὶ Γερμανοὶ ἐδημιούργησαν μουσικὴν ἀξία καὶ πολλὰς φορὲς ἀνώτερη ἀπὸ τὴν Ἰταλικὴν, ὅταν βρήκανε τὸν ἑαυτὸ τους κ' ἐμπνευστήκανε ἀπὸ τὸ περιβάλλον τους, τὶς παραδόσεις τους κ' ἐγράψανε σύμφωνα μὲ τὴν ἐθνικὴν τους ιδιοσυγκρασίαν.

Στὴ Γαλλία μὲ τὸ Sully καὶ τὸ Rameau ἀρχίζει ἡ Opéra Comique νὰ δίνει ἔργα βγαλμένα ἀπὸ τὸ Γαλλικὸν πνεῦμα, τὴ Γαλατικὴν χάρι πὸν μᾶς ζωγραφίζουνε τὸσον ὡμορφα τὴν κομψὴν ἱπποτικὴν ἐποχὴ τοῦ Λουδοβίκου 14ου.

Στὴ Γερμανία, δίπλα στοὺς κακότεχνους μιμητὲς τῆς Ἰταλικῆς μουσικῆς πὸν ἐκείνη τὴν ἐποχὴ εἶχανε ὅλες τὶς τιμὲς καὶ τὶς δόξαις ἀπὸ τὸ ἀνίδεο πλῆθος, ἐργαζόντανε ἀθόρυβα καὶ καλοσυνεῖδητα λίγοι ἱσχυροὶ καὶ μικροὶ μουσικοδιδασκαλοὶ οἱ Musik Kantors καὶ ὀργανιστὰ καὶ θέτανε τὶς βάσεις τῆς ἀληθινῆς Γερμανικῆς μουσικῆς· κορυφωμά τους ὁ Bach καὶ ἀργότερα ὁ αἰώνιος, ὁ ἀσύγκριτος Beethoven.

Στέκουν κ' οἱ δυὸ στὴν τέχνη σὰν πανύψηλα σκιερὰ δέντρα πὸν τὰ κλαδιά τους φτάνουν ὡς τὰ οὐράνια καὶ σκιάζουν ὅλο τὸν κόσμον ἔξω ἀπὸ ἔθνη καὶ φυλὰς· ὅμως οἱ ρίζαις τους εἶναι βαθεῖα πασιμένες μέσα στὴ Γερμανικὴ γῆ, μέσα τὸ Γερμανικὸν χῶμα. Αὐτὸ τὰ ἔθρεψε, αὐτὸ τοὺς ἔδωσε τὴ δύναμιν νὰ φτάσουν τόσο ψηλά ὥστε νὰ τὰ θαυμάσῃ ὅλη ἡ ἀνθρωπότης.

Ἐδῶ βλέπομε πὸς βγήκε ἡ παρανοσημὴ θεωρία μὲ τὴν παγκοσμιοποίησιν τῆς μουσικῆς τέχνης.

Ἐπειδὴ κατανοοῦνται τὰ μουσικὰ ἀριστουργήματα εὐκολώτερα ἀπὸ κάθε ἄλλο ἔργο τέχνης, νομίζομεν πὸς ἔγραψαν οἱ συνθέτες παγκόσμια καὶ γενικά. Ὁχι, ἡ μουσικὴ τους στὴν πρώτη της ὅλη μένει πάντοτε Ἑθνικὴ ἢ ἡ νόσῃ της ὅμως γίνεται παγκόσμια.

Όταν ένας μουσικός σαν τον Beethoven έκφραζε τον αιώσιο πόνο ή την αιώσια χαρά, τη χαρά που αδερφώνει τους λαούς όπως στην 9η του Συμφωνία, θα συγκινήσει βέβαια όλους έξω από σύνορα και πατρίδες· όμως ή μουσική του δεν παύει να είναι στο βάθος της Γερμανική.

Ένας Γάλλος ή ένας Ιταλός μουσικός δεν θα έκφραζόταν με τον ίδιο τρόπο.

Το ίδιο όταν ο Ριχάρδος Βάγνερ μās γράφει το πιο έξιδανικεμένο μουσικό ποίημα του πόνου και της αγάπης στον Τριστάνο και την Ιζόλδη, μās τραγουδάει τον πόνο και την αγάπη, όλων των ανθρώπων. Δεν παύει όμως μ' αυτό να μās μιλάει στη δική του μουσική γλώσσα, και με το δικό του αίσθημα που είναι πάντα βαθειά Γερμανικό.

Έδώ μου φαίνεται πως βλέπομε κ' ένα από τα σπουδαιότερα ιδανικά κάθε νέας έθνικης μουσικής που προσπαθεί να βρει τώρα το δρόμο της, όπως ή Νεοελληνική.

Γι αυτό νομίζομε πως ή Νεοελληνική μας τέχνη θα έπρεπε να προσπαθήσει να δημιουργήσει μιὰ τέχνη σύμφωνη με την Έθνικην ιδιοσυγκρασία μιās φυλής, με το χαρακτήρα της, με την ιστορική της εξέλιξη έμπνευσμένη από την Έλληνική φύση, από την Έλληνική παράδοση, τον Έλληνικό θρύλο μὰ με π α γ κ ο σ μ ι α ν ό η σ η που για να την επιτύχωμε θάπρεπε να ακολουθήσωμε τη γενική τεχνική πρόοδο της μουσικής τέχνης στη Δύση.

Η Έλληνική φυλή και ο Έλληνικός πολιτισμός βρεθήκανε πάντα ανάμεσα στη Δύση και την Ανατολή σαν πέτρα πολύτιμη που ενώνει δυο χρυσές άλυσίδες.

Στη Δύση έδανείσαμε τα φώτα και τη σοφία και από τη Δύση θα τὰ ζητήσωμε πίσω έξελιγμένα και τελειωμένα. Από την Ανατολή πήραμε πάντα το θρύλο, το μυστικισμό, την παράδοση, την πρώτην άκατέργαστην ύλη και από την Ανατολή πάλι θα τὰ ξαναζητήσωμε όταν θελήσωμε να εκδηληθούμε σε πλατύτερους αισθητικούς όριζόντες και ν' άγκαλιάσωμε εύρύτερα ιδανικά.

Δεν όνειρευόμαστε την Έλληνική τέχνη στενά τοπιστική, τη θέλομε ν' αναπτυχθή, να μεγαλώσει σύμφωνα με το χαρακτήρα της και με την παράδοσή της.

Όλοι μās ποιός λίγο, ποιός πολύ είμαστε Ανατολίτες.

Την Ανατολή νοσταλγούσαμε από μικρά παιδιά όταν στης Νόνας μας τὰ γόνατα άκούαμε τὰ παραμύθια με τις Σουλτανοπούλες και τις Βεζυροπούλες, για τούς Άραπάδες που φυλάνε τὰ παλάτια με τὰ χρυσά φλουριά και τις πανώριες κυράδες, για τὰ τελώνια και τούς Ντερβισάδες.

Και της Ιστορίας τὰ γυρίσματα από τούς πιο άρχαίους καιρούς μās δείχνουν της φυλής μας τὰ γυρίσματα άχώριστα ξευγαρωμένα με τις τύχες της άλλης Ανατολής.

✱

Σε κάποιο δρόμο μου έτυχε μιὰ μέρα ν' άκούσω έναν πλανόδιο φτωχό μουσικόν Άράπη. Έπαιζε ένα όργανο που θύμιζε λίγο την Κρητική λύρα μὰ με δυο μόνο χορδές κ' έτραγουδούσε κάτι ραψωδικό και παθητικό που

έμοιαζε άληθινά τούς σκοπούς των Λυράρηδων του μεγάλου μας νησιού.

Ο Άράπης μουσικός με τη συγκίνηση που μου προξένησε μου έδειξε πόσο κοντά στην ψυχή μας, πόσον συγγενική μας είναι ή όλη Ανατολίτικη λαϊκή μουσική.

Γι αυτό και ή Αίγυπτος ή γεμάτη άνατολή, ή γεμάτη από το μυστήριο του άρχαίου θρύλου μὰ και από τη λάμψη του νεότερου Ευρωπαϊκού πολιτισμού δεν μπορεί παρά να συγκινή ιδιαίτερα τον Έλληνα τεχνίτη και να του φαντάζει σύμβολο του άγώνα του για το θεμέλιωμα μιās νεοελληνικής τέχνης με πλατύ έθνικό χαρακτήρα, αλλά πάντα και σύμφωνη με το νεότερο προοδευτικό πνεύμα της μουσικής της Δύσης.

Ένας λαός που ή μουσική του έμεινε σχεδόν στάσιμη για αιώνες όταν θελήσει να δημιουργήσει κάτι σύμφωνο με το γενικό πνεύμα της εποχής, είναι πολύ φυσικό πως θα θελήσει να έπωφεληθή από όλη την κολοσσιαίαν έργασια που έκαναν επάνω στη μουσική ως έπιστήμη οι άλλοι λαοί.

Κάτι άνάλογο έκαναν και οι Ρώσοι που πριν λιγώτερο από ένατο χρόνο βρισκότανε στην ίδια θέση που σήμερα βρισκόμαστε έμεις.

Ο Γκλίλκα πρώτος και ύστερα οι περίφημοι πέντε, ο Κορσακόφ, ο Balakireff, ο Μουνσόρσκι, ο Borodin ο Κούι και ο μαθητής τους ο Γκλαζούνοφ έδημιούργησαν την έθνικη Ρωσική σχολή βγαλμένη από το Ρωσικό λαϊκό τραγούδι, από το ρυθμό των έθνικών χορών, έμπνευσμένη από την ιστορία, το θρύλο, την παράδοση τη Σλαβική μὰ και βασιμένη επάνω σ' όλη την τέχνη και τη σοφία της παγκόσμιας μουσικής τέχνης.

Κι ό,τι άλλοι λαοί σ' αιώνες με κόπους και σιγά σιγά κατώρθωσαν, οι Ρώσοι το έδημιούργησαν σε λίγα χρόνια μέσα.

Και σήμερα θαυμάζομε όλοι τη Ρωσική μουσική που και συγκινεί βαθειά όλους μας άκριβώς γιατί άποδίδει τόσο θαυμαστά τον πόνο της Ρωσικής ψυχής, του Κοζάκου τον άγριο χορό, του Μουζίκου το θρήνο.

Έτσι και ή Νεοελληνική μουσική βασιμένη επάνω στο πλούσιον ύλικό των Δημοτικών μας τραγουδιών που σε πολλά ξεπερνούνε και αυτά τὰ Σλαβικά, επάνω στους ρυθμούς τούς Έλληνικούς, στις κλίμακες στα διαστήματα τὰ Έλληνικά θα γυρέψει την έμπνευσή της στον Έλληνικό θρύλο, στην Έλληνική ψυχή και θα προσπαθήσει σύμφωνα με το νεότερο μουσικό πνεύμα να δημιουργήσει τη μεγάλη τέχνη που θα φανή σαν συνέχεια της άρχαίας, όχι γιατί θα είναι άπομίμησή της—τότε δε θα ήτανε παρά ένα νεκρό και ψεύτικο κατασκευάσμα,—μ' άκριβώς γιατί θα έχη ζωή και ψυχή δική της που αθάορητα και χωρίς κανείς να το επιδιώξει, θα συγγενεύη με την άρχαία ψυχή.

Για να κατορθώσει όμως αυτά ο Έλληνας μουσικός πρέπει πριν από όλα να έχη ψυχή Έλληνική, Ρωμαίικη, πρέπει να πονή και να αισθάνεται Έλληνικά, ν' αγαπάη Έλληνικά, να μοιρολογάη Έλληνικά.

Κι όπως ο λυράρης του χωριού αυτοσχεδιάζοντας σ' ένα πανηγύρι δεν μπορεί παρά το δίστιχο του σ' Έλληνικό σκοπό να το ταιριάσει αθάορητα και άθέλητα, έτσι και στο Νεοέλληνα μουσικό ή μουσική του σκέψη πρέπει αθάορητα και άθέλητα να εκδηλώνεται Έλληνικά.

Κι αυτό θα το κατορθώσει όταν νοιώσει βαθειά τον Έλληνικό θρύλο, την Έλληνική παράδοση, όταν αγαπήσει την ποίηση που μένει βαθειά κρυμμένη μέσα στους άπλους και καλούς λαϊκούς ανθρώπους.

Στην βαθύτερή μου μουσική εξέλιξη περισσότερη επίδραση κι από όλες μου τις σπουδές των ωδείων και τους σοφούς μου καθηγητές είχαμε δυο γρηούλες του παλιού καλού καιρού.

Ή γιαγιά μου, και μιὰ γρηά στραβή που την λέγανε Τσάτσα Μαρούκα.

Ή πρώτη από μικρό με ναούριζε στα γόνατά της με κλέφτικους σκοπούς ή με μακρόσυρτα τραγούδια Ανατολίτικα και με γέμιζε με τη νοσταλγία της μουσικής αυτής τη λατρεία της Ανατολής.

Όμως εκείνη που ξύπνησε την παιδική μου ψυχή και που μπορεί να πώς της έρριξε το σπόρο της σημερινής μου κατεύθυνσης ήταν η Τσάτσα Μαρούκα ή στραβή.

Έρχότανε πάντα άκουμπισμένη στον ώμο ενός μικρού παιδιού και καθότανε και μās έλεγε ένα σωρό πράγματα.

Και πρώτ' απ' όλα την άπλη μιά τραγική ιστορία της.

Κορίτσι τραγούδαγε σε κούνια κρεμαστή από τὰ κλαδιά κάποιας μουριάς. Βάσκανος διαβάτης πέρασε και τη βάσκανε. Τὰ κλαδιά σπάσανε κι ή Τσάτσα Μαρούκα γκερμίστηκε. Από τότες έχασε τὸ φῶς της.

Κ' ύστερα άρχινοῦσε, λογίων λογίων ιστορίες... Παραμύθια για Βασιλοπούλες που για τὸν καὶμὸ της πεθαίνανε τὰ καλλιάρια, ή για Βασιλόπουλα που ὁ Κύρης τους τὰ εἶχε κλείσει σὲ πύργους άπάτητους μὴ λάχη κι άγαπήσουνε γιατί τους εἶχε ή Μοῖρα γραφτὸ νά πεθάνουν από άγάπη' για ξωτικά, για Καλλικαντζάρους, για νεράιδες που χορεύανε τὰ μεσάνυχτα στὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ κ' ένα σωρὸ άλλα θαυμαστά πράματα.

Κι όταν την παράπαιρνε τὸ μαρᾶζι άρχιζε τὸ τραγούδι, ένα τραγούδι που μεταμόρφωνε, που εξαῦλωνε τὴ γρηά τυφλή. Κ' ήταν μέσα του ὅλος ὁ καὶμὸς της για τὰ βάσανα της μὰ κι ὅλος ὁ πόνος τῆς φυλῆς που στή Μικρασία, ἦ τ α ν ε Σ μ υ ρ ν ι ᾶ ή Τ σ ᾶ τ σ α Μ α ρ ο ῦ κ α, αἰώνες στέναζε κ' εδούλευε στον άγριο τύραννο.

Κ' ύστερα άρχιζε πιὸ γοργούς χορευτικούς σκοπούς που θαρεις πὼς έβλεπες τις λυγρές νά μαζεύονται στὸ περιγιάλι και νά φυσάη βοριάς, νά φυσάη τραμουντάνα, και ν' ανασκόνεται τὸ μεσοφούσανό τους. Κ' εδικαιο-λογούσε κανεις τὸν παλιὸ διαβάτη που τὴ βάσκανε τὴν καὶμένη τὴ γρηά.

Κατὰ τὴν ταπεινή μου γνώμη ὁ Ἕλληνας μουσικοσυνθέτης τις περισσότερες φορές θὰ έπρεπε νά φιλοδοξήση νά γίνῃ ὁ αντίλαλος τοῦ καὶμοῦ, τοῦ πόνου, τῆς χαρᾶς που κλείει μέσα του ὁ Ἕλληνικὸς λαὸς' μιὰ Τσάτσα Μαρούκα, ένας Κρητικὸς λυράρης ή ένας λαλητῆς φλογέρας.

Και τὸ ἀπλὸ λάλημά τους θὰ έπρεπε ὁ μουσικὸς νά προσπαθήση νά τὸ ἐξιδανικήση νά τὸ ἐξαπλώση ὄχι ἀντιγράφοντάς το, γιατί τότε δὲ θὰ εἶχε τὴ δημιουργικὴ ἀξία, μὰ βρίσκοντας αὐτὸς δικούς του σκοπούς, δικές του μελωδίες ὅπως θὰ εῦρισκεν ὁ Λυράρης τοῦ χωριοῦ ᾧ ήτανε κάτοχος τῶν τεχνικῶν μέσων τῆς ν ε ὠ τ ε ρ η ς μ ο υ σ ι κ ῆ ς.

Γιατί κι ἐδῶ γίνεται μιὰ συνηθισμένη παρανόηση ἀπὸ τὸ πολὺ κοινὸ και πολλοὺς σοβαροφάνεις κριτικούς. Φαντάζονται δηλαδή πὼς Ἕλληνικὴ μουσικὴ θὰ πῆ ή έναρμόνιση και επεξεργασία τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν. Αὐτὸ δὲν εἶναι παρὰ ένα μουσικὸ παιχνίδι πολλῆς φορές σχεδὸν μὲ μουσικὴ ταχυδακτυλουργία που δὲν ἀποτελεῖ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν Ἕλληνικὴ μουσικὴ δημιουργία.

Ἕλληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια ἐμεταχειρίστηκαν και ξένοι. Αὐτὸ ὅμως

δὲν θὰ πῆ πὼς ἔγραψαν κ' Ἕλληνικὴ μουσικὴ, ὁ Ρῶσσοσ λ. χ. Γκλαζούνοφ ἔγραψε δυὸ εἰσαγωγῆς ἐπάνω σ' Ἕλληνικὰ δημοτικὰ θέματα, ὁ Γάλλοσ Ravel έναρμόνισεν Ἕλληνικῆς μελωδίες, ὁ Bourgault—Ducondray τὸ ἴδιο κανεις ὅμως δὲν ἔγραψεν Ἕλληνικὴ μουσικὴ.

Τοῦ Γκλαζούνοφ οἱ ὠραῖες εἰσαγωγῆς εἶναι καθαρῆς Ρωσσικῆς μουσικῆς εἰκόνες' ἔχουν ὅλα τ' ἄλλα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς Ρωσσικῆς μουσικῆς. Και τοῦ Ravel τὰ τραγούδια νόστιμες νεωτεριστικῆς Γαλλικῆς miniatures.

Μὲ κάτι πιὸ ἀκαθόριστο και πιὸ λεπτὸ θὰ κατορθώση λοιπὸν ὁ Ἕλληνας συνθέτης νά μās ἀποδώση τὸ Ἕλληνικὸ χρώμα.

Πρῶτ' απ' ὅλα θὰ βρῆ αὐτὸς δικές του πρωτότυπες μελωδίες που θὰ εἶναι ὅμως Ἕλληνικῆς, γιατί θὰ ἔχουν τὴν ἴδια ψυχικὴ συγγένεια μὲ τις λαϊκῆς και τεχνικῶς θὰ βασίζωνται ἀπάνω στὶς κλίμακες, στοὺς ρυθμοὺς τῶν δημοτικῶν.

Ἔπειτα θὰ προσπαθήση νά δημιουργήση δική του ἀρμονική, δική του ἐνορχήστρωση, δική του μορφή, φόρμα, σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα, και μὲ τὴν παράδοση τῆς μουσικῆς τοῦ τόπου του.

Δὲν ἔχω τὸν ἐγωῖσμό νά πιστεύω πὼς ή σημερινὴ Νεοελληνικὴ μουσικὴ δημιουργία ἐπραγματοποίησε τὸ λαμπερὸν ὄραμα μιᾶς ἀληθινῆς και μεγάλης ἐθνικῆς τέχνης.

Τὸ παλάτι τῆς Ἕλληνικῆς μουσικῆς δὲν ἐτέλειωσεν ἀκόμη' νομίζω μόνο πὼς ἴσως κατορθώσαμε νά στήσωμε τὰ θεμέλια.

Θαρθῆ ὅμως μιὰ μέρα ὁ Δυνατὸς κι ὁ Ὁραῖος και τότε θὰ ὑψωθῆ πανύψηλο κι ἀστραφτερὸ στὸν Ἕλληνικὸν Ἥλιο.

Και θὰ κελαδήσουν στὴ στέγη του ὄλων τῶν εἰδῶν τὰ σπάνια πουλά που θὰ ταιριάσουν ὅλους τοὺς καὶμούς, ὅλες τις χαρῆς στὸ δικὸ μας τὸν Ἕλληνικὸ σκοπὸ.

Τότε θὰ τρέξουν ἀπὸ παντοῦ ξένοι και δικοὶ και θὰ θαυμάσουνε, και θὰ παρηγορηθοῦν και θὰ κλάψουνε ὅπως κλαῖνε μὲ τ' ἄλλα ἀριστουργήματα τῆς μεγάλης τέχνης.

Και τότε θὰ αἰσθανθῆ κ' ή φυλὴ, ὅπως λέει ὁ Μεγάλος μας Ποιητῆς:

Νά τῆς φυτρώσουν, ὦ χαρά, τὰ φτερά,

Τὰ φτερά τὰ πρωτινά της τὰ μεγάλα.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

Μ. ΚΑΛΟΜΟΙΡΗΣ

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΕΞ ΑΦΟΡΜΗΣ ΕΝΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ. - ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ. ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΘΕΑΤΡΟΝ. - ΕΚΔΟΣΙΣ "ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΥ ΦΑΡΟΥ", ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ, 1916 ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ.

Πρέπει για βάση στή συζήτησή μας νά πάρουμε τὴν ἐξέταση τῆς ὕψης και τῶν θεμελιώδικων χαρακτηρισμῶν 1ο τῆς ἀρχαίας Ἕλληνικῆς θρησκείας, δηλαδή τῆς εἰδωλολατρείας, και 2ο τοῦ χριστιανισμοῦ.

Ἡ πρώτη εἶνε ρεαλιστικὴ και δὲν περιφρονεῖ οὔτε ἐπαναστατεῖ ἕναν-

τίον τῆς Φύσης, πού τή βρίσκει σάν στοιχείον ἀπαραίτητο και παίρνει γιά ποίημα.

Ἡ δεύτερη εἶνε ἰδεαλιστική, περιφρονήτρια τῆς φθαρτῆς ζωῆς και Φύσης, και γίνεται ἱεροκήρυκας τοῦ λυτρωτοῦ θανάτου πού θά μᾶς χαρίσῃ τήν ὑπέρτατη εὐτυχία και τήν αἰωνιότητα μιᾶς ἀνώτερης ζωῆς πού θά εἶνε τέλεια και ὄχι γεμάτη ἀτέλειες σάν τῆ ζωῆ ἐδῶ κάτω.

Εἶνε ἀλήθεια, μεγάλη δυστυχία νά ζῆ κανεῖς στή γῆ. Ὅσο περισσότερο ἓνας ἄνθρωπος θέλει νά προχωρήσῃ στοὺς πνευματικούς δρόμους, τόσο περισσότερο ἢ παροῦσα ζωῆ τοῦ γίνεται πικρὴ γιατί νοιώθει καλλίτερα και βλέπει καθαρότερα τὴν ἀτέλεια τῆς ἀνθρώπινης φύσης και τὴ διαφθορά τῆς¹.

«Οἱ μέρες ἐδῶ κάτω εἶνε μικρὲς και κακὲς, γεμάτες ὀδύνη και ἀγωνία².»

«Ἡ ὀδύνη εἶνε τὸ βάθος τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς. Σωματικοὶ πόνοι, ψυχικὲς ἀρρώστειες, ἀνησυχίες, θλίψεις, ἀμαρτήματα, αὐτὸ εἶνε τὸ καταθλιπτικὸ φορτίο πού πρέπει νά φέρομε ἀπὸ τὴ γέννησή μας ἕως με τὸν τάφο³.»

«Οἱ στεναγμοὶ σας, τὰ δάκρυά σας, οἱ προσευχὲς σας, ν' ἀναβαίνουν κάθε μέρα στὸν οὐρανὸ γιὰ νά γίνῃ ἀξία ἢ ψυχὴ σας μετὰ θάνατον νά περάσῃ εὐτυχισμένη στὸ Θεό⁴.»

Σ' ἐκεῖνη κυριαρχεῖ ἡ ἔννοια τοῦ Ὁραίου, και ἡ Φυσιολατρεία.

Σὲ τούτῃ βασιλεύει ἡ ἐνασχόληση μετὰ τὸ Ὑπερπέραν και ἡ ἔννοια τῆς ἀγάπης.

Ὅστε δὲν μπορεῖ ὁ Χριστιανισμὸς, θρησκεία τοῦ θανάτου, νά εἶνε πρόσφορος γιὰ τὴ δημιουργία Τέχνης, και συνεπῶς ἡ πρώτη αἰτία, ὁ κυριώτερος παράγοντας, ὄλων τῶν ἐκδηλώσεών τῆς.

Σὰ στάθηκε τέτοια Τέχνη—και στάθηκε χωρὶς ἀμφιβολία στὸν μεσαιῶνα, μάλιστα μεγάλη—μπορεῖ κανεῖς νά πῇ πὼς χρωσιέται στὸ φυσικὸ ἔνστικτο γιὰ τὴν τέχνη πού ἔχει γενικὰ ὁ ἄνθρωπος γι αὐτὴ και ἰδιαίτερα ὁ ἄνθρωπος τῆς Δύσης, κληρονόμος τοῦ Ἑλληνο-ρωμαϊκοῦ κόσμου, και ὄχι στὸν Χριστιανισμό. Ἀπόδειξη ὅτι ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς μετὰ τὴ θρησκεία του—μητέρα τοῦ Χριστιανισμοῦ—δὲν ἔκαμε τίποτε τὸ σπουδαῖο στήν Τέχνη, ἐξὸν ἴσως τὴν Τέχνη τοῦ λόγου, πού ἄφισε μνημεῖα ἀξιόλογα και αὐτὸ πρέπει νά ἀποδοθῇ στὸ ὅτι ἡ Ἰουδαϊκὴ θρησκεία δὲν ἀνακατεῦταν στὸ εἶδος αὐτὸ τῆς Τέχνης, ἐνῶ γιὰ ἄλλα εἶδη, ζωγραφικὴ λ.χ. εἶχε φαίνεται τέτοιες διατάξεις πού ἐμπόδιζαν τὴν ἐλεύθερη δημιουργία τοῦ καλλιτέχνη.

Ὅστε πρέπει νά παραδεχθοῦμε πὼς ὁ χριστιανισμὸς στάθηκε μόνον ἓνας νέος παράγοντας, δυνατὸς τροποποιητῆς στήν ψυχικὴ ζωὴ και στὶς αἰσθητικὲς ἐκδηλώσεις τοῦ ἀνθρώπου τῆς Δύσης, και ὄχι πὼς ἐπρόσθεσε ἢ, ἀκριβέστερα, πὼς ἐδημιούργησε ἀνύπαρκτο ἐνδιάθετο γιὰ τὴν Τέχνη. Τὸ ἐνδιάθετο αὐτὸ προῦπηρχε ἢ καλλιτεχνικὴ προδιάθεση ἦτον ἐγγενής. Ὅστε μετέτρεψε ἀπλῶς, ἔδωκεν ἄλλη κατεύθυνση μόνον, ἐδιοχέτησε διαφορετικὰ τὴν καλλιτεχνικὴ δημιουργικὴ δύναμη, τὸ *primum movens* τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ, και τίποτε ἄλλο.

Ὁ Χριστιανισμὸς αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν μετὰ τὸ νά εἶνε θρησκεία τοῦ ἀγαθοῦ ἢ *outrance* και τοῦ Ὑπερπέραν δὲν ἔχει μέσα του τὰ στοιχεῖα πού

1. Thomas à Kempis. *L'imitation de Jésus-Christ*, Collection Gallia. Paris: Georges Crès & Cie. Livre I, chapitre XXII, p. 52.
2. Ibidem, Livre III, chapitre XLVII, p. 252.
3. Ibidem, chap. XXII, p. 51.
4. Ibidem, chap. XXIII, p. 60.

θὰ θεωρηθοῦν πηγὴ Τέχνης. Ἐνῶ ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ εἰδωλολατρεία, μετὰ τὸ νά εἶνε θρησκεία ρυθμισμένη ἀπάνω στή Ζωὴ μετὰ τὴν πειρὸ πλατεῖα ἔννοια τῆς λέξης, και μετὰ τὸ νάχη γιὰ σκοπὸ τὸ ὄρατο—τὸ καλὸν τῶν ἀρχαίων—χωρὶς νά παραμελῇ και τὸ ἀγαθὸν μετὰ πρακτικὴ και ὄχι μεταφυσικὴ ἔννοια, μετὰ τὸ νά εἶνε καθάρια φυσιολατρικὴ, εἶχε μέσα τῆς ὄλα τὰ δυνατὰ στοιχεῖα γιὰ τὴ δημιουργία Τέχνης.

Στὸ ἐπιχείρημα πὼς ἀφοῦ ἡ Τέχνη ἐξευγενίζεται κ' ἐπομένως συνεργάζεται παράλληλα μετὰ τὴν Ἡθικὴ γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ καλλιτέρευση τοῦ ἀνθρώπου, ἀρα και ὁ ἱερέας μπορεῖ και ἴσως πρέπει νά συγχάξῃ στὸ θέατρον, ἔχει κανεῖς ν' ἀντιτάξῃ τὸ ἄλλο ἐπιχείρημα πού εἶνε σάν συμπέρασμα τῶν προηγουμένων τῆς ἰδεολογικῆς μας συζήτησης: Ὁ Χριστιανισμὸς ἱερέας δὲν εἶνε σάν τὸν ἱερέα τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος. Σὲ ἄλλη ἰδεολογία ἀνήκει ὁ ἓνας και σὲ ἄλλη ὁ ἄλλος. Ἐπομένως ἀφοῦ ὁ χριστιανισμὸς εἶνε ἡ θρησκεία τοῦ θανάτου και τῆς ζωῆς τοῦ ὑπερπέραν τότε και ὁ ἱερέας τῆς δὲν νομίζω νά ἔχῃ τὸ δικαίωμα νά ξεβγαίνῃ ἀπὸ τὸν κύκλο τουτο. Ἐπειτα αὐθόρμητα και μόνος του ἐδιάλεξε αὐτὴ τὴν ἰδεολογία και ὑπέταξε τὸν ἑαυτοῦ σ' αὐτὴ τὴν πειθαρχία. Ὅστε τὸ ἐπιχείρημα ὅτι σάν ἄνθρωπος και αὐτὸς ἔχει ἀνάγκη τοῦ θεάτρον πέφτει μόνον του. Ἄλλωστε, και ὁ Thomas à Kempis στὸ μοναδικὸ του ἔργο *Imitation de Jésus-Christ* παραγγέλλει: «Ἀποφεύγετε ὅσο μπορεῖτε τὴν κοσμικὴ τύρβη, γιατί εἶνε ἐπικίνδυνο νά μιλά κανεῖς γιὰ τὰ πράγματα τοῦ αἵωνα ἀκόμα και μετὰ ἀγνὴ πρόθεση¹.»

Και κάπου ἄλλου: «Νάχετε λίγες σχέσεις μετὰ τοὺς νέους και μετὰ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ κόσμου².»

Ἐκεῖνο πού παραξενεύει τὸν ἀναγνώστη εἶνε τὸ παράδοξο ἐπιχείρημα τοῦ συγγραφέα πού ἀποτελεῖ τὸν πυρῆνα τῆς ἰδεολογίας και τὰ θεμέλια πού ἀπάνω σ' αὐτὰ στηρίζεται ὁλόκληρον τὸ οἰκοδόμημα τῶν δευτερευόντων ἐπιχειρημάτων του. Ἀναγνωρίζει εὐτυχῶς πὼς ὁ ἱερέας δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὸ θέατρο γιὰ νά μορφωθῇ και νά μάθῃ τὴν κοινωνία πού τοῦ δίνεται ἢ εὐκαιρία νά μελετήσῃ βαθειὰ κάθε μέρα και ἀπὸ τὴν τραγικὴ και ἀπὸ τὴν κομμικὴ τῆς ὄψης. Ἀλλὰ παρ' ὄλα αὐτὰ, εἶνε ἀνάγκη νά παρρωσιέται ὁ ἱερέας στὸ θέατρον ὄχι γιὰ τὴν αὐτοβελτίωσή του ἀλλὰ γιὰ τὴν βελτίωση τῶν πιστῶν «οἵτινες οὕτω βλέποντες ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν και τὸν ἱερέα των, ἀφ' ἑνὸς μὲν βεβαιοῦνται ὅτι οὐδὲν ἀξιόμημπον πράττουσι φοιτῶντες εἰς τὸ θέατρον, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀποτρέπονται ἀπὸ τῆς παραβάσεως τοῦ ἠθικοῦ γνώμονος ὃν ἡ παρουσία τοῦ ἱερέως ἐκπροσωπεῖ.» (σελ. 319).

Ἀλλὰ τότε οἱ χριστιανοὶ αὐτοὶ δὲν πάνε στὸ θέατρο γιὰ νά δοκιμάσουν μιὰ ἢ πολλὰς αἰσθητικὲς συγκινήσεις, ἀλλὰ γιὰ νά πάρουν μάθημα ἠθικῆς. Μὰ τότε τὸ καλλίτερον πού θὰ εἶχαν νά κάμουν θὰ ἦταν νά πάνε σὲ καμιά ἠθοπλαστικὴ ὁμιλία ἐνὸς καλοῦ ἱεροκήρυκα.

Οὕτε ὀρθὸν οὕτε δυνατὸ εἶνε ν' ἀνακατανόηται ἡ ἐκκλησία στήν ἐξέλιξιν τοῦ θεάτρον και στήν ἐκλογή τῶν θεατρικῶν ἔργων. Καὶ ἡ γνώμη αὐτὴ δὲν ἰσχύει μονάχα γιὰ τὸ θέατρο, πού εἶνε μιὰ μόνον ἀποψη τῆς Τέχνης, ἀλλὰ γιὰ κάθε ἐκδήλωσή τῆς εἴτε Μουσικὴ, εἴτε Ζωγραφικὴ, εἴτε Ποίησι λέγεται.

1. Ibidem, Livre I, chap. X, p. 20.
2. Ibidem, Livre I, chap. VIII, p. 17.

Ἡ Τέχνη δὲν ἔχει γιὰ κριτήριον δὲν παίρνει γιὰ ποίησιν τὴ Θρησκεία, τὴ χριστιανικὴν Ἠθική, ἀλλὰ τὴν Ὁμορφίαν. Καὶ μπορεῖ μὲν ἠθικὴ καὶ τέχνη νὰ συμπέφτουν, μὰ μπορεῖ καὶ ὄχι. Καὶ μάλιστα γιὰ νὰ μπορῆ νὰ ἐκδηλωθῆ ἡ Τέχνη πρέπει νὰ εἶν' ἐλεύθερη ἀπὸ κάθε δεσμὸ θρησκευτικὸν ἢ πολιτικόν.

Δὲν θὰ ἦταν βέβαια εὐτύχημα γιὰ τὴν Τέχνη τοῦ Θεάτρον τὸ ἀνακάτεμμα αὐτὸ τῆς Ἐκκλησίας « ἡ ὁποία θὰ λαμβάνη τὰ ἄπερ διαθέτει μέσα πρὸς βελτίωσιν αὐτοῦ καὶ ἐξύψωσιν ». Τὶ ἐννοεῖ ὁ συγγραφεὺς μὲ τίς λέξεις βελτίωσις κ' ἐξύψωσις, λέξεις πού μποροῦν νὰ πάρουν τόσες καὶ τόσες ἐρμηνεῖες; Βέβαια καὶ ἀσυζήτητα σὲ μιὰν ἐννοία εἶνε γραμμένα: στὴν ἐννοία τῆς Ἠθικῆς. Ἄλλ' ἄρα γε τὸ θέατρο δὲν μπορεῖ νὰ ἔχη βελτίωση κ' ἐξύψωση καὶ σὲ ἄλλη κατεύθυνση; Δὲν πρέπει μάλιστα, δὲν ἔχει τὴν ὑποχρέωση, δὲν ἔχει κύριον σκοπὸν τὴ βελτίωση κ' ἐξύψωση μόνον ἀπὸ τὴν ἄποψη Τέχνης καὶ ὄχι Ἠθικῆς; Δὲν εἶνε ἡ Τέχνη πού πρέπει νὰ πρωτεύη καὶ ἡ Ἠθικὴ νᾶξη ἕνα δευτερεύοντα καὶ ὄχι ἀπαραίτητο ὄλο; Ἄλλο τέχνη, ἄλλο ἠθικὴ. Ἄλλος ὁ σκοπὸς τῆς μιᾶς, ἄλλος ὁ σκοπὸς τῆς ἄλλης. Ἀπὸ ἄλλες ψυχικῆς καταστάσεις καὶ ψυχολογικῆς ἀνάγκης γεννήθηκεν ἡ πρώτη, καὶ ἀπὸ ἄλλης ἡ δεύτερη. Μπορεῖ στίς ἐκδηλώσεις τους νὰ συμπέφτουν οἱ καμπύλες τους, μὰ μπορεῖ κάλλιστα καὶ ν' ἀποκλίνουν.

Γι' ἀπόδειξιν πὼς σὲ ἄλλη ψυχικὴ κατάσταση ἀντιστοιχεῖ ἡ Τέχνη καὶ σὲ ἄλλην ἢ Θρησκείαν κ' ἐπομένως ἡ Θρησκευτικὴ Ἠθικὴ, καὶ πὼς δὲν ὑπάρχει ἀναγκαστικὴ σχέση ἀναμεταξύ τους καὶ ἡ μιὰ δὲν εἶνε ἀπόρροια τῆς ἄλλης, μπορεῖ νὰ φέρη κανεὶς τὸ ἱστορικὸν παράδειγμα μιᾶς μεγάλης καὶ κοσμοϊστορικῆς σημασίας ὀμάδας ἀνθρώπων, τῶν Βενετσιάνων, σὲ μιὰν ὀρισμένη ἐποχὴ, καὶ μάλιστα θρησκευτικῆ—χριστιανικῆ, στὸ Μεσαιῶνα. Σ' ἕνα πολὺτιμο καὶ φωτεινὸ βιβλίον τοῦ ὀ γνωστοῦ βυζαντιολόγου Κάρουλος Ντίλ ἀφιερώνει ἕνα ὀκόκληρον κεφάλαιον, τὸ πέμπτον, γιὰ τὴ ζωὴ καὶ ψυχὴ τῶν Βενετσιάνων. » Στίς εἰκοσιτέσσερες σελίδες αὐτοῦ τοῦ κεφαλαίου δὲν παραλείπει νὰ μελετήσῃ καὶ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ τίς σχέσεις τοῦ ἀτόμου πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὰ θρησκευτικὰ πράγματα. Τρεῖς παράγραφοι πού θὰ παραθέσω ἀπὸ τὸ κείμενον θὰ εἶνε χρησιμώτερες ἀπὸ κάθε ἀτομικὴ μου σκέψη:

« Στὴν πλοῦσια, κομψὴ καὶ κοσμικὴν αὐτὴ πόλιν, γεμάτη σκλάβες μ' εὐκόλα ἦθη καὶ ἀναρίθμητες ἐταῖρες (omnino sunt necessariae in terra ista, λέγει ἕνα διάταγμα τοῦ 1360), ἡ διαφθορὰ ἦταν μεγάλη καὶ τὸ αἶσθημα τῆς ἠθικῆς ἀρκετὰ μέτριον..... Καὶ ἡ πόλις εἶχε σ' ὄλη τὴν Ἰταλίαν ἀρκετὰ κακὴ φήμη. » (σελ. 152.)

Ἡ φροντίδα γιὰ τὰ θρησκευτικὰ πράγματα.—« Εἶν' ἐνδιαφέρον ν' ἀναζητήσῃ κανεὶς πὼς σὲ μιὰ βενετσιάνικη ψυχὴ τὰ αἰσθήματα αὐτὰ ἀρμονίζονται μὲ ἄλλα καθήκοντα τῶν ὀποίων ἡ ὑποχρέωση ἦταν ἰδιαίτερα δυνατὴ στούς ἀνθρώπους τοῦ Μεσαιῶνα. Οἱ Βενετσιάνοι, καθὼς εἶνε γνωστὸ, ἦταν θεοσεβόμενοι. Γιὰ νὰ καταλάβῃ κανεὶς σὲ πὸς βάθος μποροῦσε ἡ θρησκευτικὴ συγκίνησις νὰ γεμίσῃ μερικῆς ψυχῆς ἀρκετὴ νὰ κοιτάξῃ τίς λατρευτῆς καὶ τρυφερῆς μαντόνες πού ζωγράφισε ἕνας Μπελλίνι... Καὶ χωρὶς ἀμφιβολίαν ἡ θεοσέβεια τῶν Βενετσιάνων εἶνε πραγματικὴ καὶ εἰλικρινής. » (σελ. 158.)

Πνευματικὴ μόρφωση.—Στὴν παράγραφον αὐτὴ συνοπτικὰ μᾶς ἐκθέτει

ὁ συγγραφεὺς τὴν πνευματικὴν ἀντίση τῆς Βενετίας πού ἤξερε νὰ ὑποδέχεται καὶ νὰ τιμᾶ σοφοῦς σάντον Μανουὴλ τὸν Χρυσολογᾶ, Γεώργιον τὸν Γεμιστόν, ἢ Πλήθωνα, Βησαρίωνα καὶ ἄλλους, νὰ διοργανώη ξακουστὰ Πανεπιστήμια νὰ προοδεύῃ στὴν τυπογραφίαν, καὶ νὰ εὐνοῖ πρὸ παντὸς τὴν Τέχνην.

Μὰ γι' αὐτὸ ἡ Τέχνη δὲν παύει νὰ ἔχη τὴν ἀξίαν της ὡς Τέχνη αὐτὴ καθ' ἑαυτήν. Ὅτι δὲ ὑπάρχει ὄχι σπάνια μεταξὺ τους ἡ διάσταση, τὸ βλέπει κανεὶς καὶ σὲ μερικῆς ὀρισμένους ἱστορικῆς ἐποχῆς, σὲ μερικῆς φυλετικῆς ὀμάδες. Στὴν Ἰταλικὴν Ἀναγέννησιν, λόγου χάριν, μοναδικὴ ἀντίση Τέχνης καὶ σκέψης καὶ ταυτόχρονα μεγάλη Ἠθικὴ κατάπτωση. Σ' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ δὲν ὑπάρχει παραλληλισμὸς ἀλλ' ἀπόκλιση τῶν καμπυλῶν Τέχνης καὶ χριστιανικῆς Ἠθικῆς, ἢ καὶ γενικώτερα ἀκόμα, διανοητικῆς δράσης καὶ Ἠθικῆς. Τότες ἡ Τέχνη καὶ, γενικὰ, τὸ Πνεῦμα, ἀντίσεν ὄσο σὲ λίγες ἐποχῆς τῆς Ἀνθρωπότητος, κ' ἐπέδρασαν αἰσθητικὰ τὰ μέγιστα στούς συγχρόνους καὶ ὁμοῦ οἱ ἀνθρώποι τῆς Ἀναγέννησης στάθησαν κατὰ βάθος ἀνηθικοί.

Ἡ Ἀλμπάνα Μηνιάτη, μιὰ Ἑλληνίδα συγγραφεὺς πού ἐμελέτησε βαθειὰ καὶ φιλοσόφησε στοχαστικὰ ἀπάνω στὴ φωτεινὴν αὐτὴ ἐποχὴ, μιλιώντας γιὰ τὸν Λαυρέντιον τῶν Μεδίκων καὶ γιὰ τὸν Νικολὸ Μακκαβέλη λέγει πὼς « οἱ δύο αὐτοὶ ἄνδρες εἶνε, ὁ καθένας μὲ δικὸν του τρόπον, οἱ νόμιμοι γιοὶ μιᾶς κοινωνίας στερημένης κάθε ἀρχῆς ἠθικῆς ἢ θρησκευτικῆς καὶ πού εἶχε χάσει τὴν πίστην στὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸν της. »

Καὶ πάρα κάτω: « Ἀφοῦ σφάξουν κανένα ἐχθρὸν σὲ κανένα σκοτεινὸν σοκάκι πᾶνε σὲ μιὰ πολυτελὴ ἔπαυλιν στὰ πέριξ τῆς Φλωρεντίας, καὶ συζητοῦν ἤσυχα-ἤσυχα καὶ χαριτωμένα γιὰ τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς μὲ κανένα σοφὸ τῆς πλατωνικῆς ἀκαδημίας, ἔχοντας ἀπέναντί τους τὸν γελαστὸ κῆπο τῆς Τοσκάνης. Δὲν πιστεύουν περὶ στὴ Θρησκείαν, πιστεύουν ὁμοῦ στὴν Ἀστρολογία, στὴ Μαντεία, στὴν Ἀλχημείαν, καὶ πρῶτα ἀπ' ὄλα πιστεύουν στὸ γλέντι. Ἀγαποῦν τὴν φιλοσοφίαν σάν ἕνα διανοητικὸν παιχνίδι, τὴν ἀρχαιότητα σάν μιὰ πολυτέλεια τῆς ζωῆς. » Λόγια διαμετρικὰ ἀντίθετα ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ συγγραφέα τῆς « Ἐκκλησίας καὶ Θεάτρον » πού μᾶς λέγει:

« Ἐπέρχεται λοιπὸν συνάντησις, καὶ σάν συναδέλφους, τῆς Θρησκείας καὶ τῆς Τέχνης... δὲν δύναται δὲ νὰ εἶνε ἀληθῆς καὶ εἰλικρινὴς καλλιτέχνης ὁ ἔχων ἀπεξηραμένους ταύτας ἀκριβῶς τὰς πηγὰς τῆς ἐμπνεύσεως του, διότι καρδιά ἀνευ Θεοῦ εἶνε καρδιά ἀνευ ἀγάπης, τοῦ τρυφερωτέρου τῶν αἰσθημάτων....., (σελ. 208).

Καὶ τότε τί εἶνε ὁ Λουκρήτιος, ὁ κρημιστῆς τοῦ θεϊσμοῦ; Δὲν εἶνε ὁ μέγας ποιητῆς τῶν αἰώνων;

ΠΑΥΛΟΣ Α. ΠΕΤΡΙΔΗΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΟ ΙΔΙΟ ΘΕΜΑ

Ἐχω τὴν ἰδέαν πὼς ὁ φίλος μου Πετριδῆς, κρίνοντας τὸ βιβλίον τοῦ Παταμχαῖλ: « Ἐκκλησία καὶ Θεάτρον », δὲν θὰ κατέληγε στὰ τοιμηρὰ κάπως συμπεράσματα, πού ἐκθέτει τόσο νόστιμα παραπάνω, ἂν δὲν ἔπαιρνε ὡς βάση τὴν διάκρισιν Ἑλληνικῆς εἰδωλολατρίας καὶ Χριστιανισμοῦ, ἀπάνω στὴν ὁποία θὰ μποροῦσε νὰ διατυπώσῃ κανεὶς πολλὰς ἐπιφυλάξεις, ἀλλὰ ἐπρόσβλεπε στὸ ζήτημα ἀπὸ μιὰ οὐσιαστικώτερην ἐποψήν, ἢ ὁποία ἔχει τὸ καλὸν — κατὰ τὴν ταπεινὴν μου γνώμην πάντοτε — νὰ ὀδηγῆ

σὲ στερεώτερα συμπεράσματα, γιὰ τὸν ἀπλούστατο λόγον ὅτι ἀπαιτεῖ φιλοσοφικὰ βαθύτερη διονύχιση καὶ περισσότερη καλὴ θέληση.

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς πού διαδοχικὰ μιὰ μιὰ ἐμεσουράνησαν στὸ ζενιθ τῆς προόδου ὅλες οἱ κατηγορίες τοῦ ἀνθρώπινου ἐπιστητοῦ: ἡ μεταφυσικὴ, ἡ ἐπιστήμη, ἡ ἠθικὴ, ἡ καλλιτεχνία γενικὰ καὶ ἡ θρησκεία, ἀπόσπασμα καὶ ἀπροσδιόριστο. Ἐκεῖνο λοιπὸν πού παρατηρήθηκε στὸ μεσουράνημα αὐτὸ τῆς κάθε κατηγορίας εἶνε μιὰ χαρακτηριστικώτατη τάση πού ὀλίγο ὡς πολὺ ὅλες ἔδειξαν: ν' ἀποσεῖση ἡ καθεμιά τὸ ζυγὸ τῆς ἄλλης καὶ νὰ ζητήσῃ ἀπαιτητικὰ τὴν ἀπόλυτη καὶ ὀλοσχερῆ ἀνεξαρτησία. Ἡ Μεταφυσικὴ πρώτη καὶ οἱ ἄλλες τὸ κατόπι τῆς καὶ εἶδαμε εὐθύς—ὄχι μὲ δίχως ἐκπληξῆ—νὰ γίνωνται ὅλες αὐτὲς οἱ κατηγορίες ἀνόητες καὶ ἀστεῖες! Ἡ Μεταφυσικὴ κατήνησε στὸν αἰνιγματικὸ, καὶ ἀκατανόητον Ἰδεαλισμὸν, ἡ Ἐπιστήμη στὸν κοῦφο καὶ πεζὸ Μονισμὸν, ἡ ἠθικὴ στὴν ξηρὴ καὶ παγερὴν Ἐπιστήμη τῶν ἠθῶν, ἡ Καλλιτεχνία στὸν ἐκκεντρικὸ καὶ ἀνισόρροπο Φουτουρισμὸ καὶ ἡ Θρησκεία στὸ νοσηρὸ Μυστικισμὸ.

Ἡ σύγχρονη Φιλοσοφία παρατήρησε προσεχτικὰ τὸν ἐκφυλισμὸν αὐτὸν καὶ ἀφοῦ ἐπροσδιόρισε μαθηματικὰ τὶς αἰτίες τοῦ ἔσχυρε νὰ βροῖ τὴ γειαστριά του. Τὶ τῆς ἐχρειάζετο; Προφανέστατα μιὰ ἀνώτερη σύνθεση, μέσα στὴν ὁποία νὰ ἐξαλειφῶνται ὅλες οἱ διαφορότητες τῶν κατηγοριῶν αὐτῶν καὶ στοὺς κόλπους τῆς ὁποίας οἱ κατηγορίες αὐτὲς νὰ βρίσκουν μιὰ ταυριαστὴν ἀδελφωση, δίχως προσχήματα καὶ χωρὶς διαμαρτυρίες! Γιατὶ τὶ ἄλλο ἤμποροῦσε νὰ κάνῃ; νὰ ἐπινοήσῃ καμμιάν ἱεραρχία τῶν κατηγοριῶν αὐτῶν; Ποιὰ ὁμως θὰ ὑπετάσσετο στὴν ἄλλη; Ποιὰ θὰ ἐπειθαρχοῦσε καὶ θὰ ἐσέβετο τὰ ὄρια τῆς; Φανερά καμμιά! Ὅλα καλὰ λοιπὸν, μᾶς χρειάζεται ἐσκέφθησαν μιὰ ἀνώτερη σύνθεση' ἀλλὰ ποιὰ ;!

Δὲν ἄργησαν ἐν τούτοις νὰ τὴ βροῦνε: ἡ σύνθεση αὐτὴ εἶπαν θὰ εἶνε: ἡ Ζωή' ἡ Ζωὴ σὲ ὅλες τῆς τὶς ἐκδηλώσεις, σὲ ὅλα τῆς τὰ στάδια, σὲ ὅλες τὶς δυνατές τῆς κατευθύνσεις. Ὅλοι ἀλήθεια ἠξέρον με πόσο θόρυβο καὶ μὲ τί καταπληκτικὴν ἐπιτυχία ἐκήρυξαν τὴν θεωρία αὐτὴν ὁ Bergson στὸ Παρίσι, ὁ Eucken στὴν Ἰένα καὶ στὸ Νέο Κόσμον ὁ James, ὁ καθένας βέβαια διαφορετικὰ καὶ πρωτότυπα. Κι ὅλοι πάλι θὰ ὁμολογήσουν πὼς ἡ θεωρία αὐτὴ εἶνε εὔστοχη καὶ λογικώτατη. Μὲ τὴν ἀνώτερη σύνθεση—τὴ Ζωή, πού εἶνε ἓνα κοινὸ καὶ γόνιμο πεδίο δράσεως γιὰ ὅλες καὶ ἓνας πολὺπλοκος ὄργανισμὸς γιὰ κάθε λογῆς ἐνεργητικότητα οἱ κατηγορίες οἱ ποικίλες τοῦ ἀνθρώπινου ἐπιστητοῦ ἀποκοτῶν ἓνα συγκριμένο περιεχόμενον, ὠρισμένην ἢ κάθε μιὰ κατευθύνση καὶ μιὰν ἀμοιβαίαν ἀλληλοσυσχέτιση ὄχι τὴν τυχοῦσα' τὰ ὄρια τῶν πὰ δὲν συγχέονται, ὁ τρόπος τῆς ἐργασίας τῶν ἤμπορεῖ μιὰ χαρὰ νᾶνε ποικίλος ἀνάλογος μὲ τὸν ἐπιδικώμενο σκοπὸ καὶ ὁ προορισμὸς στὸ κάτω, κάτω κάθε μιανῆς εἶνε καθαρὰ ξεχωριστός, πλὴν στὸ τέλος βέβαια ὅλες θὰ συναντῶνται' πού ὁμως; στὸ εὔστοχο, στὸ ποθητὸ τέρμα.

II

Εὐκόλα μπορεῖ νὰ καταλάβῃ τώρα πὰ ὁ καθένας τί νέα φάση παίρνουν μὲ μιὰς ὅλα τὰ αἰωνόβια προβλήματα στὸ πρῖσμα αὐτῆς τῆς

θεωρίας' ἐκπλήσσει κανεὶς ἀλήθεια πόσο εὐκόλα κατανοῦμε σὲ μιὰν ἱκανοποιητικὴ καὶ θετικὴ πάντα λύση. Δὲν θᾶχῃ πὰ στὸ ἔξῃς τὸ δικαίωμα κάθε κατηγορία, ὅταν θὰ ἐξελιχθῇ σ' ἓνα σημαντικὸ σημεῖο προόδου, νὰ ζητῇ εὐθύς χειραφέτησιν, καὶ νὰ βροντοφωνάζῃ: Ἡ Μεταφυσικὴ γιὰ τὴν Μεταφυσικὴ, ἡ ἠθικὴ γιὰ τὴν ἠθικὴ, ἡ Ἐπιστήμη γιὰ τὴν Ἐπιστήμη, ἡ Τέχνη γιὰ τὴν Τέχνη κ. ο. κ. Φτάνει πὰ ἤμποροῦμε νὰ τὶς ποῦμε τώρα εὐγενικὰ μὰ καὶ αὐστηρά: Ἡ Μεταφυσικὴ ὄχι γιὰ τὴ Μεταφυσικὴ—ἀλλὰ γιὰ τὴ Ζωή, ἡ ἠθικὴ ὄχι γιὰ τὴν ἠθικὴ—ἀλλὰ γιὰ τὴ Ζωή, ἡ Τέχνη ὄχι γιὰ τὴν Τέχνη,—ἀλλὰ γιὰ τὴ Ζωή, ἡ Θρησκεία ὄχι γιὰ τὴ Θρησκεία,—ἀλλὰ γιὰ τὴ Ζωή! Ἡ κάθε μιὰ μπορεῖ νᾶχῃ τὶς ξεχωριστὲς τῆς ἀλήθειες, τὸν ἰδιαιτέρὸ τῆς τρόπο ἐργασίας, τὶς ἀποκλειστικὲς τῆς ἀρχές: μὰ ὅλες μαζὺ πρέπει νὰ ἐναρμονίσουν τὶς τροχὲς τῶν—τὶς φορὲς τῶν—τοὺς προορισμοὺς τῶν! Γιατὶ τί πρᾶγμα; Γιατὶ τὴ Ζωή! Γιατὶ τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ, σὲ ὅλες τῆς τὶς ἐκφάνσεις, σὲ ὅλες τῆς τὶς ἐκδηλώσεις! Γιατὶ τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου—τοῦ ἀνθρώπου πού δὲν εἶνε μόνον νοῦς ἀλλὰ καὶ συναίσθημα, ὄχι μόνον πνεῦμα ἀλλὰ κ' αἰσθήσεις. Ἡ Ἐπιστήμη θὰ πλουτίσῃ τὴ ζωὴ διαρκῶς καὶ μὲ νέα μέσα γιὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ πλουτοῦ ὑλικοῦ τῆς. Ἡ Μεταφυσικὴ θ' ἀναλάβῃ νὰ μᾶς προμηθεύῃ κάθε τόσο καὶ μιὰν ἱκανοποιητικὴ Weltanschauung, ἀπαραίτητη γιὰ τὴν ἐπίρροσιν τῆς ἐνδιάθετου μας δραστηκότητος. Ἡ ἠθικὴ θὰ μᾶς διοργανώσῃ μὲ τὴν ἄκαμπτη προστακτικὴ τῆς τὶς ἀξίες τῆς Ζωῆς καὶ τὰ βήματα τῆς ἀνελλιξῶς τῆς. Ἡ Τέχνη θὰ χρωματίζῃ μὲ τὶς ἐmotions τῆς τὴ δημιουργία τῆς πού ἀνοίγει καὶ νέα κάθε τόσα ἐνδεχόμενα πλάϊ στὶς ταπεινὲς καθημερινὲς ἔξεις, τὴν ἐργώδη, τὴν ἐξαλλάσσουσα ζωὴ. Καὶ τέλος ἡ Θρησκεία. Ἀπλούστατα, τὸ σημαντικώτερον, θὰ μᾶς κατευθύνῃ, θὰ μᾶς δώσῃ τὴ φορὰ, τὴν κατεύθυνση, τὸ ἀπώτερον Ἰδεῶδες. Ἐναρμονίζοντας λοιπὸν τὶς τάσεις τῶν, ἡ κάθε μιὰ στὰ ὄρια τῆς καὶ στὴ δικαιοδοσία τῆς, βέβαια,—αὐτὸ εἶνε ἀναμφισβήτητον ὅλες μαζὺ θὰ συνεργασθοῦν χεροπλασμένες, ἀλληλοβοηθούμενες, ὁμονοιασμένες, σὰν ἐργάτες εὐσυνείδητοι καὶ πειθαρχικοί!

III

Ὑστερα ἀπ' ὅλ' αὐτὰ οἱ ἀμοιβαῖες σχέσεις τῆς Τέχνης καὶ τῆς Θρησκείας, πού μᾶς ἀπασχολοῦν ἀμεσώτατα στὴν προκείμενη περίστασι, ἀνακύπτουν κατακάθαρα καὶ ἀποκαλυπτικά. Ὁ φίλος μου Πετρίδης ἔχει τὴν ἰδέα πὼς ἡ Τέχνη καὶ ἡ Θρησκεία δὲν ἔχουν οὔτε ἐπαφὴν, οὔτε ἀπλούστατα σὴν ἀφίαν, ἀλλὰ πὼς στὴν ὀλοσχερῆ τῆς κάθε μιὰ ἀνεξαρτησία βρῖσκει τὴν πληρέστερῃ τῆς ἀνάπτυξιν καὶ τὴν χαρακτηριστικώτερον ἐκδηλώσιν τῆς. Ἡ ταπεινὴ μου γνώμη, ἀντίθετα, πιστεῖ πὼς ἀπειθάρχητες καὶ ἀνυπόταχτες σ' ἓνα ἀνώτερον προορισμὸν οἱ διάφορες κατηγορίες τοῦ ἀνθρώπινου ἐπιστητοῦ θὰ κατανήσουν ἀνόητες καὶ ἀστεῖες, καθὼς πλὺ σοφὰ μᾶς διδάσκει ἡ ἱστορία τῆς Σκέψεως καὶ τῆς Τέχνης, ἐνῶ ἓνας ἀνώτερος συνδυασμὸς ἤμπορεῖ νὰ ἔχῃ τὰ εὐτυχέστερα ἀποτελέσματα—νὰ πλουτίσῃ, νὰ ἐξυψώσῃ σὲ περιεχόμενον καὶ σὲ ἔκτασι τὴ Ζωή, σὲ ὅ,τι κλείνει μέσα τῆς ὑψηλότερο καὶ χαρακτηριστικώτερο.

Ἀπὸ τὴ βασικὴ πὰ αὐτὴν ἀρχὴ ἀπορρέει καὶ ἡ γνώμη μου στὸ ζήτημα πού ὑπαγόρευσε τὸ ὀγκῶδες βιβλίον τοῦ Παπαμιχαῖλ: ἐγὼ θέλω τὸν ἱερέα στὸ θέατρο καὶ τὸν καλλιτέχνη στὴν ἐκκλησιά, θέλω τὸν ἓνα

ποτισμένον από τὸ ὄραϊο, στὶς πολυσχιδέστερες τοῦ ἐκφάνσεις καὶ τὸν ἄλλο πλημμυρισμένο ἀπὸ πίστη ζωντανή καὶ ἀνυστερόβουλη. Τοὺς θέλω καὶ τοὺς δύο χεροπιασμένους, σφιχτὰ καὶ καλοπροαίρετα, ἀλληλοεπηρεαζομένους καὶ σὲ ἀμοιβαίαν ἐκτίμηση καὶ συνεργασία.

Τὶ μπορεῖ τώρα νὰ τοὺς ἐνώση — κατὰ τὴν ταπεινὴ μου γνώμη πάντοτε — ἀποτελεσματικὰ;

Ἀπλούστατα: ἡ ἐσώτερη συναίσθησις τοῦ κοινοῦ τῶν προορισμοῦ καὶ ἡ βαθύτερη συνείδησις τῆς ἐπιτυχέστερης πραγματώσεώς του. Ἡμπορεῖ βέβαια ὁ καθένας νάχη τὶς ἀρχές του, τὸν τρόπο τῆς ἐργασίας του, τὴν πειθαρχία του· κανεὶς δὲν τὸν ὑποχρεώνει νὰ τὶς θυσιάσῃ, νὰ περιορίσῃ ὁ ἑνας τοῦ ἄλλου τὴν ἐλευθέρην ἔμπνευση καὶ ὁ ἄλλος τὰ κατηγορικὰ δόγματα. Ὅχι· κάθε ἄλλο. Ἐκεῖνο πού ἀπαιτοῦμε καὶ ἀπὸ τοὺς δύο: εἶνε νὰ ἐναρμονίσουν τὶς τάσεις τῶν ἀνάλογα μὲ τὸν ἀπώτερο προορισμό, γιὰ τὴν ἐπιτέλεση τοῦ ὁποῦ προέπει νὰ ἐνώσουν τὶς δυνάμεις καὶ τὰ μέσα τῶν. Καὶ ποιὸς εἶνε συγκεκριμένα ὁ προορισμὸς τῶν αὐτῶν; τοῦ Τεχνίτη νὰ προβάλλῃ κάθε τόσο καὶ γέα ἐνδεχόμενα στὴ Ζωὴ τοῦ Ἱερέα νὰ δίνη στὰ ἐνδεχόμενα αὐτὰ τὴν Κατεύθυνση καὶ τὴν Πειθαρχία πού πρέπει· καὶ τῶν δύο νὰ σπρώξουν τὴ Ζωὴ στὸ ἀπώτερό της Ἰδεῶδες, στὸν ποθητὸ της θρίαμβο — πού εἶνε ἡ ἀκέραια ταυτότης Βουλῆσεως καὶ Δυνάμεως, πού προϋποθέτει μιὰ προ-τητερινὴ Συναισθήματος καὶ Νοήσεως. Καὶ ζητώντας τοῦτο ἀπὸ τὶς δύο αὐτὲς κατηγορίες δὲν σκοποῦμε νὰ τὶς περιορίσωμε, νὰ τὶς πνίξωμε — τὴν κάθε μιὰν ἀπὸ τοὺς περιορισμοὺς τῆς ἄλλης· κάθε ἄλλο.

Ἔχομε τὴν πεποίθησι ἐναντία πὼς εἶσι μονάχα οἱ κατηγορίες αὐτὲς θὰ φτάσουν στὴ νομιμώτερή τῶν ἐκδήλωσι καὶ τὴν υγιέστερη πρὸδο τῶν ἄλλοιῶτικα θὰ καταστήσουν στὴν πιδ ἀξιοδάνυτη σύγχυσι.

IV

Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο μαντεύω τὴ δυσφορία τοῦ φίλου μου Πετριδῆ καὶ ὁμολογῶ πὼς ἔκανα κατάχρησι τῆς ὑπομονῆς του: Ἐσὺ θὰ μοῦ ἀντι-τείνῃ, μιλεῖς ἀπρόσωπα καὶ ἀφηρημένα γιὰ τὴν Τέχνη καὶ γιὰ τὴν Θρησκείαν, ἐνῶ στὴ συζήτησή μας ἔχομε συγκεκριμένα τὸ Θέατρο καὶ τὸν Χριστιανισμό — γιὰ τὶς ἀμοιβαῖες σχέσεις τῶν καὶ τὴν νόμιμη συνάφειά τῶν. Λαμπρά! θὰ ἀπαντήσω· δὲν ἔχω παρὰ νὰ ἐφαρμόσω τὶς γενικώτερες αὐτὲς ἀρχές μου στὴ μερικώτερή μας περίπτωσι. Κατὰ τὴν ταπεινὴ μου γνώμη, τὸ θέατρο εἶνε ἡ ζωντανότερη ἐκδήλωσι τῆς Τέχνης καὶ ὁ Χριστιανισμὸς ὁ ἰδεωδέστερος τύπος τῆς Θρησκείας κατ' ἀναπόδραστην ἀκολουθίαν οἱ σχέσεις τῶν δύο αὐτῶν πειθαρχιῶν εἶνε ἀπαράλλαχτα ἢ ἀντιγραφῆ ἐκείνων πού παρατηροῦνται ἀνάμεσα στὶς δύο ἀντίστοιχες κατηγορίες.

Ὅσο τώρα γιὰ τὸ Θέατρον ὑποθέτω πὼς δὲν ἔχει καμμὴν ἀπολύτως ἀντίρρηση, σχετικὰ ὅμως μὲ τὸν Χριστιανισμό παραδόξως μᾶς χωρίζει μιὰ ριζικὴ ἀντίθεση: γιὰ κείνον ὁ Χριστιανισμὸς εἶνε ἡ θρησκεία τοῦ Θανάτου, γιὰ μένα ἐναντία εἶνε ἡ κατ' ἐξοχὴν θρησκεία τῆς Ζωῆς. Ὅ,τι ἀλήθεια, μοῦ κάνει κατάπληξι στὴν προκείμενη περίπτωσι, εἶνε ὅτι ὁ φίλος μου Πετριδῆς μολονότι δὲν τοῦ λείπει οὔτε ἡ σχετικὴ ἐγκυκλοπαιδεία οὔτε ἡ καλὴ θέλησι, δὲν ἔδραξε τὴν βαθύτερη οὐσία καὶ τὸ χαρακτηριστικώτερον πνεῦμα τοῦ πρωτόγονου, τοῦ ἀνόθευτου Χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ βλέποντάς τον στὸ πρῶτον τοῦ πιδ στενοκέφαλου καλογηρισμοῦ ἐνὸς κατό-

λικου βιβλίου ἐσημάτισε γι αὐτὸν μιὰ πολὺ ἄδικη καὶ παράλογη ἰδέαν. Ὅχι· λοιπὸν ὁ Χριστιανισμὸς μὲ τὸ νὰ εἶνε ἡ Θρησκεία τοῦ Ὑπερέραν δὲν εἶνε καὶ θρησκεία τοῦ θανάτου· ἂν ἡ θεμελιωδέστερή του ἐνασχόλησι εἶνε ἡ ἄλλη — ἡ μέλλουσα Ζωὴ, δὲν περιφρονεῖ ὅμως, δὲν ἐξουθενώνει τὴν παρούσα· παρὰ ἐναντία κηρύττει πὼς γιὰ νὰ φθάσῃ κανεὶς εὔστοχα στὴν ἄλλην ἔχει τὴν ἐπιτακτικὴν ὑποχρέωσι νὰ πλατύνῃ, νὰ βαθύνῃ, νὰ ἐξυψώσῃ — μὲ μιὰ λέξι νὰ ἀγιάσῃ τὴν παρούσα — τὴν τωρινή. Οἱ δύο αὐτὲς Ζωές, δὲν εἶνε κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν, incompatibles, ἀνεπα-τίας ἢ μιὰ εἶνε τὸ prelude τῆς ἄλλης ὅταν ἀγιασθῇ καὶ καθαρθῇ! Ὁ καθαρὸς τῆς τωρινῆς Ζωῆς δὲν εἶνε καὶ ὁ ἐξασθενισμὸς τῆς, ὅπως πολὺ ἄστοχα ἐπίστεψαν πολλοὶ καὶ κατήντησαν στὸν ὀλέθριον ἀσκητισμό, πού καμμὴ εὐαγγελικὴ ρῆσι δὲν ἐννοεῖ! Ὁ Χριστιανισμὸς εἶνε ἡ κατ' ἐξοχὴν θρησκεία τῆς Ζωῆς, γιὰτὶ αὐτὸς πρῶτος τῆς ἔδωκε βάσι, σκοπὸ, κατεύ-θυνση· ἂν ὑποτάσῃ τὶς αἰσθήσεις σ' ἓναν κατηγορικὸ νόμο, τοῦτο τὸ κάνει γιὰ τὴν καλονόγη μακαριότητα, καὶ ἐπιτρέποντας τὶς νόμιμες ἡδονὲς δίδει γαλήνη καὶ ἀρχοντιά στὴν τωρινὴ Ζωὴ κἀνοντάς τὴν πρὸτυπο τῆς μελ-λούσης. Μόνον ὁ Βουδδισμὸς εἶνε ἡ θρησκεία τοῦ θανάτου, γιὰτὶ ὁ Σακκα-μάνης ἐκεῖνο πού μεγαλοφωνότερα ἐκήρυξεν ἦτον ἡ ἐκμηδένισι κάθε ἀτο-μισμού καὶ ἡ ἀπορρόφισι τῆς προσωπικότητος ἀπὸ τὸ αἰώνιον Ναι πού εἶνε ταυτόχρονα καὶ τὸ ἀδυσώπητον Ὅχι. Αὐτὴ εἶνε ἡ Νιρβάνα τοῦ Βουδ-δισμού ἐναντία στὴ Χριστιανικὴ μακαριότητα πού θέλει δράσι, δύναμη, θυσία — μὲ μιὰ λέξι Ζωή! —

V

Ἄν τώρα ὁ Χριστιανισμὸς ἦμπορῆ νὰ εἶνε πηγὴ Τέχνης, πράγμα πού ἀμφισβητεῖ ὁ φίλος μου Πετριδῆς, ἢ ἂν μονάχα ἡ φυσιολατρικὴ εἰδω-λολατρεία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἦμποροῦσε νὰ δημιουργήσῃ καὶ ἐδημιούρ-γησε πράγματι Τέχνη, τὸ ζήτημα αὐτὸ ἐπιδέχεται πολλὰς ἐρμηνεύσεις καὶ μὲ τὸ ναι μπορεῖ νὰ τὸ λύσῃ κανεὶς καὶ μὲ τὸ ὄχι. Ἐκεῖνο ὅμως πού εἶνε ἀπο-δεικτικὰ ἀναντίρρητον εἶνε πὼς ὁ Χριστιανισμὸς ἔχει πλοῦσι καὶ ὑψηλότερον ὕλικὸ ἰδεωδὸν ἀπὸ τὸν αἰσθησιαρχικὸ πολυθεῖσμό καὶ κατ' ἀνυπόδραστην ἀκολουθία εἶνε προσφορώτερος στὴν Τέχνη — στὴν Τέχνη τουλάχιστον πού-χει προορισμὸ τὴν ἐξύψωσι καὶ τὸν ἀγασμὸ τῆς ζωῆς. Ἄν ἡ Ἑλληνικὴ εἰ-δωλολατρεία τραβᾷ τὸν ἄνθρωπο πρὸς τὴ Φύσι, ἀντίθετα ἡ Χριστιανικὴ ἰδεολογία τραβᾷ τὴν Φύσι πρὸς τὸν ἄνθρωπο. Γι αὐτὸ, κατὰ τὴν ταπεινὴ μου γνώμη πάντοτε, ἂν δὲν ἐβροθηεῖτο τὸ ἑλληνικὸ δημιουργικὸ πνεῦμα ἀπ' τὸ φυσικὸ καλλιτεχνικὸ του ταλέντο καὶ ἀπ' τὶς ἐπίκτητες φιλοσοφικὰς του δοξασίας δὲν θὰ κατώρθωνε τίποτα μεγάλο καὶ τίποτα ὑψηλὸ στὴ σκιά τοῦ πολυθεῖσμοῦ του, ὅπως κάλλιστα εἶχεν αὐτὸς ἐκφυλισθῆ στὸ σημεῖο τὸ πιδ culminant τῆς προόδου τῆς Τέχνης, ἐνῶ ἀντίθετα ἡ Χριστιανικὴ ἰδε-ολογία, ἂν δὲν τὴν παραμόρφωναν οἱ ἀξιοδάνυτες παρεξηγήσεις τῆς καλο-γηρικῆς στενοκεφαλιᾶς θὰ μποροῦσε νὰ ἐκκολάψῃ ἀληθινὰ ἀριστουργήματα.

Τελειώνοντας, δὲν ἔχω παρὰ νὰ προσθέσω δύο λόγια γιὰ τὴν σχέσι πού-χουν οἱ ἰδέες μου μὲ τὶς ἀρχές τοῦ βιβλίου τοῦ Παπαμιχαῖλ. Βέβαια μὲ τὸν Παπαμιχαῖλ δὲν συμφωνοῦμε παρὰ μονάχα στὸ συμπέρασμα καὶ ὄχι ἀνεπιφύ-λακτα μάλιστα. Ὁ λόγος εἶνε ἀπλούστατος. Ἐγὼ ἄγομαι ἀπὸ φιλοσοφικὰς πεποιθήσεις ἐνῶ ὁ Παπαμιχαῖλ δὲν δογματίζει τίποτα ἀπὸ λόγου του, ὅ,τι

κηρύσσει τὸ ἀντλεῖ ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ νομοθεσία καὶ τὴν χριστιανικὴ παράδοση. Τὸ βιβλίον τοῦ ἄλλωστε ἔξω ἀπὸ τὴν ἀξιολογὴν documentation τοῦ δὲν ἔχει τίποτα τὸ ἱστορικῶς πρωτότυπο καὶ τὸ κριτικῶς βαθύ· ὅσο γιὰ τὴν φιλοσοφικὴν ἀξία τοῦ αἰσθητικοῦ τοῦ μέρους, δὲν θὰ μπορούσε νὰ πῆ κανεὶς κολακευτικὰ πράγματα γιὰ τὸν συγγραφέα· οἱ πηγές του εἶνε πολὺ παλαιές καὶ ἀναξιόλογες· ἂν περιορίζετο δὲ στὸ φιλοσοφικὸ μέρος, θὰ ἔλεγε κανεὶς τὸ βιβλίον αὐτὸ παλαιοντολογικὴ βιβλιοδίφηση μᾶλλον παρὰ καθαυτὸ ἐπιστημονικὴν ἐργασία.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ

Κ. Ν. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ: "ΤΟ ΜΑΤΩΜΕΝΟ ΓΕΛΟΙΟ", ΜΟΝΟΠΡΑΧΤΟ ΔΡΑΜΑ

ΠΑΙΧΤΗΚΕ ΓΙΑ ΠΡΩΤΗ ΦΟΡΑ ΣΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΛΟΥΝΑ ΠΑΡΚ ΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, ΣΤΙΣ 19ῆ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1922.

"Ἄν γιὰ τὴν καλὴ σκηναϊκὴ ἐμφάνιση ἑνὸς Θεατρικοῦ ἔργου χρειάζεται πρὶν ἀπὸ κάθε τι ἄλλο ἢ κατάλληλη καὶ προσαρμοσμένη ὑπόκριση, τότε βέβαια δὲν θὰ συγκαρῶ τὸν ποιητὴ τοῦ «Ματωμένου Γέλοιου» γιὰ τὴν ἐκλογήν — τὴν ἀναγκαστικὴν ἴσως — στὴν ἀναβροχία καλὴ καὶ τὸ χαλάζι — πού ἔκαμε στὸ μοίρασμα τῶν ρόλων τοῦ μονόπραχτου ἔργου του.

Γιατὶ ἂν ξεχωρίσουμε τὸν Γαβριηλίδην καὶ τὸν Κουκούλα πού τουλάχιστον ἢ ἐξωτερικῶς τοὺς παράσταση δὲν ἦταν πλέρια ἀντίθετη μετὰ τὸ ρόλον τοῦ καλλιτέχνη καὶ τοῦ δικηγόρου πού ὑποκρίθησαν, — ξεύρανε τὸ τι εἶχαν νὰ ποῦν καὶ μάλιστα σὲ ὠρισμένες στιγμῆς ἔξω ἀπὸ τὸ ὅτι σοῦ δίνανε τὴν ἐντύπωση πὼς κατέχουν τὴ σκηνή, — κατώρθωσαν ν' ἀποδώσουν ἄρκετὰ ἐπιτυχημένα, τόσο τὴ λεπτὴ καὶ ποιητικὰ ἀρωματισμένη πρόζα τοῦ ἔργου ὁ πρῶτος, ἰδίως στὴν ἐξήγησιν τοῦ πίνακος πού ζωγράφιζε, ὅσο τὸν ἰδεολογικὸν χαρακτήρα τοῦ δικηγόρου ὁ δεύτερος, — χαρακτήρα πού ἀγωνίζεται νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὰ σκληρὰ δεσμὰ ἑνὸς ἐπαγγέλματος ἄχαρου καὶ ἀναγκαστικὰ δουλεύει σὰ τυχερινὰ πάθη τῆς κοινωνίας, — οἱ γυναῖκες οἱ ρόλοι, ἢ ἕνας ἀπ' αὐτοὺς εἶνε καὶ τὸ κεντρικὸ πρόσωπον τοῦ ἔργου, παρουσιάστηκαν ἀπὸ ἠθοποιούς, πού καὶ τὰ λόγια τοὺς μασσοῦσαν καὶ πάντα ἔξω ἀπὸ τὸ χρόνον βρισκόντανε, καὶ χωρὶς τὴν παραμικρὴ ἀμφιβολία δὲν εἶχαν, προπάντων ἢ γυναῖκα τοῦ καλλιτέχνη, τὴν ἐξωτερικὴν διάπλασιν τῶν σωματικῶν γραμμῶν τὴν ἀπαιτούμενην στὸ λεπτὸ νεοεμφανιζόμενον ἔργο.

Καὶ τί νὰ ποῦμε γιὰ τὸ μέρος πού παραστάθηκε τὸ «Ματωμένο Γέλοιον»; — Πράγματι σὰ θέατρο φαινότανε, δηλαδὴ ὑπῆρχε μιὰ σκηνὴ καὶ σειρὴ καθίσματα — σκηνοθεσία φτωχικὴ, μ' ὅλη τὴν καλὴ διάθεση πού δείξαν ἐκεῖνοι πού φρόντισαν γιὰ αὐτήν. — Μὰ τί νὰ θυμηθοῦμε πρῶτα καὶ τί ὕστερα; Τὰ γανγίσματα τῶν σκύλων ἢ τὴν ἐπίσκεψιν τὴν ἀκάλεστη ἀπ' τὸ γειτονικὸ μπαξέ τοῦ Λουκίου ἢ ὄνου στὴν ἐπανάληψιν τῆς διδασκαλίας τοῦ ἔργου; — Κι ἔπειτα πὼς νὰ μὴ παραξενευτοῦμε γιὰ τ' ἀδιάκοπα μασσοβασίδια ἀπὸ τὴν ἴδια πόρτα τῆς ὑπηρετρίας, τῶν ἐπισκεπτῶν καὶ τῆς οἰκοδέσποινας; "Ἐνα χαγιάτι μακρουλὸ καὶ μόνον εἶχε τὸ σπίτι αὐτό; Πολὺ ἀπλὴ ἢ ἀρχιτεκτονικὴ του! Κι ἂς ξεχάσουμε πᾶς πὼς τὸ βιολεὶ πού παίζει σὰ παρασκήνιον, καὶ αὐτὸ μετὰ τὸ χαβὰ του ἔπαιζε τίς ὀλίγες νότες του!

"Ἴσως παραξενευτὴ κανεὶς γιὰ τὸ ἀρχίζω τὸ κριτικὸν αὐτὸ σημεῖωμα ἀπὸ κεῖ πού συνήθως ἄλλοι τελειώνουν, καὶ γιὰ τὸ νὰ δίνω τόση σημασία σὰ

δευτερεύοντα αὐτὰ ζητήματα, ὅταν ἐκεῖνο πού κύρια μᾶς ἐνδιαφέρει εἶνε αὐτὸ τοῦτο τὸ δράμα. — Πρῶτα πρῶτα, γιὰ τὴν γενικὰ ἔχω τὴν ἰδέαν πὼς ἕνα θεατρικὸν ἔργο — ἂν πρόκειται νὰ κριθῆ ὡς τέτοιο, — τότε μόνον δίνει ὅ,τι εἶχε νὰ μᾶς δώσῃ ὅταν παριστάνεται ὅσο τὸ δυνατὸ τελειότερα, μέσα στὴν ἀτμόσφαιρα ἐκείνη τὴν κατάλληλη πού δημιουργεῖται ἀπὸ τὰ δευτερεύοντα δηθὲν αὐτὰ πράγματα. Μὰ ξεχωριστὰ γιὰ τὰ ἔργα σὰν αὐτὸ πού μᾶς χάρισεν ὁ Νεοζωϊστὴς Κ. Ν. Κωνσταντινίδης, δηλαδὴ ἔργα μετὰ δρᾶσιν πού δὲν χτυπᾶ στὰ μάτια τῶν θεατῶν, τὰ δευτερεύοντα αὐτὰ, μετὰ ἄλλα λόγια οἱ ἠθοποιοί, ἢ καλὴ διδασκαλία καὶ ἢ σκηναϊκὴ ἐμφάνισιν τοῦ ἔργου, ἔχουν τόση μετὰ τὴν ἐμφάνισιν, ὥστε ἢ τοποθέτησιν τῆς ἐξυπηρέτησιν πού δώσανε, νὰ ξεκαθαρίσῃ ἀμέσως τὸ ζήτημα ἂν φταίῃ καὶ σὲ τί φταίει ὁ συγγραφέας, ἂν τὸ δημιουργικὸν τοῦ ταλέντου δὲν κατώρθωσεν νὰ μᾶς συγκινήσῃ καὶ νὰ μᾶς εὐχαριστήσῃ ὅσο θᾶπρεπε καὶ ὅσον τοῦ ἀξίζει.

Καὶ γιὰ νὰ πάψῃ κάθε παρανόησιν, ἐξηγοῦμαι ἀμέσως.

Τὸ «Ματωμένο Γέλοιον» εἶνε μονόπραχτον δραματικὸν πού βαστᾶ στὴ σκηνὴν περὶ μιὰ ὥραν, καὶ πού ἔχει τὴν ἀξίωσιν, καὶ μετὰ τὸ δίκην του, νὰ μὴ χαρακτηρισθῆ σὰν ἀπλὸ lever de rideau, σὰν τὰ ἔργα πού γραμμένα ἀπὸ πρωτόβγαλτους συγγραφεῖς, παίζονται συνήθως στὰ θεάτρα τῆς Εὐρώπης πρῶτα πρῶτα, μέσα στὸ πῆγαιν' — ἔλα τῶν θεατῶν πού μαζεῦνται λίγοι λίγοι καὶ ἀργά, πάντα ὕστερα ἀπὸ τὴν ὥραν τοῦ ἀνοίγματος τῆς σκηνῆς· μ' ἄλλα λόγια ἔργα, παρόμοια μετὰ τοὺς φτωχοὺς συγγενεῖς μέσα στὴν πολυστολισμένη αἴθουσα τῶν πλουσίων μακρυνῶν ἐξαδέλφων των, δηλαδὴ τῶν θεατρικῶν ἔργων πού κατώρθωσαν πᾶς νὰ τραβήξουν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κοινῶν μετὰ τὴν στερεωμένην ὀριστικὰ ἐπιτυχίαν των.

"Ἐστὶ τὸ «Ματωμένο Γέλοιον» ἂν καὶ εἶνε τὸ πρῶτον δραματικὸν ἔργο πού μᾶς παρουσιάσεν ὁ συγγραφέας του, ὡς τόσο μετὰ τὸ νὰ μὴ εἶνε καὶ ἢ πρῶτη δημιουργικὴ ἐμφάνισιν μετὰ τὴν ὑπογραφήν του, πρέπει νὰ κριθῆ πὸ προσεχτικὰ.

Γιατὶ στὸν κόσμον τῆς Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας, ὄχι μόνον ἢ ὑπογραφήν τοῦ Κ. Ν. Κωνσταντινίδου δὲν εἶνε ἄγνωστη, μὰ καὶ ἔχει καταχτήσῃ πᾶς μίαν ἄρκετὰ ζηλεμένην θέσιν μετὰ τοὺς καλοδουλεμένους στίχους πού σ' αὐτοὺς φανερώνει ὁ ποιητὴς των, σὰν τὸ πῶς κύριον χαρακτηριστικὸν τους, μίαν εὐκρινὴ ὠραιότητα καὶ μιὰ πλέρια Ἑλληνικὴ φυσιολατρεία.

"Ἄς δώσουμε ἀμέσως μετὰ δυὸ λόγια τὴν ὑπόθεσιν.

"Ἡ γυναῖκα κάποιου καλλιτέχνη — ζωγράφου, πού δὲν μπορεῖ νὰ ξεχωρίσῃ μέσα τῆς τὴν θερμὴν καὶ ἀφοσιωμένην ἀγάπην γιὰ τὸ σύντροφον τοῦ βίου τῆς ἀπὸ τὴν μητρικὴν στοργὴν στὰ δυὸ παιδιά τῆς, — πού τὸ ἕνα ἀπ' αὐτὰ τὸ μεγαλύτερον, τὸ ἀγόρι τῆς, βρίσκειται σὲ κίνδυνον θανάτου μακρυνὰ τῆς, στὴν Ἑλβετία, καὶ ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά σὰν ὑγιὴς καὶ ἰσορροπημένος ὁργανισμὸς νοιώθει τὸ καθήκον νὰ δώσῃ καὶ αὐτὴ ὅ,τι μπορεῖ γιὰ τὸ συμπλήρωμα ἑνὸς καλλιτεχνικοῦ πίνακος πού ὁ ἄντρας τῆς πρέπει ν' ἀποτελειώσῃ τὸ γρηγορώτερον γιὰ νὰ προλάβῃ τὴν ἔκθεσιν, δηλαδὴ τὸ ἀλτροῦστικὸν καθήκον νὰ συντελέσῃ στὴν δημιουργίαν τοῦ Ὁραίου ἢ τοῦ ἑνὸς στοιχείου ἀπὸ τὰ πῶς ἀπαραίτητα καὶ τὰ πῶς πραγματικὰ στὴ ζωὴ, — κρύβει κάτω ἀπὸ τὴν μάσκαν τῆς χαρᾶς καὶ τῆς εὐτυχίας, αὐτὴ ἢ ὀλοκληρωτικὰ ἀνυπόκριτη ψυχὴ, τὴν τραγικὴν λύπην τῆς μητρικῆς καρδιάς τῆς γιὰ νὰ κατορθώσῃ ὁ ζωγράφος πού τῆς θυμίζει τίς καλὰς περασμένες στιγμῆς μόνον, καὶ μόνον γιὰ νὰ ξαναδῇ στὰ χεῖλιά τῆς

τὸ χαρούμενο χαμόγελο, νὰ σταματήσει γιὰ πάντα τὸ χαμόγελο αὐτὸ στὰ χεῖλια κάποιου προσώπου τοῦ πίνακος, — τοῦ Γέλοιου τῆς Ζωῆς. —

Στὸ θεατὴ παρουσιάζεται κορυφωμένη σὲ μιὰ τραγικὴ στιγμή ἡ υπεράνθρωπη ψυχικὴ κατάσταση μιᾶς ἰδεώδους γυναίκας, ποὺ φαντάζει ξέχωρα κι ὡς Ἑλληνίδα μετὶ τῆς χαρακτηριστικῆς ἐκείνης ἀντιλήψεως τῆς γιὰ τὸ φοβερὸ καθήκον τῆς δημιουργίας χάριν τῶν γενεῶν ποὺ θάλλθουνε.

Ἔτσι ἡ ἥρωίδα τοῦ ἔργου κατορθώνει νὰ συγκρατήσῃ ἀρμονισμένα μέσα στὸ μυαλὸ καὶ τὴν καρδιά τῆς συναισθήματα κι ἀντιλήψεις καθηκόντων ποὺ συγκρούονται, καθηκόντων τόσο περισσότερον εὐγενικῶν, ὅσο δὲν ἔχουν γι ἀντισηκώμα τὴν ικανοποίησιν ἐγωϊστικῶν ὀρέξεων, παρά μόνο τὴν ικανοποίησιν μιᾶς καθαρᾶ ἀνθρωπιστικῆς ἀντιλήψεως τῆς ζωῆς — ἀντιλήψεως ποὺ κάμνει τὸ ἐγὼ νὰ θυσιάσῃ χωρὶς ὑπολογισμό, μὰ καὶ χωρὶς παράπονο, τὸ καθετὶ γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τοὺς ὁμοίους του.

Ἡ δράσις τοῦ ἔργου αὐτοῦ δὲν εἶνε ἐκείνη ποὺ περιμένεν οὔτε ἡ μερίδα ἐκείνη τῶν θεατῶν ἡ ἀναθραμμένη μετὰ τοῦ κινηματογράφου τῆς ἀδιάκοπες μελοδραματικῆς περιπέτειες, μὰ οὔτε κ' ἡ ἄλλη μερίδα, ποὺ μετὰ τὸ νὰ εἶνε νεαρῆς ἡλικίας καὶ νὰ μὴν ἔχη ἀκόμα κουράσει τὰ νεῦρα τῆς μετὰ τῆς ζωῆς τὴν πάλιν, ἀλλ' οὔτε καὶ μετὰ τοῦ τελευταίου πολέμου τῆς συγκλονιστικῆς περιπέτειας, ἐξακολουθεῖ ἀκόμα νὰ φαντάζεται γιὰ ἰδεώδες στὸ θέατρο τὴ δράσις ὅταν παρουσιάζεται πάνω στὴ σκηνὴ μόνο μετὰ συγκρούσεις ἀπότομες χαραχτήρων, μετὰ κλάματα, σκοτωμοὺς καὶ τὰ λοιπὰ σκηνακὰ κόλπα.

Ἦσως ὅμως νὰ εἶχαν καὶ λίγο δίκην οἱ τελευταῖοι αὐτοὶ γιὰ τὸ τίτλος τοὺς ξεγέλασε· τοὺς ἔκανε νὰ φανταστοῦν πὼς θὰ φηγοῦρα μὲς τῶν κανένα δράμα μονόπραχτο μετὰ τῆς ρεαλιστικῆς αὐτῆς σελίδος τῆς ζωῆς ποὺ παρουσιάζονται στὸ Παρίσι, στὸ θέατρο τοῦ Γκράν Γκιγιόλ, καὶ ποὺ ἀρχίζουν πᾶ νὰ μὴν ἐνδιαφέρουν καὶ τόσο τὸ θεατρικὸ κοινόν.

Ὡς τόσο ἡ δράσις τοῦ «Ματωμένου Γέλοιου» ἀν' κ' εἶνε ἀποκλειστικὰ περιορισμένη στὸν ἐσωτερικὸ κόσμον τῶν συναισθημάτων τῶν προσώπων του, ἀν' κ' ἀποφεύγει τῆς πυροτεχνικῆς τραγικῆς σκηνῆς, ἔχει πάνω στοὺς θεατῆς—ποὺ ζητοῦν ἀφορμὴν γιὰ νὰ σκεφθοῦνε κάπως πῶς ψηλά, τί σημασία ἔχει γιὰ μιὰ φιλοσοφημένη ἐξέταση τῆς ζωῆς ἡ μελετημένη ἀνάλυσις τοῦ χαρακτήρα τῶν ὁμοίων των,—μιὰν ἐπίδρασις τόσο ὑποβλητικὰ καὶ τόσο δυνατὴ, ὥστε νὰ τοὺς δίνει τὴν ἠδονὴν ἐκείνην, ποὺ αἰσθάνονται μόνο τ' ἀληθινὰ μορφωμένα μυαλά, μόνο οἱ ψυχῆς μετὰ κύριον τοὺς χαρακτηριστικὸν τὴν συμπάθεια, μὲς στὴν διδασκαλίαν ἐνὸς ἀνώτερου θεατρικοῦ ἔργου.

Ὁ διάλογος τοῦ «Ματωμένου Γέλοιου», φυσικὸς ἀπ' τὴν ἀρχὴν ὡς τὸ τέλος, βγαίνει ἀβίαστος μὰ μεστωμένος πάντα ἀπὸ καλοῦ τεχνίτη τὴν πλούσια σὲ νοήματα καὶ συναισθήματα πηγὴ, εἶνε γραμμένος ποιητικὰ σὲ πρόζα μουσική, καὶ μᾶς δίνει εἰκόνας ζωγραφισμένες ἀπὸ γραφίδα ποὺ ξεύρει τί θέλει καὶ πὼς θὰ πιτύχῃ τὸ σκοπὸ τῆς.

Ὁ λυρισμὸς τῆς πρόζας τοῦ διαλόγου εἶνε συγκρατημένος καὶ γι' αὐτὸν περισσότερο συμπαθητικὸς ἀπὸ τὸν λυρισμὸν τοῦ Ντ' Ἀννουίντζιο μετὰ τὸν ὅποιον συγγενεῖται. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μερίδα δὲν θέλω νὰ κολακίεψω καθόλου τὸν ποιητὴν τοῦ «Ματωμένου Γέλοιου» ἀν' τὸν βεβαιώσω πὼς κι αὐτὸς ὁ Carus, ὁ δυνατὸς Γάλλος καλλιτέχνης τοῦ λεπτοῦ διαλόγου, δὲν θὰ δυσκολευόταν καθόλου νὰ βάλῃ τὴν ὑπογραφήν του κάτω ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Κωνσταντινίδου.

Ξέχωρα, ἐπιτυχημένον χαρακτηριστικὸν τοῦ διαλόγου τοῦ μονόπραχτου αὐτοῦ—γιὰ μένα τουλάχιστον— εἶνε ἡ τέχνη ποὺ μ' αὐτὴν ἔχει συνδυασμένα τὸ φυσικὸν ζετύλιγμα τῶν βασικῶν νοημάτων τοῦ ἔργου μέσα στὴν τετριμμένη, τὴν κοινὴν ἀτμόσφαιρα τῆς ζωῆς τῶν προσώπων ποὺ ζοῦνε τὸ δράμα, κ' ἔτσι μ' αὐτὸ τὸν τρόπο δὲν αἰσθανόμεσθε καθόλου τὸ ἐνοχλητικὸν κ' ἐκνευριστικὸν ἐκείνο συναισθημα, νὰ παρακολουθοῦμε δηλαδὴ πάνω σὲ μιὰ σκηνακὴν ἠθοποιούς ποὺ δὲν σ' ἀφίνουν οὔτε στιγμή νὰ ξεφύγῃς ἀπὸ τὴν ἐντύπωσιν, πὼς εἶνε βαλμένοι ἐκεῖ πάνω γιὰ νὰ παίξουν, νὰ ὑποκριθοῦν καὶ ὄχι γιὰ νὰ ζήσουν τὸ δράμα ποὺ τοὺς ἐμπιστεύθηκεν ὁ συγγραφέας.

Ἡ ψυχολογία πάλιν τοῦ «Ματωμένου Γέλοιου» εἶνε θεμελιωμένη σὲ βάσεις στερεῆς καὶ φιλοσοφημένης, τὴν στιγμήν ποὺ τὸ κύριον τοῦ προσώπου, ἡ γυναῖκα τοῦ ζωγράφου, μᾶς φαντάζει σὰ μιὰ πολιτισμένη κυρία μετὰ συγκρατημένες τῆς ὁρμῆς τοῦ πόνου καὶ μετὰ εὐγενικὰ ἐθελουσία κατορθώνει ν' ἀρμονισθῆ μέσα τῆς τὴν ἀγάπην στὸ παιδί τῆς,—ποὺ ξέρει πὼς ὁ θάνατός του εἶνε ἀναπόφευγος, — μετὰ τὴν ἀγάπην γιὰ τὸν ἄντρα τῆς.

Κι αὐτὸ γιὰ τὴν κατά βάθος ἡ πολιτισμένη αὐτὴ γυναῖκα ἀγαπᾶ μόνο καὶ μόνο τὴν Ἀγάπην, τὸ μεγάλο αὐτὸ primum movens τῆς ζωῆς, τὴν Ἀγάπην ποὺ σ' αὐτὴν στηρίζεται κάθε ἀληθινὴ δημιουργία.

Γενικὰ ὁ Κωνσταντινίδης, ποὺ φαίνεται νὰ ἔχῃ πολὺν ἐπιρροασθῆ ἀπὸ τὸν Ἰψεν, κατόρθωσε νὰ προχωρήσῃ στὶς νεωτεριστικὰς τάσεις πῶς πέρα ἀπ' αὐτὸν καὶ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ τὴν ψυχικὴν κατάστασιν μιᾶς προσωπικότητος ποὺ δὲν ἐμφανίζει γιὰ κεντρικὸν σημεῖον μόνο τὴν ἀπεριόριστὴν ἐκδήλωσιν ἐνὸς ἐγὼ ποὺ, ἀφοῦ ἔνοιωσε πλέρια τὸν ἑαυτό του, ζητᾶ μετὰ κάθε θυσιά πᾶ νὰ ἐπιβληθῆ πέρα ὡς πέρα γύρω του, ἀλλὰ τὴν ζυγισμένην ἐνέργειαν ἐνὸς ἐγὼ βαφτισμένου στὴν ἀλτρουιστικὴν κολυμβήθραν τῶν σύγχρονων ἀντιλήψεων τῆς ζωῆς μ' ἄλλα λόγια ἐνὸς ἐγὼ ποὺ τῶχει γιὰ καύχημά του νὰ δουλέψῃ — ἐλεύθερος σκλάβος — γιὰ τὴν ὁμαδικὴν ἀνέλιξιν.

Ἔτσι τὸ ἔργο αὐτό, τέλει συγχρονισμένον μετὰ τὴν γύρω μας ἀνήσυχον ἐποχὴν, ποὺ σ' αὐτὴν ὅλος ὁ ἀληθινὰ διανοούμενος κόσμος προσπαθεῖ νὰ δώσῃ κάποιες λύσεις — περαστικὰς βέβαια κι αὐτῆς — στὰ μύρια ζητήματα ποὺ ἀπὸ στιγμήν σὲ στιγμήν ξεπετιοῦνται μπροστὰ του, ἔργο μετὰ φόρμα σχεδὸν ἀπεργάδι-αστη, εἶνε καλλιτεχνικὸν δημιούργημα ἐνὸς πλέρια ἀνθρωπισμένου λογοτέχνη ποὺ στὴν ὁμορφοσκαλισμένην ἐξωτερικὴν του παράστασιν, κρύβει θησαυροὺς νοημάτων κι ἔχει γιὰ σκοπὸν στερεοθεμελιωμένον τὴν ἐξύψωσιν τῆς ἀνθρωπότητος μετὰ τὸ μέσον τῆς ἐξυπηρετήσεως τοῦ Ὁραίου καὶ τῆς Τέχνης.

Καὶ γιὰ νᾶμασθε σύμφωνοι μετὰ τὸ πῶς ζεστό κριτικὸν μυαλὸν στὴν σύγχρονη Γαλλικὴ λογοτεχνία, τὸν Ρεμί ντὲ Γκουρμόν, ποὺ ἔγραψε πὼς τὰ φόντον κυρίως ἐνδιαφέρει, γιὰ τὴν κάθε νέον γεγονός, κάθε καινούργια ἰδέα ἀξίζουν περισσότερο ἀπὸ μιὰν εὐμορφὴν φράσιν καὶ πὼς τὸ ὕψος, ὅταν δὲν στηρίζεται πάνω σὲ μιὰ δυνατὴ σκέψιν, σβύνει πῶς γρήγορα ἀπὸ κάθε τι ἄλλο, ἄς γράψουμε γιὰ τὸ «Ματωμένο Γέλοιο» πὼς δὲν ἔχει φόβον νὰ πάθῃ τὴν τύχην αὐτῆς.

Γιὰ συμπέρασμα, τὸ «Ματωμένο Γέλοιο» μὲν ὡς Γέλοιο μὲν ἔχει τὴν ἐπιπέδωσιν Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας μιὰ πολὺν ἀξιόλογον θέσιν καὶ μᾶς δίνει τὴν ἐλπίδα νὰ περμενόμενον ἀνυπόμονα τὴν στιγμήν ποὺ ὁ συγγραφέας του θὰ μᾶς δώσῃ μιὰ συνέχεια . . . μὰ πολὺ καλὴ συνέχεια.

ΕΥ. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΥ: "ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣΕΩΣ".

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ 1921.

Ένα βιβλίο, τὸ πρῶτο ἀπὸ σειρᾶ μελετῶν ποὺ σκοπὸς τους, νὰ συγχρονίσουν τὴν Ἑλληνικὴ διανόηση μὲ τὰ μεγάλα φιλοσοφικὰ προβλήματα ποὺ διανοίγουν οἱ σημερινές φιλοσοφικὲς σχολές. Γι' αὐτὸ ἀπορεῖ κανεὶς περισσότερο μὲ τὴ σχολαστικὴ καθαρῶς ποὺ μεταχειρίζεται ὁ συγγραφέας. Κι ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς μανίας, ἢ παρακινδυνευμένη καὶ τολμηρῆ ἐρμηνεία πολλῶν ξένων φιλοσοφικῶν ὄρων, ποὺ κατανοῦνε σχεδὸν ἀγνώριστοι. Ἀκόμα ἐνα ἐλάττωμα ἢ ἀπελπιστικὴ συντομία καὶ δογματικὴ ἔκφραση ποὺ μαστίζοντας τὸ ἔργο τὸ καθιστοῦνε δυσκολονόητο π. χ. ἡ σελίδα ποὺ ἀναπτύσσεται καὶ κρίνεται τὸ ἠθικὸ ἐπιχείρημα τοῦ ντετερμινισμοῦ. Κι ἔτσι οὐσιώδη ζητήματα τῆς διατριβῆς μένουν σκοτεινὰ καὶ ἄλυτα. Μποροῦσε τὸ βιβλίο ἀνετώτερα νὰ περιλάβῃ τοὺς στοχασμοὺς τοῦ συγγραφέα καὶ ἔτσι νὰ λείψουν κ' οἱ πολλὲς ἐκνευριστικὲς ἐκείνες παραπομπὲς καθε σελίδας. Σ' ἓνα μέρος χαρακτηρίζει καὶ τὴ σχετικότητα τοῦ Einstein ὡς φυλοσοφικὸ σύστημα, ἐνῶ τὸς ὁ ἴδιος ὅσο κ' οἱ ὀπαδοὶ τοῦ διακηρύττουν πὼς δὲν προοικονίζουν κανένα φιλοσοφικὸ σύστημα νέο, ἀλλὰ διδίδσκουν μιὰ φυσικομαθηματικὴ θεωρία, μιὰ ὑπόθεση δηλ. ποὺ ἐξηγεῖ ἓνα μεγαλύτερο ἀριθμὸ πειραματικῶν γεγονότων, ἀπὸ κάθε ἄλλη ὡς τώρα.

Τὸ βιβλίο διαμερίζεται εἰς τρία μέρη:

Στὸ πρῶτο εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ ντετερμινισμοῦ. Σημειώνονται τρεῖς κινήσεις. Τῆς Συνεχείας, τῆς Ἀσυνεχείας κ' ἢ Μέση Ὀδός.

Ἡ πρώτη συμπαθεῖ τὸ ντετερμινισμό, ἡ δευτέρη τὴν ἐλευθερία, κ' ἡ τρίτη μὲ ἀρχηγὸ τὸν Kant εἶναι στὸ μέσο.

Στὸ δεύτερο εἶναι ἡ ἀνάπτυξη τῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ ντετερμινισμοῦ καὶ ἡ κριτικὴ του. Τρία ἐπιχειρήματα. Μεθοδολογικὸ, Μεταφυσικὸ, καὶ Ἠθικὸ. Ποῦ πρέπει ν' ἀποδοθῇ ἡ πάλη; Στὸν ἐλαττωματικὸ ἀφαιρετικισμό ποὺ δίδοντας ξεχωριστὴν ὄντοτητα σὲς ἀφηρημένες ἐννοίες δημιουργεῖ τόσα προβλήματα;

Στὸ τρίτο περιέχει τὴ συμβιβαστικὴ λύση τοῦ συγγραφέα καὶ τὸν κριτικὸν ἐλεγχὸ τῆς ἀπὸ τὸν ἴδιο. Λοιπὸν οὔτε ἀπεριόριστη ἐλευθερία καὶ οὔτε ἀπόλυτος ντετερμινισμός ἀλλὰ ἐλεύθερη ἐκλογὴ σὲ πολλὰ—πλεῖστα καὶ ὅμως περιορισμένα ἐνδεχόμενα, δεμένα τὸ καθένα μὲ τὸ παρελθὸν μὲ τὸν σύνδεσμον αἰτίας καὶ αἰτιατοῦ.

Μετὰ ἐξετάζονται τὰ πλεονεχτήματα καὶ μειονεχτήματα τῆς συμβιβαστικῆς αὐτῆς θέσης. Τὰ δεύτερα προβάλλουν σοβαρὰ καὶ ὁ συγγραφέας κατατάσσει καὶ τὸ πρόβλημα τοῦτο μὲ τ' ἄλυτα, ὅπως καὶ τὸ τῆς συνείδησης, τὸ τῆς ἀλήθειας κ. λ. τὰ ὁποῖα ἐπειδὴ ἀναφέρονται σὲ τὴν δυαδικὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου, δὲ δέχονται λύση ἀδιαφιλονίκητη καὶ ἰκανοποιητικὴ.

Ἄλλ' ἂν προσέξῃ κανεὶς τὴ συμβιβαστικὴ αὐτὴ λύση θὰ παρατηρήσῃ τὴ ριζικὴ δυαδικότητα ποὺ πρεσβεύει ὁ συγγραφέας. Παραδέχεται δύο τελείως χωριστοὺς κόσμους τὸν ἐξωτερικὸ—φυσικὸ καὶ τὸν ἐσωτερικὸ—ἠθικὸ, κ' ὕστερα δογματίζει πὼς ὁ δεύτερος ἐπιδρᾷ στὸν πρῶτο ἐλεύθερα μαζὶ καὶ περιορισμένα, σύμφωνα μὲ μιὰν ἔξυπνη θεωρία ποὺ συμβιβάζει τ' ἀντίθετα μέρη. Μὰ πόσες μεταφυσικὲς δυσχέρειες δὲ φαίνονται ἀμέσως ἀπὸ

τὸ δυαδισμό τοῦτο, μόλις κανεὶς θελήσῃ προσεχτικὰ νὰ συλλάβῃ τοὺς δύο ὄρους τὴν ἔχταση δηλ. καὶ τὰ ὅρια τοῦ καθενὸς καὶ τὴν ἀμοιβαία τους ἀλληλεπίδραση! Μὰ καὶ γι' αὐτὰ ὁ συγγραφέας σπαινεῖ.

Τέλος δὲν κατορθώσαμε νὰ ἐννοήσωμε τὸ φιλοσοφικὸ προσανατολισμό του. Κάπου μᾶς δείχεται ὡς Ἰδεαλιστὴς καὶ Νοησιαρχικὸς, κάπου ὡς Θετικιστὴς καὶ Σκεπτικιστὴς, ἐνῶ ἀπὸ ἄλλη του παλιότερη ἐργασία ἔκλινε πρὸς τὸν Μπερξονισμό.

Πολὺ ἐπιθυμῶ νὰ συνεχίσῃ τὴ σειρὰ τῶν μελετῶν τούτων πρὸς γενικὸ καλὸ καὶ ὄφελος μὲ τὴν ἰδιαίτερη σύσταση νὰ γραφοῦνε σὲ μιὰν ἀπλούστερη καὶ εὐκολονόητη γλῶσσα. Ἔτσι μόνο μπορεῖ νὰ ἐλπίζῃ πὼς θαῦρη μιὰν ἀπύχηση μέσα στὴ νέαν Ἑλληνικὴ συνείδηση.

Γ. ΑΙΘΕΡΗΣ

Γ. ΚΙΤΡΟΠΟΥΛΟΥ: "ΓΥΡΩ ΑΠ ΤΟ ΦΩΣ", - ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ 1922.

Τὸ βιβλίο τοῦ κ. Κιτροπούλου τὸ διαβάσαμε καὶ μᾶς ἄρεσε. Ἄλλὰ μᾶς ἄρεσε ὅπως μᾶς ἄρεσουν τὰ σύνεφα ποὺ φεύγουν...

Τὰ σύνεφα φεύγουν· αὐτὸ τὸ ἀντιλαμβάνονται ὅλοι, κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δὲ θὰ δυσκολετῇ νὰ τ' ὁμολογήσῃ. Ὁ κ. Κιτροπούλος μάλιστα ὄχι μόνον τὸ πιστεύει ἀλλὰ καὶ μᾶς τὸ γράφει.

Μᾶς λέγει: Τὰ σύνεφα φεύγουν..... κ. λ. π.—Ἄλλὰ μονάχα αὐτό. Δὲν μᾶς ἀφήνει νὰ ἰδοῦμε πούθενά ὅτι ἀνησῆχσε κάποτε πρὶν γράψῃ μιὰ τέτοια φράση—πρὶν δηλαδὴ γράψῃ τὸ βιβλίο του ὀλίκαιρο.

Τὰ σύνεφα φεύγουν... Εἶνε ἀλήθεια αὐτὸ ἄρα γε; Κι ἂν πραγματικὰ εἶνε ἔτσι, τότε γιατί φεύγουν; Κι ἀφοῦ δὲ μπορούμε νὰ μάθουμε ξαναρωτᾶμε πάλι:

Ἄρα γε εἶνε ἀλήθεια πὼς τὰ σύνεφα φεύγουν ἢ μήπως εἴμαστε μεῖς ποὺ φεύγουμε;...

ΔΗΜ. Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ: "ΚΑΤΑΛΟΓΙΑ", ΑΘΗΝΑ 1922 - ΕΚΔΟΣΗ "ΛΟΓΟΥ", ...

Ἐνα πρᾶγμα θὰ ζητούσαμε ἀπὸ τὸν κ. Οἰκονομίδη στὸ μέλλον: προσεχτικώτερο διάλεγμα τῶν στίχων του. Κ' εἶνε πολὺ φυσικὸ αὐτὸ ποὺ ζητᾶμε. Γιατί ἐνῶ ἓνας ποιητὴς κατορθώνει νὰ μᾶς χαρίξῃ ποιήματα τόσο συμπαθητικὰ, ὅπως τὸ ἔμορφο «Τραγούδι τῆς καλωσύνης» καὶ τὸ «Φθιγόπορο» δημιουργεῖ ἀναγκαστικὰ ἀναγνώστες μὲ ἀπαιτήσεις. Μὲ λύπη μᾶς εἰλικρινῆ παρατηροῦμε ὅτι πολλὰ ἀπὸ τὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς δὲν κατορθώνουν νὰ συγκινήσουν λὲς κ' οἱ λέξεις τους εἶνε ἄψυχες καὶ ἄδετες. Αὐτὰ, ἢ μποροῦσε ὁ ποιητὴς νὰ τὰ θυσιάσῃ γιὰ τὸ σύνολο. Καὶ ὅμως, πρέπει νὰ ὁμολογήσωμε ὅτι ὁ κ. Οἰκονομίδης γράφει πολὺ καλοὺς στίχους. Οἱ ἐπιδράσεις βέβαια εἶνε φανερές. Ἄλλ' ἢ πὺ εὐεργετικὴ γι' αὐτὸν στάθηκε ἡ Σολωμικὴ στὴν ὁποῖαν ὀφείλει στίχους ἀπλῆς ἔμορφιας ὅπως αὐτοὺς:

Στὰ σπλάχνα ἢ εὐγνωμοσύνη μου σὰ μύρο μὲς στὸ κρίνο.

Ἐνα ζευγάρι ἐρωτικὸ στὰ βράχια κυνηγείται...

Ἄς εἶταν νῆσβυνη τὸ φῶς ὥσπου φιληθοῦνε!

Τὸ φῶς τὸ μέγα! Ὁλόλαμπρο πέλαγος, οὐράνια, δένδρα!
 Λέγω: Στὴν τόσην ὁμορφιὰ κι ὁ πόνος μας γλυκαίνει.

Λόγια παλιὰ θυμήθηκα καὶ λέγω: ἄς εἶνε πάντα
 τὸ καλοκαίρι μέσα μας καὶ στὴν ψυχὴ ἢ γαλήνη.
 Εἶνε τῆς Μοίρας κάθε τι κι ὅλα εἶνε ἀπλὰ στὴ ζήση
 τόσο, πού μῆτε νὰ τὰ κλαῖς, μῆτε νὰ τὰ θαμάξεις.

X. A. ΝΟΜΙΚΟΥ: "ΑΡΑΒΙΚΑ ΙΣΤΟΡΗΜΑΤΑ", ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ 1920.

Γιὰ τὸ βιβλίο αὐτὸ τοῦ κ. Νομικοῦ δὲν εἶδαμε πούθενά οὔτε ἔπαινο
 μὰ οὔτε κ' ἐπικρίση. Ἡ Ἀθηναϊκὴ κριτικὴ πού ἔχει ὁρισμένες ἀρχές, πού
 ἐκαινεῖ ἀπὸ συμφέρον, κατακρίνει ἀπὸ οἴηση καὶ σιωπᾶ ἀπὸ φθόνο, φαί-
 νεται πὼς δὲν ἀντελήφθηκε τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἔμορφου τούτου βιβλίου. Ἐμεῖς
 ὡστόσο ἐμάθαμε ὅτι τὰ περισσότερ' ἀντίτυπα τοῦ ξοδεύτηκαν στὴν Ἀθήνα.
 Τὶ νὰ συμβαίνει ἄρᾳ γε;...

Καὶ ὅμως τὰ « Ἀραβικὰ Ἱστορήματα » ἀξίζανε μεγαλύτερη προσοχὴ.
 Εἶνε τὸ βιβλίο πού μᾶς ἐγοήτευσε τὴν πρώτη φορὰ πού τὸ διαβάσαμε καὶ
 πού μᾶς ἐπεβλήθη τόσο, πού δὲν μπορέσαμε νὰ μὴ τὸ ξαναδιαβάσουμε
 τρεῖς φορές ἀκόμη, σὲ διάστημα ἐνὸς χρόνου.

Τὰ θέματά του εἶνε παρμένα ἀπὸ τὴ δοξασμένη ἱστορία τῶν Ἀράβων,
 τῶν ἱπποτικῶν αὐτῶν ἀντιπάλων τῆς Μεσαιωνικῆς μας δόξας. Ἀλλὰ τὰ
 θέματ' αὐτὰ δὲν μᾶς τὰ περιγράφει ἕνας ἱστορικὸς πού ἀρκέται τὶς πιότερες
 φορές νὰ εἶνε ἀκριβὴς καὶ ξηρὸς, ἀλλ' ἕνας ἀληθινὸς λογοτέχνης, πού ἔχει
 ἐννοήσει ὅτι, ἐκφράζει κανεὶς κάτι τι μὲ δύναμιν ὅταν αὐτὸ τὸ κάτι τὸ ἀγα-
 πᾶει βαθειά.

Ὁ κ. Νομικὸς δὲν εἶνε μόνο ἕνας ἐμβριθεὶς γνώστης τῆς ἐποχῆς
 αὐτῆς πού προτιμᾷ, δὲν εἶνε ἕνας μορφωμένος μόνο, προπαντὸς εἶνε ὁ
 « καλλιτέχνης », πού ζωντανεύει ὅτι ἔχει περάσει. . . . Εἶνε ἀπὸ κείνους
 πού ἔχουν τὴ δύναμιν νὰ μεταμορφώσουν τὴν ἱστορία σὲ καλλιτεχνικὴ δημι-
 ουργία. Ὅταν διαβάξῃ κανεὶς τὰ διηγήματα αὐτὰ μεταφέρεται μακριά,
 λησμονεῖ τὴν πεζότητά τῶν ἡμερῶν μας καὶ ζεῖ μέσα στὶς μεγάλες
 προσπάθειες τῆς φυλῆς ἐκείνης πού ὁ παράξενος πολιτισμὸς τῆς ἄφησε στὴν
 ἀνθρωπότητα τόσα λαμπρὰ τεκμήρια.

Τὸ ὄψος τοῦ κ. Νομικοῦ, ὄψος ποιητικὸ, τὸ διακρίνει μιὰ μελαγχολ-
 ικὴ ἐπικότητα πού παρασύρει καὶ συγκινεῖ ἐνῶ συνάμα ξυπνάει μέσα μας
 τὴ θλίψη γιὰ τὴ διαβατικὴ τύχη κάθε ἀνθρώπινης προσπάθειας σ' αὐτὸν
 τὸν κόσμον. Τὸ βιβλίο αὐτὸ ἔχει ἱστορίες θαυμάσιες πού εἶνε κάτι περισσό-
 τερο ἀπὸ ποιήματα. Διαβάσατε ἐκεῖνο πού ἐπιγράφεται « Ἡ Σουλτάνα
 Σάγκαχαρτ Ἐντ Ντούρ ». Πόση ποίηση, πόση μελαγχολία καὶ πόσους πικρὸς
 συλλογισμοὺς δὲν ὑποβάλλει. . . Τὸ διήγημ' αὐτὸ στὸ ὅποιο ἡ ἱστορικὴ
 γνώση ἐνώνεται μὲ τὴν προσωπικὴ σκέψη τοῦ κ. Νομικοῦ εἶνε κάτι τι πού
 ὄχι μόνο συγκινεῖ μὰ καὶ πού καταχατὰ μιὰ γωνιά τῆς μνήμης μας σὰ μιὰ
 θλίψη γλυκύτατη.

Ὁ κ. Νομικὸς δὲν περιγράφει ἀντικειμενικά. Τὸν βλέπουμε διαρκῶς

νὰ προβαίνει μέσ' ἀπτά γεγονότα καὶ τὶς προσπάθειες, χαρίζοντάς μας τοὺς
 συλλογισμοὺς του, συλλογισμοὺς ὄλο ἀγάπη, συλλογισμοὺς ἐνὸς ἀνθρώπου
 πού ἐμβαθύνει.

Συχνότατα πάλι παρασύρεται στὴ μέθη τῶν θριάμβων τῶν ἡρώων
 πού περιγράφει καὶ τότε τὸ ὄψος του γίνεται σὰ μιὰ πλούσια μουσικὴ σαλ-
 πύγων πού, ὅπως λέγει κάπου ὁ Μπωντελαίρ, χύνει λίγον ἡμῶισμό στὴν
 ἔρημη καρδιά μας.

Γιὰ τὸ βιβλίο αὐτὸ δὲν μπορούμε νὰ αισθανόμεθα ἄλλο παρὰ ἐνθου-
 σιασμό. Ἡ ἐργασία αὐτῆ τοῦ κ. Νομικοῦ μᾶς ἐνθουσιάζει εὐλικρινᾶ. Μᾶς
 ἐνθουσιάζει ὡς οὐσία, ὡς ἐκφραση, ὡς ἐχτέλεση.

Ἄς ἐλπίσουμε ὅτι μὲ τὴ δευτέρη ἔκδοσιν τοῦ βιβλίου αὐτοῦ οἱ κριτικοὶ
 μας θὰ προφτάσουν νὰ διορθώσουν τὸ πρῶτό τους σφάλμα. . .

Η "ΕΣΤΙΑΔΑ", - ΧΙΟΣ

Μιὰ προσπάθεια — ἕνα περιοδικό, ἢ « Ἐστίαδα », διέκοψε τὴν ἔκδοσιν
 τῆς. Ἀλλ' ἄς εἶνε, δὲν πρέπει νὰ τὸ κρύβουμε: ἡ Ρωμοσύνη δὲν εἶνε
 καμωμένη γιὰ νὰ αισθάνεται. Ἡ Ρωμοσύνη πολιτικολογεῖ, φωνάζει, κατα-
 στρέφει, μὰ ποτέ τῆς δὲ συναισθάνεται, δὲν κλαίει. . .

Ἄ, δὲν ἔμαθε, ἡ Ρωμοσύνη, νὰ κλαίῃ! Δὲν κλαίει γιὰ τὸν θῆλει
 νὰ λυπᾶται, δὲν θέλει ν' ἀνησυχῇ, δὲν θέλει νὰ φτάνῃ στὴν κρίσιμη στιγμή
 πού νὰ διερωτᾶται γιὰ τὴν ἔκλαψη, γιὰ τὴν κλαίει. . . .

Αὐτὰ εἶνε τρομερὰ πράγματα!

Κ' εἶνε τρομερότερο νὰ κλαίῃ κανεὶς ὅταν εἶνε ἐκατὸ χρόνῳ!

Ἡ Ρωμοσύνη δὲν θέλει νὰ πληρώνη κάθε τῆς ἀπερισκεψία. Ἡ δειλία
 εἶνε δύναμις — κ' εἶνε δύναμις νὰ κατορθώνη κανεὶς νὰ μὴν τιμωρῇ, ἢ,
 τουλάχιστο, νὰ μὴν ἐπιτιμᾷ τὸν ἑαυτό του. . . .

Ὡ, ἡ Ρωμοσύνη, ἡ Ρωμοσύνη εἶνε εὐχαριστημένη στὴ λίμνη τῆς,
 εἶν' εὐχαριστημένη μ' ὅ,τι ἔχει, εἶν' εὐχαριστημένη μὲ τὴ γδύμνια τῆς, ἢ
 Ρωμοσύνη δὲν κλαίει!

Ἐπὶ τέλους κατορθώνει νὰ ζῇ ὅπως θέλει. Δὲν θέλει νὰ σκέπτεται, δὲν
 θέλει νὰ αισθάνεται, δὲν θέλει νὰ ἔχη ὑποχρεώσεις! Ἀλλ' ἐπιτέλους γιὰ τὴν
 νὰ ἐπιμένει νὰ ὑπάρχη;

Τ. Μ.

ΔΗΜ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ: "ΑΓΑΠΩΝΤΑΣ ΚΙ ΑΛΛΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ"

ΕΚΔΟΣΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ 1922

Ὁ σύντομος πρόλογος τοῦ διευθυντῆ τοῦ « Νουμᾶ » στὸ βιβλίο του εἶνε
 γραμμένος μ' εὐλικρίνεια πού δὲν μπορεῖ κανεὶς παρὰ νὰ τὴν ἐκτιμήσῃ.

Μᾶς λέει πὼς περηφανεύεται καὶ καμαρώνει γιὰ τὸ « Νουμᾶ » του.
 Μ' ὄλο του τὸ δίκιο. Ἡ Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία τοῦ χρωστᾶ πάρα
 πολλὰ γι αὐτὸ τὸ περιοδικό πού παλαίει τόσα χρόνια μὲ τὴν ἀδιαφορία
 γιὰ τὰ γράμματα καὶ τὴν τέχνη ἐνὸς κοινού πού τότε μόνο καταδέχεται
 νὰ προσέξῃ ἕνα τεχνίτη, ὅταν ἀπογοητευμένος κι ἀηδιασμένος σηκωθῇ καὶ
 φύγῃ σὲ πῶς πολιτισμένο τόπον. Ὅπου κι ἀναγνωρίζεται ἡ ἀξία του. (Ἐχομε
 τόσα παραδείγματα). Ὅταν θυμηθῇ κανεὶς πὼς ἕνας Παπαδιαμάντης, ἕνας

Μαρτζώκης δὲν εἶχαν νὰ φᾶν, πὼς ὁ . . . κι ὁ . . . (τὰ τιμημένα ὀνόματά τους ἔρχονται σ' ὄλων τὰ χεῖλια), ὑποφέρουν ἀπὸ φτώχεια — γιὰτὶ δὲ μποροῦν νὰ συνθηκολογήσουν μ' ὁποιοδήποτε ἐξευτελισμὸ κι ἀφήνουν νὰ τοὺς ἐκμεταλλεύονται οἱ διάφοροι ἐπιτήδευοι ἐκδότες, — φτώχεια πὸν τοὺς φαρμακῶνει τὴν ἔμπνευση καὶ τοὺς ψαλλιδίζει τὰ φτερά τῆς φαντασίας, ὅταν συλλογίζεται πὼς μιὰ θέση ποῦχαν κατορθώσει ν' ἀποκτήσουν μὲ τὴν ἀξιοσύνη τους μὰ καὶ μὲ χίλια βάσανα χάνεται κι αὐτὴ μαζί μὲ τὴν ἀπομάκρυνση τοῦ κόμματος πὸν εἶχε φιλοτιμηθῆ νὰ τοὺς διορίση, (πότε πιά θὰ μείνουν ἀμόλυτα τὰ πνευματικὰ στρώματα ἀπὸ τὴν κομματικὴ σαπίλα;) τότε τί συμπεράσματα νὰ βγάλῃ γιὰ τὴν πνευματικὴν ὑπόστασι τῆς φυλῆς μας;

Γι' αὐτὸ ἐκεῖνος πὸν μπορεῖ μὲ κάθε θυσία κι ἀγνοοφῆγε μέσα σ' αὐτὸ τὸ σκοτάδι πὸν μᾶς τριγυρνᾷ, ἀξίζει πέρα ὡς πέρα τὸν ἔπαινό μας' γι' αὐτὸ θεωροῦμε τὸν Ταγκόπουλο μὲ τὴν ἀλύγιστη κι ἀκούραστη προσήλωσή του σ' ἓνα ἰδανικὸ, σ' ἓνα εὐγενικὸ σκοπὸ — πὸν εὐτυχῶς δὲν ἔμεινε στεῖρος, — γιὰ ἓνα ἦρωα.

Γιὰ τὰ διηγήματά του ὁ Ταγκόπουλος μιλά μὲ μετριοφροσύνη χαρακτηρίζοντας αὐτὰ γι' αὐτοσχεδιάσματα, «ὅπως ἔρχονται στὴν ἄκρη τῆς πέννας» του. Φυσικὰ δὲν θίγουν σοβαρὰ κοινωνικὰ προβλήματα, οὔτ' ἀγγίζουσι τίς ἀνώτερες σφαῖρες, μὰ εἶνε γραμμένα μὲ τέτοια ἀφηγηματικὴ χάρη, μὲ τέτοια παρατηρητικὴ λεπτότητα κι ἀπλήν ὁμορφιά πὸν τελειώνοντας κανεὶς τ' ἀκούραστο διαβάσμα τους δοκιμάζει ἓνα γλυκόπικρο συναίσθημα. Ξαναζει μερικὲς στιγμὲς τῆς νιότης του, τόσο ἀήφες, τόσο ἀμέριμες πὸν χαθῆκανε μιὰ γιὰ πάντα. Κι ἀκόμη δὲν τοὺς λείπει οὔτε ἡ ψυχολογία τῶν προσώπων, οὔτε ἡ δεξιότης τῆς φυσικῆς περιγραφῆς. Νὰ ἓνα μικρὸ παράδειγμα ἀπὸ τὸ πρῶτο διήγημα «Ἀ γαπῶντας» «... Ἀνάμεσα μῶλο καὶ μπρατσέρα περνάει ἡ ματιά μου καὶ σταματᾷ σ' ἀντικρινὸ ἀκρογιάλι. Ἐκεῖ, δεξιά, ἓνα κάτασπρο ρημοκλήσι μὲ δυὸ τρία δένδρα στὰ πλάγια, μὲ φουντωτὰ σκίνα ὀλόγυρα κι ἀριστερά, κάτι ἀσβεστοκάμινα παλιά, πὸν ἔχουν καιρὸ νὰ δουλευτοῦνε' ρεῖπια. Ἀνάμεσα ἀσβεστοκάμινα καὶ ρημοκλήσι περνάει ἡ ματιά μου καὶ σταματᾷ σὸ χαμηλὸ βουναλάκι πὸν ξαπλωμένο κουρασμένο, λὲς καὶ πλύνει τὰ πόδια του σὸ γιολό' στὰ ριζὰ του μιὰ καλύβα κι ἀπὸ κάτω τῆς σταλίζουσι τάρνια, πάνω ἀπὸ τὴν καλύβα ἀρχινάει τὸ γραφικὸ μονοπάτι, περνώντας ἀνάμεσα ἀπὸ σκαντζοχερσῶπά θυμάρια, κ' εὐωδιασμένο θρούμπι' τὸ τσοπανόπουλο, μὲ ἀνασηκωμένα πανταλόνια, σιγοπερπατᾷ σὸ γιολό, ψάχνοντας ἴσως γιὰ κανένα κοχύλι... »

GILBERT MURRAY

Βασιλικὸς καθηγητὸς τῆς Ἑλληνικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ὁξφόρδης καὶ ἐκτάκτου τῆς Βρετανικῆς Ἀκαδημείας — Ἱστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας, μεταφρασεῖσα ὑπὸ Σίμου Μενάρδου. Ἐν Ἀθήναις, 1922.

Ἐνας πλούσιος τόμος ἀπὸ 420 σελίδες πὸν μᾶς δείχνει περιληπτικὰ τὸν πνευματικὸν θησαυρὸ τῶν προγόνων μας. Τὴν ἀπόδοσή του στὴ γλώσσά μας, μὲ τὴν ἀπαραίτητη προσθήκη τῆς βιβλιογραφίας κι ἄλλων σημειώσεων, χρωστᾷμε σὸν σοφὸν καθηγητὴ τῷ Καποδιστριακῷ Πανεπιστημίῳ κ. Σίμῳ Μενάρδῳ, τὸν ἀριστοτέχνη μεταφραστὴ τῶν ἀρχαίων ποιημάτων

καὶ θεομὸν ἐραστὴ τῆς Ἱστορίας καὶ Λαογραφίας μας. Τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια, πρὸ πάντων τὰ Κυπριώτικα, ἔχουν βρῆ σὸν πρόσωπό του ἓνα δυνατὸν ἐρευνητὴ κ' ὑμνητὴ τῆς ἀξίας κι ὁμορφίας τους.

Ἄντι γι' ἄλλο ἔπαινον στὸν τόμον αὐτὸ, — πὸν πρέπει νᾶνε σύντροφος κάθε Ἑλληνοσ πὸν ἀσχολεῖται μὲ τὰ γράμματα, — ἀναδημοσιεύομεν ἓνα μέρος ἀπὸ τὸν ἐνδιαφέροντα πρόλογο τοῦ κ. Μενάρδου.

« . . . Ἡ τοιαύτη πρὸς πᾶσαν ἄποψιν τοῦ ἀρχαίου βίου προσοχὴ εἶνε χαρακτηριστικὴ.

Ὁ Gilbert Murray εἶναι ἀντιπρόσωπος τῆς νέας ἐν Ἀγγλίῳ σχολῆς τῶν Ἑλληνιστῶν, ἥτις ζητεῖ ν' ἀναπαραστήσῃ ὄχι μόνον τὴν λογοτεχνίαν καὶ τὴν καλλιτεχνίαν τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ νὰ διαδώσῃ τί ἐφρόνουν ἐκεῖνοι περὶ ζητημάτων, ὅσα καὶ σήμερον ἀπασχολοῦσι τὴν κοινωνίαν, περὶ τῶν προβλημάτων τῶν νέων ἐπιστημῶν, τῆς κοινωνιολογίας, τῆς ψυχολογίας, τῆς παιδαγωγικῆς, τῆς οικονομικῆς, καὶ μάλιστα τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης, ὥστε αἱ παλαιαὶ ἐκεῖναι θεωρίαι νὰ γίνωσι συντελεσταὶ τῆς σημερινῆς σκέψεως καὶ προόδου. Διότι εὐλογώτατα πιστεύουσιν οὗτοι ὅτι οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες ἂν καὶ δὲν ἐστερέωσαν μέγα κράτος, ὅπως οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Πέρσαι, καὶ οἱ Ρωμαῖοι, — καὶ κατόπιν οἱ Ἕλληνες τοῦ Βυζαντίου, — κατενόησαν ὅμως κάλλιον παντὸς ἄλλου τὴν σχετικὴν ἀξίαν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, εἶδον βαθύτερον τὰ μεγάλα τῆς προβλήματα καὶ ἂν μὴ ὥρισαν αὐτὰ ἐπεξήτησαν τὴν προσφοροτέραν λύσιν.

Ἀληθῶς οἱ Ἄγγλοι φιλόλογοι καυχῶνται ἀνέκαθεν ὅτι κατέστησαν τὴν ἑλληνομάθειαν ἐνεργόν, οὕτως ὥστε, καθὼς ἔλεγεν, ἀρχόμενος τῆς ἐν Ὁξφόρδῃ διδασκαλίας τοῦ ὁ Murray, ὁ Ὁμήρος, ὁ Σοφοκλῆς, καὶ ὁ Πλάτων εἶναι δυνάμεις συνεχῶς ἐπιδρώσαι εἰς τὴν Ἀγγλικὴν ψυχὴν, σχεδὸν ὅπως ὁ Σακισπῆρος, ὁ Βάκων καὶ ὁ Μίλτων ».

Τοιαύτης ἰσχυρᾶς παρορμήσεως, ἔχει, νομίζομεν, ἀνάγκη καὶ τὸ πολὺ κοινὸν τῆς Ἑλλάδος, ὅπου διδάσκονται μὲν ἐπὶ πολλὰ ἔτη κοθ' ὄλην τὴν μέσσην ἐκπαίδευσιν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, ἀλλὰ δυστυχῶς ἐφαρμόζεται περὶ αὐτῶν ὅ,τι λέγει γενικώτερον ὁ Faguet. « La scolarité est d'abord le triomphe et puis le tombeau des auteurs. »

Ἡμεῖς πιστεύοντες, ὅτι τὸ κακὸν τῆς ἀδιαφορίας ταύτης σπουδαῖον λόγον ἔχει καὶ τὴν ἑλλειψιν βιβλίων ἀρεστῶν καὶ προσιτῶν εἰς ἀναγνώστῃς ἔχοντας ἄλλην κυρίαν ἀσχολίαν παρὰ τὰς ἀρχαίας σπουδὰς, προέβημεν εἰς τὴν μετάφρασιν τοῦ ὠραίου τούτου ἔργου, ἐλπίζοντες ὅτι θ' ἀγαπηθῆ τούτο καὶ ἐν Ἑλλάδι ὅσον ἐν Ἀγγλίᾳ . . .

Ὁ μεταφράστης διδάσκων ἀπὸ τοῦ 1908 ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Ὁξφόρδης τὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῶν γραμμάτων, τὴν ἀπὸ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς ἀρχαίας κοινῆς διαλέκτου μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ κατόπιν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1911 παραδίδων τὸ αὐτὸ μάθημα ἐν τῷ Καποδιστριακῷ Πανεπιστημίῳ εἶτι ἐκτενέστερον, ἦτοι ἀρχόμενος ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, παρασκευάζει παράτομον ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς γραμματείας, ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου καὶ λήγουσαν εἰς τὸν Ροῖδην καὶ τὸν Παλαμᾶν. Τοιαύτη μόνον ἱστορία παριστάνει τὴν ἡμετέραν γραμματεῖαν ὅποια πραγματικῶς εἶναι, ὄχι δηλαδὴ ὡς πάλαι ποτὲ νεκρωθεῖσαν, ἀλλ' ὡς ἀδιακόπως ἐξακολουθοῦσαν ἀπὸ τριῶν χιλιῶν ἐτῶν τὸν μοναδικὸν τῆς δρόμον. . . . »

ΑΠΟ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Στόν 'Αλεξανρινό «Ταχυδρόμον» ὁ κ. Κ. Ν. Κωνσταντινίδης δημοσίεψε τοὺς ἀκόλουθους χαρακτηρισμοὺς:

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΣΚΙΤΣΑ

ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

'Από τις πιὸ συμπαθητικὲς φυσιογνωμίες τοῦ Ἑλληνικοῦ Θεάτρου. Καὶ τις πιὸ δυνατές.

Καλὴ καρδιά καὶ γερὴ ἠθοποιία.

'Αβρὸς ὡς ἄνθρωπος κ' εὐγενικός ὡς ἀρτίστας. Μιά ὥραία ἐμφάνιση στή Ζωή, μιὰ γοητεία στήν Τέχνη.

Προικισμένος ἀπό τὴ φύση μὲ χαρίσματα πού τὰ χρησιμοποιεῖ ἐπιδέξια πάνω στή σκηνή.

Θέλγει τὸ θεατὴ μὲ τὸ λεκτικὸ του, τὴν ἐκφραση, τὴ χειρονομία, τὴ χάρη του στοὺς ἐλαφροὺς ρόλους καὶ τὸν συναρπάζει μὲ τὴν συγκλονιστικὴ συγκίνηση—πού πρῶτος αὐτὸς δοκιμάζει,—σὺν παίξῃ ἔργα πού μᾶς μιλοῦν βαθεῖα.

'Εν' ἀνώτερον ἐλατήριον κανονίζει τὸν ἐσωτερικὸ του ρυθμὸ πού τόσο τέλεια μπορεῖ κ' ἐξωτερικεῖ καὶ τὸ ἐξασκημένο πιά αὐτί του ἀκουμπισμένο πάνω στήν καρδιά τῆς Τέχνης ἔχει συνηθίσει νὰ ξεχωρίζῃ κάθε τῆς παλιό.

Πρὶν ἀποφασίσῃ νὰ ὑποδυθῇ ἕνα καινούργιον ρόλον, ἐννοεῖ πρῶτα νὰ τὸν χωνέψῃ καλά, νὰ εἰσδύσῃ μέσα στὸ πνεῦμα καὶ στή ψυχὴ τοῦ συγγραφέα, ἔχοντας πάντα τὸν φόβον μήπως θέλει νὰ πῆ κάτι ἄλλο ἀπ' ὅ,τι αὐτὸς ἀντελήφθηκε.

Κι ἂν τυχὸν ἔχῃ καμμιά ἀμφιβολία, συζητεῖ μὲ τοὺς συνδέλφους του καὶ τις μικρότερες λευτομέρειες καὶ παίρνει τὴν γνώμη τῶν ἐδικῶν, ὅπου νὰ σχηματίσῃ μιὰν ἀπόλυτη πεποίθησιν. Αὐτὸ λέγεται εὐσυνειδησία, πού κάμνει τὸν Γαβριηλίδην νὰ κερδίζῃ πιὸ πολὺ στήν ἐκτίμησίν μας.

Γιατί σὺν πραγματικὸς μύστης, ἔχει μέσα του ριζωμένη τὴ συναίσθησιν τῆς ἀποστολῆς τοῦ θεάτρου πού μόνον σὰ στέκη ψηλά μπορεῖ νὰ φωτίξῃ.

Διαφορετικά, καταντᾶ κατηλειό, ταβέρνα, καφέ σαντάν, κέντρο βιομηλοχίας, μὰ ὄχι θέατρο μὲ ἠθοπλαστικὸ προορισμό.

'Εν' ἀπὸ τὰ σπουδαία χαρακτηριστικά του, εἶν' ἡ μεγάλη ἰκανότης στὶς ἐναλλαγές, τόσο πού νομίζει κανεὶς πὼς ἔχει κρυμμένες μέσ' στὸν καμαρίνι του ἄπειρες ψυχικὲς μάσκες καὶ μᾶς παρουσιάζεται κάθε φορὰ διαφορετικός.

Αὐστηρὸς στὶς πρόβες, δὲ χαρίζεται οὔτε στή θεατρικὴ του συντροφισσα, πού μὲ τέτοιο δάσκαλον καὶ μ' ἐπιμέλειαν, θ' ἀνέβῃ στὰ καλλιτεχνικά σκαλοπάτια πού τὴν ὄνειρευθήκαμε.

Τὴν ἡμέρα πού ἡ πολιτεία, ἢ κάποιος ἄλλος ἐθνικὸς παράγων, ἀποφασίσῃ νὰ ὑψώσῃ πάλλευκο τὸ ἀληθινὸ Θεᾶτρο, ἕνας ἀπὸ τοὺς κρυωτέρους στύλους του, δίχως καμμιά ἀμφιβολία, θᾶνε ὁ Γαβριηλίδης.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΜΑΡΙΚΟΣ

'Αν ἡ τέχνη χαρακτηρισθῇ ὡς θρησκεία, ὠρισμένος ὁ Μαρίκος πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ σεμνοὺς τῆς ἱεροφάντες.

Καὶ πράγματι, στή μετριοφροσύνη, στήν εὐλικρίνεια, στήν ἀνοιχτὴ καρδιάν, ἀνάμεσα στοὺς διαλεκτοὺς μας ἠθοποιούς, κατέχει ἀδιαφιλονίκητα τὰ σκήπτρα, ἀφοῦ καὶ στοὺς πιὸ ἀποκρουστικὸς ρόλους κατορθώνει νὰ δίνη κάτι ἀπὸ τὴν ἀπέραντη καλωσύνη του καὶ νὰ τοὺς κἀνῃ λιγώτερον ἀντιπαθητικούς.

Τὸν θυμᾶμαι ἀπὸ μικρὸ παιδί κι ἀπὸ τότε αἰσθανόμουναι γι αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον μιὰ περιεργὴ συμπάθεια πού ὅταν τὸν γνώρισαι κι ἀπὸ κοντὰ ἐξελίθηκε σὲ πραγματικὴν ἀγάπην. Ἴσως νὰ συνέτεινε πολὺ στήν ἀρχικὴ μου καλὴν ἐντύπωσιν καὶ τὸ αἰώνιον του χαμόγελο πού τώρα κάνει πιὸ συμπαθητικὸ τὸ λευκὸ πλαίσιο τῶν ἀσημένιων του μαλλιών.

'Ο Μαρίκος ἔχει μέσα του ψυχὴν ἀληθινοῦ καλλιτέχνη. Ἀγαπᾶ ὑπερβολικὰ τὴν ποίησιν, κ' ἐνθουσιάζεται μὲ τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια. — Δὲν ἤξευρε πὼς νὰ μ' εὐχαριστήσῃ ὅταν τοῦδῶσα μερικὰ Ροδίτικα. — Τὰ μαζεύει καὶ τ' ἀποστηθίζει.

Στὶς μεταπτώσεις καὶ στὶς φυσιογνωμικὲς μεταβολές εἶνε μοναδικός, ἀπαράμιλλος. Κανένας Ἕλληνας ἠθοποιὸς δὲν ἔχει τὸ θησαυρὸ τοῦ Μαρίκου στὶς μοῦτες.

'Ο Παπαντωνίου τὸν ὠνόμασεν “ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ λαστιχένιον πρόσωπον”, ὁ ἀξέχαστος Πολύβιος Δημητρακόπουλος τὸν εἶχε παρακαλέσει νὰ ποζάρῃ σὲ διάφορες ἐκφράσεις γιὰ τὸ σύγγραμμά του, τὸ “Μυστικὸ τῆς Ζωῆς”, ἂν ἀπὸ τῶν 21 αὐτῶν πόζες, ἔξῃ φανήκανε στὸ περιοδικὸ “Παναθήναια”, μαζὺ μ' ἄλλες ἔξῃ μεταμορφώσεις καὶ μιὰν εἰκόνα πού παριστάνει τὸν Μαρίκον ὡς Κοσμᾶ Δάλβο στή “Τζοκόντα”, τοῦ μεγαλόπνοου Ντανούντιο.

Γιατί ὁ Μαρίκος δὲν εἶν' ὁ θεατρίνος πού ἡ ἀνάγκη τῆς ζωῆς ὑποχρεώνει νὰ παίξῃ κάποτε τ' ἀηδὴ νούμερα τῶν ἐπιθεωρήσεων καὶ λοιπῶν σαχλολογημάτων. Εἶν' ὁ δυνατὸς κ α ρ α τ ε ρ ι ο τ α ς τῶν σοβαρῶν ἔργων, εἶν' ὁ ἀξιὸς τεχνίτης πού στήν ἀρχαία τραγωδία λὲς κ' οἱ λέξεις βγαίνουν ἀπὸ τὸ στόμα του σὰ χρησιμοί. Εἶν' ὁ ἄνθρωπος πού ἡ συναναστροφὴ κ' ἡ διδασκαλία του μᾶς ἐμπνέουν σεβασμὸ καὶ πού θᾶν' εὐτύχημα νάχη γιὰ πολλὰ χρόνια ἀκόμα ἡ Ἑλληνικὴ Σκηνή, σὺν ἕνα ζωντανὸ παράδειγμα εὐσυνείδητης τέχνης, τιμιότητος κ' εὐθύτητος χαρακτήρος.

ΑΠΟ ΤΟ «ΝΟΥΜΑ» - ΠΑΝΟΥ Δ. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ, «ΓΥΡΙΣΜΑΤΑ ΣΤΟ ΞΕΦΩΤΟ» (ν)

Χαρά στὰ Νιάτα πού γλεντοῦν περήφανα κι ὥραία
Τὴν ἀστρομάτα κόρη τῆς ζωῆς,
Κ' εἶσαι χτυπᾶνε τὸν καμὸ μὲ πύρινη ρομφαία
Καὶ τραγουδᾶνε βράδι καὶ πρωῖ.

Χαρά σ' ἐμένα καὶ χαρά σ' ἐκείνους πού γλεντᾶνε
Στὸ φεγγαρολουμισμένο κατηλειό
Κι ἀπὸ τὰ χεῖλια τῆς ζωῆς γλυκὸ κρασί κερνᾶνε
'Απ' τὸ κελλάρι ὡς νᾶναι τὸ παληό.

Χαρά σ' ἐμένα, κι ἂν ποτὲ ραγίσει τὸ ποτήρι
Στὸ γλέντι μιᾶς γιορτῆς ἢ μιᾶς ὄργῆς,
Τὴν ἀπαλάμη σιάχοντας ἀνάερο θεῖο κροντήρι
Θὰ πίνω ἀπὸ τὸ φῶς τῆς Ροδαυγῆς.

ΑΠΟ ΤΗ « ΜΟΥΣΑ » - Κ. Γ. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗ " ΔΕΝΤΡΑ ΜΟΥ, ΔΕΝΤΡΑ ΞΕΦΥΛΛΑ ".

Δέντρα μου, δέντρα ξέφυλλα στή νύχτα του Δεκέμβρη,
Στή σκοτεινή, βαθιά δενδροστοιχία,
Μαζί πηγαίνουμε, μαζί και ή μέρα θά μās εύρη,
ὦ ἐρημικά, θλιμμένα μου στοιχεῖα.

Αὔριο, μεθαύριο σύντροφο θά μ' ἔχετε καί φίλο,
Τά μυστικά σας θέλω νά μου πῆτε,
Μά ὅταν ἀργότερα, φανῆ τό πρώτο νέο σας φύλλο,
Θά πάω μακριά, τό φῶς γιά νά χαρῆτε.

Κι ἀφοῦ ταιριάζει, ὦ δέντρα μου, νά μένω ἀπ' ὅλα πίσω
Τά θαλερά καί τά εὐθυμα στήν πλάση,
Ἐγὼ λιγώτερο γι αὐτό δέ θά σās ἀγαπήσω
Ἵταν θά μ' ἔχετε κ' ἔσεῖς ἀκόμα προσπεράσει.

ΠΑΛΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΜΑΣ ΚΙΝΗΣΗ

Στό προηγούμενο τεῦχος μαζί μέ τήν ἐκδήλωση τῆς χαρᾶς μας, σχετικά μέ τήν κίνηση τοῦ Ἑλληνικοῦ βιβλίου δέν κρύψαμε τήν ἀνάγκη μας γιά τήν ἀμέλεια τῶν διαφόρων ἐκδοτικῶν οἰκῶν. Σήμερα ξανατονίζομε ὅτι πρέπει νά βελτιωθῆ αὐτή ή κατάσταση καί πρό πάντων νά λείψῃ τό γεγονός τῆς ἀλλαγῆς τοῦ χαρτιοῦ σέ χειρότερο στή μέση ἐνός βιβλίου κ' ὕστερα. Ἡ ἐλλεινή ποιότητος του καί τ' ἀπλωμα τοῦ μελανιοῦ στό τύπωμα, καθίστοῦν ἀδιάβαστες πολλές σελίδες, π. χ. Τερέζα Ρακέν τοῦ Ζολᾶ, Μέρα Ὁργῆς τοῦ Ἀντρέγιερ κ. λ. π.

Στό ἴδιο τεῦχος, στή σχετική σημείωση, ν' ἀντικατασταθῆ τό βιβλίο Μ π ρ ἄ ν τ μέ τὸν Μ π ὁ ρ κ μ α ν.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Ἡ ΝΕΑ ΖΩΗ εὐχαριστεῖ θερμά τις ἐφημερίδες, τά περιοδικά καί τοὺς ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων πού χαιρετήσανε μ' εὐγενικά λόγια τή νέα της ἐμφάνιση.

Γιά « τῆ Νύχτα τ' Ἀ η Γ ι ἄ ν ν η καί ἄ λ λ α δ ρ ἄ μ α τ α » τῆς κ. Γαλάτειας Καζαντζάκη θά γράψῃ στό ἐρχόμενο τεῦχος ὁ κ. Κ. Ν. Παπᾶς.

Τό « Ματωμένο Γέλοιο », τοῦ κ. Κ. Ν. Κωνσταντινίδη θά δημοσιευθῆ ἀργότερα στή ΝΕΑ ΖΩΗ.

Παρακαλοῦμε καί πάλι νά μās στέλνονται ὅσο τό δυνατό καθαρογραμμένα τά χειρόγραφα.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Π. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΥ: Καθηγητοῦ ἐν τῷ Ἀβερωφείῳ Γυμνασίῳ: Τὸ πρόβλημα τῆς Ἐλευθερίας τῆς Βουλῆσεως, Ἀλεξάνδρεια, 1921.

Γ. ΚΙΤΡΟΠΟΥΛΟΥ: Γύρω ἀπ' τὸ Φῶς, Μυθιστόρημα, Ἀλεξάνδρεια, 1922
ΔΗΜ. Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΗ: Καταλόγια, χαρούμενα τραγούδια τῆς Ζωῆς καί τῆς Ἀγάπης, Ἀθήνα 1922.

GILBERT MURRAY: Ἱστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας, Μεταφρασθεῖσα καί πλουτισθεῖσα διὰ Βιβλιογραφίας προσθηκῶν καί σημειώσεων ὑπὸ Σίμου Μενάρδου, ἐν Ἀθήναις, 1922.

ΔΗΜΟΥ ΤΑΝΑΛΙΑ: Τὸ Φῶς πού καίει. Ἐκδότης Στέφανος Πάργας, Ἀλεξάνδρεια 1922

Κ. Γ. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗ: Νηπενθῆ, ποιήματα, Ἀθήνα, 1921.

Γιά τὰ δύο τελευταῖα βιβλία θά γράψομε στό ἐπόμενο τεῦχος.

ΤΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

« Ο ΝΟΥΜΑΣ », — Λογοτεχνική ἐπιθεώρηση (ιδρύθηκε στὰ 1903). — Βγαίνει δύο φορές τό μήνα. Ἰδιοκτίτης, ἐκδότης καί διευθυντής Δ. Π. Ταγκόπουλος. Τὸ φύλλο δρ. τρεῖς. Γραφεῖα, Σοφοκλέους 3.

« ΜΟΥΣΑ », Μηνιαία λογοτεχνική καί καλλιτεχνική ἐκδοσις, ἔτος Γ'. Διευθυνταί: Νάσος Χρηστίδης, Π. Γ. Καλλιγᾶς, Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος. Γραφεῖα, ὁδὸς Κολοκοτρώνη 37, Ἀθήνα, Συνδρομὴ ἐξωτερικοῦ φρ. 20.

« ΕΣΤΙΑΔΑ », Μηνιαία φιλολογικὴ ἐκδοσις, Διευθυνταί Γιάννης Σγόντζος, Ἀντρέας Λοῦζος, Χίος.

« Ο ΦΑΡΟΣ », Δεκαήμερον Φιλολογικὸν περιοδικόν, Γραφεῖα, ὁδὸς Σίδι Μουτουᾶλλι ἀρ. 30, Ἀλεξάνδρεια.

ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΚΑΣΙΜΑΤΗ & ΙΩΝΑ - ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ 1922